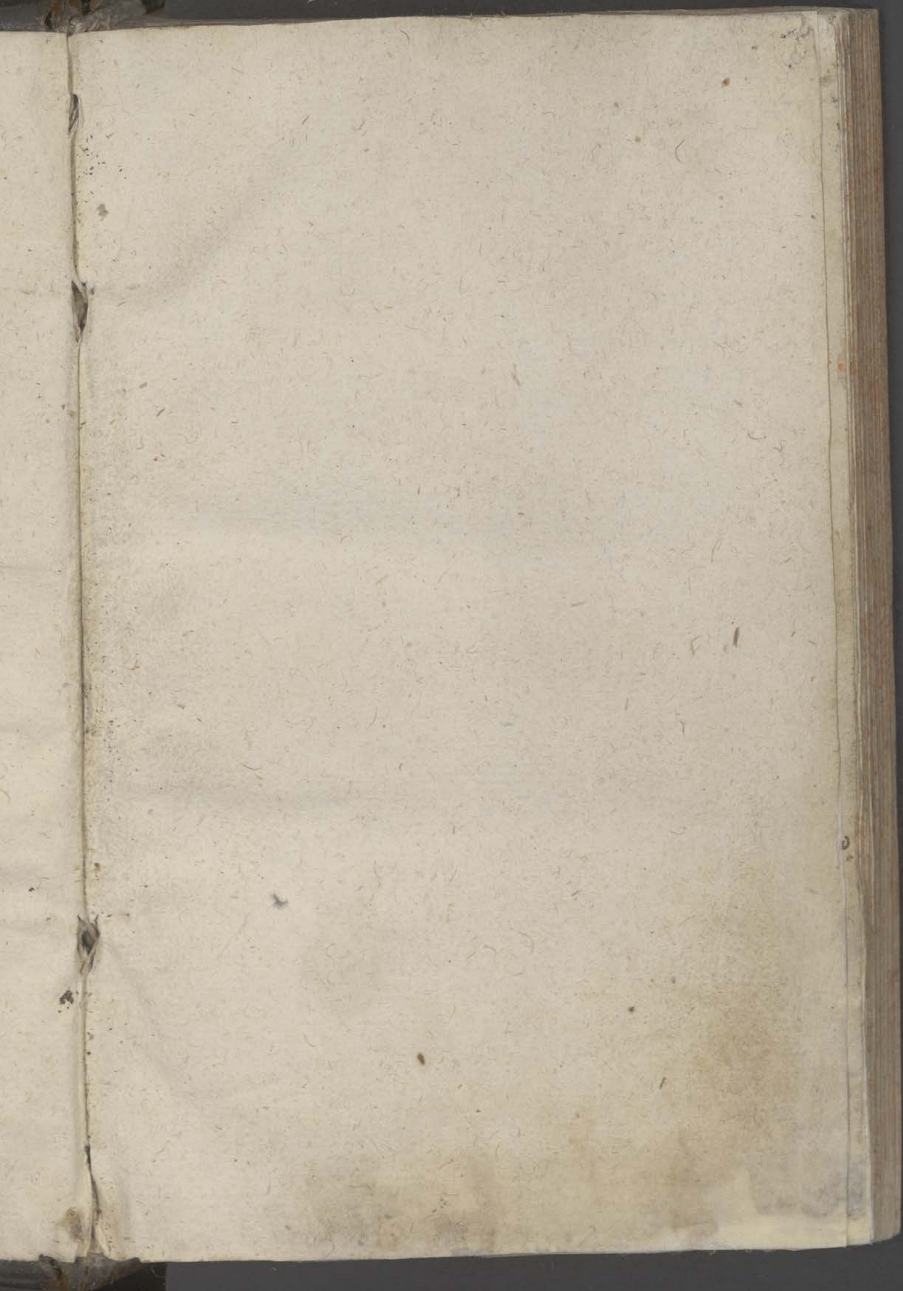
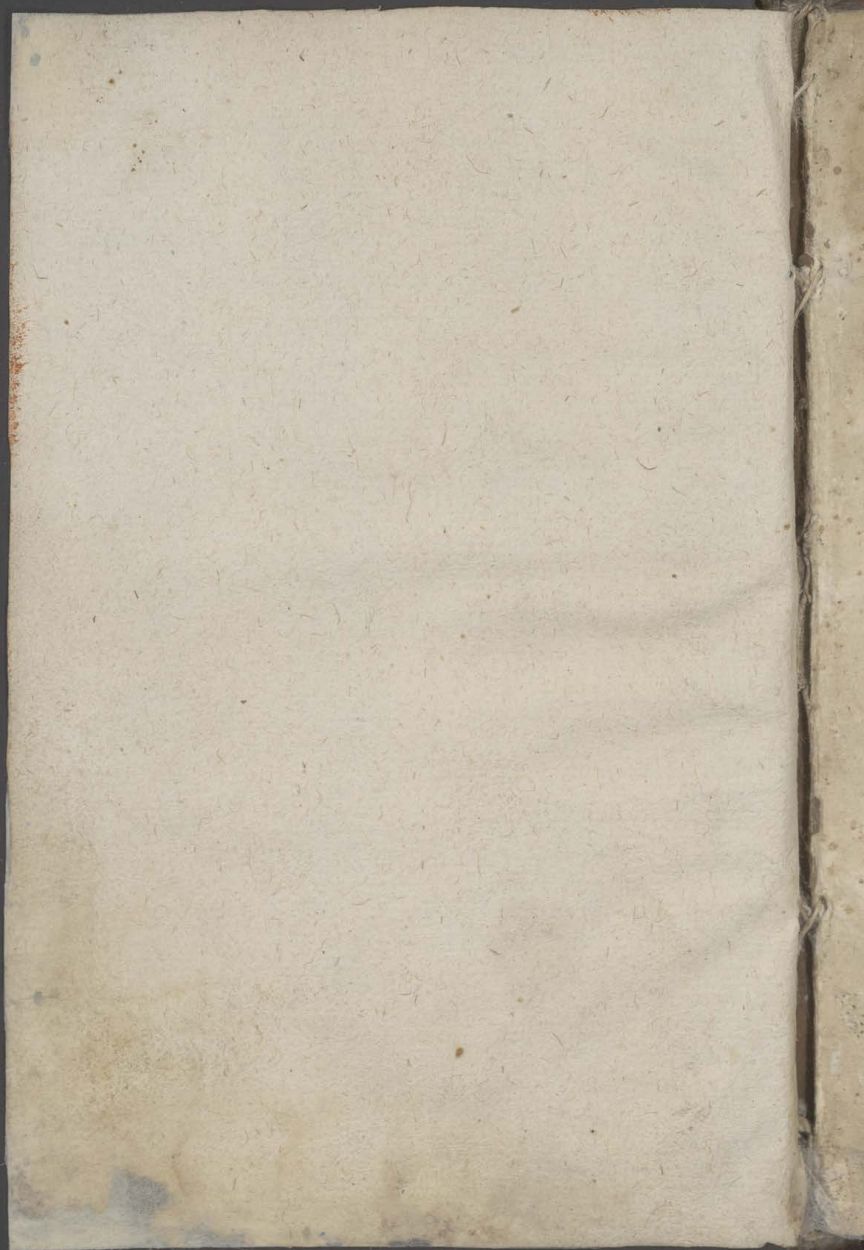

H. II 10

CENSURA ORIENTALIS ECCLESIAE.

De præcipuis nostri seculi hæretico-
rum Dogmatibus,

*Hieremia Constantinopolitano Patriarchæ, iudicij, & mu-
tua communionis causa, ab Orthodoxa doctrina aduer-
sariis, non ita pridem oblatis. Ab eodem Patriarcha Cõ-
stantinopolitano, ad Germanos Græcè conscripta.*

A STANISLAO autem SOCOLOVIO, Serenissimi
Stephani Poloniæ Regis Theologo, ex Græco in Latinum
conuersa, ac quibusdam annotationibus, ad proprias
Græcorum opiniones respondentibus, illustrata.

Ad Gregorium XII I. Pontificem Maximum.

*Accessit eiusdem Actoris Concio de Eucharistia Sacramento,
coram Poloniæ rege habita. Pag. 150.*

Omnia post editionem primam diligenter recognita, & à men-
dis purgata: etiam notis marginum illustrata, per. H. M.
FRANCIS. FEV-ARDENTIVM Franciscanum, in
Academia Parisiensi Professorem theologum.

*In loco Caluariae à Christophoro Campe
Parisius, Martini Indigne*

Apud Arnoldum SITTART, sub scuto Colonienſi,
monte Diui Hilarij.

CL. L. XXCIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

SVMMA PRIVILEGII.

Regiæ maiestatis privilegio cautum est, nequis alius quàm
Arnoldus Sittart in alma Parisiensi academia Bibliopola, Censurâ
Ecclesie Orientalis, &c. omnia post primam editionem diligenter re-
cognita & à mendis purgata: etiam notis marginum illustrata, per
H. M. Francil. Fœu ardentium Franciscanum, in academia Parisien-
si Professore Theologum. Ante annos decem à Die impressionis
absolutæ in suis regionibus imprimat, alibiue impressa impor-
tet, aut venalia habeat, pœna confiscationis librorum & alia illi,
qui aduersus ea fecerit, indicta: fusius Regio diplomate conti-
netur. Dat. Parisijs XIII. Decemb. cl. xxc.ii.

De Consilij Sententia.

Etai Camaldulensium VVALLET.
Insula Wigrensi Legato Fris
Agathangeli.

GREGORIO XIII.
PONTIFICI MAXIMO,
AMPLISSIMO RELIGIONIS
Catholicæ propagatori.

PRE ac instituto belli sancitum
est, GREGORIO XIII. Pon-
tifex Maxi. ut qui transfugam in
aliena castra transeuntem depre-
henderit, illum Imperatori suo, aus-
cupiam alteri ex Ducibus militiae
sistat, atque presentet. Non dissimile quid hoc tali
tempore in spirituali hac nostra militia deprehensum,
ad sacrosanctum S. V. tribunal, eodem iure, pro offi-
cio meo adfero. Cum enim ante hoc biennium, unâ
cum Serenissimo Rege meo, Principe integerrimo, ac
Religionis Catholicæ studiosissimo, principio regni il-
lius, has oras Sarmatiae nostrae peragro, atque perlus-
tro, Leopolim Metropolim Russiæ, emporium apud
nos imprimis nobile veni. Habet hoc ea urbs ante al-
ias singulare, ut cum reliquarum planè omnium re-
ligionum ritus, & caeremonias ex antiquo admiserit,
ab huius tamen seculi hæresibus peculiari quo-
dam Dei munere penitus sit libera, illisque summo
studio ac diligentia mirè obsistat. Incidi tum fortè
ibi in quendam Archimandritam Græcum, homi-
nem non indoctum, nec illiberalem: cum quo, ubi
multa de multis, ut fit sæpè, familiariter contulisse-
m, devenimus tandem in sermonem, de his hære-
sibus, ac magistris earum, quæ hoc nostro infelici se-
culo, orbem exercent Christianum. Ac cum utrinque

P R Æ F A T I O.

eam temporum nostrorum calamitatem hominumque temeritatem, abunde ita uti par fuit, deplorassemus, intulit ille, ad Patriarcham item suum istos ex Germania, non ita multò antè scripsisse, illique summa, fidei & confessionis suæ capita obtulisse, ac, ut in communionem eius Ecclesiarum reciperentur, studiose petiisse: quos tamen ille tantum abest, ut recipiendos duxerit, ut etiam scripto quodam suo illa ipsa, quæ tum illi proposuerant capita, confutarit.

Agnoui hoc idem planè quondam Pelagianos, temporibus D. Augustini fecisse, eodemque modo ab occidentali Ecclesia ad orientalem nequidquam confugisse. Obiicit eam rem his verbis Iuliano Pelagii discipulo D. Augustinus. Non est, inquit, quòd prouocas ad orientales Antistites, quia & ipsi utique Christiani sunt, & utriusque partis terrarum fides ista una est, quia & fides ista Christiana est, & te certe occidentalis terra genuerat, occidentalis regenerauit Ecclesia. Quid ei quæris inferre, quòd in ea non inuenisti, quando in eius membra uenisti? imò quid quæris auferre, quòd in ea tu quoque accepisti? puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primum Apostolorum dominus uoluit gloriosissimo martyrio coronari. Cui Ecclesia præsidetem beatum Innocentium, si audire uoluisses, iam nunc periculosam iuuentutem tuam Pelagianis laqueis excussisses. Quid enim potuit uir ita sanctus Affricanis respondere constatis, nisi quòd antiquitus Apostolica sedes & Romana cum cæteris tenet perseveranter Ecclesia? Hæc & alia his similia D. Augustinus. Latabar iam tum, me nouas istorum artes, nouum nocendi studium deprehendisse. Et quoniã

eodem ipso tempore, homo ille Græcus Byzantium re-
 petebat, petij, ut exemplum scripti illius Patriarchæ
 sui ad nos mitteret. Quod ille libenter, & prompte se
 facturum obtulit, ut & postea amici functus officio
 fecit. Quod, ubi primum græce legi, dici non potest:
 quantam ex eius lectione voluptatem cepi: statimque
 operam dedi, ut illud quàm diligentissime in linguam
 Latinam, pro nostra tenuitate translatum, publicè no-
 stris hominibus legendum proponerem. Idque pluri-
 mas, easque iustissimas ob causas. Primum ut istos ho-
 mines nihil non contra matrem suam molientes, nul-
 lamq; partem nocendi relinquentes proderẽ, eorumq;
 artes, clandestinaq; consilia in lucẽ proferrem, ac dete-
 gerem. Deinde, ut quatum eos ipsos huius suæ nouita-
 tis pudeat atq; redeat, quod cū nulla Apostolica, vete-
 riq; sede cõiuncti sint, quod successionem nullã demõ-
 strare possint, quod ^{æque} hæc est membra sine capite
 mutila sint, vel ex hoc ipsorũ facto demonstrẽ. Demũ
 ut quàm sit utriusq; Ecclesiæ, occidentalis, inquã, &
 orientalis de his rebus, quas isti ex sede sua cõmouerũt,
 incredibilis cõsensus, summa cõcordia, ut non eadem
 tatum dicamus oēs, sed iisdem pene verbis etiam om-
 nibus clarum fiat. Quo amplius conuiciari desinant,
 hæc Latina esse, ab hoc vel illo Romano Pontifice pro-
 fecta: cum hæc eadem ab his, qui Romanis, vniuer-
 sisque Latinis, insito quodam odio insensissimi sunt,
 non minore studio atque contentione colantur atque
 defendantur. Simulque perspiciant se non solum à
 Romano Pontifice, sed ab ipso terrarum orbe, omni-
 busque Ecclesiis defecisse: in eoque mentis suæ erro-
 rem recognoscant, quod illud se sub his frigidis se-
 ptentrionibus videre, profiteri non erubescant,

P R A E F A T I O.

quod uniuersus occidentis & oriens orbis, longè anti-
 quius & benignius ab illo diuino et caelesti sole Christo
 5. Iesu collustratus, hæctenus nõ viderit. Denum ne am-
 plius in suis confirmandis, in cautaque plebecula deci-
 pienda, orientalis Ecclesia auctoritate, & testimoniis
 (quod quidem hæctenus fecerunt) abutantur, cuius
 6. contra se tam insignia referant testimonia. Postremò,
 vt agnoscant, nusquam sibi in orbe Christiano, nus-
 quam in Ecclesia Catholica locum relictum esse, nus-
 quam cum istis moribus, & sententiis consistere pos-
 se. Et quemadmodum ipsi impie gremium eius ma-
 tris, qua eos genuit, lacteque suo aluit, spreuerunt,
 ab eoque longè aberrarunt, ita illos vicissim tanquam
 proteruos, parentibusque inobedientes filios, ubique
 sperni ac repudiari, vt illud Esaiæ in eis abundè com-
 2. pletum esse videatur: *Va qui spernis, nonne &*
 3. *ipse sperneris? cum defatigatus, desieris contem-*
 4. *neris, tum ipse contemneris. A castris in qua confu-*
 5. *giunt, arcentur: ab illis, quos patronos parabant, ac-*
 6. *cusantur: eorum, quos ipsi iudices communis causa*
 7. *constituerunt, sententiis condemnantur: ita, vt vel*
 8. *hoc solum tam clarum & illustre orientalis Ecclesiæ*
 9. *testimonium, & eos, & alios omnes, si modo secum*
 10. *consentire velint, si veritatem ipsam ex animo qua-*
 11. *rant, & non ipsa pertinacia, opinioneque ingenij, ac*
 12. *studio nocendi vincantur, ab errore quidem reuocare,*
 13. *ad rectam autem & Catholicam fidem reducere me-*
 14. *rito debeat. Nam cum neque illi, neque nos, vt qui-*
 15. *dem isti dicunt, communis causa, propter priuatum*
 16. *cuiusque in re sua studium, æqui iudices esse posi-*
 17. *mus, detur sanè rectè hoc ab illis factum esse, quod ad*
 18. *eos iudices provocarunt, qui neque cum hac, neque*

P R Æ F A T I O.

cum illa parte coniunguntur. Quod autem eorum
 iudicium & sententiam acquiescere nolunt, quos ipsi iu-
 dices delegerunt, in hac quidem certè parte, iam non
 cum aliis, sed secum ipsi pugnant, suumque contu-
 macem, & incurabilem morbum aperiunt, nec tam
 se in hac causa iudices, quàm assentatores quassuisse,
 abundè docent. His inquam ex causis, hanc ipsam o-
 rientalis Ecclesia, de eorum confessione censuram,
 quam isti non sine causa suppresserunt, ipse magna
 ratione in lucem proferre voluit. Ad te autem potis-
 simum Beatissime Pater, hanc totam causam defe-
 rendam æquissimum esse putavi. Primum, quòd in
 castris Dei exercituum dux & Imperator secundum
 Iesum Christum sis, ad quem omnem cognitionem de
 perfugis pertinere, superius diximus. Demum, quòd
 ante alios omnes, in studiis, quæ vel ad illustran-
 dam, vel exornandam Catholicam religionem spe-
 ctant, mirificè delecteris, quorum tot gymnasia, tot
 scholas, tot seminaria per orbem terrarum uno tem-
 pore inaudita liberalitate, & incredibili erga exte-
 ras nationes charitate, simul aperuisti: ut verè te
 non nomine tantum, sed re ipsa multò magis, illius
 hominis agricolæ vicarium esse demonstres, qui largè
 & munificè seminat semen bonum, siue illud cadat
 secus viam, & conculcetur ab hominibus, volucres-
 que cæli comedant illud, siue super petram, & sta-
 tim areseat, siue inter spinas & suffocetur, siue in
 terram bonam, & ferat fructum centuplum: illi-
 usque patris familias, qui primo mane ad conducen-
 dos operarios vineæ suæ egreditur, munificèque ope-
 rarios, ac vitatores omni hora in eam conducit. Quo
 fit, ut te tam diligente, & assiduo agri dominici

P R Æ F A T I O.

cultore, flores apparuerint in terra nostra, vineæ flo-
 rentes odorem dederint suum, fruges, quas iam infæ-
 lix lolium plane obruerat, ita crescât, ut ipsū lolium vix
 iam appareat. Deinde quod hoc idem Regē meum vel-
 le suspicabar, qui omnia sua, & suorum in hac parte
 S. V. subiecta esse expetit, quique item in hac Dei a-
 gricoltura, non ita multis post passibus, vestigia S.
 Tuæ secutus, & ipse strenuè torquet aratrum. Quem
 quidem virum Deus ille immortalis, (cuius providen-
 tia omni providet seculo) tanquam alterum Abra-
 ham quendam, aut Iob, ex reliquiis illis, florentissi-
 mi quondam Pannonici regni solum ferè, unâ cum
 pientissimo fratre suo, ad excitanda iterum in ea gen-
 te Catholica religionis semina, omnipotenti dextera
 sua, ab omni labe hæretica, purum & liberum con-
 seruauit, nec genu suum coram Baal flectere permisit:
 quem postea de domo, & de cognatione sua eduxit,
 in gentemque magnam, & regnum eximium, istius
 constantia & pietatis causa, crescere fecit, pulcher-
 rimisque, ac quasi repetitis ex potentissimis hostibus
 victoriis, sedique S. V. inimicis, illustrauit, magnifi-
 cèque exornauit, ac in dies magis ac magis nouo re-
 rum successu ornat: & auget. Vt omnibus mortali-
 bus, Regibus item & Principibus, specimen detur,
 eum qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione
 Dei cæli non commoueri: & diuites quidem ac po-
 tentes sapius esurire, & egere, inquirentes autem
 dominum, non diminui omni bono. Vltimò quod re
 Pontifice, his ipsis studiis Romæ operam dederim,
 quorum nunc hunc ipsum exiguum fructum in pu-
 blicam utilitatem confero. Et contendere quidem ego
 sedulo, ut in hac mea versione, ab ipsius auctoris ver-

P R Æ F A T I O .

*bis , ne latum quidem unguem , quoad eius fieri
 posset, recederem. Verum cum præsens Græcia , mul-
 tum mutauerit dicendi genus , à priscaque illa oratio-
 nis sinceritate , & sanitate , compositionis item &
 structura veritate , & concinnitate , plurimum dis-
 cesserit , cumque hoc ipsum exemplar valde incorre-
 cte , & inconcinne descriptum ad nos missum fuerit :
 necesse item , & ipse habui paucis quibusdam in locis ,
 ad sententiam magis , quam ad verba , ipsam inter-
 pretationem accommodare , ita tamen ut omnibus
 sententius integritatem , & religionem suam eandem-
 que plane simplicitatem ac ut dicam , ruditatem ,
 quantum possem , conseruarem. Reliquum est , ut hanc
 meam liberiolem S. V. compellationem deprecet , ac
 ipsius Paternæ , & Apostolica benedictioni , me , stu-
 diaque mea humillime submittam. Deum immortia-
 lem precatus , ut quam diutissime publica utilitati
 S. T. viuat , at demum cum gaudio , & exultatione ,
 portans manipulum vberis consuetudinis suæ , ad prin-
 cipem pastorem Christum redeat. Cracouia , tertio
 Idus Aprilis. Anno à natiuitate Domini.*

M. D. LXXXI.

INDEX ET SERIES PRÆCIPUORVM
capitulum libri huius.

- Symbolum Nicœnũ approbatur: proprius Græcorum error de processione Spiritus S. asseritur. cap. i.
- Articuli fidei summam explicantur, & ad vitæ & morum institutionem accommodantur. ii.
- De peccato originis, baptismo, sacro chrismate & eorum qui baptisuntur communione. iii.
- De pœnitentia & peccatorum remissione. iiii.
- De fide & operibus. v.
- Neque nimis de gratia Dei præsumendum, neque desperandum esse. vi.
- De numero & natura Sacramentorum. vii.
- De ministris Ecclesiæ, & eorum honore. viii.
- De baptismo paruulorum. ix.
- De cœna Domini, veritateque corporis & sanguinis Christi. x.
- De officio confitentis, & eius qui audiendæ confessioni præest. xi.
- De multis atque satisfactionibus, quas diuus Basilius, alij autem Græci appellare solent. xii.
- De sacra Liturgia, hoc est, de incruento quod in Missa fit, sacrificio, cuius opus, finis, vniuersaque œconomia pulchrè explicatur. xiii.
- De sacris ordinationibus, quas Græci vocant. xiiii.
- Neque preces, neque oblationes, dies festos, neque alia donaria, corrupta vita moribus ministrorum, vitari. xv.

Omni magistratui à Deo constituto parendum esse.	XVI.
De consumatione mundi.	XVII.
De gratia & libero arbitrio.	XVIII.
Deum non esse authorem malorum.	XIX.
De sacris traditionibus, & præsertim Monacharu.	XX.
De cultu & veneratiõne sanctorum.	XXI.
Epilogus de quibusdã, vt isti vocant, abusibus.	

Censura doctorum.

Ego subsignatus Ioã. Petrus Bourgõgne Doctor theologus & gardianus Frãciscanorũ Minorũ Parisiensis, cõteo librũ qui inscribitur Censura Orientalis Ecclesiæ de præcipuis nostri seculi hæreticorum dogmatibus à Stanislao Socolowio Theologo è græco in latinum translatum perutilem esse Christianis omnibus: typis excudendum.

Bourgongne gard. qui supra.

Ad communem totius Catholicæ religionis utilitatẽ hæreseonque profligationem hanc Censuram Ecclesiæ orientalis non parum profuturam censeo: ideoque dignam esse, quæ frequenter typis excudatur, & in multorum manus perueniat.

Fr. Franciscus Feuardenius, Parisiensis Theologus, atque ibidem sacrarum literarum professor.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΤΗΕΟΛΙΠΤΙ
Archimandritæ, cum qua Constanti-
nopoli opus istud ad nos huc
est perlatum.

Τῶ λογιώτατῳ ἡγασμοτάτῳ κυρίῳσι σικλεῖ τῷ Τεκ-
κλισίῳ διδύσκαλῳ καὶ ἐμοῖ Φιλίππῳ εὐλαβῶς χειροδότηῳ.

ἀπό Κοιτῆς αὐλῆς πόλεως εὐπράξιῃ.

ἔκ ἐπιστοπῆσαι, ἀλλ' ἔγραψα σοὶ προτέρῳ, ἢ ἐπεμψα ἐκεῖνο
τὸ βιβλίον, τὸ κατὰ τῆς λουτέρας, μὲν τῷ ἀρμενίῳ ἱερέως τοῦ ἡ-
λιοπολίτη, ᾧ δὲ ἐμοῦ γήσκει, ὅτι εἰχῶ ὁ Κοιτῆς ἀπὸ τοῦ πολε-
εῖς τὸ πείσαι χεῖροι, ἐκείνῳ ἐμίλη καὶ ἀλλ' τῷ ἡ δὲ ἴλλης μει-
θεῖν, ἐπέχεσθαι τῆς ἀφῆξας μὲν τ' ὡς ὑμῶς, τὰ γὰρ οὐδὲν ἀμα-
ἐλπίειν, διὰ τοὺς πολέμους καὶ τὰς ἀκαταστάσιας. ἐὰν δὲ ἀρεθῶ-
σοσιν ἀμφοτέρῳ, τὸ εὐδοκίῳτος ἐλεύσῃμα, ἔρρασο Φιλίππῳ
ἀνδρῶν.

Τοῖς σεβάσμοτάτοις καὶ εὐγενέστατοις καὶ ἱερώτατοι, τῶν προ-
σβύτηρον, ὡς ὅτι ἐμοῦ προσεπει, ἐμίσιας καὶ τοῖς κατὰ πάντα Φίλ-
τατοι καὶ ἀδελφοῖσι κυρίῳσι γαργύριον τοῖς ἡμέτερον ἀδελφοῖς.

ἀπὸ τοῦ σοὶ κύριε, πέμψοι μοι τὰ βιβλία, ἀ ἂς ἐσθόμενοι
ἔγραψα σοὶ καὶ ἴδοτε τὰ χεῖματα τῶ κομίζοντι προθύμους. ἢ
δε ἀλλὰ ζῆταις ἀπὸ τῶν ἄλλων, γὰρ ἰομοι καὶ ἀσώφους ὑπηρε-
τήσο.

Vos missis ad Ioannem : & testimonium perhibuit
veritati. Ioan. V.

Hierc-

HIEREMIAS
MISERICORDIA DI-
VINA, NOVE ROMÆ AR-
chiepiscopus, OEcumenicus
Patriarcha:

Sapientissimis, & doctissimis viris dominis,
IACOBO, Theologiæ Doctore, &
MARTINO Crusio, benè &
feliciter agere.

DIV, multumque, & à vo-
bis desideratam, & à no-
bis pleno & integro in vos
studio conquistam & e-
laboratam viri doctissimi
Germani, in Spiritu sancto filij medio-
critatis nostræ charissimi, Epistolam,
iam tandem Dei immortalis munere
absolutam, charitati vestræ mittimus:
idque cum ea, qua par est, lætitia, ac spi-
rituali gaudio, paternique vultus erga
filios hilaritate. Precamur autē Deum
Opt. Max. eiusque omni parte beatissi-
mam matrem, ut vos item vtriusque ho-

PROE MIVM

minis, interioris, inquam, & exterioris, perfundat gaudio. Sin autem in quibusdam partibus dogmatum pietatis nostræ, prima statim quasi fronte, vos non exhilaramus, confidimus tamen, quæ vestra est sapientia, doctrinæque & prudentiæ vbertas, nihil vos rectæ & sanæ doctrinæ antelaturos: neque instituta, & sanctiones planè nouas, ac quasi ex diametro, cum Euangelica IESV Christi Philosophia pugnantes, complexuros: neque in hac ex alia in aliam, a recta fide alienorum dogmatum, cōmigratione, tempus frustra consumpturos: neque consuetas, & præiudicatas opiniones vestras, cum omni recta ratione pugnantes, (homines enim sumus omnes, ideo timidæ parumque securæ sunt iuxta sapientissimi Salomonis dictum, omnes cogitationes ac studia nostra) potius quàm id, quod verum & sincerum est, sequuturos: magis autem ipsissimæ veritati, ac sapientiæ Domini nostri Iesu Christi, quam diuini eius discipuli, atque Apostoli, in suis canonicis ac salutaribus scriptis profitentur: quam omnes vniuersales & particulares sanctorum Patrum Synodi se-

quæ sunt: quam vnus Sanctæ Eccle-
 siæ diuinæ scientia pleni præcones at-
 que Doctores nobis tradunt, omnes-
 que in eam, communi concordia &
 voluntate, clarè consentiunt, animo &
 confessione adhesuros. Qui his quidem
 omnibus, qui eorum præcepta & insti-
 tuta, verbo, & opere sequuntur, certam
 salutem regniq; cœlestis hæredita-
 tem, precibus suis conciliant: vt iterum
 illis, qui eorum sanctis mandatis & in-
 stitutis non parent, eaque temerè trans-
 grediuntur, supplicium, ac damnatio-
 nem æternam accersunt: Si enim volue-
 ritis, inquit Scriptura, & audieritis me,
 bona terræ comedetis. Quibus sanè
 verbis, mediocritas item nostra, quæ &
 ipsa, CHRISTI Domini miseratio-
 ne, successione quadam, hic in terris,
 eius locum tenet, ad amabilem con-
 cordiam, & consensum cum ea, quæ
 apud nos est Iesu Christi Ecclesia, cha-
 ritatem vestram cohortatur: quam, si
 verè, & ex animo, non tam verbis, quàm
 re ipsa, nobiscum ingressi fueritis, dici
 non potest, quantum, & in cœlo, & in
 terra, ex ea vtriusque Ecclesiæ coniun-
 ctione, futurum sit gaudium, quàmque

PROOEMIUM
ad laudem, & gloriam Domini nostri
Iesu Christi celsuram esse, certissimam
spem habemus. Valete.

*Ex omnibus partibus Syntagmatis huius, Epi-
stola, hæc, viciosissime descripta, ad
nos perlata fuit.*

HIEREMIÆ
MISERATIONE DI-
VINA NOVÆ ROMÆ AR-
chiepiscopi, OECumenici Patriarchæ,
Doctrina exhortatoria ad Ger-
manos conscripta.

POSTEA QUAM lite-
ras à Dilectione vestra no-
bis missas, simulque opu-
sculū, in quo summa ca-
pita fidei vestræ contine-
bantur, accepimus, ve-
stramque charitatem, complexi & ex-
osculati sumus, illud de quo inter nos
conuenit, & in quo item discrepamus,
ita uti postulatis, vobis aperiendum du-
ximus. Charitatis enim officium atque
debitum, Legis & Prophetarum adim-

pletio est, perfici autem charitatem, certum est, non verborum inani strepitu, sed factis & operibus præclare illam testificâtibus. Vt & preciosissimæ quæque gemmæ, non inde precium & cõmendationem suam accipiunt, quòd laudantur, sed quia præstanti sua virtute & operatione, illos, qui talia norunt, in admirationem sui rapiunt. Quam eandem charitatem erga nos, vos item doctissimi viri Germani, præ vobis ferentes, quantaque illius gloriatio sit, rectè ex sacris scripturis edocti, hæc vestra nobiscum communicare voluistis. Quibus nos mutuò responsuri, in eo maximè elaborandum putauimus, vt nihil ex priuato nostro sensu dicere- mus: sed ea omnia, quæ in medium adferrentur, ex sanctis, & vniuersalibus septem Synodis, quas item & vos, vt scribitis, præclare facientes, amplectimini & exosculamini: ex sensu itè sanctorum Patrum, diuinitusque nobis traditæ Scripturæ, interpretum, quos sancta, & vniuersalis I E S V Christi vnanimi consensu laudat, & approbat Ecclesia, depromamus. Hi enim quasi hæc omnia Spiritu sancto per eos spi-

PROOEMIUM

rante, ac in ore illorum loquente: admirabili doctrina, variis signis, & portentis, tanquam lucidissima astra, orbem terrarum illustrarunt: horum doctrina, & institutio, nullo unquam ævo, nulla temporis diuturnitate, aut commoveri, aut aboleri poterit, ut quæ omnipotenti verbo Domini sit fundata. Christi enim Ecclesia, teste Divo Paulo, columna est, & firmamentum veritatis: contra quam, ipsa portæ inferni, iuxta diuinam & immortalem Iesu Christi promissionem, præualere non poterunt. Etsi enim mali & peruersi homines, aliquam eius partem, prauis & alienis dogmatibus, perturbare, & transuersum agere possint, ipsa tamen nihilominus stabilis, & inconcussa, fundata super firmam petram, perpetuò manet: eiusque veritatis præsidio, cui innititur, & eam in omnibus sequitur, validè fulcitur. Qui enim ciues & domestici Ecclesie Dei sunt, iidem per omnia veritatem sequuntur: ut qui veritati non adherent, illi itidem Ecclesie Dei membra, nullo modo esse possunt. Eidem veritati nos item insistentes, præsentem hanc sanam & incorruptam doctrinam,

ad publicam vtilitatem, ac veræ fidei ædificationem instituimus: ac pro parte nostra in medium adferimus, et si, dū id facimus, multum in ea re, eorum, qui diligunt Dominum, ope, & precibus opus habeamus: quo eius diuina & cœlesti gratia, mens nostra, in viam dirigatur pacis.

ANNOTATIONES.

Quas item & vos vt scribitis, &c. Quam falsi vtrunque sunt, si enim vel has solas, septem Synodos sequerentur, neque istis schismate, neque illis hæresi quicquam opus esset: cum in his septem abundè explicatum sit, quid de quaque re sentiendum: quid quoque loco habendum sit. Ideò autem septem solas amplectuntur Synodos: quòd cum antea tacitas simultates tantum, cum occidentalibus intus alerent, tum iam post septimam Synodum apertos se hostes latinorum sunt professi, eosque hæreseos insimulare non dubitarunt. Primum, quòd iam planè desperarant fore aliquando, vt latini incredibili illorum ambitioni, cui semper mire obstiterunt, essent subscriptari: & qua non salum se his sedibus Patriarchalibus anteferre voluerunt, in quibus illi, qui columna inter Apostolos dicebantur, confederunt: Antiochenæ, in

PROOEMIUM

quam, Alexandrinæ & Hierosolymitanæ: sed etiam illi, in qua princeps ipse Apostolorum Petrus confederat, & qui ex ore ipso Dominico summam Ecclesiæ Dei gubernandæ acceperat. Secundo, quòd Imperatores eorum, propter orientis imperij, ad occidentales Principes, ob hæreses, rerumque Christianarum proditionem, præcipua summorum pontificum auctoritate translationem, quæ circa illa tempora contigerat, nihil eos commune cum occidentalibus habere, nullamque obedientiam illis præstare voluerunt: quod tamen à volentibus, & sponte in omnem dissensionem effusis, facile impetrari potuit. Deinde, ob summum odium, maximamque invidiam, quam ex gentis Bulgarorum, ac multorum aliorum Sarmatiæ populorum, ad occidentales Ecclesias, quæ in idem ferè etiam tempus inciderat accessione, conceperunt. Demum, quod in consequentibus Synodis maxime de Saracenorum Imperio comprimendo, Terræque Sanctæ restituenda, deliberabatur: cui pro conatui Græci, ob incredibilem, quod contra occidentales ex translato imperio conceperant odium, iniquissimè aduersati sunt, illique, quantum potuerunt, obstiterunt. Postremò, quod in quarta Constantinopolitana Synodo, quæ verè & proprie octava dicitur, & in qua, præter trecentos octoginta septem Episcopos Vicarij

omnium primarū sedium, ac ipse presens Imperator, adfuerūt, euidentius quasi, quā in aliis omnibus declaratū est, quam potestatem & auctoritatem Romanus Pontifex, in Patriarchas Constantinopolitanos, haberet: cum in ipsa eorundem vrbe Constantinopoli, trecentis octuaginta tribus collectis Episcopis, Adrianus Romanus Pontifex, Nicolai I. successor, per legatos suos, resistentibus primum & reclamantibus Imperatoribus: postea autem assentientibus, & quasi pœnitentiam agentibus, ipsiusque facti auctoribus: Phocium, ex Magistro curiæ atque militiæ Prefecto, à Michaële Imperatore, Patriarcham Constantinopolitanum factū, deiecit: grauique anathemate cum omnibus sequacibus, percussit: ordinationesque eius abrogauit: Ignatium in sedem suam, quam totis duodecim annis integerrimè tutatus est, restituit: vnaque, qui, & quales, & ex quibus Patriarchæ eligi, & creari deberent, docuit: atque ita vniuersum Ecclesiæ illius statum & ordinem restituit. In eademque Synodo decernitur: omnes quidem honorandos Patriarchas esse, præcipuè tamen Sanctissimum Papam senioris Romæ: nec oportere etiam sententiam dicere in vniuersali Synodo, contra summos senioris Romæ Pontifices. In eadem pulcherrimum illud Pij Imperatoris Basilij exauditur, de Sedis Apostolicæ autho-

PROOEMIUM

ritate, testimonium: Neque enim, ut sacra-
 tissimus Patriarcha ad proprium regre-
 deretur thronum, Imperij mei opus, vel
 excogitatio facta est: sed multū ante, sā-
 ctissimus & beatissimus Papa Nicolaus,
 quæ circa illū erant certissimè discēs, sy-
 nodicè decreuit, reddi ei⁹ propriij thro-
 ni: & anathema, cum tota Sācta Roma-
 norū Ecclesia, pronunciauit, cōtra resi-
 stentes huiusmodi cōsilio ac sententia.
 Hoc autē nos olim scientes, & pauētes
 anathematis iudiciū, promulgari, obse-
 cū dare Synodico iudicio, Romanę Ec-
 clesię necessariū duximus: & huius rei
 gratia, reddidimus ei propriū thronum.
 Hæcque illa est causa, cur Grecis tā opere octa-
 ua nō placeat Synodus. Quinquā Galis postea
 interfuerunt Synodis, vndecimæ & duodecimæ
 Lateranēsi, Florētinæ itē, quā illi octauā vocāt,
 & cui Imperator, ipseque Patriarcha, uniuersæ
 itē Græciæ Patres interfuerūt, eāque manu sua
 obsignarūt. Sed idem odij, & ambitionis æstus,
 omnia deiceps euertit ac perturbauit. Earū autē
 rerū, quas diximus, authores eam ob causam hoc
 loco nō appellamus, quia nemo, tam ex Græcis,
 quàm ex Latinis, eorū sæculorū historiā scripsit,
 qui non idē doceat, atque testetur: tum ipsius o-
 ctauæ Synodi acta, hoc idem clarè confirmant.

6
SYMBOLVM NICOE-
NVM APPROBATVR: PRO

prius Græcorum de processione Spi-
ritus Sancti error asseritur.

CAPVT I.

Primum igitur caput confes-
sionis vestræ, vniuersū Chri-
stianæ fidei dogma: id autem
sacrum sanctæ vniuersalis Ni-
cœnæ synodi complectitur
Symbolum; de vna, in tri-
bus personis, omnia excedente natura, & sub-
stantia Diuina. Quod quidem præclare à vo-
bis teneri, ac piè prædicari, libenter confite-
mur: præter quàm quòd Nicœna Synodus, &
reliquæ cum ea consentientes, omnes decreue-
runt; Spiritum sanctum ex ipso solo Patre pro-
cedere. Quod quidem sacra illa & incorru-
pta fidei Christianæ confessio; sacrum, inquam,
Symbolum, hoc ita esse, disertissimis verbis ex-
plicat; Spiritum, scilicet Sanctum, ex solo pa-
tre procedere. Quam quidem sententiam, à
trecentis decemocto plenis Deo patribus, in
Nicœna primùm Synodo propositam; deinde
in Constantinopolitana à ceterum quinquagin-
ta confirmatam: quam reliquæ item vniuersa-
les quinque synodi; nihil addentes, nihil de-
trahentes, verum in idem planè vno Spiritu
sancto conspirantes; obfignarunt: qua deni-

CENSURÆ ORIENTALIS

que tot sanctissimi viri, qui in medijs illis temporibus claruerunt; à sacris synodis edocti; confessi sunt: nos item cum illis omnibus, Dei gratia sequimur, atque confitemur. Quem quidem sensum præclare illius confessionis esse
 » ex ipsius Symboli verbis, quod in medium
 » adferimus, facilius quàm aliundè perspicere potest. Credo in vnum Deum, patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium omnium, & inuisibilem. Et in vnum Dominum nostrum Iesum Christum, filium Dei vnigenitum, & ex patre natum ante omnia secula.
 » Lumen de lumine: Deum verum de Deo vero: genitum, non factum: consubstantialem patri: per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem; descendit de cœlis: & incarnatus est de Spiritu Sancto, & Maria virgine: & homo factus est.
 » Crucifixus etiam pro nobis, sub Pontio Pilato, passus & sepultus est. Et resurrexit tertia die, secundum scripturas. Et ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos: cuius regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum; Dominum, & viuificantem: qui ex Patre procedit: qui cum patre & filio simul adoratur, & conglorificatur: qui locutus est per prophetas. Et vnâ sanctam, Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Confiteor vnum Baptisma, in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi seculi Amen. Atque hic quidem

est ille veræ, & incorruptæ fidei thesaurus: ab ipso Spiritu sancto, ne quid ex eo aut auferatur, aut aliquid alienum, & adulterinum illi addatur, sanctè obsignatus. Hæc est illa diuina, sanctissima, perfecta, ac vniuersalis, per orbem terrarum fusi populi Christiani, tessera. Hæc est illa communis confessio, omnium sanctorum Patrum. Hic est certissimus vniuersæ Christianæ fidei limes: quem in pectore nostro recondentes: quem vtrisque manibus amplectentes: quem vbique magna libertate & alacritate confitentes; veluti quoddam cœleste, integrum, & incorruptum, nullaque parte contaminatum, sanctorum Diuinique numine afflatorum hominum depositum ad extremum vsque finem vitæ nostræ conseruabimus. Quo precibus & intercessionibus eorum, qui nobis eam fidem exposuerunt, atque sanctè conseruarunt, tanquam mundam hostiam, eam pulcherrimam confessionem, & nos ipsi Sæctissimæ Trinitati offerentes; ab æterna liberemur damnatione, ac sempiterna in Christo cœlestis regni ipsius possessione potiamur. Quod vt consequamur gratia & misericordia Christi nostri; etiam atque etiam vehementer oramus.

ANNOTATIONES.

Nicœna Synodus. Nusquam hoc decreuit Nicœna Synodus, in cuius Symbolo, nō plura de spiritu sancto pronunciata esse quàm illud, Et in Spiritum Sanctum, restantur acta eiusdem synodi: restā-

CENSURÆ ORIENTALIS

tur duo gravissimi auctores, illisque temporibus proximi, D. Basilus, atque Gregorius Nazianzenus. Basilij verba in Epistola quadam ad Ecclesiam Antiochenam, hæc sunt: Quoniam verò doctrina de Spiritu sancto indefinita est, quòd nondum comparerent impugnatores Spiritus sancti, an condemnandi sint qui Spiritum Sanctum creatæ, & servilis naturæ dicunt, in ea Synodo nulla facta est mentio: nihil enim prorsus creatum est in diuina & beata Trinitate. hæc ille in Constantinopolitana igitur demum secunda universali Synodo, quæ contra Eunomium, Photinum, Macedonium, Constantinopolitanum Episcopum, qui negabat Spiritum Sanctum Deum esse, eumque inter creaturas impiè conijciebat, collecta fuit, hoc totum additum est: Et in Spiritum Sanctum, Dominum, & viuificantem: qui ex Patre procedit: qui cum Patre & Filio simul adoratur, & glorificatur: qui locutus est per Prophetas.

NO. In Romana autem Synodo, quam in idem tempus frequentissimam contra Arrium, Macedonium, Photinum, Appolinarem, Damasus Romanus Pontifex, Roma congregauerat: & in qua item Petrus, Alexandrinus Patriarcha, adfuit, hoc ipsum Filioque per quandam Constantinopolitanæ Synodi interpretationem, additum fuit. Cum enim centum quinquaginta illi Patres, qui item à Damaso, opera Theodosij Imperatoris Constantinopolim vocati erant, omnino, cum propter persecutionum vim, à quibus necdum, exitiosissime urgente atque defendente, Arrianam & Macedonianam impietatem, Constantio atque Valente, respirarant, tum propter Hæreticorum insidias

quas illis absentibus Ecclesijs illorum struxissent, ipsamque itineris longitudinem, & difficultatem, Romam ipsi venire non possent, eam de spiritu sancto confessionem, per Eusebium, & Priscianum Episcopos, legatos ad Damasum, ceterosque Patres, confirmationis causa, Romam miserunt: quam per omnia idem sentientes sancti illi Patres, una cum Damaso pontifice, approbarunt: hocque solum, quod dictum erat, qui ex Patre procedit, per additionem huius particulae Filioque propter eos hareticos, qui tum dicebant, sanctum spiritum per filium fuisse factum, quos ibidem sancta anathematizat Synodus, & qui eundem spiritum sanctum, filij quidem filium, patris autem nepotem dicebant, sancte & pie interpretati sunt. Ita ex utriusque partis orbis terrarum sententiarum collatione, una perfecta, de spiritu sancto, confessio conscripta fuit: eum esse spiritum uiuificantem, qui ex Patre, Filioque, procedit: qui cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur. Qui quidem sancti patres, tam illi, qui Constantinopoli cum Imperatore, quam isti, qui Romae cum Damaso congregati erant, etsi loco distincti fuerunt, re tamen unum uniuersale consilium constituebant: cum & ab eodem & sub eodem capite congregati fuissent: & in eodem spiritu, & eiusdem spiritus sancti causa, ad eosdem etiam hareticos danandos, & conuincendos, collecti essent: ex mutuaque sententiarum collatione, & approbatione, unum uniuersale symbolum ediderunt. Quorum deinceps sententiam, sine ulla controuersia, uniuersa Ecclesia secuta est, usque ad octauam synodum. Nam tum demum post octauam synodum, eam, de spiritus sancti processione, tragœdiam, recentiores Graeci

CENSURÆ ORIENTALIS

odio, & maleuolentia excitarunt. Constant hac omnia primum ex Epistola ea, qua orientales patres respondent Damaso, causam cur Romam venire non possent, explicantes: constant item ex eiusdem Damasi Epistola, qua Constantinopolitanis respondet Patribus, eorumque decreta approbat: constant ex Actis utriusque Consilij: constant ex libro 9. Tripartita historia cap. 16. constant ex Hugone Etteriano libro 3. de processione spiritus sancti, capite 16. & alijs multis authoribus, antiqua vetustatis peritissimis fideque dignissimis.

Omnes vniuersales Synodi obsignarunt nihil addentes, nihil detrahentes, &c.

Dua sunt partes vniuersi prae textus, quo Graeci iniquissimum schisma suum, in quaestione, de Spiritus sancti processione, velare, ac veluti integumento quodam tegere volunt. Primam falso Latinos, contraque sanctorum Patrum sententiam, & iudicium spiritum sanctum ex Patre & Filio procedere opinari. Secundam, quamuis hoc recte & vere dicatur, non tamen illos vel hoc vel aliud quicquam sacro symbolo adijcere debuisse. Et cum primum illud manifeste sit falsum, & erroneum, ut paulo post docebimus, posterius hoc, in quo se arcem negotij tenere putant, Canone potissimum Ephesini Concilij septimo, confirmant: cuius illa sunt verba: His igitur recitatis, (Canones autem Nicæni Concilij tum lecti erant) constituit sanctum Concilium, ut nemini liceat aliam fidem, vel proferre, vel conscribere, vel componere, quam eam, qua praestituta, ac perscripta est à sanctis Patribus, qui in Nicænorum vrbe cum,

cum auxilio Spiritus sancti, coacti fuerūt. Qui autem audeat aliam fidem vel componere, vel producere, vel proferre, volentibus conuerti ad agnitionem veritatis, siue ex Gentilitate, siue ex Iudaismo, siue alia quacunque secta, vt hi siquidem Episcopi aut Clerici sint, isti ab Episcopatu, hi à Clero remoueātur, ac prohibeātur: sin autem laici sint, vt extrema detestatione & execratione, percellantur. *hactenus sancta Synodus Ephesina. Quo quidem Canone docent Graeci, post duo illa œcumenica Concilia, Nicœnum, inquam, atque Constantinopolitanum, ita Symbolum, ita fidem Christianam, ab Ephesina Synodo conclusam & ob-signatam esse, vt illi nihil amplius à quoquam mortaliū addi, aut adici liceat. Quod cum Latini in huius particula adiectione Filioque, sint ausi, meritò illos supradicto anathemati subiacere, seq̄ iustè ab illorum coniunctione & communionē disiunxisse. Atque hic est ille summus Graeci schismatis Aries, maximū præsidium. Verūm longè aliam mentem sacri Canonis esse, quàm isti putant, vel ipsa Canonis verba clarè docent. Primum enim, vbi dicit: Ne quis aut episcopus, aut Clericus, aut Laicus, quicquam ad-iicere audeat: proculdubio singulos & priuatos homines, non autem vniuersum concilium vel publicam authoritatem intelligit, quod plenus ipsa Canonis occasio indicat. Cum enim post Nicœnam, atque Constātinopolitanam Synodum, singuli ferè Episcopi, in suis Diœcesibus, sua conscriberent symbola: eaque populis sibi subiectis proponerent: nec Episcopi tantum, verūm & laici nonnunquam: eaque cum collectis demūm vniuersalibus Synodis, publicè vnusquisq; ambitiosè*

CENSURÆ ORIENTALIS

legi, ac recitari in Synodo vellet: & posteaquàm item Theodoti Mopsuen, Episcopi Symbolum, à Charioso presbytero Philadelphæ, sacro etiam Ephesino Concilio oblatum, publiceque lectum esset: in eaque re plurimum periculi, & confusionis, moraque & ambitionis, sacra animadvertisset inesse Synodus, statim post eius lectionem hunc tulit Canonem: Ne quis in posterum, aut Episcopus, aut Clericus, aut Laicus, suum proferat symbolum: hocque genere & vnitatem fidei Catholicæ turbet: nouisque erroribus occasionem præbeat: & Sacras Synodos impediatur: tempusque frustra extrahat, sed vt omnes communem fidei, à trecētis decem octo sanctis Patribus, in Nicœna Synodo, formulâ conscriptam, sequantur, illique adhæreant. Secundo, cum idem sanctus Canon doceat, & ne quis aliam fidem proferat, aut conscribat, manifeste explicat, nō illud prohiberi, ne quid Symbolo conueniens & consentaneum interpretationis causa addatur: sed simpliciter, ne quis aliam fidem conscribat, hoc autē est, diuersam, pugnantem, planeque cōtrariam ab illa, quam sancti tradiderunt Patres. Quomodo hoc nostro infelici tempore multi exoriuntur nebulones, qui vel Ebionem, vel Cheryntum, vel Arrium quendam sequuti: Lutherum item, aut Caluinum, aliam fidem componere non erubescunt, suaque somnia pro vniuersali Canone, & Regula fidei Christianæ, miseris populis, obtrudere non verentur. Tertio cum dicit, componere, producere, proferre, conscribere: non excludit interpretari, explanare, illustrare: quæ longè diuersa sunt, & nonnunquam planè necessaria. Non illud igitur sacer Canon docet, nihil simpliciter sym-

bolo addendum esse: sed hoc potius: nihil priuata auctoritate, nihil priuato sensu, pugnans praesertim, & diuersum aut contrarium, his, quae à sacris Synodis instituta sunt, confessioni fidei apponendum esse. Quamquam autem ex his ipsis sacri Canonis verbis hoc ita esse clarissimè demonstratum est: tamen & aliunde hoc idem manifestissimè doceri potest. Nisi enim simbolo aliquid adicere liceret, tum contingeret aliquem, ut quod corde creditur ad iustitiam, ad ore confiteri ad salutem non permetteretur: contra quam Diuus Paulus docet, atque praecepit. Deinde, si amplius neq; illustrare, neque amplificare, neque obscura in fide Christiana explicare post Concilium Ephesinum liceret, frustra igitur paulo post contra Eutichen sexcentorum quadraginta Patrum Chalcedonen. Concilium conuocatum fuit, frustra & alia quae post consequuta sunt Synodi: quae non aliam ob causam conuocabantur, quam, nouis erroribus & haesibus exortibus, illustranda & explicanda fidei Christianae causa, eidemq; Anathemati subiecta erunt concilia omnia. Verum ut propius ad id quod tota causam continet, accedamus. Fuit idem penitus Canon iisdem ferè verbis à Nicæna etiam Synodo perscriptus, qui quanquam, ut multa alia, nunc in actu eius Synodi non reperitur, in ea tamè Epistola Liberij Papae, quam ad Beatum Athanasium Alexandria Patriarcham conscripsit, & quae sic incipit: Iam à principio accepimus à Beato Petro principe Apostolorum, &c. his verbis legitur: Praedicta namque vti legimus, sancta decreuit Nicæna Synodus, aliam fidem nulli proferre licere, aut conscribere, aut componere, aut sapere, aut aliquid docere, nec aliquid in fide vel intelligere, quod

horum Patrum decretis contrariū sit: Qui verò aliā fidē proferre, aut docere, aut aliud symbolū tradere illis, qui ad viam veritatis, de quacunq; fide, velint cōuerri, aut ex Iudaismo, aut ex Gentilitate, si Episcopus sit, aut Clericus, priuetur: Episcopus ea dignitate, & Cleric⁹ clero: si verò monach⁹ aut laicus, anathematizetur. *Recognoscimus eadē verba, eandēque verborū sententiā Concilij Nicēni, quæ fuerūt Synodi Ephesina. Si igitur Canō hic hunc sensum habet, ut nō liceat quicquā Symbolo addere, uti quidem Græci putant: subiectū igitur erit eidem anathemati ipsum, quod paulō post sequutum est generale Constantinopolitanum Cōcilium: ipseque adeo magnus ille Theologus Nazianzenus, quem ex sententiā vniuersæ Synodi: propter eius præstantem doctrinam, qua tum exercebat, inter omnes symbolum illud conscripsisse, plurimi censent. Multa enim, ultra ea, quæ Nicæno continebantur symbolo, vel illustranda, vel explicanda veritatis causa, in ea synodo adiecta fuisse, multa detracta, non aliunde melius patet, quàm ex vtriusque symboli mutua collatione. Et Nicæni quidem symboli forma hæc est:*

Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, omnium visibilium, & inuisibilium conditorē. Et in vnum dominum Iesum Christū, filium Dei, de Patre natū, vnigenitum, id est, ex substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verū ex Deo vero, genitū, non factū, consubstantialē Patri, hoc est, eiusdem cum patre substantia: per quem omnia facta sunt, siue, quæ in cælo, siue quæ in terra sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem def-

cendit: & incarnatus, & homo factus, passus est: & resurrexit tertio die, & ascendit in cœlos, inde vēturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctū. Eos autē qui dicunt, erat aliquādo, quādo non erat: & antequā nasceretur, non erat: & quia ex non extantibus factus est, aut ex alia subsistentia, vel substantia dicētes esse, aut conuertibilem, aut mutabilem filium Dei, hos anathematizat Catholica & Apostolica Ecclesia.

Constantinopolitani autem hæc.

Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli ac terræ, visibilibus omnium & inuisibilem. Et in vnum Dominum nostrum Iesum Christum, filium Dei vnigenitum, & ex patre natum ante omnia secula, Deū ex Deo, lumē ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, nō factum, homouision patri, hoc est, eiusdem cum patre substantiæ, per quē omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem, descendit. Et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine, homo factus: crucifixus est pro nobis, sub Pontio Pilato, & sepultus: tertio die resurrexit, ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram patris, iterum venturus est in gloria iudicare viuos & mortuos: cuius regni non erit finis. Et in Spiritū sanctū, dominum & viuificantem, ex patre procedentem, cum Patre & Filio coadorandum & conglorificandum: qui loquutus est per Prophetas. In vnam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Confitemur vnum baptisma, in remissionem peccatorum: expectamus resurrectionem

nem mortuorum: & vitam futuri seculi. Amen.
Vbi multa detracta, multa addita esse, quis non videt?
 in quibus hoc est, incarnatus de Spiritu sancto ex
 Maria virgine: & hoc, & sepultus: & hoc, sedet
 ad dexteram patris: & hoc, cuius regni non erit
 finis: & alia, quæ sequuntur, ad finem vsque Symbo-
 li. Sed & Ephesina Synodus, eidem subiacebit anathe-
 mati. Multa siquidē & ipsa illustravit, ad fidē Chri-
 stianā pertinentia: multa addidit: multa interpretata
 est. Et quanquā hæc clarissima sint, tamē si demōstra-
 uerimus eundem Spiritum sanctum, qui & in Nice-
 na prius, & postea in Ephesina Synodo, eius Canonis
 author fuit, & magister, ipsummet eiusdem interpre-
 tem, ac enarratorem, in consequenti Chalcedonensi Sy-
 nodo fuisse, longēque alium sensum eius esse docere,
 num amplius quidquam ad eam causam, confirman-
 dam desiderari poterit. In quarta igitur vniuersali
 Chalcedonensi Synodo, cum Eutiches, qui naturas in
 CHRISTO confundebat, libellum sacræ Synodo
 obtulisset, neque quidquam aliud se sentire professus
 fuisset, quàm id, quod in Nycæno simbolo per scriptum
 esset, ubi ne verbum quidem vllum de distinctione
 naturarum positum erat. Indeque cum Patres ipsos
 cohortatus esset, ne aliquid simbolo contra Ephesina
 synodi Canonem addant, hæc inter cetera dixit:
 Hanc, inquit, fidem, memorata hæc anterior
 sancta & vniuersalis synodus confirmavit, cu-
 ius Præsul fuit beatæ & sanctæ recordationis
 Pater noster, & Episcopus Cyillus, eamque
 definitionem protulit. Qui præter ista addide-
 rit aliquid, aut inuenerit, aut docuerit, eum
 damnationibus, quæ tunc scriptæ sunt, subia-

cere: quorum exemplaria in codice destinauit
 mihi memoratus Pater noster, & Episcopus
 Cyrillus, quæ & piè in manibus habeo. Subi-
 cians igitur me ipsum sanctæ synodo, defini-
 tionem eius vsque nunc custodiui. *Quæ ubi pu-
 blicè lecta sunt, respansum est Eutichi, à sanctis Patri-
 bus, primum per Eusebium Episcopum Dorithei:*
 Mentitus es: non est definitio talis: non est re-
 gula hæc præcipiens. *Deinde per Diogenem Epis-
 copum Cyscij: Dolosè, inquit, proposuit syno-
 dum sanctorum Patrum, quæ in Nicœa facta est.*
 Accepit namque additamenta à sanctis Patribus,
 propter peruersum intellectum Apollonaris, &
 Valentinii, & Macedonij, & qui eis similes sunt:
 & additum est in symbolo sanctorum Patrum,
 Qui descendit, & incarnatus est de Spiritu san-
 cto, ex Maria virgine. *Hoc idem igitur & isti sibi
 dictum putent, à sexcentis quadraginta sanctissimis
 Patribus, veterique Græcia dignis, eos mentiri, dolo se-
 que eodem modo, in allegatione istius Canonis agere.*
*Quid enim hac interpretatione clarius? quid istis ver-
 bis Spiritus sancti illustrius esse potuit? Ruit igitur
 firmamentum Græciæ: detractum est velamen mali-
 tiosi Schismatis, cum neque diuersum quidquam, ne-
 que priuata auctoritate, Symbolo Latini addiderint,
 sed potius ex sententiis veterum, tam Græcorum, quam
 Latinorum Patrum, ut post docebimus, nouis hæresi-
 bus urgentibus, illud interpretati sent: cum in priori-
 bus illis vniuersalibus synodis, nondum plane de Spi-
 ritu sancto, totum dogma definitum, aut explicatum
 fuerit: uti quidem magnum illum Basilium, in ea,
 quam scribit, ad Ecclesiam Antiocheam, Epistola, ce-*

CENSURÆ ORIENTALIS

stari superius diximus. Sed & Patres ipsos temporis illius, imprimis autem Basilium, quem Chalcedonen-
 sis synodus ministrum gratia, & eum qui primus doctrinam de Spiritu sancto illustravit, appellare so-
 let, multa indefinitè, multa minus clarè, de Spiritu
 sancto, ac quasi dissimulanter dixisse, ex quadam
 Epistola Gregorij Naxianzeni perspicitur: ubi eam
 querelam, quam Philosophus quidam contra Basi-
 lium magnum, atque adeò ipsum Gregorium, in
 quodam conuiuio proposuerat, his verbis exponit.
 Cætera quidem laudentur viri illius, si ita
 lubet, nec ipse quidem contradico: cæte-
 rum quod maximum est, non illis concedam.
 Orthodoxiæ nomine, frustra laudatur Basilium:
 frustra Gregorius: ille, quia veritatem suis
 disputationibus prodit, hic, quia tollerantia
 sua, prodicionis socium se præbet. Audiui si-
 quidem Basilium Magnum, de patre quidem,
 & filio, optimè ac præstantissimè, atque vt vix
 quisquam alius facilè queat, differentem: Spi-
 ritum autem sanctum conuellentè, ac deijcien-
 tem. Ac cum liberam Gregorij confessionem Spi-
 ritum sanctum Deum esse confitentis, idem Philosophus
 attulisset: de Basilio ibidem sic inquit: Basilium au-
 tem fidei doctrinam obscurè subindicat, ac velut
 adumbrat, nec veritatem liberè profitetur. Ac
 deinde, qua ipse Gregorius in Basilijs defensionem di-
 xerit, paulò post subiicit. Quoniam, inquit,
 ego in obscuro positus, ac plerisque incogni-
 tus, sic vt nec quæ loquar, nec an loquar, fer-
 mè homines sciât, tutò philosophor: illius au-
 tem maior habetur ratio, vtpotè & à seipso cla-

nioris, & ab Ecclesia: tum etiam, quia id omne, quod dicit; in publico hominum cœtu dicit: grauique hæreticorum bello vrgetur; nudam, præsertim à Basilio vocem arripere quærentiũ, vt eo (qui solus fermè reliquus est veritatis fomes, visque viuifica) vicinis omnibus captis, ac subiugatis, ex Ecclesia pulso, & exturbato, malum istud in ciuitate radices agat: atque ab hac Ecclesia nõ secus, atque ex aggere quodam & propugnaculo, terrarum orbem peruastet, ac populetur. Præstare itaque veritatis doctrinam cautiũs aliquanto, minusque liberè, profiteri, temporique quasi nebulae cuidam cedere, quàm eam aperta prædicatione opprimere. *Deinde ipsum alloquitur Basilius: ab eoque petit, vt quantum in doctrina de spiritu sancto sit progrediendum, quid de ea pronuncianum ipse putet, sibi explicet.* Tu verò diuine vir, & sacrosancte facito, vt nos doceas, quousque in disputatione de Spiritus sancti diuinitate progredi: quasque voces vsurpare: & quousque cautione certaue dispensatione vti debeamus, vt ea, aduersus eos, qui contradicunt, in promptu habeamus. *Quod idem in eius laudibus iisdem ferè verbis prolixius docet. Sed hæc quidem hætenus.*

Quod idem Sanctissimi viri, qui mediis illis temporibus vixerunt, confessi sunt. *Cæca esset eorum, qui nocere volunt, consilia, præclare dixit quidam.* Evenit enim plerumque, vt non modo falsa se dicere non animaduertant, verum etiam pugnantia: ac non tantum cum aliis, sed etiam secum ipsos pugnare. *Quod idem in hac causa, Græcis ambitione elatis,*

evenisse video: nam & hoc falsum est veteres Patres ita, ut isti dicunt, sentire: & isti non magis cum Latinis quam cum ipsis Grecis incauti, & imprudentes, in hac parte pugnant. Et de Latinis quidem, nihil attinet dicere: de Grecis paucis id quod proposuimus demonstremus. Duo sunt potissima Græcia lumina, Divus Basilius, atque Gregorius, quos isti maxime suspiciunt, ac eos se in omnibus sequi profitentur: horum uterque eam proponit questionem: Cur Spiritus sanctus non dicatur filius filij. Quod nunquam facerent, nisi eundem, quemadmodum à Patre, sic & à filio procedere iudicaret. Inuat ipsius Basilij hac de re verba audire. Hic igitur lib. 5. contra Eunomium, eam in hunc modum proponit questionem. Quare, inquit, & Spiritus sanctus filius filij nõ dicitur, Et statim respondet: non illud quod isti volunt, quod ex filio non procedat, ex eoque suum esse non accipiat, (quod quidem proximè & propriè, si ita iudicasset, dicendum fuit,) sed contrarium.

Non, inquit, propter hoc, quod non sit ex Deo per filium, sed ne Trinitas existimeretur multitudo infinita, filiosque ex filijs, ut fit in hominibus, suscipere iudicaretur. Sed dices, inquit, si Dei imago est filius, filij autem Spiritus sanctus, quare filius Spiritus sanctus non dicitur? hoc enim fortissimo argumento ad suam impietatem firmandam abutuntur Eunomiani: aut enim filium, aut creaturam iubet suspicari. Cum autem filius nõ appelleretur: propterea creaturam esse dicis illum, qui creaturam sanctificat. Hac Basilius. Quid his verbis clarius est? quid hac consequentia magis perspicuum? Quid: n. necesse fuit D. Basilio alias causas eius rei quarere

cur Spiritus sanctus filius filij, non dicatur: & non simpliciter, illam, qua verissima & simplicissima esset adferre: quod scilicet ex filio ita non procedat, quemadmodum ex patre filius generatur: si id tantus vir scisset? At non dicit hoc, sed contrarium potius. Sicut, inquit, filius se ad patrem habet: sic & Spiritus ad filium. Propter eam, inquit, & Dei quidem verbum filius est, filij autem verbum Spiritus. Idem fere dicit magnus Athanasius in Epistola ad Serapionem: Talem inquit habet ordinem & naturam Spiritus erga filium, qualem habet filius erga patrem, &c. Quid hac oratione clarius? quid explicatius, aut quid euidentius dici potest: nisi forte illud à nobis expectat, dum de quoque; verbis, ex patre filioque procedere, ipsos eorundem orientales patres vsos fuisse doceamus. Pareamus igitur & in hac parte illis. Audiant primum D. Athanasium Alexandria Patriarcham in Dialogo, quem in Synodo Nicœna contra Arrium habuit, ita dicentem: Siquidem Spiritus ex patris filijque substantia non est: cur filius, cum sanctum Baptisma suis discipulis traderet, de eo fecit mentionem, dicens: Euntes in mundum vniuersum &c. Et alio loco. Ipse, inquit, spiritum dat, & quemcunque spiritus habet, à verbo habet. Et ad Serapionem scribens: Spiritus inquit, à verbo accipit iuxta Domini vocem: De meo accipiet, & annuntiabit vobis. Et in illo, vniuersi orbis terrarum iudicio omnibus seculis approbato Symbolo: Pater inquit, à nullo est factus, nec creatus, nec genitus, Filius à Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus sanctus à patre & filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.

CENSURÆ ORIENTALIS

Et in sermone de incarnata dispensatione: Ne credat quis, quòd is quod non habebat, accipiebat: is enim supernè demittebat, vt Deus, & infernè ipse eum suscipiebat, vt homo. Ex eo igitur in eum descendebat: ex eius deitate in humanitatem ipsius. Audis? ipse supernè mittebat vt Deus: & ipse ipsum infernè suscipiebat, vt homo: & veluti Deus mittebat, veluti homo recipiebat: nam totus erat in terra: nulloque modo à cælo aberat: quippè, cùm in eo omnis deitatis plenitudo corporaliter resideret. Cum ergo carne esset circumscriptus, in Iordane conspiciebatur: sed deitate cùm esset incircumscriptus, paternum sinum non relinquebat, vnde ex eo in eum descendebat. Idèd nihil prodest, quod à vobis allatum est, imò pro nobis videtur facere, vobisque magnum importat detrimentum. *Audiant D. Epiphanius, qui sic in suo Anagyroto sermone inquit:* Spiritus sanctus ex patre & filio, tertius nòminatione. *Et rursus:* vterque habitat in iusto homine: CHRISTVS & Spiritus eius, quod si CHRISTVS ex Patre creditur, DEVS ex Deo, Spiritus quoque ex ipso, vel ex vtroque: quemadmodum ait CHRISTVS: Qui ex patre procedit, & hic ex meo accipiet. *Et iterum.* Sed dicet quispiam: Ergo duos filios esse dicimus: & quomodo est vnigenitus? at quisnam es tu, qui contradicis Deo? Si enim filium nominat, qui ex Patre est: Spiritũ verò sanctum, qui ex vtroque, &c. *Et rursus.* Spiritus sanctus, spiritus veritatis est, tertium lumen à Patre & filio. *Et demum.* Què-

admodū enim nemo nouit Patrem, nisi filius, nec filium nisi Pater, ita dicere audeo, nec Spiritum nisi Pater & filius, à quo procedit, & à quo accipit, neque filium & patrem, nisi Spiritus sanctus, qui verè glorificat, qui omnia docet, qui ex patre & filio est. *Audiant aureum illud os Chrysostomum, in expositione Symboli Homil. I ad neophitos.* Iste est Spiritus procedens de Patre & filio, qui diuidit propria bona singulis prout uult. *Et in alio Sermone.* Itaque credendum esse dicimus, Spiritum sanctū Patri esse & filio coæqualem, & procedentem de patre & filio. *Ita & alio loco, fonti quidem patrem, flumio autem filium, aqua uero, qua inde hauritur, Spiritum sanctum, testimonio utens Domini comparat, qui ait: Qui biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum.* *Audiant Gregorium Nazianzenum, qui sic inquit: Item aliam differentiam intelligimus, vnum nempe propinquum ex primo, scilicet, filium ex patre, alium autem ex propinquo, Spiritum sanctum ex filio.* *Audiant iterum illustratorem illum doctrinae de Spiritu sancto Basilium, qui in eodem lib. 3. contra Eunomium sic inquit.* Fuitne vnquam homo sic audax, qui diuinorum dogmatum innovationes induceret? Cur enim necesse est, si dignitate ac ordine tertius est Spiritus, natura quoque ipsum tertium esse? dignitate namque ipsum secundum à filio, cum ab ipso esse habeat, & ab ipso accipiat, & annunciet nobis, & omnino ab illa causa dependeat, pietatis ratio trahit: natura uero tertia uti, nec à diuinis scri-

pturis docti sumus, nec à dictis possibile est, consequenter ratiocinari. Nam quemadmodum filius ordine quidem à Patre secundus est: quoniam ab illo & dignitate est, quia origo atque causa essendi, Pater ipsi est, & quoniam per ipsum accessus & adductio ad Deum Patrem est, natura verò nullo modo secundus, quoniam in vitro que vna est Deitas, ita videlicet & Spiritus sanctus: etsi dignitate & ordine secundus à filio est, non tamen veresimiliter alienæ ipsum esse naturæ, inde consequetur. *Et in eo capite quod inscribitur: Quod spiritus diuina natura est:* Spiritus namque inueniens, viuens potentia diuina, natura ineffabilis, ex ore ineffabili mani festata, ineffabiliter per sufflationem ad hominem missa, & secundum corporalem à Christo monstratam figuram, rursus ab eo per sufflationem reddita: conuenire namque decet creationi nouam reparationem. Conuenientiam autem figurauit, sufflans, quod non est alius præter illum, qui à principio sufflauit, sed idem, per quem Deus sufflauit, tum quidem cum anima, nunc verò in animam. *Audiant Cyrillum non in vno sed in multis locis, ac primò in expositione Ioelis Prophetæ, super illum locum: Effundam à spiritu meo:* sic ait: In quantum etenim Deus ex Deo, secundum naturam filius est, cum natus sit ex Deo & patre: proprius eius, & in eo, & ex eo, spiritus est: quem admodum, & de ipso Deo & patre intelligitur. Et ex eo est, inquit: & ita ex eo: quemadmodum de ipso Deo & patre in-

religitur: omne dubium quærentibus cauſſam
 tollens. *Idem rursus in sermone ad Theodosium Im-*
peratorem: Baptisantem, inquit, IESVM in i-
 gne & Spiritu sancto, non alienum baptisan-
 tis effudisse spiritum, seruiliter & instrumeta-
 liter, sed tanquam Deum secundum naturam
 cum autoritate summa, qui ex eo, & pro-
 prius eius est. *Et iterum in Theſauris:* Legem igitur
 cum ferat Christus, ita condit eam tanquam
 in eo, & ex eo, sit spiritus eius. *Et rursus:* Nul-
 lam igitur naturæ differentiam filij & Spiritus
 sancti Paulus nouit, sed tanquam ex eo, &
 in eo, naturaliter sit, Dominico nomine cum vo-
 car. *Et in expositione noni Anathematismi:* Homo
 factus inquit, unigenitus Dei filius, non minus
 permisit Deus, omnia habens quæcunque &
 pater, præterquam quod non sit Pater: & pro-
 prium habens, qui ex eo, & in eo insitus est Spi-
 ritus sanctus. *Et alio loco:* Procedit quidem Spi-
 ritus sanctus ex Deo Patre, secundum verba sal-
 uatoris: non tamen est alienus à filio: omnia nã-
 que cum patre habet. Et hoc ipsemet docuit,
 dicens de Spiritu sancto: Omnia quæcunque
 habet Pater, mea sunt: ideo dixi vobis: ex meo
 accipiet, & annunciabit vobis. Nam etsi à patre
 procedere spiritum sanctum Saluator dixit, nõ-
 minus tamen est etiã Filij. Est autem Filij, quæ-
 admodum & patris. *Et in Epistola ad Nestorium:*
 Etsi est, inquit, spiritus in propria hypostasi,
 prout spiritus est non filius, non tamẽ ab eo a-
 lienus. Profluit enim ex eo, sicuti ex Deo & pa-
 tre. *Et in sermone ad Theodosium Imperatorẽ:* Non

ex mēſura (inquit ſecundum Ioannem) dat ſpiritum filius, ſed ipſe cum ex ſe ipſo emittit, quē admodum & ipſe Pater. Quare B. Paulus omni in hoc differentia poſtpoſita, nunc quidē Deo & patri illum attribuit, nunc rurfus filio. *Et in illis quæ ad Palladiū in forma Dialogi ſcribit:* Mutabilis verò minimè inquit, eſt ſpiritus. Nam ſi mutabilitati ſubiaceret, ipſi diuinæ naturæ iſte defectus aſcriberetur: ſiquidē Dei & patris, nec non & filij eſt, qui eſſentialiter ex vtroque, ſcilicet ex patre per filium, profluit ſpiritus.

Item in quinto ad Hermiam, reddens cauſſam, cur ſpiritus filij, dicatur ſpiritus: Cuiusnam, inquit, proprium dicimus eſſe Spiritum ſanctum? Vtrum ſolius Dei, & patris: an etiam filij: an & diſiunctim vtriuſque & ſimul amborum, tanquam vnum ex patre per filium propter identitatem eſſentiæ: Et in ſeptimo ad Hermiam. Inhabitantiem enim ſibi, & inſitum quis haberet eum, qui natura & verè Deus eſt, (de filio dicens) cum ſpiritum accipiat, qui non alienus & eſſentia diſiunctus ab eo eſt, ſed qui ex eo, & in eo, & eius proprius eſt, & æquè atque ille, Dominus eſt: Et poſt pauca: Miſit autem nobis è cœlo paraclatum, per quem, & in quo nobiſcum eſt, & in nobis inhabitat: non alienum in nobis affluens, ſed qui eſſentiæ ſuæ, & patris ſui proprius eſt ſpiritus. Obſignemus rem totam primæ ſynodi teſtimonio, quæ dicit. Spiritum ſanctum ex patre procedere, proprium autē eſſe filij, & ab eo ſcaturire. Vnde manifeſtò conſtat, falſò iſtos dicere, omnes ſanctos Patres diuerſum quid à Latinis ſenſiſſe.

fisse. Et nō minus ab illis, quos duces sequuntur, quā a nobis disfidere, ac aequē ab utrisq; iniquo Schismate disiunctos esse. Cū inter veteres Græcos & Latinos, nulla sit in hac parte differētia, præter id, quod Latini quidē summam quandam Patris & filij equalitatē declarantes, particula, Ex, quæ parem quandam, & æqualem vim designare solet, vtuntur: Græci autem veteres ordinem quendam in diuinis connotare volentes, sapius particula, Per, magis ad eam rem comparata vti solent: ita vt dicant, Spiritum sanctum ex patre per filium procedere. Quomodo BASILIUS, Gregorius Nissemus, Damascenus, & alij sapius loqui solent: vti quidem doctissimē, doctissimus ipse, in eo libello, quem hac de re ad Lascharum cōscripsit, annotauit Besarion, quorū vterque patrio schismate dānato, Latinis se adiunxerunt. Neque verò aut veteres Græci, aut ipsi Latini, dum Spiritum sanctum ex patre & filio procedere dicūt, hoc ita intelligūt: vt aut duo principia Spiritus sancti constituāt, aut patris & filij personas cōfundāt, aut aliquā diminutionem personarum, vel imperfectionem processionis faciant: quæ omnia imperitē & malitiose noua Græcia nobis obijcit. Quod ita esse vt rectius intelligatur, rem totam pauca vt est, penitus explicemus.

Cū igitur vnaquæque res aut persona duplicem quodammodo habeat formam & proprietatem: aliam quidem communem cum cæteris eiusdem naturæ & generis rebus: aliam autem sibi propriā & immediatam quæ & personā eius constituat, & ab alijs eiusdē generis rebus eā distinguat, & ex qua omnia quæ sequuntur, promanant: quam, personalem, constitutiua, particularem, incommunicabilem, immediatam, prin-

CENSURÆ ORIENTALIS

cipium indiuiduationis Philosophi appellare solent. Vnaquaque item simili modo in diuina persona, hac utraque pradiata est forma & proprietate: quemadmodum patris quidem persona, communem habet formam, qua cum filio & Spiritu sancto communicat ipsam Deitatem: secundum quam unus est cum illis Deus: habet autem & aliam propriam, quæ eius propriam constituit personam, eamque à filio & Spiritu sancto discernit: à qua item prima operatio, eaque immediata proficiscitur, quam ceteræ omnes consequuntur. Et forma quidem est atque proprietates paternitas ipsa, à qua & nomen, & rem ipsam patris accipit. Prima autem & propria operatio generatio ipsa: generare siquidem prima, & immediata est operatio patris. Cum igitur hac sit prima, & immediata, & incommunicabilis patris proprietates, eiusque persona constitutiuæ: hæcque ipsa prima eius propria operatio generare inquam, necesse est omnes alias eius consecutiuas esse non ut accidentia, quod in Deo non est: sed secundum naturam, & essentialiter. Vt enim prima & immediata cuiusque operatio, ab eius constitutiuæ forma pendet: ita omnes aliæ operationes hanc ipsam consequuntur. Cum igitur patris prima & immediata sit operatio generare: spirare autem, & reliquæ omnes secundæ & immediatæ sunt operationes: necesse est per ipsam generandi vim, spirandi rationem prouenire. Cum autem ipsa spirandi facultas Spiritus sancti sit productiuæ, necesse erit Spiritum sanctum ex patre per filium procedere. Vt quemadmodum generationem vi & natura sua, spiratio consequitur: ita Spiritus sancti productione, ipsam filij generationem consequi oportet, ipsumque Spiritum sanctum, ex patre et filio procedere: non tanquam à duobus principiis, sed

tanquã ab vno. Si enim vt à duabus personis proficif-
 citur Spiritus sanctus, sic à duabus formis distinctis, se-
 cundum quas producitur, promanaret: tum necessario
 duo eius essent principia. Cũ autẽ à duabus quidẽ perso-
 nis producitur, forma tamẽ qua producitur vna numero
 est, & omnino indistincta. Est enim ipsa diuina essen-
 tia vna, & eadem numero, cõmunis ambobus: vna itẽ
 spiratio, secundũ quã Spiritus sanctus producitur, vnũ
 profecto & non plura eius erũt principia. Neque ta-
 men patris & filij persona hac ratione cõfundetur. Si
 enim in aliqua formã propria, eorumquẽ persona con-
 stitutiuã, Pater & Filius conueniret, vtipotẽ in pa-
 ternitate vel filiatione, tum merito confundi diceren-
 tur, nunc autem manente cuiusque sua constitutiuã,
 & in communicabili proprietate, in ea tantum, qua
 communis est, & qua iam constitutas sequitur
 personas, spiratione inquam ipsa atque Spiritus
 sancti productione, coniungi dicuntur. Ita nulla
 ratione eorum persona inter se confunderentur, etiam-
 si communiter Spiritum sanctum spirent, atque
 producant, cum vnicuique eorum sua constitutiuã &
 propria, incommunicabilis cum altero proprietã per-
 maneat, qua à se inuicem distinguantur. Neque itẽ ob
 eã causã minor erit Spiritus sanctus Filio, quod ab
 illo producat: quia neque filius ea causã est minor
 patre, quod ab eo generatur, neque ideo minor Spiri-
 tus sanctus, quod nec patrẽ, nec filiũ producat: quia ne-
 que filius ideo minor patre, quod patrẽ non generet: sed
 solum Spiritum sanctum vnã cum patre producat.
 Neque item aliqua imperfectio processionis hinc colli-
 gitur, quod à patre per filiũ Spiritus sanctus produca-
 tur, cũ nullã imperfectione inde res sumant, quod

per primas operationes & facultates suas, res alias producant atque constituant. Neque item illi calumnia relinquatur locus, cur non potius ex patre & Spiritu sancto filius, quam Spiritus sanctus ex patre & filio proficiatur: potentia siquidem generandi precedit, ut dictum est, spirandi potentiam, tanquam prima & immediata patris operatio: spirandi verò facultas, cum filij generationem sequatur, necesse erit, ut non filium ex patre per Spiritum sanctum, sed Spiritum sanctum potius ex patre per filium procedere fateamur. Ex se ipso autē Spiritus sanctus procedere non dicitur, quod nihil sui ipsius sit principium: neque spirationem activam, quæ soli patri, & filio communis est, habere potest. Vnaqueque enim diuinarū personarum, manens in eo quod est, & suam proprietatē personalem seruans, communia ad inuicem habet omnia essentialia. Eodē modo Spiritus quoque: etsi omnia communia habeat cum patre & filio: seruet tamē suam proprietatem, necesse est: quoniam spirare seipsum non potest, cum hoc repugnet eius proprietati. Hac autem omnia dignè Deo: supra omne tempus, & ad nostrum intelligendi modum, relatè sunt accipienda. Et sic omnia ab his facile explicantur: qui sponte errare nolunt, pertinacique contentione non vincuntur. Hanc autem & non aliam Latiorum de Spiritu sancto, sententiam esse ex D. Augustino, quem tanquam Ducem & Principem vniuersa occidentalis sequitur Ecclesia manifestum est: cuius illa sunt verba: Non inquit, duo principia Spiritus sunt pater & filius, sed vnum eius ambo principium sunt: pulcherrimoque exemplo, rem totam explicat. Quem admodum creaturæ nō tria principia, sed vnum, Pa-

ter, Filius, & Spiritus sanctus, ipsa Trinitas, est vnus Deus. Nam & si patrem, & filium, & Spiritum sanctum, creaturæ causam credamus, tamen ad patrem omnia referuntur: quia ab eo habet, & filius, & Spiritus sanctus, & ipsum esse, & creâdi potentiam. Item quod vna & eadē numero, potentia creant, cum Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & ex vna & eadem numero, & cōmuni diuinitate, siue diuina essentia procedant: idē vnus Deus, & creator est omnium. Idem de Spiritu sancti, ex patre & filio processione, sentiendū est. Namque vna & eadem spirandi potentia, quæ illis communis est, pater & filius, Spiritum sanctum spirant: & cū à patre hanc spirandi potētiam, vt cætera; filius per generationem habeat, vnus spirator, vna causa & vnum principiū processionis Spiritus ambo sunt. Plura, qui de hac materia legere velit: legat præter concilium Florentinum, duorum doctissimorum, qui illi concilio interfuerunt: Græcorum libros Bessarionis, inquam, orationem dogmaticam ad Græcos: Gennadij autem scholarij Patriarchæ Constantinopolitani librum defensionum quinque capitum: quæ in sancta, & Oecumenica Florentina Synodo cōtinentur: quem librum nuper ad me Roma misit, Stanislaus Rescius, vir elegantissimus, Magni quondam Hosij familiaris: quibus eo maior fides adhiberi debet: quod ex Græcis ipsis orti, contra eosdem Græcos tam strenuè, pro veritate dimicarunt. Et hæc quidē hætenus.

ARTICVLI FIDEI SVMMATIM EXPLICANTVR,

ad vitamque & morum institutionem accommodantur.

CAPVT. II.

AM verò ad secundum Caput instituti vestri accedentes, quod ipsos articulos fidei nostræ recenset atque enumerat, ita ut rerum ordo postulat, illud dicimus: hanc esse veram & vnicam Christianam fidem, omnem rationem, & intellectum humanum, longè excedentem: ut potè, quæ sit vera & sincera vnus Dei in Trinitate confessio, quæ in his Sacri Symboli capitibus, tanquam in compendio quodam continetur, totamque rationem fidei nostræ ob oculos ponit. Quam omnes fideles rectè de religione sentientes, ac quicumque modò salui esse velint, liberè, ac sine omni cunctatione, profiteri tenentur. Quæ quidem religionis nostræ capita, qui item articuli fidei appellari solent, tanquam principia quædam & fundamenta vniuersæ doctrinæ Christianæ sunt, duodecimque numerantur, Duodecimum sanctorum Apostolorum numerum representantes.

Ex quibus quidem tres sanctissimæ Trinitatis confessionem continent: sex verò, fi-

lij Dei, ipsiusque verbi Incarnationem, totam denique, salutis nostræ œconomiam explicant: reliqui tres, ea, quæ ad futuram mundi consummationem pertinent, complectuntur.

Primus igitur articulus docet, vnã esse diuinã naturam, & non plures: Vnã, potestate, principio, omnipotentia atque dominatione.

Secundus articulus tradit, eam ipsã diuinitatem tribus non vna contineri personis, quantumuis ipsa substantia diuina vna & indiuidua sit in quibus hoc quidẽ est ingenitum, aliud autem genitum, illud verò procedens pater. Filius & Spiritus sanctus à Sanctis Theologis dicta.

Tertius verò hanc ipsã Trinitatem vniuersorum esse opificem ex nihilo res omnes ad id, vt sint, producentem idque sub certo & definito tempore: tam ea, quæ mente intelliguntur, quàm hæc, quæ sub sensum cadunt, visibilia simul & inuisibilia omnia.

Quartus autem, propter eam curam & prouidentiam, quam circa nos hic ipse in Trinitate DEVS benignè gerit, æterni patris beneplacito cooperante autem Spiritu sancto; Verbum DEI manens in sua diuina natura, ab omni alteratione & mutatione remotum, omnisque passionis expers, sineque omni fluxu atque corruptione; propter nos carnem factũ esse: plenãque & perfectã nostrã naturã in vno indiuiduo assumpsisse.

CENSURÆ ORIENTALIS

¶ Quintus autem, verbum hoc ex incorrupta virgine natum esse: quæ eadem & ante partum, & in partu, & post partum, diuina verbi omnipotentia virgo sit conseruata.

Sextus articulus tradit, eundem spontè & voluntate sua, propter nos, nostramque salutem, carne passum esse, crucifixum item & mortuum, nulla in parte diuinitatè eius diminutionem aliquam patiente, vt, in quam nulla affectio, nullus cadat interitus.

Septimus docet hunc eundem IESVM Christum, ita passum, tertia die, vi & potentia sua, à mortuis surrexisse, suisque discipulis sapiùs apparuisse.

Octauus, post quadraginta dies magnificæ resurrectionis suæ, videntibus discipulis, eundem in cœlos gloriosè assumptum esse, atque ad dexteram patris consedisse, carnem & humanitatem suam, eiusdem gloriæ & adorationis declarasse, vt, quæ nunquam ab ea diuinitate, à qua semel assumpta est, separaretur, sed perpetuò vnitatis vinculo, cum ea coniuncta ac planè deificata, permanet.

Nonus, hunc eundem iterum de cœlis in terram cum gloria patris venturum, vt reddat sempiternam quidem regni sui hæreditatem illis, qui ei sanctè, & piè seruiuerunt, impiis autè & flagitiosis hominibus, perpetuam damnationem.

Decimus, hunc ipsam vniuersam humanam naturam à morte excitaturum, animasque corporibus, in quibus prius vixerunt, redditurum,

α γ δ ε ζ η θ ι
 κ λ μ ν ξ ο π ρ
 σ τ υ φ χ ψ ω

in vna, & eadem omnes ætate: vt in iisdem corporibus recipiat vnusquisque mercedē, prout in vita gesserit: ipsa que corpora sine omni corruptione perpetuis temporibus duratura.

Vndecimus, eam quæ consequitur vitam, sempiternam futuram: vtpotè iam vtraque parte nostra ab omni interitu vindicata.

Vltimus & duodecimus, hunc eundē CHRIS-
TVM tam viuos, quàm mortuos iudicaturum: & impijs quidem ac perfidis æternam damnationem, pijs autem, & his qui in omnibus præceptis & iustificationibus eius strenuè sese exercuerunt, sempiternam gloriam redditurum.

In quorum Capitulo, prima quasi parte, illud docetur, vnum esse Deum, vnum esse Dominum, Patrem, Filium, & Spiritum sanctū. Nam & Patrem, Deum confiteri audimus, & filium item Deum de Deo, lumen de lumine dici. Et Spiritum sanctum, Dominum, appellari sentimus, totamque sanctam Trinitatem, vnius substantiæ, æqualisque gloriæ esse, patrem, & filium, cum sancto Spiritu, æternum, omnipotentem opificem; quod & omnes sancti Prophetæ vno ore cōfessi sunt, Deum inquam Patrem Verbum & Spiritum sanctum vnum in Trinitate Deum vbique celebrantes. Et cælestes illæ & diuinæ mentes apud Isaiam interna illa præpotentis Dei veneratione vnum canūt & consententur Dominum.

Secunda autem pars Symboli illud continet hunc ipsum DEVM trinum in personis, vnum

autem in Diuinitatis suæ natura, patrem esse, filium & Spiritum sanctum. Et patrem quidē ingenitum esse, omnique causā & principio carentem, auctorem autem & principium omnium earum rerum, quæ ex ipso sunt, existere: Filium autem genitum, Deum ex Deo: Spiritum verò sanctum Dominum viuificantem, & ex patre solo procedentem. Vnam item esse illorum naturam, vnam gloriam, vnam potestatem, vnam adorationem, idque ante omnia secula, illis verbis confitemur: Qui cum patre, & filio, simul adoratur, & conglorificatur.

Tertio verò capite illud demonstratur, vniuersam sanctam Trinitatem esse rerum omnium creatricem, atque opificem; quæ ex nihilo ea, quæ sunt, omnipotenti sua virtute produxerit. Itaque & Patrem creatorem cæli & terræ, omniumque aliarum rerum confitemur. Et filium item eum esse, per quem omnia facta sunt, agnoscimus. Et Spiritum sanctum Dominum omnia viuificantem, celebramus.

Quarto autem capite, ipsa Incarnatio filij Dei annunciatur, hoc ipsum scilicet verbum ex Spiritu sancto, & Maria virgine carnem factum esse.

Quinto demùm, eam ipsam Mariam matrem eius, perpetuam virginem conseruatam esse, ex qua Dei verbum, carnem nostram viuam, anima rationis particeps, voluntatēque ipsa præditam acceperit: purusque, ac simplex existens; duplex quodāmodo nostræ salutis caus-

sa, fieri voluit vnus, ex duabus perfectis naturis, Diuinitate, inquam, & humanitate.

Sexto autem docetur, eundē Christum Deū, & hominem, in carne pro nobis crucifixum, passum, & sepultum esse.

In reliquis autem vltimis Articulis illud cōtinetur, hunc ipsum à mortuis resurrexisse, & in cœlos assumptum esse, iterumque de cœlis ad iudicandum viuos, & mortuos, venturum: futuram item mortuorum resurrectionē: pœnam & supplicium sempiternum: regnum itē, & præmium eodem modo.

Hæc igitur Capita Sacro continentur Symbolo, non solum si Christianæ Philosophiæ Theoriam spectes, verum etiam, si illud ad vitam & mores, æternæque salutis consequutionem, referre velis. Ideo enim propter nos, nostramque salutem, Verbum Dei de cœlis descendisse docet, vt & nos ad formam & exemplum conuersationis eius, vitam, moresque nostros componētes, saluemur. Ideo passum, ideò mortuum, ideò resurrexisse; vt & nos in spem salutis erecti & excitati, perfectè virtutis viam ingrediamur. Ideò ad iudicium viuorū & mortuorum venturum profiteamur; vt ad acceptationem, & præparationem aduentus eius, excitemur. Ideò denique vitæ quidem æternæ certissimam spem, metum autem æterni supplicij, nobis idem symbolam proponit, vt inter spem & metum viuētes, certam operemur salutem. Per quæ omnia triplex illa animæ nostræ facultas, qua omnis eius natura cōtinetur,

CENSURÆ ORIENTALIS

perfici, ac expurgari solet, mens quidem, & rationalis vis, pia æternæ Trinitatis contemplatione atque confessione, iræ autem & vindictæ impetus, incarnationis memoria, appetitus verò, & cupiditas, futuræ resurrectionis prædicatione, vt in horum desiderium excitati, promptius curriculum mandatorum Dei decurramus.

Cùm verò septem sint principales virtutes, quæ cæteras continent omnes, Humilitas, inanis gloriæ contemptus, paupertas, ieiunium, castitas, patientia, tolerantia, & equanimitas. Septem item contraria his vitia, superbia, vanæ gloriæ studium, amor pecuniæ, gula, prostituta pudicitia, socordia, iracundia postremò. Idem sanctissimum fidei nostræ Symbolum, ad eas quidem virtutes amplectendas nos studiosè cohortatur, à vitiis autem quàm maximè fieri potest, deterret. Et ad humilitatem quidem nos excitat tunc, cùm nobis proponit ipsum DEI Verbum, propter nos de cælis descendisse. Ad contemptum verò inanis gloriæ, tum, cùm DEVM existentem, hominem factum esse docet. Ad paupertatem autem, ieiunia, castitatem, ac reliquas virtutes omnes, cùm hæc omnia nostra causa, eum in se recepisse confitetur. Ad tolerantiam item & patientiam, cùm eadem omnia patientissimè illum pertulisse, & ad extremum, crucem & mortem nostra causa subiisse, nobis proponit. Singulis enim vitæ & conuersationis suæ partibus, singulos illicitos animi nostri motus, Saluator noster confutat,

atque perimit. Humilitate quidem sua, superbiam nostram: vnde incredulitas, ac in Deum blasphemix oriuntur. Deiectione autem ac demissione sua, vanæ gloriæ studium nostrum: vnde inuidiæ, cædes, mentis vesania profluunt. Paupertate sua, nostram auaritiam, quam furta, doli, mendacia, Dei & proximi dilectionis proditio, consequuntur. Ieiuniis suis, gulam nostram, quam ebrietas, luxus, profusio, peruersitas, ac inconditus rerum status, omnisque praua consequitur cupiditas. Castitate & continentia sua, nostram impudentiam, pudorisque prostitutionem, ex qua omnis vitæ impuritas, ac fœditas, ab ipsaque Dei purissima & mundissima mente aberratio, promanat. Perseuerantia sua, nostram socordiam, animorumque inconstantiam, vnde diffidentia, ingratitude, mentis tenebræ, animi pusillanimitas oritur. Tollerantia denique & æquanimitate sua, nostrum impetum, ac iracundiam, in fraternūque exitium planè diabolicum furorem, vnde inueteratum odium, inimicitia, cædes, cupiditas vindictæ, triumque primarum & summarum virtutum, Fidei, Spei, & Charitatis peremptio, nascitur. Quæ quidem virtutes, tanquam tres pulcherrimæ in honorem sanctissimæ trinitatis dedicatæ victimæ, eos qui illas habent, plenè & integrè, cum eodè trino, & vno Deo, coniungunt & vniunt, ac quodammodo per gratiam deos nos efficiunt. Quare & nos fratres charissimi omnes, recta in Deum fide, eam partem animæ, quæ rationis est particeps, emittit.

CENSURÆ ORIENTALIS

demus, atque exornemus: magis autem & aliis
 communibus virtutibus, fortitudine, inquam,
 temperantia, iustitia, atque prudentia, in qui-
 bus reliquæ omnes, tanquam in suis primis ra-
 dicibus continentur: sanctificantes nosmetip-
 sos, quantumque homini licet, ab omni per-
 turbatione liberi, vitam vniuersam ad exem-
 plum & imitationem I E S V Christi compo-
 namus, illiusque veram fidem, eiusque sanctis-
 simam vitam, vita, moribusque nostris repræ-
 sentemus, diligamus eum, eiusque præcepta
 impleamus, efficiamur templa eius, ac bonus
 D E I odor, sanctificati in operibus bonis, vt
 & immortalis vitæ, atque gloriæ, regni que cœ-
 lestis ipsius, perpetuis temporibus participes
 efficiamur: idque non ea solum iustitia,
 quæ operum est, sed multò magis
 diuina, & cœlesti eius gratia,
 vt ita demùm eius ve-
 rissimis potiamur
 promissis.

DE PECCATO ORIGI-

24

NIS, BAPTISMO, SACRO CHRYS-
mate, & eorum qui baptizantur
communione.

CAPVT III.

Tertium Caput confessionis
vestrae illud docet, omnes
homines peccato primi pa-
rentis nostri obligari, quod
idem & nos vobiscum affir-
mamus. Dicit enim diuinus

Psaltes : Ecce. n. in iniquitatibus conceptus
sum, & in peccatis concepit me mater mea. Et
ipse Dominus in Euangelio testatur, Nisi quis
renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non
potest introire in regnum Dei. Non aliam cer-
tè ob causam, quàm vt primorum parentum
noxa, atque delictum expietur, atque emunde-
tur. Vt autem in hac parte idem sentimus om-
nes, ita de regenerationis sancto baptismo,
quod item sacro profitemur symbolo, Confi-
teor vnum baptisma, in remissionem peccato-
rum. Hoc inter nos & Latinos interest, quòd
nos quidem eos, qui baptizantur, triplici
mersione baptizamus, Latini verò, non re-
ctè, vna sola contenti sunt. Oportet enim
vetustissimo Ecclesiae more, tres personas in
vna diuinitate hac ipsa tria mersione præ-
dicare, ac profiteri, & ita tres adhibere emer-
siones, atque immersiones, innocato Patris,

& Filij, & Spiritus sancti, nominibus. Simul
verò eadem terna, eius qui baptisatur, emerfio-

Apud Si-
monem
Thessalo-
nicens. ex
quo hoc
totum ca-
put ad ver-
bum de-
sumptum
est, pro //
iepeus ap-
pepeus le-
gitur, ma-
gis Sacra-
mēto Cō-
firmatio-
nis cōsentaneum
quod per
solos
Episco-
pos con-
ferri solet
de quo
hoc loco
institutū
esse ser-
monē, cū
ex re ipsa
tū ex co-
dē Sermo-
ne Thes-
salonicē.
in eodem
loco cla-
rius pa-
tet.

ne, & immersione illius, qui propter nos car-
ne crucifixus est, atque à mortuis resurrexit,
triduanam sepulturam atque resurrectionem
repræsentari putamus. Illud etiam simul profi-
temur, oportere statim eum qui baptisatur, di-
uino inungi chrysmate. Ea enim vnctio, atque
ad eò chryisma ipsum, sigillum est atque ob-
signatio Christi, nosque ex ipso in ea vnctio-
ne gratiam accipientes, Christiani appellamur,
Christique Domini efficimur. Neque enim il-
le nos suo dedignatur nomine, siquidem & fi-
lios Dei, adoptione quadam, atque ad eò secū-
dum gratiam & electionem, deos ipse nos vo-
care non erubescit. Vngens autē Sacerdos eū
qui baptisatur sic dicit, sigillum & ob-
signatio doni Spiritus sancti, Amen. Vnde magna ra-
tione Baptismum sacra statim sequitur vnctio,
neque omninò in aliud differtur, aut reiicitur
tempus. Sed & illud consequens & consentaneum
esse videtur, vt huic ipsi qui baptisatus
est, pars tremendæ communionis corporis &
sanguinis domini impartiat, hic enim est finis
& consummatio omnis mysterij. Vt sic ab om-
ni errore liberi, ab omni item iniquatione &
sorde peccati mundati, sacraque vnctio ob-
signati, & communiti, corporis, & sanguinis
eius participes efficiamur, illique summè vni-
amur, vt inambulet, & inhabitet in nobis Chri-
stus dominus; nobiscumque sit omnibus die-
bus

bus vitæ nostræ. Quod nobis diuina eius gratia largiatur.

ANNOTATIONES.

Latini verò non rectè vna sola contenti sunt.

Oportet enim, &c.

Non eundem semper in hac cerimonia seruauit Dei Ecclesia ritum. Primo enim statim ab initio, ad inculcandum vnum Deum in tribus distinctis personis, tam necessariam eam trinam immersionem indicauit, quam ipsam trinam personarum prolationem: extrat hac de re 50. Apostolicus Canon: Si quis Episcopus aut Presbyter, non trinam immersionem vnus mysterij celebret, sed semel mergat in baptismate, quod dari videtur in domini morte, deponatur. Nò enim dixit nobis Dominus: In morte mea baptisate: sed euntes docete omnes gentes, baptisantes eos, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Docet hoc idè Terrullianus: Christus, inquit, nouissimè mādauit discipulis, vt tingerent in Patrè, & Filium, & Spiritu sanctum; non in vnum: nam nec semel, nec ter ad singula nomina, in personas singulas tingimur. Docet & Basilius in libro de Spiritu sancto: Iam, inquit, ter mergi hominem, vnde est traditum. Quin eò amplius præceptum Euangelicum hoc fuisse docet Pelagius Papa, vbi inquit: Multi sunt, qui in nomine solummodo Christi, vnica meritione sic asserunt baptisare. Euangelicum verò præceptum, ipso Deo & domino Salvatore nostro IESV Christo dicente, & tradente, nos admo-

ner; in nomine Trinitatis, trina etiā mersione,
 sanctum baptisma vniciue tribuere, dicente
 domino: *Ite, baptisate omnes gentes; In nomi-
 ne Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Itaque inter
 ceteras causas, cur Eunomiani rebaptisarentur, eam
 ponit 7. Canon 1. Constantinopolitanae Synodi, quod in
 vnam demersionem baptisarentur. Postea tamen, vbi
 exorti sunt Hæretici illi, qui summam Trinitatem nō
 personis tantum, sed natura etiam & substantia, di-
 stinctam esse docebāt: hacque caremonia, ad suum cō-
 firmandum errorem abuti cepissent: primæ Hispanicae,
 & Gallicae, Ecclesiae, vna mersione, ad indicandum di-
 uina natura vnitatē, vsq; sunt. Qua de re consultus à
 Leandro Hispania Episcopo, Gregorius magnus, sic re-
 spondet: De trina verò mersione baptismatis ni-
 hil responderi veriùs potest; quā quod ipsi cē-
 sistis: quia in vna fide nihil efficiat sanctę Ecclē-
 siæ cōsuetudo diuersa. Nos autem, quòd tertio
 mergimus; triduanæ sepulture Sacramenta si-
 gnamus. Et dū tertio infans ab aquis educitur,
 resurrectio triduanæ tēporis exprimitur. Quod
 si quis, & fortè pro summe Trinitatis venera-
 tione existimet fieri: neque hoc aliquid obstitit
 baptisando, semel in aquis mergere: quia dum
 in tribus personis vna substantia est, reprehē-
 sibile esse nullatenus potest, infantem in baptis-
 mate, vel ter, vel semel immergere: quādo, & in
 tribus mersionibus personarū Trinitatis, & in vna
 potest diuinitatis singularitas designari. Sed
 quod nūc hucusque ab Hæreticis infans in bap-
 tismate tertio mergebatur; sciendū apud nos esse
 non censo: ne, dū mersiones numerant, diui-*

nitatem diuidant: dumque quod faciebant, faciunt; se morem nostrum vicisse glorientur. *Cuius responsum postea Concilium Toletanum 4. cap. 5. fecerunt, hac de re, in hunc ipsum decreuit modum:* Propter vitādum autem schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum, simplā teneamus baptismi mersionē: ne videantur apud nos, qui tertio mergunt, hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem. Et ne forte cuiquam sit dubium, huius simpli mysteriū Sacramēti, videat in eo mortem, & resurrectionē Christi significari. Nam in aquis mersio, quasi ad infernum descensio est: & rursus ab aquis emersio, resurrectio est. Item videat in eo vnitatem diuinitatis, & Trinitatem personarū ostendi vnitatem, dum semel mergimus: Trinitatē, dum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, baptisamus. *Romana tamen Ecclesia, vt illo tēpore, ita & nunc trina vtitur mersione: quod non aliunde melius patet, quā ex ipso Romana Ecclesia Sacerdotali, ex cuius forma, Romæ Sacramenta administrari solent, vbi sic ratio baptismi instituitur.* Tūc Sacerdos accipiat puerum diligenter: & baptiset eum sub trina immersione, sanctissimam Trinitatem semel inuocans: vel affundendo aquam super caput pueri, secūdum consuetudinē loci illius, dicendo: Petre, ego te baptiso, in nomine Patris ☩, & semel immergat: & Filij ☩, & secundo immergat: & Spirit⁹ sancti, Amē ☩, & tertio immergat. Et cū surrexerit de fonte, Sacerdos facit signū crucis de chrysmate, in vertice illius, &c. *Quē eundē planē ritū fuisse tēporibus suis, restatur his*

*verbis Ambrosius, Interrogatus es: Credis in Deū
 patrē omnipotentē, Dixisti, credo: & misisti,
 hoc est, sepultus es. Iterū interrogat⁹ es: Credis
 in Dominū nostrū Iesum Christū, & in crucem
 eius? Dixisti, Credo, & misisti: ideò & Christo
 es cōsepultus, qui enim Christo cōsepelitur, cū
 Christo resurget. Tertiò interrogat⁹ es: Credis
 & in Spiritū sanctū, Dixisti, Credo, tertiò mis-
 sisti: vt multiplicē lapsum superioris etatis, ab-
 solueret trina confessio. Damnaest igitur isti illud
 quod ignorant, quod schismaticorum atque heretico-
 rum est proprium. Vt autem in hac ceremonia, non
 eundem ritum semper sequuta est Ecclesia: ita nec
 in illo, utrum mergi, an aspergi tantum illi, qui
 baptisantur, debeant. Mergantur sepius: asperge-
 bantur tamen etiam nonnunquam, vt eo tempore, quo
 ad mortem ducebatur D. Laurentius, quendam, vr-
 ceo allato, ab eodem baptisatum esse legimus. Quo-
 modo item illi, qui Clinici dicebantur baptisari solbant:
 qua de re sic scribit D. Cyprianus lib. 4. cap. 7. Existi-
 mamus, inquit, in nullo mutilari & debilitari
 posse, beneficia diuina: nec minus aliquid illic
 posse contingere, vbi plena, & tota fide, & dā-
 tis, & sumentis accipitur, quod diuinis muni-
 bus hauritur. Neque enim sic in Sacramēto sal-
 lutari, delictorum cōtagia, vt in lauacro carnali
 & seculari, fordes cutis, & corporis abluūtur, vt
 & sapone, & nitris, & cæteris quoque adiumē-
 tis, & dolio, & piscina opus sit, quibus ablui &
 mundari corpusculum possit: aliter pectus cre-
 dentis abluitur: aliter mens hominis, per fidei
 merita mundatur. Et paulo pōst. Vnde, inquit, ap-
 parer, asperionem quoque aquæ, instar lauacri*

Tom. 4.
 lib. 2. de
 Sacramēt.
 cap. 7.

salutaris obtinere: & quando hæc in Ecclesia fiunt, vbi sit & dantis & accipientis fides integra, stare omnia, & consummari, ac perfici, eos salutari aqua, & fide legitima, Christi gratiam consecutos. Et hæc hæctenus. Plura hæc de re qui cognoscere velit, legat *VValaphredum, Serabonem libro de Exordiis, & incrementis rerū Ecclesiasticarū cap. 26.*

Claudium de Sanctis decima repetitionis capite 4.

• Sigillum & obsignatio, &c. Formam hæc verborum Sacramenti confirmationis, olim fuisse testatur Canon septimus Concilij I. Constantinopolitani. Signatos, inquit, siue vnctos, primū sancto chrysmate, & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures, & eos signantes dicimus: Signaculum doni Spiritus sancti. Non dissimilis est item ea formula, qua nunc in Ecclesia vtimur: Consigno te signo sanctę Crucis, & chrysmo te oleo salutis: quam item vetustissimam esse, patet ex *D. Ambrosio, de iis, qui mysterijs instituuntur, cap. 7.* Signauit te Deus Pater: confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus Spiritus in cordibus tuis, sicut Apostolica lectione didicistis.

• Neq; omninò in aliud differtur aut reicitur tēpus, &c. Fuit hoc quidē in veteri Ecclesia receptū, vt qui baptisaretur, siue illi paruuli, siue adulti essent, idē simul per sacrū vnguentum, manūque impositionem, confirmarentur, & sacra Eucharistia reficerentur: vnoque ac eodem planē tēpore, tria simul in vnū conferebantur Sacramenta, Baptismus, Confirmatio, atque Eucharistia. Idque eam ob causam, quòd nullū perfectum Christianum esse iudicabant, qui per manus impositionem Spiritum sanctum non accepisset,

CENSURÆ ORIENTALIS

neminenque Eucharistia dignum esse putabant, qui non idem confirmatus esset: quin, ne inter consummato s quidem Christianos, illi locus erat, qui nondum sacro unguento delinitus esset. Patet hoc in primis ex Epistola 4. Clementis ad Iulium, & Iulianum, ex illis verbis: Omnibus ergo festinandum est, sine mora renasci Deo, & demùm cōsignari ab Episcopo, id est, septiformem gratiam Spiritus sancti percipere: quia incertus est vniuscuiusque exitus vitę. Cū autē regeneratus fuerit per aquam, & postmodum septiformi spiritus gratia, ab Episcopo, vt memoratum est, confirmatus, quia aliter perfectus Christianus nequaquā esse potuit, nec sedē habere inter perfectos si non necessitate, sed incuria, aut voluntate remanserit: vt à B. Petro accepimus, & cæteri S. Apostoli præcipiente Domino docuerūt, &c.

Patet hoc idē ex Tertulliano in libro de resurrectione: Caro, inquit, abluitur, vt anima emaculetur: caro ungitur, vt anima cōsecretur: Caro signatur, vt & anima muniatur: caro, manus ipositione adūbratur, vt & anima spiritu illuminetur: caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt & anima de deo saginetur, &c. vbi tria simul sacramēta cōiuncta audi, abluitionē, manuum impositionē, corporis atq; sanguinis Domini alimentū. Et de prescriptione Hæreticorū: tingit & ipse quosdā utiq; credētes, & fideles suos: signat & illi in frontibus milites suos celebrat & panis oblationē. Vbi enim dicit: In frōtibus signat: clarè ostendit, non de baptismo, in quo vertex signatur, sed de cōfirmatione, i qua frōs inungi solebat, se agere. Deinde cū dicit, milites suos alludit ad vsum confirmationis, qui est, militē Christi

roborare. Et in lib. de baptismo: Dehinc, inquit, manus imponitur, id est, statim post baptismum, &c. Patet hoc idem ex D. Ambrosio: Sequitur spiritale signaculum, quod audistis hodie legi: quia post fontem superest, vt perfectio fiat, quādo ad inuocationem sacerdotis, Spiritus sanctus infunditur: spiritus sapientiæ, & intellectus: spiritus consilij atque virtutis: spiritus cognitionis, atque pietatis. spiritus sancti timoris, septē quasi virtutes spiritus. Et omnes quidem virtutes ad spiritum pertinent, sed istæ, quasi Cardinales, sunt quasi principales. Quid enim tam principale, quā pietas? Quid tam principale, quā cognitio Dei? Quid tam principale, quā virtus? Quid tam principale, quā consiliū Dei? Quid tam principale, quā timor Dei? Sicut timor seculi infirmitas, ita timor Dei, magna est fortitudo. Istæ sunt septem virtutes, quādo consignaris. Urbanus etiam in Epist. 1. generaliter docet, omnes fideles post baptismum confirmari debere. Quæ res in causa fuit, vt sæpè veteres Scriptores ita ferè coniungant sacramentum confirmationis, cum Sacramento baptismi: vt Sacramentum sanguinis, cū Sacramento corporis domini, coniungitur. Inde in vetusto libello Romani ordinis legitur, Pontificem in die Pasche egredi, à fonte in sacrarium, ibique sedere, & expectare, dum infantes, qui baptisati sunt vestiuntur, ac demum per eum confirmentur. Vt autem eum morem venerandæ vetustatis, vt qui pro temporibus illis rationem probabilem habuit, præsens Ecclesia non damnat: ita maximè in sacra cōmunionē paruulis conferenda, neque sequitur, neque necesse esse putat.

Non sequitur partim propter indispositionem eorum, & periculum irreuerentia, cuius rei maximam rationem habendā esse, diligenter praecepit ipse Diuus Paulus. Vt enim ex parte corporis, solidioris cibi, propter aetatis teneritatem, capaces paruuli non sunt, lacteque solo reficiuntur: ita multò minus huius cibi longè solidioris capaces esse possunt: partim, quòd esca hac probatione sui ipsius opus habeat, diiudicatione item communis mensa à sacra, & mystica refectio: tum ipsa memoria, & auniuciatione mortis dominica, sine qua omnino sumi, & manducari non debet. Quae omnia cum in aetatem paruulorum non cadant, merito illis Ecclesia sacrā non porrigit communionem. Vt autem his de causis, aliisque multis, hunc morem ipsa non sequitur: ita neque ad salutem quidem necessarium esse putat: siquidem per baptismi lauacrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam iam filiorum Dei gratiam in illa aetate amittere non possunt, neque illi sententia eos subiectos esse: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Impartit siquidem se & illis Christus Dominus in hac etiā parte, eo modo, qui illi soli cognitus est: cum per aetatem commodè sacramentaliter illo frui nō possint, tum scilicet cum vniuersa Ecclesia, cuius illi sunt membra, pro omnibus viuis, & mortuis offert, & manducat hoc sacramentum. Quod vel ex suo Nicolao Cabasila Graeci abundè discere possunt, qui, ubi modum explicat, quo mortui huius sacramenti participes efficiuntur, haec inquit: Ergo dixerit quispiam: si quis etiam viuorum, bona quidem, quae dicta sunt, in anima habeat, ad mysteria autem

non accedat, habebit illinc nihilo securius sanctificationem: Non quilibet: sed si quis non potest corporaliter accedere, sicut defunctorum animæ, quales fuerunt ij, qui in desertis errabant montibus, de speluncis, & foraminibus terræ, qui ad altare sacerdotem nullo modo videre poterant. Eos enim Christus ipse hac sanctificatione inuisibiliter sanctificabat. Vnde nam potest hoc sciri? quòd vitam in se habebat: non habituri, nisi huius essent Sacramenti participes. Ipse enim Christus dixit: Nisi comederitis carnem filij, hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et vt hoc significaret, multis horum sanctorum misit Angelos dona ferentes. Si quis autem cum posset, ad mensam non accesserit, fieri non potest, vt, quæ ex eis prouenit, sanctificationem assequatur: non quòd non accessit solum modo, sed quòd cum posset: non accessit, & propterea clarum est, quòd bonis, quæ debentur Sacramenta, vacuam habet animam.

Hac ille.

DE POENITENTIA, PECCATORVMQVE

Remissione.

CAPVT IIII.

VARTVM caput, modum
& rationem remissionis pecca-
torum continet, in quo, illud,
omni studio obtinere vultis,
per solam fidem nos proprie
peccatorum remissionem con-
sequi. Catholica autem Ecclesia, fidem, illa,
quidem imprimis requirit: tamen non quam-
cunque fidem, sed illam quæ viua sit, quæ tē-
stimonium à bonis habeat operibus. Nam fi-
des sine operibus, vt inquit Iacobus, mortua est.
Vnde Magnus ille Basilius ait: Neque inquit,
superna gratia in eum, qui seridè, & studiosè,
virtutem complexus nō sit, descendere potest:
sed vtramque quasi temperari & consociari, o-
portet: tam conatum & intentionē humanam
quàm supernæ eius, quæ ex fide prouenit, gra-
tiæ præsens auxilium: vt ad perfectum virtutis
decus perueniatur. Itaque & ipsa dimittendi
peccata potestas nō simpliciter: neque absolu-
tè concessa est, sed in resipiscentis obedientia,
& cōsensu cū eo, cui animæ pœnitētis cura de-
mandata est. Qua de re, sic scriptū est: Dico vo-
bis quacūque petierit, fiet illis à patre meo, qui
in cœlis est. In cuius aut vel qualis peccati re-
missione cōsētire debeāt, nō est quod rogetur:

Mat. 18.

cùm lex Euangelica, nullum in hac parte peccatorum faciat discrimen, sed omnium munificentissimum illis omnibus, qui dignè pœnitentiam agunt, promittit veniã. Verè autem & cõuenienter pœnitere hic dicitur, qui illius affectũ induit, qui dixit: Iniquitatẽ odio habui, & abominatus sum Et qui illa omnia facit, quæ in Psal. 6. Et in aliis, de bonis operibus explicata sunt: quique prestati sua virtute, bonorũque operũ exercitio, vberius & prolixius oĩa peccata & defectus suos, Zachari exẽplo, cõpensare studet: qui item in animo cõstanter proposuit suo, purũ & immaculatũ ante conspectũ Dei se cõseruare: ociosum nõ esse: virtutẽ sequi, ipsiq; cõfessionĩ suę per oĩa satis facere. Quæ. n. à nobis requirũtur, illa sunt: futuræ resurrectionis fides: vëturæ retributionis, millẽq; bonorũ, quæ sanctis preparata sunt firma spes, & expectatio: vt itẽ Christũ Iesũ, verũ Deũ esse credamus: vt vniuersam Christianã fidẽ rectã, & salutarẽ esse profiteamur. Hæc igitur cõfiteamur oës, hæc amplectamur: fidẽ nostrã bonis operibus repræsẽtemus. Neque enĩ ea, que nostra sũt, iustum Dei effugiũt oculũ. Quare pro viribus, bonis operibus incũbendũ est: neq; humanæ imbecillitatis infirmitas prætexeda, aut in excusationẽ ignauix, & inertię adfereda. Expertus enĩ est in omnib⁹ Pontifex noster, infirmitatẽ nostrã, ideo & cõpati poterit, & condonare his, qui peccant. Si igitur peccauimus, ad eius genua qui sine omni peccato est, per veram pœnitentiam atque confessionem pronoluamur:

Psal. 118.

perfectam ab omni malo abstinenciam vndique demonstramus : cum summa fiducia ad portum pœnitentiæ recurramus , vt inueniamus misericordiam , & ea omnia , quæ nobis maximè salutaria quærimus . Neque enim est vllum peccatum tantum , quod bonitatem & misericordiam Dei vincere possit. In hoc enim magnificentiæ & liberalitatis illius vis conspicitur , hoc verè regium, Deoque dignum donum est: peccata fontibus condonare, si modo pœniteant, si tempore opportuno exorent. Nam in fine mundi non iam ad largiendum & condonandum ; sed ad iudicium consurget dominus . Dum igitur tempus habemus ; accedamus ad veræ pœnitentiæ remedium : accedamus cum omni spe & fiducia ad misericordiam Iesu Christi : expurgemus conscientias nostras omnemque tergiuersationem ac diffidentiam procul ab animis nostris remoueamus: qui enim cunctatur ; qui dubitat cum fiducia accedere non potest; hoc enim dicit Scriptura . Tempore inquit acceptabili exaudiui te & in die salutis opem tulit tibi. Relicta siquidem est nobis post primum salutaris lauacri naufragium pœnitentia quasi secunda salutis tabula : Regnemus cupiditatibus nostris : vera pœnitentia & confessione expugnemus illas. Reges simus potentiores longe his qui purpura & auro induti magnificè incedunt: affectus & cupiditates nostras in ordinem satellitij mancipemus . Qui enim in peccatis persistunt , illis salutis & veniæ vt quidem in

omnibus ferè sacrae scripturae locis proclamatum & denunciatum est, nulla spes relicta esse videtur.

DE FIDE, ET OPE- RIBVS.

CAPVT. V.

Q Vintum caput confessionis vestrae, non multum à proximo quod de poenitentia atque remissione peccatorum, institutum fuit, diuersum est. Docet enim, nõ per aliqua bona opera, aut satisfactiones, sed per solam fidem, Dei que gratiam, nos saluari. Fides autem Catholica hæc est. Tunc vnumquemque suorum remissionem consequi peccatorum, cum per veram poenitentiam, fidemque viam, per bona opera, sese prodentem atque commendantem, ad Deum conuersus fuerit, vi iam superius diximus, nec dicere vnquam desinemus. Dicit enim scriptura: Qui ex Deo est, facit mandata Dei. Et rursus: Non omnis, qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse introibit in regnum cælorum. Et non auditores, sed factores legis iustificabuntur. Et alio loco: Vos amici mei estis, si feceritis omnia quæ præcipio vobis. Quibus similia Magnus ille Basilius docet: Recordemur, inquit, conditionis, qua nobis cæleste regnum promissum est. Dominus enim

Ioan. 8.

Matt. 7.

Rom. 2.

Ioan. 15.

In proce-

mio

Ascetico-

rum

Cap. 2.

Mat. 7.

CENSURÆ ORIENTALIS

Iesus Christus ascendens in montem, suæque Sanctæ doctrinæ quasi prima fundamenta & principia iaciens, primâ illam beatitudinem, promissionem habentem regni cœlestis, orbi denunciat: Beati pauperes Spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati qui lugent quoniâ ipsi cōsolabuntur: Et sic deinceps reliquarū virtutū refert labores, & præmia. Et in alio loco, ultimæ retributionis cōpellationē, benedictionēque in parabola Pastoris, segregantis oves ab hædis, mūdo predicēs, inquit: Venite benedicti patris mei, possidete regnū, vobis paratum ab origine mūdi: esuriui, enim, & dedistis mihi comedere, &c. Et alio loco. vendite quæ possideris, & date eleemosynā: facite vobis sacculos, qui non veterascant, thesaurum non deficientē in cœlis, quò fur non appropriat, neque tinea corrumpat. Hæc quidē, & talia opera scriptura sacra. docet esse: per quæ q̄s regno cœlesti dignus efficiatur, & sine quibus impossibile sit, vt regnum cœlorum quisquā ingrediatur. Sic. n. apud Matthæū decernit clarè Dominus: Nisi abundauerit iustitia vestra, plusquam Scribarū, & Pharisæorum, non potestis ingredi in regnum cœlorum. Et rursus: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicuti paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Et apud Ioannem ad Nicodemum. Nisi quis renatus fuerit denuò, non potest videre regnum Dei. Quomodo & illud dixit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, De quibus enim vna est senten-

Luc. 12.

Mat. 18.

Ioan. 3.

tia, liquet idem periculum esse, si alterum illorum prætermittatur. Si enim dominus dicit, vnum iota aut vnum apicem legis non præteriturum, priusquam omnia compleantur, quanto magis omnia illa, quæ lege Euangelij promittuntur, compleri necesse est, ipso Domino dicente: Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Vnde Iacobus Apostolus, confidenter denunciauit dicens: Quicumque autem totam legem seruauerit, offenderit autem in vno, factus est omnium reus. Hoc autem ex eo didicit, quod ipse Dominus, post tot diuinas promissiones, post tot excellentia testimonia, post tot beatitudines Petro concessas, illud tamen vltimò illi comminatus est: Si non lauero te, non habebis partem mecum. Paulus verò, qui Christum in se loquentem habuit, clarè docet, quid sit illud, quod nos à regno cœlesti excludat: quodque æternæ damnationi subiiciat: nunc quidem definitè, & per partes: qui enim talia agunt, morte digni sunt. Nunc verò in ipso genere decernit: Iniusti regnum cœlorum non hæreditabunt. Et dominus ipse, Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei. Ex his igitur & similibus instruimur, sic demùm Diuinis & æternis promissis dignos nos effici, atque certa & non fallaci spe, ea expectare posse, si illa omnia, quorum merito regni cœlestis promissio facta est, & sine quibus eius gratia dene-

Matt. 5.

Mat. 24.

Iacobi 2.

Ioan. 3.

gata est, plenè & legitimè perfecimus: etsi ab omnibus illis rebus nos cohibuerimus, quæ e-
 ius acquisitionem impediunt. Oportet enim certamen hoc placendi Deo, non modo ab omni malo liberum esse, sed etiam inoffenso, ac inculpabili pede, per vniuersum mandatorum Dei curriculum decurrere. Ita Diuo Paulo, post summæ illius & inenarrabilis in nos charitatis, & dilectionis Dei; & Christi ipsius commendationem, præcipiente: nullam, in quâ, cuiquam dantes offensionem, vt non reprehendatur ministerium nostrum, sed in omnibus exhibentes nosmetipsos tanquam Dei ministros. Scriptum est enim: vt exhibeat sibi gloriosam Ecclesiam, nō habentem maculam, aut rugā, aut quid huiusmodi, sed vt sit Sancta & immaculata. Et alia multa in hanc sententiam dicuntur, quæ diligens lector, in omnibus Sacræ scripturæ partibus, facile inueniet. Quale est & illud Pauli: Gratia, inquit, Deo, quod fuistis quidem serui peccati, obediistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in qua traditi estis. Vt quemadmodum cera subiecta sigilli figuræ, cedit, atque in eandem ipsam speciem exactè formatur, sic & nos, prælo Euangelicæ doctrinæ subiicientes nosmetipsos, iuxta eundem Paulum, secundum interiorem hominem figuremur: expoliâtes veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum, cum, qui renouatur in agnitionem Dei secundum imaginem eius, qui creauit eum. Vt quemadmodum excitatus est Christus à mortuis, sic &
 nos

nos in nouitate vitę ambulemus, vt ea quę debemus, quęque ea gratia quā accepimus digna sunt, & nos ipsi ex parte nostra conferamus, in eoque, eterni parentis, in nobis voluntas, ac beneplacitum compleatur. Certamine enim opus est, & eo magno & legitimo: ne talem & tantā gratiā eius, quę in Christo est, dilectionis, in vanū accepisse videamur. Ad quam quidem rē consequendā, vel imprimis nobis superno ac cęlesti auxilio opus est, quod nos in omnem partem virtutis, & honesti, manu quasi deducat. Lubricam & præcipitem ingressi sumus viā multū diuina gratia, ne huc vel illuc declinemus quasi amussi, atque libra quadam, nobis opus est. Neque omnino aut præsidio, aut vlli iustitię, meritisque nostris, in tali cursu rectè conficiendo, confitendum nobis, vt in cęlum, sine omni deducamur errore: via enim præsens hæc, vita nostra est, & ided superna manu ductio opus habet. Si enim in urbem aliquam, vbi antea nunquam fuimus, ingressuri, ducem & præmonstratorem vię quærimus: quantò magis in cęlum vsque peregrinatione suscepta superna ope, & auxilio, indigebimus, quę & iter nobis demonstret: & pedes nostros, ne vnquam in mortem prolabantur, firmet: & ad portas quasi ipsas æternę felicitatis, nos deducat. Multę enim sunt in hac via arduę calles, multa diuerticula, & ided superno fulcimento, cui innitamur, cui adhæreamus, plurimum opus habemus. Et deducere quidem, atque iter monstrare diuinę opis est,

2. Cor. 6.

dignos autem nos, ut manu eius regamur, atque gubernemur, exhibere, nostri est studij, nostri meriti. Si enim impuri & inquinati fuerimus: nequaquam sanctam eius dexteramprehendere poterimus. Opus igitur est ex hac parte omni studio virtutis: opus est omni mūditiā & castitate vitæ, ut Dei prehensione, & adiutorio digni inueniamur. Sed & D. Chrysostomus exponens secundæ ad Corinthos Epistolæ illum locum: Obsecramus ne in vacuū gratiam Dei recipiatis, ait: Charitas, inquit, Dei constringit nos, hoc est, premit, impellit, urget. Ne ergo tempus & opportunitatem prodamus, sed ea gratia par studium, & diligentiam adferamus, nec repellamus tantum donū. Non enim sola fides nos Deo reconciliat, sed eò amplius, vitam honestam præ nobis ferre oportet, idque quod iustum, ac cum omni virtute coniunctum est, sequi. A peccatis enim liberatū, amicūque Dei factum, iterum iisdem flagitiis contaminari, hoc quidem est, in priores inimicitias relabi, ac in vacuum gratiam Dei, iuxta vitæ verbum accipere. Nō modo. n. ea gratia quam accepimus, si impurè, si incontinenter viuemus, nihil iuamur, sed longè maiorem etiam inde acquirimus damnationem: quod post tantum cognitionis lumen, post tantum cœleste donum, scientes & prudentes, in eadem relabamur mala. Quādiu igitur ad calcem non perueimus: quādiu in vinea Domini operamur: quādiu vndecima non elabitur hora, opus promoueamus: vitam rectam, cum omni virtute coniunctā exer,

ceamus, vt æternis illis perfruamur bonis. Si enī nos tū, cū adhuc omnibus malis onusti eramus, apprehendit, ab omnique flagitiorum onere releuauit: quātò magis iā ab his omnibus liberatos, bonaque nostra qualiacūque, prōptè, & ex animo conferentes, non repudiabit? Nam si in eodē peccatorū luto hærebimus: vel hæc ipsa incredulitatem in nobis parient. Nam vt defectus fidei, vitæ est causa pessimæ, sic item animus, vitiis contaminatus, vbi in profundum malorum venerit, contemnit. Vbi autem omnia contempserit, ne credere quidem vult amplius: illudque Dauidicū semper occinit: Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. Et, Labia nostra à nobis sunt, & quis noster est Dominus? Ad extremum autē: Dicit insipiens in corde suo, non est Deus: omnis enim qui mala facit, ait Dominus, odit lucē & nō venit ad lucē. Quandiu igitur largitatis & munificentiae tēpus est nemo animum despondeat. Tunc autem demū desperationis tempus erit vbi thalamus nuptialis claudetur, vbi illi, qui piè & sanctè vixerunt, Abrahæ potientur sinu. Nunc autē tēpus hoc nondum aduenit: nec dum enim theatrum solutum est, nec dum stadiū & cursus confectus: adhuc certamen feruet: nondum præmia certaminis sublata. Intendamus igitur vires, excitemus studium, cursu opus est & eo vehemētī: ipsa enim perfectio quæritur. Eam ergo vitam, quæ sit optima, completamur, rectæ fidei vitam honestam, & eā, quæ cum Dei mandatis coniūcta sit, sociemus. Si enim quis fidem se ha-

Psal. 93.

Psal. 11.

Psal. 13

CENSURÆ ORIENTALIS

bere dicit, viuit autem turpiter, hic vel eam ipsam fidem, & doctrinam suam, quã dicit se habere graui cõtumelia afficit, ac stultus puérque meritò habetur. Neque enim conuenit, virum semper circa elementa versari, neque sapientẽ in solis fundamentis iaciendis, omne tempus consumere, sed ad reliquas etiã ædificij partes, sese aliquando trãsserre oportet, ipsamque sũmitatẽ ac perfectionem, toti ædificio imponere. Si enim semper circa elementa versamur, si in solis fundamentis consistimus, sic quidem nihil vnquam proficiemus, sic plenum salutis ædificium construemus nunquam. Neque, si vt sapientes ædificatores, fundamentum ponemus vt iterum in eo cum D. Paulo superædificemus, ita ne sapientes quidem iudicabimur vnquam. Si ergò Christum amamus, vti quidem meritò amare debemus, virtutis ingrediamur iter, & si in aliquo delinquimus, ipsi ex nobis pœnã sumamus. Neque gehennam metuamus tantum, quantum illud, ne Deum offendamus, ne **ve** ex amico, inimicum nobis faciamus. Hoc enim omni gehenna grauius est, quando ille iratus, suum benignum à nobis auertit vultum, in quo, quantum insit mali, paucis recognoscamus. Si quis, latronem, aut alium quempiam maleficum, ad supplicium duci videns, Rex præsertim ipse, misericordia & pietate permotus, in redemptionem illius perditì hominis nõ vulgare aliquod precium, sed ex se natum v-nigenitum filium, quem charissimum habeat, vt illius occidatur loco, tradat: neque solum e-

ius causa occidi illum patiat, sed etiam omne
 crimen ab ipso nocente, in filium innocentem
 transferat, quò illum, qui iam ad vltimum sup-
 plicium ducebatur, seruet, ac ab omni infamia
 vindicet. Deinde post hæc omnia, vbi ad sum-
 mum dignitatis gradum illum euexerit, post eã
 salutem, post eam gloriam, quæ nulla oratio-
 ne dignè explicari potest, aliqua contumelia,
 ab illo, in quem tot contulerit beneficia, ille ip-
 se Rex afficiatur: an non plures mortes hic po-
 tius siquidem aliquid mentis sanæ haberet, eli-
 geret, quàm vt tam ingrati animi criminis ob-
 noxius esse videatur: Atqui mutato nomine de
 nobis fabula narratur. Hoc igitur nobiscum
 & ipsi reputemus: summumque dolorem ob
 ea flagitia, quibus tam benignum & clementè
 dominum offendimus, corde & animo concipiamus.
 Neque idèò, quod tanta toties à nobis
 iniuria affectus, summa sua patientia, ac lon-
 ganimitate, nos perfert, animis efferamur: imò
 hoc ipsum maximè nos moueat atque terreat.
 Si enim quis, iuxta Domini præceptum, in dex-
 tram maxillam percussus, porrigat & sinistram,
 plus sua profectò patientia, & moderatione, i-
 nimicum percellit, quàm si sexcentos illi refe-
 rat pugnos: aut si maledictis quis profcissus, nõ
 modo vicem non reddat, sed etiam homini ini-
 mico bona precetur, plus certè hominis perulã-
 tis impudentiam confundit, quàm si multis
 probris illi vicem rerulisset. Quod si in huma-
 nis, nostram insolentiam, patientia, & tollerãtia
 aliena, maximè confundit, quantò magis Dei

Matt. 5.

patientia; & longanimitas, nostram improbi-
 tatem, ac insolentiam percellere debet, quantò
 que magis metuendum est, si quotidie peccan-
 tes nulla nos sequitur diuina vindicta, sed po-
 tius eius benignitas ac humanitas ubique fouet:
 ne, ea patientia, carbones congerantur in ca-
 put nostrum, ne ve in diem iræ & ultionis, om-
 nis hæc, quæ nulla oratione explicari potest, re-
 ponatur pœna. Hæc nobiscum rectè expēden-
 tes, ante omnia peccata metuamus. In his enim
 est summa ultio: in his gehenna: in his infinita
 mala. Nec metuamus tantum, sed omni etiam
 studio, & diligentia fugiamus, Deo quæ assidue,
 in omnibus placere contendamus. In hoc enim
 situm est cœleste regnum: in hoc vita æterna,
 in hoc mille bona. Hæc enim ratione, eamque
 solâ ob causam, & regno cœlesti potiri, & bona
 futura cōsequi poterimus, quib⁹ vti nā, gratia &
 misericordia eius, potiamur omnes. Et si enī pro-
 uocat nos ipse, et si vult saluos fieri omnes, tamē
 & nos ipsi supplices illi sim⁹: recōciliemur Deo:
 neque ab illo resiliamus vnquā, sed potius spe,
 & animo toto, ad eum erigamur. Ne; inquit
 Paulus, in vanum gratiam accipiamus. Non e-
 nim; quia obsecrat, ait Chrysostomus, non, quia
 legatos supplices mittit, propterea negligentes
 esse debemus, sed propter illud ipsum, ma-
 gis etiam cōtendamus, vt placeamus illi & spi-
 ritualem mercem congeramus. Et si enim salu-
 tis nostræ princeps causa gratia est, tamen & il-
 le eiusdem salutis auctor efficitur, qui multis
 præclare gestis, multis sudoribus, eam sibi com-

parat, ac quasi manibusprehendit. Si autē quis,
 vltra hæc, quæ dicta sunt, hæc ita interpretari
 velit, se non in vacuum gratiam Dei accepisse,
 hoc est, nulla ex parte se in ea spiritali gratia
 offendisse, nulloque modo illa abusum esse, ne
 hic quidem planè à vero huius loci sensu aber-
 rabit: cùm & illi, qui donum linguarum acce-
 perant, aliquãdo eo se superbius efferentes, ve-
 hementer reprehensi sunt. Contingit enim sæ-
 pius donis spiritalibus, non ita, vt par est, vti.
 Nos igitur in charismatibus, iuxta præceptum
 Paali, irreprensibiles simus, vt nulla detur of-
 fensio cuiquam, vt non vituperetur ministeriũ

2. Cor 11.

nostrum, in laboribus multis, in vigilijs, in ieiu-
 niis in castitate, dũque supersumus, quæ spiri-
 tus sũt, operemur, omnẽq; hoc peregrinationis
 nostræ reliquũ tempus, in timore & veritate, in
 virtute Dei, sanctè, & piè, transigamus: omnia
 nostra, in Deum omnium bonorum au-
 ctorem locupletissimum, referentes,
 omniaque præclare gesta, ita vt
 æquũ est, & vti decet, illi
 adscribentes.

E iij

NEQUE NIMIS DE
GRATIA DEI PRAE-
sumendum, neque des-
perandum
esse.

CAPVT. VI.

Psal. 142.

Luc 17.

EXTO loco docetis oportere
quidem, Christianum homi-
nem, in bonis operibus sese exer-
cere, neque tamen in illis nimium
confidendum esse. Dicit enim
Dauid: Non intres in iudicium
cum seruo tuo Domine. Cui respondentes il-
lud dicimus, Fidem principalem quidem esse,
ac fundamenti instar: opera autem veluti
id quod natura sua fidem consequi debet. Nec-
cessaria autem ad salutem eadem opera esse dici-
mus, propter domini praeceptum, mercedem, e-
ternamque vitae praemium, reportantibus omnibus
iis, qui se ita, ut oportet, in illis exercuerint. Illa
item verè bona opera esse iudicamus, quae à vera
& recta fide seiuncta non sunt. Dicimus
item, neminem debere in solis bonis operibus
confidere, aut ex illis sese nimis, more Phari-
saico, efferre: sed etsi omnia fecerimus, iuxta
tamen praeceptum Domini, seruos nos inutiles di-
cere debemus. Omnia siquidem nos iustitiae illi
quae ex Deo est, primo, & principaliter accepta

referre oportet: cùm id, quòd nos ipsi conferimus, paruū quid, aut planè, si cū diuina munificentia conferatur, nihil sit. Quod quidem pulchrè à sancto Chrysofostomo in hunc explicatur modum: Ne inquit, ociosos nos introducat in regnum cœleste dixit: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Non igitur de bonis operibus superbè aut magnificè se esse ferre oportet, explere autè illa maximè est necessariū: sine enim bonis operibus, saluari omninò impossibile est. Si enim Christo Domino (nos illis verbis monenti, Si hæc, inquit, scitis, beati eritis si feceritis ea) parebimus magnā profecto vtilitatem inde percipiemus. Oportet enim post cœleste donum, ac benignissimi parentis munificentiam, nostra item qualiacūque sequi bona opera. Nam si solam infirmitatem nostram præteximus, si ipsam bonitatem Dei iactamus, ea autem quæ in nobis sunt præmittimus, hac quidem ratione nullam ex ea opinione consequemur vtilitatem. Quomodo enim Deo nulla ex parte placato, eius, ad curādas peccatorum nostrorum cicatrices, opem & misericordiam implorabimus, Audiamus, quæso diuum Chrysofostomum, illa Psalms verba interpretantem: De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam. Hinc ait, duo discimus. Primū, non posse nos simpliciter quidquam à Deo impetrare, nisi ipsa nostra, primò in medium attulerimus. Primò enim dicit, clamaui, tum demū infert, & exaudivisti me. Secundum autem perseverantem ora-

1. Pet. 5.

Ioan. 13.

Psal. 129.

tionē, lachrymisque plenam, ad flectendū cœlestem patrem, vt votis nostris annuat, magnā vim habere. Ne autem dicat quis, peccatorem se esse, ac sexcētis inquinatum sordibus, & ideo nec posse, nec audere ad Deum accedere, ab eoque supplex veniam petere, eiúsque nomen sanctissimum inuocare: eam excusationem cōsequenti aufert oratione: Si iniquitates, inquit, obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Ac si diceret: nemo. Non enim quisquam mortalium potest, non, si illi exacta totius vitæ gestorum ratio sit referenda, ante Deum consistere: non venia, & beneuolentia eius, dignus inueniri. Vbi enim misericordiam ab eius iustitia seiunxeris, vbi ipse iustus iudex iustam, in manus ceperit causæ nostræ lancem, vt in ea pœnas peccatis nostris debitas reponat, quis erit, qui se huic sententiæ credat? qui eam sustinere possit? & qui non potiùs certum contra se expectet decretum, certum interitum? Hęc autem eò dicimus, non quo ignauia & socordia fenestras aperiamus: sed eos consolantes, qui cadunt in desperationem. Quis enim gloriari potest mundum se cor habere? Aut quis potest liberè profiteri se absque peccato esse? Nā quid de aliis dicam, si vel ipsum Paulum in medium adduxero, & eorum quæ fecit rationem, summo iure ab eo poposcero: non profectò poterit sustinere, non tantæ rationi par esse. Quid enim poterit dicere? Prophetas legit abundantius cæteris, vt qui legis patrum diligens esset æmulator: signa vidit quæ fiebant: neque ta-

men prius credidit, quàm illa ipsa horrenda vi-
sione, in terram deiectus, & prostratus est, vo-
cèque mirabili cœlitus delata, percussus. Quod
priusquam fieret, tanquam torrens quidam
agens & vertens miscebat & confundebat om-
nia. Quid coriphæum illum Apostolici colle-
gij Petrum, post innumerabilia quæ vidit mi-
racula, post tam amicam & sollicitam ipsius
Christi præmonitionem, an non ob triplicem
illum abnegationis lapsum arguet? Nisi igitur
magnus ille iudex misericordia & pietate sua
potius quàm exacta censura, nobiscum examē
facere voluerit, nemo certè erit, qui iudicium
eius sustinere possit: nemo qui debitor non re-
maneat. Vnde Paulus dicebat: nihil mihi con-
sciens sum, neque tamen in eo iustificatus sum.
Et Propheta: Si iniquitates obseruaueris do-
mine, domine quis sustinebit? Neque frustra
aut superflue, bis idem repetit verbum, Domi-
ne: sed ex summa quadam admiratione, & stu-
pore, immensæ eius clementiæ, infinitæ maie-
statis, vastique pelagi bonitatis eius. Sciebat e-
nim rectè, sciebat, quàm in multis offendimus
omnes, & quod etiam ea, quæ nobis parua de-
licta vidètur, apud illius iustum Tribunal ma-
gnam mereatur pœnā. Quoniã, inquit, apud te
propitiatio est, hoc est, non in nostris rectè fa-
ctis, sed in tua bonitate sitū est, vt tantam effu-
giamus dānationē: nisi enim tuæ benignæ pie-
tatis participes facti fuerimus, nostræ certè vi-
res & merita, nunquā à tua futura ira noscripe-
re poterūt. Quãuis enim nūc par sit misericor-

Matt. 26.

1. Cor. 4.

Psal. 129-

Psal. 129.

- dia & iustitia tua, ac utroque ex equo abundes,
 tamē illa magis, quàm hac, uti soles. Hoc enim
 ipse profiteris: Ego sum, qui deleo iniquitates,
 id est, hoc est meum proprium, hoc meæ boni-
 tatis peculiare opus. Sis quantumvis iustus,
 abundes meritis, nunquam tamen illa, nisi cum
 mea misericordia & humanitate coniungan-
 tur, erūt tanti, ut te ab æterna damnatione vin-
 dicare possint. Et alio loco: Ego suffero vos:
 verè enim apud Dominum misericordia, vera
 apud eum est propitiatio, ideo in accipienda
 ratione est munificus, & liberalis. Propter no-
 men tuū, inquit, sustinui te Domine, quasi diceret:
 Propter nomen tuum plenū humanita-
 tis & pietatis, expectavi salutem & redemptionem
 meā: nam si ad mea respexissem, iam olim
 desperassem, iam olim omnem fiduciam abie-
 cisssem: nunc autem legi tuæ adhærens, & man-
 data tua implens, meliorem concipio spem. Tu
 enim dixisti: Quantum distat cælum à terra,
 tantum consilia mea à consiliis vestris distin-
 cta sunt, & viæ meæ, à viis vestris remotæ. Et
 iterū: Secundum altitudinem cœli à terra, con-
 firmavit dominus misericordiam suam, super
 timentes ipsum, hoc est non eos tantum ser-
 uavi, qui se rectè gesserūt: sed peccatoribus etiā
 pepercit, ac inter eorū quotidiana delicta, meā
 in eos diuinā curam, illorūque gubernationē
 magnificè ostendi. Et apud Ezechielem dicit.
 Non propter vos ego facio, sed propter nomē
 meum, ne prophanetur inter gentes. Nos enim
 inquit Propheta, non sumus digni, ut seruemur

Esaia. 43.

Psal. 129.

Esa. 55.

Psal. 102.

Ezech 36

neque nobis virtus nostra magnam sp̄e pollicetur: propter autem ipsum nomen tuū, optatam expectauimus salutem. Hæcque vnica nobis, eaque certissima relicta est salutis & incolumitatis spes, & quasi sacra anchora: si pœnitēbimus, Dei pietatem & humanitatē nos cōsecuturos. Si enim audieritis, inquit scriptura, bona terræ comedetis, sanctaque promissa hæreditate adire poteritis. Neque omninò desperādum est, neque vnquam animo concidendū: si sexcentæ sint minæ, si sexcenti terrores, qui nos in desperationem adducere velint, certissimamque mortē nobis ob oculos ponant: omnia enim summo illi Parenti sunt facilia, & expedita, ac ea, quæ hominibus plerūque impossibilia esse vidētur, ab eo facillimè explicātur. Apud eū enim est fons vitæ & redēptionis, pelagus salutis, perpetuò scaturies, inexhaustūque benignitatis thesaur⁹. Vbi. n. est misericordia, illic est etiā redemptio. Nec simpliciter redemptio, sed multa, & copiosa, sed ipsum immensum clementiæ pelagus. Et si ergo sumus à peccatis proditi, non tamē oportet animo cōcidere, nec desperare. In eo enim tribunali, in quo vera pietas & benignitas præsidet, nō omnia exactē computātur, non omnia ad rationē reuocantur, iudice, propter magnam suam misericordiam, & ad parcendum facilitatem, multa prætermittente: multa condonante. Huiusmodi enim est Deus: nempè qui assidue miseretur, semper condonat: misericors enim, & miserator est: & qui omnibus pœnitentibus, ac

Esaia. i.

CENSURÆ ORIENTALIS

pro viribus suis in bonis operibus se exercen-
 tibus, præsentem confert salutem. Cùm igitur
 talis & tantus sit, ac vbiq; diffusa est clementiæ
 eius magnitudo, apudq; eum vera est misericor-
 dia, copiosa redemptio: clarum est eum popu-
 lum suum seruaturum, nec vnquam aeterna dâ-
 natione puniturum. Conferamus igitur, cum
 omni studio ac prudentia, ea quæ nostra sunt
 & ille vicissim perbenignè & munificè, sua in
 nos impendet, vt potè cuius est immensa mise-
 ricordia, ineffabilis bonitas. Vera enim sapien-
 tia est, vita laudabilis, in oculisque Dei casta, &
 munda, seseq; humilians & deiiciens. Illi autè
 qui sine omni pœnitentiâ in peccatis persistunt:
 qui terram ventrèmq; solû aspiciunt: qui in
 fœdo voluptatum voluntantur cœno: qui cœ-
 lum aspiciunt nunquam: qui misericordiâ Dei
 nō quærunt, ægri sunt: cumq; grauissimè infir-
 mentur, ne hoc quidem per sentiunt: sed omni-
 nò sanos se esse putant. Cùm meliùs sit, in quo-
 uis fœdissimo volutari luto, quàm cœno pec-
 catorum inuolui: nam illi quidem faciliè lauari
 possunt: his autem, qui se peccatis in eum mo-
 dum contaminât, nisi eam fœditatem, non hac
 sensibili aqua, sed multo laboris & tēporis pœ-
 nitētia multis lachrymis, multo sudore, & simi-
 libus spiritualibus expiationib⁹ emundent, cer-
 tissimū est propositū exitiū. Quam quidē nos
 veram pœnitentiâ, atq; satisfactionē esse pu-
 tamus, & nō eam, vt dicitis, quæ peccata pecu-
 nia redimat. Nā qui se tali quæstu contaminat
 hic quidem diuinam irâ grauissimè prouocat.

sexcentas in se congerit calamitates, iustamq;
 Dei vindictam effugiet nunquam. Peccata au-
 tem: talis, quomodo remittet? cum eius praua
 intentio quæstum potius, quam peccatoris sa-
 lute[m], sibi proponat? Nā ille, quidē sordes, quæ
 corpus extra inquināt, facile delentur, hæ verò
 quæ intus animo cōcipiuntur, vix, & cum ma-
 gno labore, eluuntur. Ex corde enim prodeūt,
 ait Dominus, cogitationes prauæ, homicidia,
 adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia
 blasphemiæ, & similia. Quare & Propheta sup-
 plex Deum rogat: Cor mundum crea in me
 Deus. Et alius nos hortatur: Munda à malicia
 cor tuū, ô Hierusalem. Quo ipso loco, quid no-
 strum, quid item Dei sit, nobis præclare innui-
 tur. Et alio loco: Beati mundo corde, quoniam
 ipsi Deum videbunt. Emundemur igitur, quā-
 tum vires & facultas nostra patitur, mēsq; no-
 stra capit. Qua autem ratione: docet idem Do-
 minus: Lauamini: mundi estote: auferite malum
 cogitationum vestrarum ab oculis meis: & ne
 efficiamini similes sepulchris dealbatis: vt in
 oculis tantum hominum mundi, & innoxij si-
 tis: sed ita auferite, tanquam Deum arbitrum
 & inspectorem rerum omnium vestrarum ha-
 beatis. Quiescite peruersè agere: discite bene
 facere. Si fuerint peccata vestra vt, coccinum;
 quasi nix dealbabuntur. Vides primum opus
 esse, vt ipsi lauemus nos, & tunc demum, à Deo
 dealbamur. Nemo autem, etsi in profundum
 peccatorum deuenit, desperare debet: nō, si
 in habitū & naturā ipsam vitia transferint: nō-

Matt. 15.

Psal. 50.

Ierem. 4.

Matt. 5.

Esaia 1.

Matt. 23.

Esaia. 1.

dum tamen planè animo concidendum est: eã enim ob causam eorum colorum exemplis vititur, qui non sola superficiè tenus hærent: sed penitus totam rem ingrediuntur: tamen in cõtrariam etiam constitutionè transire posse docet. Si fuerint, inquit, vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus: veluti lana alba efficiuntur. Non aliud talibus exemplis docere, quàm præclarum nobis benè sperandi argumentum adferre volens. Contendamus igitur quantum possumus omnes, mundi simus, bona opera complectamur, neque festucam alterius: sed nostram trabem, ex oculis nostris eicere curemus. Sic enim demùm gratia & misericordia Dei futurorum bonorum participes dignè effici poterimus: spēsque nostra, nos non confundet. Magna enim bonorum operum, magna pœnitentiæ vis est. Siquidem ita fedè contaminatos, sic puros & nitentes, per hæc ipsa nos Deus efficit. Neque tamen dum bona opera laudamus, id agimus, vt ex his efferamur, aut totam fiduciam in illis reponamus, multum enim in hac parte peccaremus: sed ita eã coli volumus, vt quæ fidem natura sua consequatur: vt quæ ad salutem planè necessaria sunt: & ad quæ iuxta cuiusque vires exercenda, omnes præcepto Dei obligantur. Si enim illi qui in nomine IESU dæmonia, eiecerunt, Prophetarunt, quòd tamen vitam huic fidei respondentem non habuerunt, à Domino reiciuntur: quanto magis si negligentes fuerimus, eadem illa vox nobis

nobis item metuenda erit: Non noui vos. Cre-
damus igitur rectè ad laudè gloriamque, eius:
sed & viuamus honestè; hocque idem ad ean-
dem laudem & gloriam eius referamus; cùm
alterum sine altero nullo modo quicquã pro-
desse possit, obesse autem quàm plurimùm. Si
enim rectè de ipso sentientes, honestè iuxta
eius præcepta non viuimus; tum hac demùm
ratione duplici contumelia illum afficimus,
quòd cùm eum dominum & magistrum esse
recognoscamus, contemnamus tamen; nec eius
horrendum tribunal exhorrescamus. Nam si
Græci, & hi, qui foris sunt, impurè viuunt, hoc
quidem mirum non est, neque tanta animad-
uersione dignum: eos autem qui Christo no-
mina sua dederunt, qui tantis mysteriis confi-
gnati sunt, tãtæque gloriæ participes facti, im-
probè & turpiter viuere, hoc verò omnium est
indignissimum, hoc non ferendum, hoc nulla
uentia aut misericordia dignum. Sin verò uti
quidam putant, summæ illi, & quæ omni men-
sura caret, misericordiæ Dei confidimus, sola-
que gratia Dei, ipsi stupidi & ingrati, saluari
speramus, hoc quidem nullo vnquam pacto
fiet, neque eã præsumptio nobis aliquid vtili-
tatis adferet. Vel nostra saltem comparemus,
etiam si nihil sit nostrum, quod planè perfectũ
sit: confert tamen aliquid, mentemque ac sen-
tentiam nostram, qualis sit, indicat, quòd grati
quòd Dei præceptis parentes sumus, quòd ea,
quæ recta, & honesta sunt, sequimur, ne veluti
stupidi quidam, & sensus expertes, ignaui &

Græcè sic
καὶ ἄλλοις
συγκριβό-
μεθα πρὸς
τὸ ἡμῶν
εἰς ὅσον
τελευτῶν
φθάσει, κα-
θὲν ἑστὶ,
πλήν συν-
τελευτῶν, καὶ
πλήν γνο-
μῆς διακρί-
σει ἡμῶν.
ὁ πρὸς ἑα-
σὸν, &c.

CENSURÆ ORIENTALIS

Statuat ⁺ ociosi, in paradifum transferamur. Quod certè
 gatur sa- nunquam, nisi prius nostros qualefcunque co-
 gax le- natus, cum Dei gratia coniunxerimus, conse-
 ctor, de qui poterimus. Vbi enim peccatis adheremus,
 loci fen- stulti & amentes meritò censemur: vt qui illis
 tentia, rebu adhæreamus, quæ non modo nos iuuare
 quod vult mihi nihil nihil possunt, sed ne ipsum esse suum habent,
 certi in nihilque penitus sunt, quæque omninò fugere
 mentem & odisse debebamus, vt potè, quæ & Deum
 venit. Ba- nobis offensum reddunt, & nos ipsos longissi-
 filius in mè ab eo remouent. Quotiesque nobis peccã-
 Psal. 33. dum est, cogitemus primùm, mentèque conci-
 piamus, tremendam, & ineffabile illud Christi
 tribunal, vbi in alto & sublimi solio, ipse iustus
 iudex confidebit, assistet autem illi vniuersa
 creatura, gloriam & maiestatem eius
 reuerita, ob eam, quæ illi omnium
 dictorum & factorum red-
 denda erit, rationem.

DE NUMERO ET NATURA SACRAMENTORVM.

CAPVT VII.

SEPTIMUM Caput confessionis vestrae illud docet, vnam sanctam Ecclesiam Catholicam vos sequi. Sacra item Ecclesiae Sacramenta, caerimonias demum, & sacrificia, rite, & legitime administrare. Ad quod illud dicimus, praclare nobis sanctos tradidisse Patres, vnam Sanctam Catholicam, & Apostolicam totius populi Christiani Ecclesiam esse: eorum hominum, qui ea omnia quae legibus antiquis perscripta sunt, a sacrisque Canonibus definita, ab ipso denique Spiritu Dei per Sanctos Patres sancita, & firmata, pie & sancte seruant & tuentur. In ea item ipsa Catholica & Orthodoxa Ecclesia septem diuina Sacramenta esse: baptismum scilicet, sacri vnguenti vnctionem, sacram communionem, ordinem, matrimonium, poenitentiam, & extremae vnctionis oleum. Nam cum dona Spiritus sancti teste Isaia, septem sint, septem item Sacramenta, quae ab eodem Spiritu sancto vim efficiendi habent, sint oportet. Non plura autem nec pauciora esse, vel ipsa plena rei partitio demonstrat. Omne enim Sacramentum, vel ad generationem & propagationem hominum refertur, & tales sunt illae, quae in

CENSURÆ ORIENTALIS

Domino suscipiuntur nuptiæ: vel ad consequendam eternam salutem, & talis est sacerdotalis ordo, & ea, quæ per ipsos sacerdotes, vel in ipsis sacerdotibus efficiuntur: quæ vel omnibus inferuntur, & communia sunt, & talis est baptismus, confirmatio, extrema unctio, communio item sacra: vel quibusdam tantum, talis autem est, in consecratis quidem Deo sacer ordo, ipsaque consecratio, uti in laicis diximus esse nuptias: in his autem qui post baptismum delinquant, pœnitentia, ac extrema sacro oleo perunctio: quæ veluti medicinæ quædam lapsis post peccatum sunt relictæ, ut vel ipsam remissionem peccatorum conferat, vel reliquias earum sordium, quæ per pœnitentiam expurgatæ non sunt, emundent. Sacramenta autem hæc dicuntur, quod in sensibilibus signis & symbolis, spirituales & arcanos contineant effectus. Quæ quidem omnia Sacramenta sacra sanciantur Scriptura, certamque ac definitam materiam, & formam, efficientem item, aut potius dicam, instrumentalem habent causam. Vti baptismi quidem, materia est aqua, forma autem, verba sacerdotis illa: Baptisetur seruus Dei, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: instrumentalis autem causa sacerdos est: nisi quid aliud præceps necessitas exposcat: nam, & tum ab alio, quàm à sacerdote collatus baptismus, vim suam retinet. Similiter autem & in aliis omnibus, certam itidem materiam & formam, instrumentalemque causam, similiaque omnia inuenire licet. Baptismus igitur, nos per Spiritum

tum sanctū regenerat. Nam cū mundā illā & impassibilem generationem nostram, virio primi parentis nostri, perdiderimus, in iniquitatibusque nostris concipiamur, iuxta magni Regis quærelam, & in peccatis conceperit vnumquēque nostrum mater nostra, datum est lauacrum diuinum, ad eluēdas eas maculas, quod eas emundet & expurget sordes, facer inquam baptismus. Sacrum porò chryisma, siue confirmatio, primum illud sigillum imprimit, ipsamque imaginem diuinam, in nobis renouat, roburque animæ auget, quæ omnia inobedientia primi nostri parentis, vel perdita, vel labefacta in nobis fuerunt. Quare ipsius Spiritus sancti nobis confert virtutem, eiusque bono odore nos prolixè perfundit: estque Christi nota atque sigillum. Sacra verò communio, nos cū Christo iungit: per eamque veri corporis, & sanguinis eius, participes efficimur. Et vt per illam lethalem escam, omnes mortui sumus, ipsoque paradiso exuti, & ab omni diuina consuetudine exclusi, ita per corporis & sanguinis IESU Christi spirituale alimentum, vitæ item æternæ restituimur, & corruptionem quidem deponentes, cum ipso immortali Deo coniungimur, qui propter nos carne nostra mortalis fieri voluit. Sacer autem ordo, ea potestate & facultate nos donat, qua est ipse præditus, qui fecit & creauit nos. Cū enim nihil earum rerum quæ sunt, sine ipso esse possit, ea causā in mundum venit, vt nos ad benè beatēque viuēdum deducat, eam ipsam vim & facultatem,

Vniuersa hæc descriptio Sacramētorū sumpta est ex libro Simonis Thessalonicens. de septē Ecclesiæ Sacramētis ex Capite primo. Psal. 50.

quam propter nos suscepit, & in nostra exercuit natura, nobis item in sacerdotali reliquit ordine, per quem omnia nobis conficiuntur sacra, & sine quo nihil sacrum, nihil Deo dignū esse potest. Et quemadmodum à principio omnium rerum, quæ sub aspectum cadūt, nos dominos & principes constituit, ita nunc longè excellentiùs per sacerdotium, ipsosque Sacerdotes, principes nos & præfides esse voluit, cæli enim ipsius clauēs Apostolis, illisque omnibus, qui perpetua successionē in eorum loca suffici debebant, credidit. Nuptiæ verò condescensionis cuiusdam & indulgentiæ diuinæ, hinc in hac mortali vita esse videntur, ob liberorum susceptionem, donec vniuersitas hæc cum sua corruptione consistat. Neque enim voluit Deus, vt more belluarum, ex fluxu & sordibus homo cōcipiatur, verū cum spontè in mortem prolapsus esset, permisit Deus, vt more reliquarum animantium, successionem suam propaget; vt vel hinc saltem cognoscat, in quem statum, per inobedientiam parentum suorum coniectus sit, donec resuscitet nos, ac priori immortalitati restituat, ille qui natura sua immortalis, propter nos mortuus est & resurrexit. Propterea & ipse benedixit nuptiis, vt non sine cœlesti benedictione, ortus nostri iniria & principia iaciantur. Pœnitentia verò correctionem, & restaurationem à lapsu efficit. Quandoquidem post sacrum Baptisina, nulla iam alia curatio superest, quæ sit purè gratuita, & ex dono, sine certaminibus, sine la-

boribus nostris, præter eam, quæ fit per conuerſionem, per lachrymas, eorumque delictorum, quibus Deum offendimus, plenam detectionem, ac per ipsam peccatorum fugam. In quo solo remedio & curatione, remissionis peccatorum, nobis relictum est donum. Vnde & monachus ipse eorum, qui ita vt dignum est, ea vocatione vruntur, profluxit, qui nihil aliud est, quàm veræ pœnitentiæ professio, pignus atque arrabo. Sacrum verò oleum, siue vltima vinctio, nobis diuinitus tradita, & ipsa est diuinum Sacramentum, atque cerimonia, diuinæ nobis misericordiæ Typum repræsentans, quæ in redemptionem & sanctificationem illis, qui à peccatis conuertuntur conferri solet, proptereaque & ipsa remissionem peccatorum præbet, & ex multis infirmitatibus nos subleuat, eosque, qui illa dignè vruntur, sanctificat. Et hæc quidem omnia salutis nostræ remedia, ipse IESVS Christus Deus & dominus noster nobis tradidit, & sancti eius Apostoli. Nam cum ex duplici natura constemus, anima, inquam, & corpore, dupliciter item hæc remedia nobis tradita sunt: vti reuera & ipse IESVS Christus, duplex quodammodo nostra causa fieri voluit, Deus, inquam, & homo, quatenus inuisibili quidem gratia Spiritus Sancti, inuisibili modo spiritualiter, animas nostras sanctificet, rebus autem sensibilibus aqua, inquam, oleo, pane & vino, & cæteris similibus, spiritu Dei sanctificatis, emundentur, & sanctificentur corpora omniū

CENSURÆ ORIENTALIS

nostrum : vt sic omni ex parte nos saluet , ad
 eamque perfectionem , in qua nos olim crea-
 uerat , iterum restituat. Quo item modo ali-
 quādo à mortuis excitabit , vt vnusquisque re-
 cipiatur , prout gessit in corpore suo. Et de Sacra-
 mentis quidem , quid vnumquodque sit , quan-
 tumque ad salutem conferat , hactenus à nobis
 dictum sit. Vnde autem singula principium ac-
 ceperint , nunc paucis exponamus. Matrimo-
 nium igitur imprimis ab ipso Deo omnium
 rerum omnipotente auctore , ab initio consti-
 tutum , sancitumque est , cum in paradiso
 Adamum cum Eua coniunxit. Post verò , vbi
 mundo salus apparuit , ab ipso Christo I E S V
 confirmatum , partim , dum primo miraculo ,
 conuersę aque in vinū , honestatur , partim dum
 Mosaica lex , quæ dato libro repudij , vxorē di-
 mittere permittebat , in ea parte clarè perficitur
 illudq; docetur , à principio sic nō fuisse , sed pro-
 pter dūritiā cordis eorum , qui legē acceperant ,
 id concessum esse. Et illis item verbis : Quos
 Deus coniunxit , hominem separare non debe-
 re. Sed & Apostolus , Honorabile connubiū
 in omnibus , & thorum immaculatum esse do-
 cuit , magnumque Sacramentum inter Christū
 & Ecclesiam esse pronunciauit. Sic à principio
 quidem creationis Sacramentum hoc institu-
 tum est. In nouo autem , ita vti dictum est , te-
 stamento confirmatum. Sacer autem ordo , vt
 interim illud quod ante datam legem fuit , um-
 bratile sacerdotium , propter traditionis obscū-
 ritatem prætermittatur , ab ipso vniuersitatis

Deut. 24.
 Matth. 19.

Hebr. 13.
 Ephes. 5.

Domino, in Moyse & Aarone clarissimè, vnà cum ipso verbo Dei cultu institutum fuit, ipsi legali cultui, per omnia respondens. Illi autem, qui in lege gratiæ hoc tali honore digni habiti sunt, primum quidem ad eam rem ab ipso Dei filio, vti quidem ipsa testatur sacra scriptura, delecti sunt, qui in hunc modum suos compellat discipulos: Non vos, ait, me elegistis, sed ego elegi vos de mundo. Deinde verò in ipso Pentecostes die, descendente super illos Spiritu sancto, eosque Sacerdotes & Pontifices creante, perficiuntur atque consecrantur, qui ipsi postea eos omnes, qui eorum successores futuri erant, per manuum impositionem consecraverunt, tantique doni participes effecerunt. Sacrum verò nouæ legis Baptisma, vt alia illa veteris legis baptismata, quæ ymbra tantum futurorum bonorum, non rem ipsam habebant, prætermittamus, tam factò, quam verbo nobis ab ipso Domino traditum est. Facto quidem & exemplo tum, cum in Iordane baptisari voluit, verbo autem, tum cum super omnes cælos ascensurus, duodecim illos præstantissimos viros, in orbem vniuersum cum ea legatione misit. Euntes, docete omnes gentes, baptisantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Sacræ porro vnctionis Sacramentum, etsi quidem verbis sacre scripturæ non explicetur, ab ipsis tamen Christi Dei discipulis nobis traditum esse certum est, sacer siquidem Dionisius, diuinorum mysteriorum princeps, hoc ita esse proculdubio à D. Paulo instructus, in sacris

Matth. 3.

Matt. 28.

suis scriptis nobis tradidit. Quem virum, merito primo loco post sanctos Apostolos, sacra veneratur Ecclesia. Sanctissimum autem inter omnia sacra arcana, communionis sacramentum, typicè quidem, & in figura, omnibus illis designabatur legalibus sacrificiis, verè autem, & re ipsa à Domino ad mortem pro nobis ituro, ante illam ipsam vesperam, quo legitimum Pascha cum suis manducauit mysticis, traditum est. Tum enim iuxta ritum à Moyse perscriptum, cœna facta, nouum nobis tradidit sacrificium, panem frangens, ac inter eos qui mensè assidebant, diuidens, propriamque carnem appellans: similiterque calicem, plenum vino, aqua mixto & temperato, illudque mistum, verum & proprium sanguinem suum re ipsa esse denunciens, illisque porrigens, ac ita eos in sui memoriam facere perpetuis temporibus præcipiens: illud scientes, quod quotiescunque hoc ipsum facturi essent, toties Domini & Magistri sui mortem annunciaturi erant. Sacrum verò pœnitentiæ sacramentum, typicè quidem, & in figurâ in illis omnibus sacrificiis, quæ in lege Moyse pro peccato offerri iusserat, adumbratum fuit, verè autem, & perfectè ab ipso Domino tum institutum, eum eam ipsam potestatem remittendi peccata suis tradidit discipulis, dicens, Quorum remiseritis peccata, remittentur illis, quorum retinueritis, retenta sunt. Et præcipuè Petro excellenti quodam modo, promittens se illi daturum clauis regni cœlestis, vt quaecunque ligauerit super

Ioan. 20.

Mat. 16.

terram, ligata sint & in cœlo, & quęcunque
 soluerit super terram, soluta essent & in cœlis:
 Cùm enim Petrus interrogasset, septiesne an
 pluries, fratri peccanti delicta condonaret? re-
 spondit Dominus: Non septies, sed septuagies
 septies, imò toties, quoties peccauerit, condo-
 nandum illi esse. Extremam autem vnctionē,
 etsi consentaneum est, ab aliis quoque Apo-
 stolis profectam esse, manifestissimè tamen à
 sancto Iacobo, in eius catholica Epistola tra-
 ditur: Tristatur aliquis vestrum, oret, æquo a-
 nimo est, psallat: Infirmatur quis in vobis, in-
 ducat Presbyteros Ecclesię, & orent super
 eum, vngentes eum oleo in nomine Domini:
 & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit
 eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur
 ei. Et hæc quidem ille sic ordinauit: indeque
 vsque ad nostra tempora hæc, ita, vti ab illo in-
 stituta sunt, à nobis sanctè, & integrè seruan-
 tur. Hęc igitur sunt Ecclesię Dei Sacramenta,
 totque numero, hocque modo & ratione, quo
 dictū est, nobis tradita: quibus, qui dignè persi-
 ciuntur, participes fiunt diuinorum ac cœlestiū
 donorum. Scire autem nos oportet, omniū eo-
 rum sacramentorum principem quasi, & om-
 nia conficientem, sanctissimam & gloriosam
 mortē Domini nostri IESV Christi causam esse,
 ex qua, & per quam, in omnes qui modo eius
 participes efficiuntur, vniuersa hæc dona, & gra-
 tia promanāt, arque profluunt. Quo autē mo-
 do & ratione id fiat, alterius negocij & instituti-

CENSURÆ ORIENTALIS
potius est, quàm præsentis, quod longè aliura
scopum, & finem habet explicare.

DE MINISTRIS ECCLĒ-
SIÆ, ET EORVM HONORE.

CAPVT VIII.

Matt. 23.

OSTAVVM caput confessio-
nis vestræ testatur. Quamuis
Ecclesia Dei sit congregatio fi-
delium atque sanctorum, nihil-
ominus sacramenta, etsi à pra-
uis, & hypocritis administren-
tur ministris, ea non vitari, neque quicquam
illis, qui per illa sanctificantur, propter mini-
strorum prauitatem, iuxta Euangelicum dictum,
decedere: Super cathedram Moysi, sederunt
Scribæ & Pharisei, &c. Dicimus igitur & nos,
etiam per improbos, & indignos ministros, sa-
cramenta rectè confici, ipsos tamen ministros,
nihil illis iuuari, imò maximo inde damno affi-
ci. Eos tamen, qui per manus eorum, ita sacra-
menta accipiunt, eandem nihilominus utilita-
tem percipere, ac eodem planè modo sanctifi-
cari. Dei enim gratia est, quæ etiam per indi-
gnos ministros operatur, & quæ ipsa perficit
sacramenta omnia. Quare & eos ipsos mini-
stros, qualescunque illi sint, colendos esse do-
cemus, ne prætextu hypocritarum (fuit enim &
Iudas inter Apostolos) eos, qui probi & hone-

sti sunt, contemnamus. Exponens enim D. Chrysoftomus Epistolam ad Timoth. sic inquit: Qui honorat, inquit, sacerdotem, Deum quoque honorat: qui verò sacerdotem spernit, ad id sensim prolabitur, vt in Deum ipsum aliquando contumeliosus euadat. Qui vos inquit, suscipit, me suscipit: Et qui vos spernit, me spernit. Et sacerdotes, ait scriptura, eius, in honore habete. Hinc Iudæi Deum spernere di- Eccles. 7.
dicerunt, quia Moysen contempserunt, quia lapidibus illum impetebant. Nam qui piè sacerdoti afficitur, longè maiore pietate Deum reuerbitur. Etsi enim malus fuerit sacerdos qui-
spiam, attendit Deus, quòd sui gratia illum etiam, qui dignus honore non est, obsequiis fo-
ues, ipseque tibi præmia exsoluet. Si enim qui Matt. 10.
Prophetam in nomine Prophetæ suscipit, mercedem Prophetæ accipiet, profectò & qui cedit, & obtemperat sacerdoti, eumque propter dominum honorat, & ipse à domino benedicetur, mercedeque sua non destituetur. Super cathedram, inquit, Moyse sederunt Scribæ & Pharisæi: Omnia ergò quæcunque dixerint vobis facere, facite, secundum autem opera eorù ne faciatis. An ignoras quid sit sacerdos? An- Malac. 2.
gelus vtrique Domini est, non ex se ipso loquitur, si despicias, non illum despicias, sed Deum qui illum ordinauit. Sed vnde, inquires, cõstat, Deum fuisse illius ordinationis authorem? Nisi enim tu hanc habeas fidem & opinionem, spes tua inanis facta est: Nam si nihil per illum operatur Deus, neque lauacrum habes, neque

CENSURÆ ORIENTALIS

- mysteriorum particeps es, neque benedictionibus fruieris. Non ergo Christianus es. Quid ergo? Deus omnes ordinat æquè dignos & indignos. Non omnes quidem ille ordinat, per omnes tamen ipse operatur, salutem populi moliens, non illorum intuens merita. Nam si per Asinæ os, si per Balaam scelestum hominem, populi causa loquutus est, multò magis loquitur per sacerdotem plebis suæ gratia. Quid enim non agit Deus salutis nostræ causa? quid non loquitur? per quem non operatur? Si enim per Iudam operatus est, & per Prophetas, quibus dicturus est, Non noui vos: discedite à me, qui operamini iniquitatem: si igitur, vel hi etiam Dæmones in nomine eius eiecerunt, non magis per Sacerdotes diuino ministerio famulantes operabitur? Namque si præpositorum vitas discutere pergimus, ipsi quoque doctores nostros ordinare debemus, peruersoque ordine naturali, quæ supra sunt, infra constituentur, vt superius pedes, inferius verò sit caput. Audi quid Paulus dicat: Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die. Et iterum. Tu, quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quantò minus magistrum? Nam siquid hoc statuit Deus, benè facis, peccasque ni facias, sin verò contraria præcipit, noli præsumere, neque ea coneris, quæ super te sunt, neque limites tibi positos transilias. Insurrexerunt aduersus Aaron, post vituli formaram effigiem, Chore, Dathan, & Abiron. Quid ergo: nonne illi perière? Qui
- Numeri
22. & 24.
- Matth. 7.
1. Cor. 4.
- Rom. 14.
- numc. 16.

libet quæ ad se pertinent, sollicitè curer. Nam siquidem fidei dogma peruertat, etiam si angelus sit, obaudire noli, sin verò recta docet, noli vitæ, sed verbis intendere. Habes Paulum, verbis te, operibusque ad id, quod rectè & honestè est, te informantem. Non distribuit pauperibus, inquires, non benè dispensat Ecclesiæ res. Vnde id tibi cõstat: noli illum damnare, antequam discas, reatum caue, plurima quippe ex simplici suspitione iudicantur. Imitare Deum tuum, audi ipsum dicentem, Descendens videbo, si secundum clamorem suum consumantur, an non, vt rectè sciam. Quod etsi didicisti, & examinasti, & vidisti, expecta iudicium, noli præripere Christi iudicis ordinem; illius est munus ista discutere, non tuum, tu seruus vltimus, non dominus es: ouis ipse es, pastorem noli curiosè discutere, ne eius quoque criminis reus tenearis, quod illum accusare præsumis. Et quomodo, inquires, id mihi dicit, quod ipse non facit? Non tibi ipse dicit. Nam si illi obtemperas, mercede priuaris; Christus hæc admonet. Plus aliquid dicam. Ne Paulo quidem obedire oportet, si quid dixerit proprium, si quid humanum; sed Apostolo

Genes. 18.

Rom. 14.

Christum in se loquentem circumferenti. Non igitur mutuò iudicemus nos: sua quisque rectè discutiat, vitamque diiudicet suam. At debet ille, inquires, melior esse, quàm ego. Cur, te obsecro? Quia sacerdos est. Et quid non habet ille amplius, quàm tu? non labores? non pericula? non angores? non ærumnas? Furatur,

iniquus, & sacrilegus est. Vnde hoc nosti ô homo? cur teipsum per præcipitia impellis? sunt verba ista plena arrogantiae: nempe si quis dixerit, ille purpuram habet: quamuis id scias, aures obstrue. Quid ergo hoc in loco periculum minimè necessarium suscipis? Non carent reatu hæc verba. Audi quid dixerit Christus: Dico autem vobis, quòd omne verbum ociosum, quòdcunque loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Cur teipsum quouis arbitraris esse meliorem? cur non ingemiscis magis, ac pectus tundis, atque in humum respicis, imitâdo Publicanum? Etsi enim melior sis, hac fœda existimatione tua, cuncta perdidisti. Melior es, tace, vt persistas esse melior: quòd si loquaris, omnia exinanisti. Tuam igitur & non alienam examina vitam. Tu de sacerdote dicit: Non sum, sicut iste sacrilegus, & non omnia prorsus amittes? Ista necessario dicere, ac plurimis verbis prosequi cogor, non sacerdotum tantùm gratia, sed vestri: nam vereor ne hac elatione, virtus exhauriatur vestra, in iudiciumque decidatis. Audi denique quid dicat admonens Paulus: Opus autem suum probet vnusquisque: & tunc in semetipso tantum habebit gloriã, & non in altero. Nam, dic oro, si saucius proficiscaris ad medicum, num omiffa cura vulneris tui, studiosè medicum percunctaris, vulnus ille habeat, nec ne? Nunquid enim si sacerdos malus sit, inde solatium capiet subditus? nihil minus. Cæterùm, dabit ille quidem scelerũ suorum debitas pœnas, dabis etiã

& tu

Matt. 12.

Lucæ 18.

Gal. 6. 1

& tu tuorum criminum pœnas. Cuius ergo rei gratia, inquires, præsidet? cur præpositus est? Ne, quæso, doctores nostros maledictis impetamus uti ne nosmet potius lædamus. Nostra, ut dixi, omnia discutiamus, & neminem penitus maledicemus. Reueremur diem illam, qua illuminati ab illis sumus. Patrem qui habet, etsi mille patiatur incommoda; omnia patris reuerentia cõteget. Noli enĩ, inquit, gloriari in ignominia patris tui, neque enim tibi tam gloria, quàm probum est. Etsi sensum amiserit, veniam habe. Longè hæc magis in patre spirituali dicenda sunt: Reuerere illum, quod tibi diebus singulis diuina ministrat: scripturas relegi facit tui gratia: exornat domum: propter te vigilat: propter te vota persoluit: pro te DEVM precaturus adstat: tui causa preces exoluit. At malus ille est: & hoc ad te quid? Nūquid enim qui malus non est, ipse tibi magna ista & diuina largitur? Absit. Fides enim tua ad omnia valet, neque tibi iustus quispiam proderit, nisi ipse fidelis sis: neque nocebit malus, si fueris ipse fidelis. Per vaccas in arca operatus est Deus, cùm populum saluare vellet. Num enim sacerdotis vita, num virtus tantum conferre potuissent? Nō possunt, quæ DEVS ipse largitur, velut sacerdotali virtute perfici: omnia quippe diuinæ sunt gratiæ: Symbolum iste tantummodo implet. Intuere, quantum inter Iesum & Ioannem interest: Et audi dicentem Ioannem: Ego opus habeo à te baptisari, & tu venis ad me. Sed tamen, cùm tantum interest, descendit Spi-

ritus, quem non habebat Ioannes, neque Ioannes ipsum descendere fecit: Cur ergo istud fit? Ut scias sacerdotem symbolum implere tantummodo, Deum autem omnia operari, Deum omnia perficere. Sacra ipsa oblatio, siue illa Petrus, siue Paulus, siue cuiusvis meriti Sacerdos offerat, eadem est, quam dedit CHRISTVS ipse discipulis suis, quamque Sacerdotes modo quoque conficiunt. Nihil habet ista, quam illa, minus. Cur id? Quia non haec sanctificat homines, sed CHRISTVS, qui illam ante sacrauerat. Qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat christum esse, qui nunc etiam adest, atque operatur. Haec igitur sciens (neque enim absque certa ratione haec omnia dicta sunt sed ut sententiam vestram sensumque corrigamus, cautiore que in posterum faciamus) omni studio & diligentia conseruate. Nam si semper audimus, & nunquam audita perficimus, nihil ex his quae dicuntur, emolumentum percipimus. Attendamus ergo nobis ipsis quae diligenter, & quae dicta sunt, magno studio implere curemus. Delectamur ea, quae prava a nobis dicuntur, ex cordibus nostris, ea autem quae recta sunt, in conscientia nostris imprimamus, horum perpetuo memores. Ea quae vera & honesta sunt, iuxta sanctorum Patrum, tam scriptam, quam non scriptam traditionem, perficiamus, ac iugiter sanctae Trinitati gloriam referamus, quam decet laus & gloria in sempiterna secula seculorum. Amen. Totum hoc Caput ex D. Chrysostomi 2. Epistola ad Timotheum, Cap. 1. Homil. 2. est desumptum.

DE BAPTISMO

PARVVLORVM.

CAPVT IX.

NONVM caput confessionis ve-
 stre docet, infantes baptisan-
 dos esse, neque tempus ma-
 turioris ætatis expectandum,
 quod & nos eodem modo, ne
 diuturna dilatio, aliquid adfe-
 rat periculi, facere solemus. Hæc autem non a-
 lia ratione à nobis fiunt, quàm ea quæ superius
 capite secundo defensionis nostræ declarata est:
 nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu
 sancto, non ingreditur in regnum cœlorum.
 Non tantùm autem baptisamus infantes, sed et-
 iam cœnæ dominicæ, ita vti dictum est, parti-
 cipes facimus. Docet enim magnus Basilius, e-
 os, qui ex Spiritu sancto regenerati sunt, spiri-
 tuali etiam alimento opus habere. Et ipse Do-
 minus grauitè interminatus est: Nisi māduca-
 ueritis carnem filij hominis, & biberitis fan-
 guinem ipsius, non ingrediemini in regnum
 Dei. Necessarium igitur omnibus ad salutē v-
 trumque Sacramētum esse putamus, Baptismū,
 inquam, & sacram communionem.

Ioan. 3.

Ioan. 6.

DE COENA DOMINI,
VERITATEQUE CORPO-
ris & Sanguinis Christi.

CAPVT. X.

Decimum caput de cœna Do-
mini decernit, non quidē pro-
lixiore illo & fusiore tractatio-
nis modo, sed hoc ipso, vt ita
dicam, claro & compendioſo:
multa enim in hac parte devo-
bis referuntur, quæ nobis nullo pacto probari
possunt, Ecclesiæ igitur sanctæ illud iudicium
est. In sacra cœna, post consecrationem & be-
nedictionem, panē in illud ipsum corpus IESV
Christi, vinum autem in illum sanguinem, vir-
tute Spiritus sancti transire, ac immutari, pane
fermentato existente, vt verus sit panis, & non
azyma. Dominus enim ea nocte qua tradeba-
tur, accipiens panem, & gratias agens, fregit &
dixit: Accipite & comedite, hoc est non azyma,
aut figura corporis mei: sed, hoc est ipsum cor-
pus meum, & sanguis meus. Neque verò aut
tunc, cum illis porrigebatur ea caro, quam ipse
Dominus gerebat, in cibum dabatur Aposto-
lis, aut sanguis in potum, aut nunc in diuina
misteriorum administratione, tanquam corpus
illud sursum translaturum de cœlo iterum descen-
dat, (blasphemum enim hoc est:) sed & tunc, & nunc
transformatis & transmutatis, gratia & inuoca-

Μεταποι-
σις τῆς με-
ταβολῆς
τῆς
μεν.

tione Spiritus sancti, qui omne hoc perficit & consumat Sacramentum, speciebus, per diuinas & sacras preces, dominicaque verba, ipso quidem pane, in verum corpus Domini, vino autem in verum sanguinem transeunte, & immutato. Panis enim quem ego dabo vobis, *Ioan. 6* dicit Dominus, Caro mea est, eos qui credunt sanctificans atque sanctos efficiens. Vt quem admodum ipse Dominus partem recipiens nostræ mortalis massæ, Theanthropos, hoc est, dominicus homo factus est, nostrique corporis & sanguinis particeps, sic & nos, corporis, & sanguinis eius participes facti, positione quadam, & eius gratia, dii quodammodo efficimur. Non igitur amplius, aut figura, aut azyma est ille panis dominici corporis, qui à Sacerdote consecratur, sancteque tractatur, sed illud ipsum verum corpus Christi, sub speciebus fermentati panis contentum, ipso domino, vt iam superius magis in parte à nobis explicatum est clarissimè atque apertissimè, multis in locis, id ita esse affirmante. Quod idem, vt & illud, quod de processione Spiritus sancti à nobis superius dictum est, & alia item quædam his similia, à nobis prolixius in magis proprio loco explicabuntur, cum scilicet ad illam orationem vestram respondebitur, quæ dicit: Vos in omnibus cum Latinis consentire: differentiam autem inter vos, & illos, tantùm de quibusdam abusibus esse.

ANNOTATIONES.

Pane fermentato existente, vt sit verus panis, &c. Putant moderni Græci, *Azyma* panem non esse, & ideo nullo modo sacramentum corporis & sanguinis Domini, in illo confici posse: vel si sit, non tamen in eo Christum Dominum sacramentum hoc instituisse, indeque Latinos per exprobrationem *Azymitas* appellant, vt & ipsi vicissim dicti sunt fermentarij. Primum igitur illud planè falsum est, *Azimos* panem non esse, cum ipsa sacra scriptura sapius panem appellet: Exodi 12. Et azymos panes cum lacte: & subcinericios panes azymos. Et 29. Tolle panes azymos. Num. 6. Canistrum quoque panum azymorū. Iosua 5. Et azymos panes. Iudic. 6. Tolle carnes & azymos panes. Luc. 24. Et cognouerunt eum in fractione panis: quod diebus azymorum factum fuit, &c. Posterius autem illud, Christum Dominum in extrema cæna *Azymus* non esse usum, sed fermentato pane, inde demonstrare volunt, quod non in die Pascha, sed potius ante eum ipsum diem, cænam hanc, Dominus eum discipulis suis manducarit: idque quatuor locis Scriptura confirmare nituntur. Primum Matth. 26. Marci 14. Luc. 22. Vbi in cōsilio Iudæorum, illud decernitur, ne in die festo propter tumultum populi, Christus Dominus comprehendatur: at qui eo ipso die, quo cōprehensus est, cænam hanc peregit. Ergo hoc tempus, dies festus paschæ iuxta id quod decretum erat non fuit. Secundo Ioannis 13 vbi docet Euangelista: Ante diem festum Paschæ, sciens Iesus, quia venit hora eius, & cæc. Tertio Ioan.

16. Ipsi autem non intraverunt in prætarium, ne contaminarentur, ut comederent Pascha. Quarto 19 eiusdem Ioannis: Iudæi autem quia parasceve erat et caetera. Hinc igitur colligunt Christum Dominum non in die Pascha, sed potius ante eum diem suum celebrasse Pascha, & ideo a Tymis non esse usum, sed potius fermentato pane. Sed hoc totum falsum est. Scribunt enim uniuersi tres Euangelistæ: Prima autem die a Tymorum accesserunt discipuli ad Iesum dicentes, ubi vis paremus tibi comedere Pascha: addit Lucas 22. capite, quando necesse erat immolari Pascha. Si igitur primo die a Tymorum accesserunt ad eum discipuli, ut parent illi Pascha, necesse fuit tum usos fuisse Iudæos a Tymis, à quibus dies ille primus a Tymorum dicebat ur. Et si eodem die necesse fuit immolari Pascha, ut duo dicunt Euangelistæ, certè tum Pascha fuisse, nullo modo negari potest. Quod cum aliquando contra Græcos propositum fuisset, illique tam evidentibus testimonijs respondere non possent, tanta vis est contentionis & pertinacia, ut tres reliquos Euangelistæ errasse potius dicere mallent, ab ipsoque Ioanne correctos esse, quàm ut id, quod verum esset, faterentur. Cum igitur tres Euangelistæ, ita ut dictum est, clarissimis & disertissimis verbis testentur, primum illum diem a Tymorum extitisse, & necesse tum fuisse celebrari Pascha: ipse profecto trium Euangelistarum in vna re consensus docet, aliquid aliud in illis Euangelij verbis subesse, quæ Græci adferunt, præter id quod sonare videntur. Et in illo quidem loco non est magna difficultas, ubi docent in consilio Scribarum conclusum fuisse, ne CHRISTVS Dominus in die festo caperetur. Neque enim illud docet Euangelistæ, hoc penitus definitum, & conclusum

fuisse, sed tantum in consilio propositum. Tunc congregati sunt, inquit, principes Sacerdotum, & seniores populi, in atrium principis Sacerdotum, qui dicebatur Caiphas, & consilium fecerunt, ut Iesum dolo tenerent & occiderent. Dicebāt autē: Nōm die festo, &c. Sed de tur sanè illos ita rē cōstituisse, atq; decreuisse, cū tamē res arbitrij eorum non fuerit, sed illius potius qui oblatusest, quia ipse voluit, & quando voluit. Et quemadmodum non tum occisus est, quando illi concupierunt, nec eo modo, quo illi voluerunt, ita etiam ne tunc quidem comprehensus erat, cū illi statuerant, sed tunc cum ipse voluit, ut quidam nostri seculi doctissimus vir annotavit: ut vel eo ipso demonstraretur, non istorum arbitrio, rem totam gestam esse, sed aeterni patris ordinatione, ipsiusque filij charitate, qui animam, quam nemo ab illo auferre potuit, ipse, quando, & quo modo voluit, pro nobis posuit. Parasceue autem illud, propter quod Iudaei non ingressi sunt pratorium, neque passi sunt pendere corpora ad vesperum crucifixorum, quale fuerit, ipse explicat Evangelista, non simpliciter prima diei a Tymorum, quae erat 14. Luna, aut ipsius Pasche, sed magnae diei Sabbati. Sic enim seipsum interpretatur Evangelista: Iudaei ergo quoniam Parasceue erat, ut non remanerent in cruce corpora Sabbato, erat enim magnus ille dies Sabbati, rogauerunt Pilatum, & cat. Vbi non dicit magnus dies Pasche, sed magnus dies Sabbati. Qui quidem dies, in totis illis octo diebus Pasche, atque a Tymorum, celeberrimus propter concursum duarum solennitatum, Sabbati, inquam, & Pascha habebatur, & quem Iudaei maiore etiam solennitate aliquando celebrabāt, quam ipsum primum diem a Tymorum; & quem eundem

per excellentiam Pascha nonnunquam appellare solebant. Quomodo item & ille locus Ioannis intelligi potest, cum dicit: Ante diem festum Pascha: ut intelligatur ea dies, quã postea magnũ diẽ Sabbati appellat, cũ præfertur dicit, nõ ante diẽ Pascha, sed ante diẽ festũ Pascha: illũ. n. solũ ex octo illis diebus, ita utri diẽ est, propter magnã solennitatẽ per excellentiam, diem festum Pascha appellabant: quod clarẽ similis locus eiusdem Ioan. cap. 12. indicat. Iesus autem ante sex dies Pascha venit Bethaniam. Quanquam etiam ita locus ille intelligi potest, quomodo communiter intelligitur, ut ante diem festum Pascha intelligatur: hoc est, priusquam vespera ipsa aduenisset, à qua Iudæi diem festum Pascha ex lege Domini inchoare solebant. Cuius totius rei, nullum locupletiore autorem habere possunt, quàm ipsum Græcia principem Chrysostomum, cuius ista verba sunt. in cap. 26. super Matthæum. Vnde inquit, liquidò patet, cupiditate interficiẽdi Christum præuaricatos fuisse, ac alia die, Pascha comedisse. Nõ enim Christus tempus Pascha transgressus est, sed illi audacissimi homines, & mille transgredientes legis præcepta. Quibus ita explicatis, clarum est ipso primo die a Tymorum, quando necesse fuit immolare Pascha: Christum Dominum, iuxta trium Euangelistarum testimonium, suum item celebrasse Pascha, nouumque & incruentum agnum æterno patri eodẽ vespere obtulisse: & idè a Tymis & non fermento usum esse. Verum, siue Christus Dominus in ipso die Pascha manducauerit Pascha, siue ante diem festum Pascha, ut isti volunt, hoc tamen negare non possunt, Christum manducasse Pascha, ipsumque agnum Pa-

CENSURÆ ORIENTALIS

schalem, qui sæpius pascha dicitur. Sic enim dicunt ipsi discipuli: Vbi vis paremus tibi Pascha? sic ipse Dominus. Magister apud te vult manducare Pascha: & desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum. Quod si ita est, pascha iuxta legem Dei Exodi 12. Deuter. 16. absque azymis non comedebatur: Ergo & Christus Dominus, cum manducaret pascha, azymis secundum legem Dei vesceretur. Hocque ita fuisse, princeps ille Græcorum docet Chrysostomus, cuius illa verba supra Mattheum sūt. Dominus demonstrat, quod à principio circumcisionis suæ, vsque ad diem Paschæ extremum, non erat contrarius diuinæ legi. Non indoctas igitur fabulas, sed veritatem ipsam, Christi-que institutionem, ac exemplum, sacra Romana Ecclesia secuta cuius fides nunquam deficere debuit in azymo pane sacrum hoc confici Sacramentum: quam rem vt potè à diuina sapientia profectam, pulcherrimè demum ac verissimè sunt consecuta conuenientia, partim, vt designetur corpus illud & sanguinem sine vlla peccati aut virilis seminis commixtione conceptus, ita que à Domino susceptus esse, partim, vt & illi instruantur qui ad eam mensam accedunt, vt & ipsi cum omni puritate mentis & corporis purgati ab omni vilitate & corruptione peccati non in fermento veteri, neq; in fermento malitia & nequitia, sed in azymis sinceritatis & veritatis eam carnè manducant, & eum bibant sanguinem; partim etiam, vt ostendatur cibum hunc viæ & peregrinationis non patriæ esse, qualis ille panis azymus fuit. Neque illud obstat, in quo frigidè exaggerando, nimius est Simeon Thessalonensis, ne Iudasare videamur. Nam si ipse Dominus primus

auctor & institutor huius Sacramenti, nihil me-
 tuebat, ne in hac parte Iudaisare videretur, cum in
 azymo pane, ita uti demonstratum est, hoc institue-
 bat sacramentum, certè multò minus nobis metuen-
 dū est, cum in hac parte dominum, & magistrum no-
 strum sequamur. Quòd si omnes ritus veteris legis
 nobis sunt fugiendi eam ob causam, ne Iudaisare vi-
 deamur, tum imprimis ipsum sacrum Pascha nobis
 repudiandum erit, quo ritu & carimonia nihil ma-
 gis est Iudaicum. Sed quemadmodum in Paschatis
 celebratione, idè non Iudaisamus, quia longè alio fi-
 ne & intentione Pascha nostrum celebramus, quàm
 ipsi Iudaei celebrabant, sic item in ipso panis azymi
 vsu nequaquam Iudaeos sequimur, cum id alio fine
 & scopo, quàm ipsi Iudaei facere solebant, facimus.
 Quanquam autem his tantis rationibus nitatur La-
 tina Ecclesia, ea tamen moderatione in hac parte uti-
 tur, ut contrarium vsum non damnet, modò in amo-
 re & charitate atque obedientia, à Graecis, ex eorum
 recepto ritu, obseruetur. Quinimò, & ipsum satis cõ-
 uenienti ratione, institutum esse docet, ad significan-
 dum scilicet, quòd verbum patris indurum est carne
 quam in suam quodammodo conuertit naturam, si-
 cut fermentum mixtum farinae, eam immutat in sua
 naturam. Et quòd maximum est, ipsa eadem Latina
 Ecclesia, ad detestationem Nazarcorum, qui legalia,
 Euangelio miscebant, transiit, dum res tulit, & dū
 scandalum remotum est, eodem ritu aliquo tempore
 vsa est. Ad extremumque decreuit, tam in azymo
 pane, quàm in fermentato triticeo pane, corpus Chri-
 sti veraciter confici, sacerdotèsque in altero illorum
 ipsum domini corpus conficere debere, vnamquemque

scilicet iuxta sua Ecclesia, siue occidentalis, siue orientalis consuetudinem. Isti autem culicem semper colant, camelum autem deglutiunt, nouasque causas dissidiorum semper querunt. Sed de fermento hactenus: qui plura hac de re cognoscere velit, legat ex Graecis quidem Simonem Thessaloniensem de Sacramentis 2. cap. Ex Latinis autem Innocentium lib. 3. ca. 4. de Sacrificio Missae. Leonem nonum in Epistola ad Imperatorem Constantinopolitanum. D. Anselmum in separato de ea re libello. D. Thomam, Parte 3. Q. 9. A. 4. Apulensem in suo defensorio Parte 2. Thurecrematum in apparatu super decreto unionis Graecorum. Ante omnes autem praecipue Gennadij Scolarij Patriarcha Constantinopolitani caput secundum defensionis. 5. cap. sancta œcumenica Synodi Florentina, quoad, vel totum caput hac loco adscriberemus, nisi metueremus, ne scriptum hoc ultra modum excresceret.

Ea ratio quam ipse Dominus, &c. Modum, quo corpus Christi sub speciebus sit panis, & sanguis, sub speciebus vini contineatur, explicat. Quod scilicet, non per loci mutationem, ut omnes illi, qui ubiquidistae appellantur, erroneè sentiunt, sed per ipsam transmutationem, atque transubstantiationem modo soli Deo, eiusque sanctissimo Spiritui cognito. Nemo enim nouit quae sunt hominis, nisi spiritus hominis: neque ea quae sunt Dei, nisi spiritus Dei.

Gratia & inuocatione Spiritus sancti, &c. Pro quo impetrando, pulcherrimae illae postulationes à vetustissimis Liturgiarum scriptoribus compositae sunt. A D. Iacobo quidem & Clemente illa: Rogamus igitur, ut mittas Spiritum sanctum tuum, super hoc sacrificium, qui efficiat hunc panem

corpus Christi tui: & quod in hoc calice est, sanguinem Christi tui *Et iterum à D. Iacobo illa:* Rogamus, inquit, vt Spiritus sanctus adueniēs sancta, bona atque gloriosa eius præsētia sanctificet, & faciat hunc quidem panem corpus sancti Christi tui, & calicem hunc pretiosum sanguinem Christi tui. *A Basilio verò.* Rogamus, inquit, vt veniat Spiritus sanctus tuus super nos, & super hæc proposita munera, & benedicat ea, sanctificet, & faciat hunc quidem panem, ipsum pretiosum corpus, & vinum pretiosum sanguinē domini, & Dei, & Saluatoris nostri IESV Christi, qui effusus est pro mundi vita. *A Chrysostomo verò in eum modum:* Emitte ait, spiritum tuum, & fac hunc panem pretiosum Corpus Christi tui: quod verò in hoc calice est, pretiosum sanguinem Christi tui: transmutans ea Spiritu tuo sancto.

Sacris ad Deum precibus, &c. *Arbitrantur plerique ex Græcis, non solis verbis domini pretiosum corpus & sanguinem IESV Christi confici, sed aliis item sacris ad Deum precibus, gratiarum item actionibus, iubilationibus, confessionibus, postulationibus. Ex quibus qui ita sentiunt, vt forma quidem & natura ipsius consecrationis, in verbis Domini constituta sit, reliqua autem preces & postulationes ornatus cuiusdam & decoris causa, tum ipsius sanctorum IESV Christi Verborum planioris interpretationis & enarrationis adhibeantur: vt illud in tot precepcionibus, per separatam Patris, & Filij, & Spiritus sancti inuocationem designetur, totam simul sanctam Trinitatem, ad tanti mysterij omnipotentem*

productionem, simul, & quasi in eodem instanti convenire: isti praeclare de hac tota re indicant. Tum si easdem illas orationes, ad nostram potius, quam donorum sanctificationem, ac in mysticum IESU Christi corpus conversionem, ita referri arbitrantur, ut etsi omnes illa alia preces & postulationes absint, quas tamen à principio paucas fuisse certum est, si modo ipsa IESU Christi verba, non simpliciter, nec historice referantur, sed cum devotione, & intentione sacerdotis, tanquam potentis regis edictum & mandatum ex persona ipsius regis, à pracone, eius sacerdote proferantur, plenam & perfectam consecrationem fieri: ut item si caetera omnes orationes & postulationes adsint, verba autem illa Domini desint, nullo modo tantum confici mysterium. Et hoc ipsum verisimè dicunt, illa enim omnia, quae antecedunt, & sequuntur, quasi apparatus quidam, & expositio eorum verborum sunt: quae si in vno instanti possent cum verbis Christi proferri, nihil esset convenientius. Sed, cum propter humanam imbecillitatem simul pronuciari non possunt, alia quidem antecedant, alia consequantur oportet, non tam sua quidam natura, cum unum hoc solum sit indivisum opus, una actio, quam ipsa necessitate, & nostra infirmitate ita postulante. Qui inquam ex Graecis, aut Latinis ita sentiunt: illi profecto praeclare & verisimè de tota sacra Liturgia oeconomia statuunt. Nam & in Baptismo similiter illa sola dominica verba, etsi caetera absint. Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: vel Baptizetur servus Christi, &c. regenerat & sanctificat, novamque faciunt creaturam: caetera tamen rectè & convenienter, vel ad mysterij explicationem

vel ad ministrorum sanctificationem, vel ad maio-
 rem dignitatem & ornamentum referuntur. In qua
 quidem sententia D. esse Iacobum Clementem, Basi-
 lium, Chrysostomum, & omnes alios, rectè de tota
 natura huius Sacramenti iudicantes, clarissimè eo-
 rum docent Liturgie, atque adèd ipsum Nicolam
 Cabasilam, cuius hac de re libet hoc loco adscribere
 iudicium. Cum veneradam illam cœnam narra-
 uit, & quomodo ipsam ante passionē dedit sã-
 ctis suis discipulis: & quod accepit calicem:
 & quod accepit panem: & actis gratiis sanctifi-
 cavit: & quod dixit ea, per quę significauit my-
 sterium: & cum ea ipsa verba dixit: deinde pro-
 cedit, & orat & supplicat, diuinas illas voces
 ipsius vnigeniti seruatoris nostri, etiam in do-
 nis propositis applicans: vt suscepto eius san-
 ctissimo & omnipotente Spiritu, conuertatur
 quidem panis, in ipsum pretiosum & sanctum
 eius corpus. Hęc quũ orauit, & dixit: vniuersũ
 sacrificiũ peractũ, & perfectum est: & dona sũt
 sanctificata, & hostia integra & perfecta effecta
 est: & magna hostia & victima, quę pro mũdo
 mactata est, supra sacrã mensam sita, cernitur:
 panis enim nõ ampli⁹ figura dominici corpo-
 ris, neque donũ ferens imaginẽ veri doni, ne-
 que ferens aliquã descriptionẽ ipsius seruato-
 ris passionũ tanquã in tabula: sed ipsum verum
 donum, ipsum sanctissimum corpus Domini:
 quod omnia illa verè suscepit probra, contu-
 melias, vibices: quod crucifixum, quod inter-
 fectum, quod sub Pontio Pilato pulchrum
 testimonium confessum est: quod colaphis

appetitum cōtumeliis affectum, spūta passum est, & fel gustauit: similiter & vinum ipse sanguis, qui exiliit occiso corpore, hoc corpus & sanguis, qui ex Spiritu sancto constitutus est, natus ex Maria virgine: qui sepultus est: qui resurrexit tertio die: qui ascendit in cœlos, & sedet ad dexteram patris. *Hac Cabasila. si qui autem sunt, qui ita sentiunt, ut non ipsis verbis domini sed orationibus & postulationibus quibusdā, hoc tale mysterium confici existimēt: vel saltem verbis illis prepotentibus, Christi Dei optimi maximi, orationes & postulationes cooperari ac aliquid virium & potestatis addere: hi cum omnipotentis verbi Dei detrahant potestati, plusque humana deuotioni, quā diuina virtuti tribuant, hominēque Deo anteferant: non tantum vehementer errant sed etiam graui impietate, & blasphemia sese obligant. In qua sententia Marcus ille Ephesinus fuisse videtur, pertinacia & ambitionis, Noua Gracia, unicus vindex, parīs caussa similis patronus. Verum hac de re, qui plura cognoscere velit: legat Nicolaum Cabasilam cap. 27. 28. & 29. in Liturgiæ expositione. Legat item eundem Ephesinum, in separato de ea re opusculo. Legat amplissimum Bessarionem in libro de Sacramento Eucharistiæ: quibus scilicet verbis corpus Christi conficitur, verissimè & luculentissimè rem eam totam explicantem.*

DE OFFICIO CONFISSENTIS, ET EIVS, QVI
audiendæ Confessione
præst.

CAPVT XI.

VNDECIMVM Caput,
remissionē peccatorum,
ei qui cōfiteretur, ab eo qui
sit œconomus, & admini-
ster eorum myſteriorum,
conferri debere, enūciat:
illud tamē excipit, vt om-
nia peccata recenſeantur, aut per ſingulas ſpe-
cies enumerentur, non eſſe neceſſarium. Scri-
ptum enim eſt: Peccata quis intelligit? Cui ca- Pſal. 18.
piti reſpondentes dicimus. Primum quidem
hunc ipſum talem œconomum & diſpenſato-
rem, non alium, quàm ſpiritualem medicum,
omni ſpirituale doctrina, ad eam rem perfectè
inſtructum, & informatum eſſe debere. Dein-
de, cum qui confiteretur, tum demùm perfectā
peccatorum ſuorum conſequi curationem, ſi
peccata omnia, omnēsque eorum partes, quan-
tum animus illi ſufficit, & quantum meminiffe
poſteſt, cum contrito & humiliato corde re-
cenſuerit, atque confeſſus fuerit, feceritque ea
omnia, quæ maximè illis peccatis, quæ admi-
ſit, aduerſantur: ſcilicet, vt arrogantiam, humili-

litate corrigat: turpis lucri studium, eius, quod iniuste quaesivit, restitutione, ac propriae substantiae amplius in pauperes erogatione, in aliisque eodem modo, iuxta canones nobis perscriptos, ac à sanctis Patribus traditos. Quae quidem omnia gratis, & propter Deum, non autem propter aliquam lucri & quaestus spem, & expectationem, administrari debent. Cum hac re, nihil sit foedius, haeque satisfactione, nihil Deo magis ingratum, & odiosum esse possit. Illorum enim spiritualium, qui lucri causa cauponantur potius, quam administrant divina Sacramenta, ex ipsaque sacra doctrina ditescunt, aliena item in se recipiunt peccata, aliaque eius generis faciunt, reprehensibile est ministerium: ideoque nunquam tales divinum effugient iudicium, aeternumque exitium consequentur. Nosque eos homines, qui in his deprehenduntur, graviter spiritualibus animadversionibus castigamus, ac publico decreto, ab omni spirituali dignitate remouemus. Neque enim pecunia, aut muneribus, spiritualia liceri debent, neque his talibus satisfactionibus peccata redimi, sed eius, qui confessus est, ita ut diximus, contrito & humiliato corde, contrariorumque studiorum exercitio, ac perfecta ab omni malo fuga & abstinence. Quae autem vel per obliuionem vel animi pudorem confiteri praetermiserint, precamur pium & misericordem Deum, ut & haec ipsa simul cum caeteris, illis condonare velit: confidimusque eos talium etiam à Deo

ueniam consecuturos. Quæ quidem omnia, hisque similia, magnus ille Spiritu Basilius docet: Omne, inquit, delictum apud eum qui præfidet, referre oportet, malicia namque silentio tecta, occultus ac sub cute latens, morbus est.

Remedia autem, & curationes, iuxta medicorum artem & exemplum, sunt illis, qui curantur, adhibenda, vt non tam agris medicus infensus sit, quàm cum morbis ipsi pugnet, prauisque affectibus occurrat, ac veluti ex aduerso pugnet, asperiorémque & duriorém, si ita opus sit, animæ morbis nonnūquam adhibeat viuendi rationem: vt vanæ quidem gloriæ studium, per intensionem eorum exercitiorum, quæ humilitatem pariunt, curet: somni & quietis immoderationem, diurnis in oratione vigiliis: corporis segnitiam, laboris sedulitate: gulam, & ingluuiem, inedia, & similia, eodem modo. Illius autem, qui curatur, munus erit, in meliorem partem omnia interpretari, neque correctiones, atque iniunctas pœnas, tyrannidem esse putare, sed potius tanquam salutare remedium, ab ardenti salutis suæ studio profectum, magna pietate amplecti. Turpe enim est eos, qui corpore infirmantur, tantum medicis fidei habere, vt siue incidant illi, siue yrant, siue amarissima quæque remedia propinēt, eos tamen pro benefactoribus suis reputent: nos autem, erga animarum nostrarum medicos, vbi per laboriosam curandi rationem

Hæc ex
Asceticis
Basilij ad
verbum.

Interpretationem

CENSURAE ORIENTALIS

salutem nostram studiosè procurant, non salutem eodem modo affectos esse. Illi autem qui obiturgat, diligenter prouidendum erit, ne eodem modo cum piis, & ex animo pœnitentibus agat: & cum illis, qui nihil curant, planeque indifferentes sunt, etiam si nonnunquam in eadem vtrique incidant peccata. Pius enim & timoratus homo, cum Deum timeat, certat ac luctatur, vt Deo placeat: eiusque voluntati obtemperat; in ipsoque conatu, ob aliquam nonnunquam non prouisam circumstantiam casu, ac contra suam voluntatem offendit, atque labitur. Ille autem qui contemnit ac indifferens est, cum nullam neque sui, neque Dei habeat rationem, nullumque inter turpe & honestum discrimen ponat, in primis, & maximis delinquit rebus, duosque lethaliſsimos patitur morbos: aut enim DEVM contemnit, aut illum esse penitus negat: quas duas potissimas in animis nostris caussas, & radices omnis peccati esse, testis est scriptura. Nunc quidem dixit impius, vt peccet in semetipso: Non est timor Dei ante oculos illius. Nunc verò, dixit insipiens in corde suo, non est DEVS. Itaque vel Deum negligit, atque ideo peccat: vel illum penitus esse negat, & hac ratione in studiis suis corrumpitur, etsi nonnunquam ore Deum cõfiteri videatur. Deum, inquit scriptura, verbis se nosse confitentur, factis autem negat. Quod cum ita sit, increpationum quoque, atque multarum, non eundem esse debere modum, omnes existimare debent. Amplius autem scire

Hæc ex
cõtracta-
rum regu-
larum Ba-
silij ca. 81.

2. d. 1. p. 1.
6.

Psal. 13.

Ibidem.

ad Tit. 1.

oportet, eam gratiam, quam gratis ipsi accepimus, gratis quoque impendendam esse, neque inde vllam mercedem ad quæstum & voluptatem nostram; instituendam esse. Sic enim *Matt. 10.* præcipit Dominus, Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, dæmones eiicite, *1. Thes 2.* gratis accepistis, gratis date. Et diuus Paulus: Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione auaritiæ. Deus testis est: nec quærentes ab hominibus gloriam: neque à vobis, neque ab aliis, cum possemus vobis oneri esse, vt Christi Apostoli: sed facti sumus paruuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foueat filios suos. Ita desiderantes vos, cupidè volebamus tradere vobis, non solum Euangelium Dei, sed etiam animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis.

H iij

DE MVLTIS, ATQVE
SATISFACTIONIBVS, QVAS
D. Basilius *τοῖς ἐπιτηδεύουσιν* alij au-
tem Græci *τοῖς ἐργασίαις,*
appellare solent.

CAPVT. XII.

ODECIMVM Caput
confessionis vestræ docer: eos
qui post baptismum in pecca-
ta prolabuntur, remissionem
peccatorum tum cōsequi, vbi
conuersionem, & pœnitētiā

Matt. 18.

suam, ad Deum contrito corde, & sana fide, te-
stati fuerint. Nos verò in hac quoque parte
vobis respondentes, illud dicimus, hæc qui-
dem à vobis verè dici. Ipse enim præcepit Do-
minus, dimittere peccata, non septies, sed se-
ptuagesies septies, certo & definito vtens nu-
mero ad incertum, & indefinitum designan-
dum. Et alio loco. Quod ad me veniet, non eii-
ciam foras. Quod autem omnes planè Cano-
nicas satisfactiones, peccatorumque expiation-
es penitus eiicitis: de eo ita statuimus. Siqui-
dem satisfactiones istæ, tanquam quædam cu-
rationes & remedia morborum, à spiritualibus
viris adhibentur, nulla habita ratione quæstus,
aut priuatæ vtilitatis: contra superbos, auaros,

Ioan. 6.

gulosos, intemperatos, inuidos, iracundos, ignauos, ac contra alios omnes, qui se variis contaminarunt flagitiis: tum hæc ipsa remedia esse, plurimumque valere: ac magnam vtilitatem adferre dicimus: vti quidem ante nos sancti, & Deo pleni patres, eos, qui conuertuntur, quique resipiscunt, Canonicè expiari præcipiunt. Si autem satisfactiones istæ ad lucrum, & quæstum eorum, qui eas iniungunt, referuntur tantum, nec rectum salutarèque finem respiciunt, neque ad eam rationem, quã singulis peccatis curandis sancti definierunt, ac perscripserunt patres: tum & nos tales satisfactiones reuicimus, malèque & frustra eas adhiberi putamus, planèque cum illis pugnamus. Neque tamen quemquam absoluimus, nisi primò iustas pœnas & castigationes, illi pro peccatis admissis iniungamus: idque plurimas ob causas.

Primum vt per spontè & voluntate susceptas afflictiones, ab eis pœnis, quæ illis ipsis inuitis aliquando subeundæ essent, liberentur. Nulla enim res est, quæ Deum magis nobis placatum & propicium reddat, quam spontè & liberè suscepta disciplina, atque correctio. Vnde & Gregorius dicit, Lachrymarum, misericordiam & pietatem mercedem esse.

Deinde, vt hæc ipsa voluntate suscepta afflictio, fontem & radicem omnis mali, ardentem scilicet voluptatis cupiditatem, ex carne

CENSURÆ ORIENTALIS

nostra euellat, ac planè extirpet. Contrariis enim morbis, contraria remedia adhibenda esse nouimus.

Tertiò, vt ipsa correctio, sit velut frænum, & retinaculum quoddam, & quasi animæ compes, ne iterum in eadem, vel deteriora prolatur mala.

Quartò, vt labori & duriori vitæ, per hæc exercitia assuescamus. Laboriosa enim res est virtus, & ideo studio, & multo laboris exercitio, opus est.

Vltimò, quo nobis & aliis omnibus persuadeamus, nos peccatum, verè, & ex animo odisse. Hæc tamen omnia tum prætermittimus, vbi debitum mortis: animæ exitum urget; summum & primum remedium remissionis peccatorum statuentes, verum & constans, pœnitentis non relabendi in peccatum propositum, ab eoque auersionem perfectam. Remittimus autem, potestate eius, qui dixit: Quorum remisistis peccata, remittentur eis, & c. Vbi simul & pœnam illis benignè à clementissimo parente condonari piè credimus. Cuius rei, tanquam pignus quoddam, & certam Arram, sacræ & diuinæ Eucharistiæ donum eis tribuimus. Et pœnitere quidem verè, & ex animo, in voluntate situm est peccatoris: implere autem, vel non implere, impositam satisfactionem, in ipso Dei situm est iudicio. Et ideo nonnunquam Regia planè sola sua immensa humanitate, & munificentiâ, remissionem nobis con-

Ioan. 5.

fert peccatorum . Quod quidem latroni illi in cruce pendenti, ac solam sui memoriam in paradiso fieri, petenti, contigisse legimus. Si tamen amplius pascat quis esurientes, potet sitientes, ac reliqua misericordiae opera, quae aliquando ipse iudex in medium proferet, & quae sacrum explicat Euangelium, exercuerit, hic non solum remissionem consequitur peccatorum, sed etiam ab omni poena liberabitur. Ex omnibus enim virtutibus, maximè necessaria est Eleemosyna. Qui enim vel docuerit saltem, (docet sancti Patres) alterum proximi misereri, hic ipse centuplū ex ea sua praestanti cohortatione, & doctrina, his ipsis, quos docet, in egentes largè conferentibus, referet fructū, paremque ferè cum illis qui conferunt, ipse recipiet mercedem. Nam vel sermones & cogitationes omnes nostras, ad vtilitatem proximi referre dignum est. Vt enim obsoniū sine sale, ita sermo sine veritate: &, vt opera sine fide, principium & inchoatio sunt, absque fine, sic virtus sine eleemosyna mortua est. Vt enim nullum animal, vno solo pede graditur: neque vlla avis, vna sola penna volat: neque vlla nauis, vno tantum latere, aut transtro nauigat: neque vlla domus, vno solo pariete clauditur, ita neque ex his, qui ad certam salutē vocati sunt, saluari quisquam poterit, qui eleemosynam cū reliquis virtutibus quas exercet, nō cōiūxerit. Ipsa enim sola praetermissa, dānat sua absentia, impēsa autē saluat, sua ad alias virtutes adiectione. Vt enī, si quis Deū amicū habet, facile &

cæteros omnes sanctos amicos sibi comparare poterit, sic omnis ille, qui eleemosynis erogandis munificus est, facillè alias item virtutes propter eius necessarium, cum illis nexum & cohærentiam, acquireret: quanquam non contrà. Neque verò quispiam hoc loco in excusationem adferat eos, qui in montibus atque speluncis viuentes perfecti sunt, tanquàm sine omni eleemosyna Deo placeant: siquidem & isti omnibus rebus inter pauperes distributis primum, sic demùm illos, qui in vita superfluent, in mediis tumultibus reliquerunt. Age verò, vel ex ipso communi sensu atque ratione, utilitatem facilitatemque, eleemosynæ, possessionumque abdicationis, quæstum denique ipsum, perpendamus. Dic enim mihi, si cui mensario mille auri libras deberes, nec soluendo esses, hic autem misertus tui, eam tibi proponat conditionem, si hoc solum quod reliquum domi tuæ haberes, illi dederis, cætera se tibi statim benignè condonaturum: tu autem in deposito tuo, solos vt ita dicam, tres teruncios habeas, an non & hos illi cum omni alacritate præferres? Si item in hostili terra captiuus esses, sique tibi ferro & compedibus vndique vincto, perpetua seruiendi in vltima miseria necessitas incumberet, ac deinde post proclamaretur, te liberum futurum, si modò ea, quæ tibi superfluent, egentibus distribuas, an non illa etiam, quæ tibi essent multum necessaria, libenter impenderes? Adhæc, si venalis hæc mundi habitabilis pars esset, tan-

toque precio æstimaretur, quanti constant omnia tua bona, num non vniuersa tua libenter conuafares: modò huius habitabilis terræ dominus efficiaris, extremoque damno iudicares te affectum, si fortè ab eo mercatu, tantoque lucro excideres. lam verò, si quis tibi decrepita iam ætate, in vltima paupertate morituro, subito, absque omni tuo labore, iuuenem te facturum optimè sanum, immortalem etiam ac ditissimum polliceretur, si vnam solam aliquam ex tuis possessionibus, conferuis tuis largiaris, an non illud totum statim, in illos largissimè profunderes? Si autem omnium hominum pauperrimus esses, Rexque aliquis Regem te paulò pòst immortalem facturum polliceretur, si vnum solum præceptum eius diligenter seruaueris, an non omni studio in eam rem incumberes, vt illud præceptum omni ex parte, nulla in re diminutum cõserues? Si quis item, ex mundi huius principibus, sexcenta in tuum vsum sua conferret bona, vnum autem solum ex his bonis, quæ tibi contulerit, à te fortè iterum repetat, idque non sua, sed tua causa, ob tuique amoris erga se probationè, nõne quod petit, statim libens restitueres? Quid si pro tuis plurimis excessibus, iudex quis *iudicatus.* præsentem mortis turpissimæ, atque extremæ infamiæ sententiam, hodie in te sit laturus, post autem centesimam partem bonorũ tuorum, Senatui, atque populo, ad redemptionem vitæ, & honoris tui, te conferre iubeat: an non libenter vel dimidia parte bonorum

tuorum te priuares, ac redimeres? Age, si quis in vno oculi momento, tibi omnem beatorum quietem demonstret: omnes item pœnas eorum qui damnati sunt, & ab his quidem liberationem, illorum autem vsum & fruitionem, tibi polliceatur, petat autem eo nomine à te, nescio quid exiguum: num non omnia tua libenter illi dates? At qui hæc omnia, sine omni controuersia, solam nobis posse præstare elemosynam, ne mireris: qui enim amat pauperes, & miseretur eorum causa Dei, hic, & omnium debitorum suorum remissionem consequetur, & à dura diaboli seruitute liberabitur: & vniuersum quasi perexiguo precio sibi comparabit mundum: & planè renouabitur iuuentus eius, immortalisque permanebit. Obtinebit item regnum cœleste: & tanquam seruus bonus, & fidelis, omnia bona domini sui hæreditabit: illaque perbeata inuitatione, Venite benedicti Patris mei, possidete regnum vobis paratum ab origine mundi, dignè reuera ditabitur: ab omni que liberatus pœna, omnium bonorum sempiterna fruitione potietur. Quare mea quidem sententia, non cõmittendum est nobis, vt præsens hæc vita de manibus nostris elabatur: sed quãdiu superstites sumus, quotidie de mensa nostra, de panibus nostris, de omni accessione rerum nostrarum, de vestimentis, & redditibus nostris, aliquid indigentibus impartiedum est. Qui enim miseretur pauperum, hic æneratur domino, quin imò magis omni ex parte thesaurizat, atque conuehit in horreum cœleste. The-

Mat. 25.

Pro. 29.

fauros colligis corporis? collige & animæ: pro-
 uide non solum aliis, sed etiam tibi habe ratio-
 nem non tantum præsentis temporis, sed etiam
 futuri. Idèd bos agricola, diutius à nobis fo-
 uetur, quod non sibi tantum, sed & nobis la-
 bore: porcus statim mactatur, quòd sibi tan-
 tū, vètrique suo seruiat. Apis vtilis & fructuo-
 sa, quia aliorum mellificat causa: Scarabæus
 inutilis, quia seipsum laute curat. Quin in
 hoc potius Dei gratiã recognoscas, illique im-
 mortales gratias agas, quòd te dare potius, quã
 ab aliis petere dignatus est: quòd locupletem,
 & fixas sedes habentem potius, quàm vagum,
 & mendicum: liberum & gaudètem, quàm ser-
 uum, & mœrentè: sanum, ac aliis mutuantem,
 quàm agrum & debitorem benigna sua mis-
 ricordia esse voluerit. Cogita quanti te redime-
 re iustum esset, ne tristissimam simul, & iustis-
 simam sententiam iudicis audias: Discede à
 me serue nequam, & ignaue. Et illam: Au-
 fertè ab illo talentum. Et illam: Vincitè pedi-
 bus eius, & manibus: & illã: Discedite à me om-
 nes, qui operamini iniquitatem, non noui vos.
 Quanta item pecunia illud comparet libenter
 quis, vt illam vocem audiat? Venite benedicti
 Patris mei: Et illam: Serue bone & fidelis. su-
 per pauca fuisti fidelis, supra multa te constituã
 intra in gaudium Domini tui. Recumbe cum
 Abraham, Isaac & Iacob in regno cœlorū Hæc
 igitur & talia rectè apud se quisquam reputans
 propter liberalem & munificam largitatem,
 in hac quidem vita exaltabitur: in futura au-

Matt. 25.

Matt. 7.

Matt. 25.

Matt. 8.

tem, æternam gloriam & salutē à Deo immortalī consequetur. Eleemosynam autem illam esse existimamus, non si vnus tantū aut semel miseraris, sed omnium, sed semper, sed omni modo. Et huius quidem tāquam cognati, illius verò tanquam amici, alterius vt vicini, alterius veluti tibi ante cogniti: huius autem vt hominis solum, vel hoc enim, hominem esse, magnam misericordiæ vim habet. Et alium quidem sola propensione animi, alium benignis & humanis moribus, alium oratione, aliū re ipsa, iuues, atque exhilarēs. Et hunc quidem cibo reficias, illum potu: hunc vestias, alium domo excipias: humanitatē alium, honore alium preueni, aliisq; modis omnibus quibus poteris singulis, cū quibus viuīs, benè facere non desinas: Ducem in omnes liberalitatis & munificentie partes Iesum Christum imitatus, qui, quem tandem modum te beneficiis afficiendi prætermisit? Aut quid facere tui causa potuit, quod non fecerit munificentissimè? vt sic & regno eius cœlesti dignus efficiaris. Sic igitur quis in eleemosynæ distributione se gerens: de omnibusque benemerendi, eleemosynam occasionem accipiens, ac tanquam medicinam & regulam sanandorum peccati vulnerum, adhibens spiritualiter, Deoque dignè, non autem quæstus & utilitatis causa, facillè suorum lapsuum remissionem consequetur, ac veram eorum curationem repetiet. Non solum autem pietatis studia, ac reliqua Deo chara opera, viuos iurant, sed & illis, qui in peccatorum suorum confessi-

one ex hac vita exceſſerunt, plurimū vtilitatis adferunt. Quamuis enim magna ſit diuina ſeueritas, longè tamen maior eſt eius pietas: & horrendæ quidem ſunt comminationes, imperueſtigabilis tamen eius humanitas, plena trepidationis contra fontes decreta, ineffabile tamen miſericordiæ pelagus: Vnde diuinæ ſcientiæ Princeps Dionyſius Arcopagita docet: Preces, inquit, noſtræ, ſupremi numinis miſericordia & benignitate opus habet, vt Deus miſericors, quicquid per humanā fragilitatē peccatum eſt, illi qui mortuus eſt, condonare velit: ipſumque colloceſt in luce & regione viuentiū, in ſinu Abrahamæ, Iſaac & Iacob: non animaduertente, neque imputante bonitate diuinæ humanitatis, eas, quæ illis ex humana infirmitate ad hæſerunt, maculas: Quandoquidem nemo, vt ſacra teſtatur ſcriptura, mundus eſt à ſordibus. Sed & Gregorius in Epitaphio Cæſarij fratris, viuorū pia opera mortuis prodeſſe, eodem modo docet: Auditū eſt, inquit, memorabile præconium: ac lactus matris, ob præclarum, ſanctumque promiſſum, exhauritur, quo omnes filij facultates, eius nomine, in pauperes, & ſuneralē munus daturū ſe recepit, ita, vt iis nihil ſit relictum, qui eiufmodi bona ſpe, atque expectatione deuorauerant. Et paulò ſuperius: Atque hæc à nobis & alia quidē perſoluimus, alia verò perſoluturi ſumus, anniuersarios honores & cōmemorationes offerētes: hoc autem eſt, iuſta, quæ pro illis, qui ex vita exceſſerunt, à viuis ſuſcipi ac obiri ſolent. Sed & Diuus

Chrystomus ad Philipenses scribens, inquit: Gentiles quidem simul, ea quæ mortuorum sunt, vnâ cum illis exurunt, quantò magis te fidelem & Christianum decet simul cum mortuo, ea, quæ eius fuerant, per manus pauperum in cœlum transmittere? non vt hæc simul cum corporibus illorum, in cineres redigantur, sed vt magis illorum augeatur præmium & gloria: vt, si peccator fuit, hac ratione peccata eius expiantur: si autem iustus, vt augmentum quoddam fiat præmij, atque mercedis. Et alio loco: Cogitemus ea, quibus eos, qui ex hac vita decedunt, iuuenus: feramus illis conuenientem opem, eleemosynâ dico, atque sacras oblationes. Hæc enim illos multum iuuant, multum reficiunt. Qui autem hæc facit, non solum illis prodest, sed etiam suæ plurimum commodat animæ: Et itē. Ne, inquit, negligas, quâdiu in hac vita es superstes, ea omnia, quæ ad animam tuam spectant, rectè disponere vel in ipso sine vitæ tuæ. Mâda tuis, post mortem tuâ, transmittere tua post te, opemque tibi bonis operibus ferre, eleemosynis, inquam, atque sacrificiis: His enim redemptorem tuum placare, tibi que reconciliare poteris. Accepta siquidem hæc illi sunt, & grata. Scribe in testamêto, vltimâque rerum tuarum legatione, cum filiis & cognatis tuis Christum hæredem: contineat eadem pagina, iudicis tui nomen, que liberorû. Neque item obliuiscaris pauperum, pro quibus ego apud te sponsor, & certus sum promissor. Neque tamen cum hæc dicimus, illud spectamus,

Etiamus; vt aliquam vel occasionem, vel excu-
sationem, atque prætextum demus cuiquam,
cùm in hac vita est, elemosynis Deum non
placandi, hoc enim absurdum est: verùm & vi-
uos & morituros egentium recordari, eorum-
que rationem habere, vti dictum est, pium &
salutare ducimus, precesque iustorum multum
efficaces esse docemus. Nam & Gregorius Ma-
gnus Pontifex Romanus, cui ad altare Dei mi-
nistranti cœlitus diuinum astitisse angelum le-
gimus, sanctis suis precibus, Traiani Imperato-
ris animam seruasse dicitur. Et sancta Tecla
prima martyr, suam Phalconelam, aliaque mul-
ta his similia, in sacris Ecclesiasticis historiis,
facile quisque reperiet. Quibus de rebus, quã
plura cognoscere velit, leget librum D. Da-
masceni, de his qui in Christi fide dormierunt,
indẽque facile discet opera pietatis, ac sacras
Liturgias, quæ pro mortuis instituuntur, ma-
gnam vim habere, illisque plurimum prodesse.

ANNOTATIONES.

Auditum est inquit, &c. scribit pro his bonis, ab
aula & auaro fisco, iam quasi direptis, ad Sophroniũ
prefectum Gregorius: ubi his laudibus ornat hunc
eundem fratrem suum. Erat quondam non ob-
scuri nominis tuus quoque Cæsarius, imò, nisi
me fraternus amor fallit, perquam ampli &
splendidi: eruditionis laude illustris: singulari
morum probitate commendabilis: amicorum
etiam copia clarus, quorum primum te, tuam-
que nobilitatem esse, tum ipse credebat, tum
nobis persuadebat.

DE SACRA LITVRGIA,

HOC EST, DE INCRVENTO,
quod in missa fit, sacrificio: cuius opus,
finis, vniuersaque œconomia, ple-
nissimè explicantur.

CAPVT XIII.

TERTIODECIMO loco do-
cetis, vsum diuinorum my-
steriorum, non solum eò cõ-
paratum esse, vt sint Symbola
quædam & characteres, atque
notæ, quibus populus Chri-
stianus, ab his, qui foris sunt, distinguatur, sed
multò etiam magis, vt signa sint & testimonia
amoris & beneuolentiæ erga nos diuinæ. Nos
verò eam totam rem sic explicamus, hocque
nostrum est in ea parte iudicium. Dominum
nostrum Iesum Christum vniuersa salutis no-
stræ in hoc mundo œconomia completa, prius-
quam ad patrem suum, vnde venerat, reuertere-
tur, in memoriam & cominendationem suæ
magnificè erga nos misericordiæ, eiusque, quâ
nostri causa susceperat, humilitatis, sacram Hie-
rurgiam, & quæ in ea continentur sacra myste-
ria nobis reliquisse: primumque, vt dicitur, sa-
crum Hierarcham D. Iacobum, qui frater Do-
mini vocabatur ordinasse. Si igitur, inquit, ma-
gnus ille in diuinis Dionysius, ipsorum san-
ctorum preces, vel in hac etiam vita, an non
(id est multo magis) post mortem in fidelibus

*ad del. qd.
Iuan.*

iuuandis efficaces sunt, quanto longè maiorem ipsa sacra mysteria, sacraque sacrificia nobis adferunt vtilitatem. Quanta enim ex omni sacrificio, quod Deo piè & purè offertur, promanet vtilitas, quantumque tremenda hæc arcana, atque sacrificia, ad placandum Deum peccatis nostris offensum, valeant, Deus ipse, primus ante omnes, iam ab ipso mudi initio, multis modis, diuinæque operationis suæ argumentis demonstrauit. Iustus siquidem ille Noë, post vniuersale illud diluuium, vt in postremum omne tempus infirmitati, & fragilitati humanæ, iratū reconciliaret, ac placatum redderet Deum, (vt pulchrè magnus eam rem explicat Cyrillus) vbi primùm de arca egressus est, sacrificium obtulit Deo: maiestatem illius precatus, ne iterum vna sententia, in totum sæuiat humanum genus, qua denuò exitiali diluuiio vniuersi absorberentur mortales. Cuius voto placatus, & annuens benignissimus Deus, respondit: Nequaquam vltra maledicā terræ, propter opera hominum. Sensus enim, & cogitatio humani cordis, in malum prona sunt ab adolescentia sua. Si igitur sacrificium Noë, nihil aliud, quā vmbra, & figuram quandam, in se cōtinens, tantum momenti ad placandum vniuerso generi humano Deum habuit, quanto magis vnigenitus Dei filius, pro nobis sacrificium & oblationem offerens, reconciliabit nos æterno suo patre, tūc cum integra & plena spe, ac fiducia, ad eius sacra accedimus mysteria: Nā eos, qui sine hæc sacra tractāt, indèque vel remissionem

peccatorum, vel salutarem aliquam vtilitatem referte se posse, arbitrantur, multum errare vel ipsi putamus: cum quicquid ex fide non est, peccatum sit. Illos verò, qui ita affecti sunt, ut ipsum quidem opus, & effectum sacre sanctorum mysteriorum celebrationis esse putent, donorum scilicet in diuinum corpus & sanguinem mutationem: finem autem, eorum, qui rectè & firmiter credunt, per ea sanctificationem, ac peccatorum remissionem, regni que cœlestis acquisitionem hereditariam, hisque similia, credunt, hos quidem beatos & felices esse predicamus. Ut autem res ipsa, & opus, finisque tanti mysterij, hic, & talis est, ita reliqua omnia, quæ fiunt, in eadem sacra Hierurgia, præparationem & consummationem quandam tanti operis esse putamus: ut potè preces, psalmodias, sacrarum litterarum lectionem, & omnia illa, quæ vel ante donorum sanctificationem, & post sanctificationem, sacrosanctæ dicuntur, & fiunt. Quamuis enim omnia ea, quæ sancta, & salutaria sunt, gratis, & sponte sua nobis conferat benignissimus Deus: nihilque nos ipsi ad eam rem plane de nostro conferamus: eaque omnia, quæ in his mysterijs accipimus, mera sint Dei dona, & gratiæ: ut tamen ad ea recipienda & conseruanda, apti & idonei simus, à nobis necessariò postulat: neque alio modo, nobis eam sanctificationem impartit, nisi prius sanctè & ritè ad ea recipienda nos disposuerimus. Ita ille baptisat, ita vngit, ita conuiuio excipit, sacræque mensæ participes facit. Hoc autem significauit in pa-

rabola feminis : Exiuit, inquit, qui seminat semen bonum, non vt terram aret, aut agrum vertat, sed vt aratam, & subactam, consemnet. Tota enim aratio, & subactio, totus ad recipiendum diuinæ gratiæ semen apparatus, in nobis positus est, à nobisque proficisci debet. Cùm igitur maximè necessarium fuit, ad percipienda hæc mysteria, rectè instructos & præparatos nos accedere, oportebat certè talem item apparatus & accessum, in tota diuini sacrificij œconomia, atque structura, inesse: vti quidem & inest. Hocque illud est, quod sibi volunt, & quò referuntur hæc ipsæ tam multiplices & variæ cærimonix, sacræ inquam preces, psalmi, & quicquid aliud in hoc mysterio sacrosancto fit, aut dicitur. Sanctificant enim nos hæc omnia, atque disponunt: partim quidè, vt hæc cœlestia dona rectè percipiamus, partim, vt eam sanctificationem, quæ hæc consequitur, conseruemus, perpetuòque apud nos retineamus. Dupliciter autem hæc omnia nos sanctificant, atque disponunt. Vno quidem modo, quo ab ipsis precibus iuamur, & psalmis & lectionibus: nam & orationis fructus est, mentem ad Deum alleuare, remissionemque peccatorum impetrare. Et sacra psalmodia similiter, Deum nobis reddit propiciū, & quod illinc dependet, momentum siue auxilium attrahit: Immola, inquit, Deo, sacrificium laudis, eripiam te, & glorificabis me. Sacræ verò scripturæ lectio, diuinam annunciat bonitatem, humanitatemque, iustum deinde & æ-

CENSURÆ ORIENTALIS

quam eius iudicium, & eius metum in animos nostros immittit, & dilectionem in eum accendit, & ita ad eius seruanda mandata, multam promptitudinem, & animi alacritatem adfert. His autem omnibus, & Sacerdotis & populi, dici non potest, quanto pulchrior, quanto diuinius efficitur animus, & ad susceptionem, & ad conseruationem tantorum donorum, multo aprior, in vtrisque redditur: qui quidem est proprius sacri sacrificii finis. Priuatim autem & peculiari ter Sacerdotem, vt non indignè ad sacrificium peragendū accedat, præparât: quod quidem, vt dictum est, mysterij celebrandi proprium est opus. Et proinde hoc ipsum in multis precum locis situm est, hoc quo ipse Sacerdos precatur, ne indignus videatur, propositis donis, sed vt puris, mûdisque manibus, lingua, & animo, tanto mysterio deseruiat. Et hic quidem primus modus est, per quem ad ea peragenda mysteria, qui ex ipsa vi, & efficientia eorum verborum, quæ dicuntur, vel canuntur, proficiscitur, adiuuamur. Alius autem modus est, quo, & per hæc ipsa, & prætereà per omnia alia, quæ in sacro perficiuntur sacrificio, sanctificamur. Qua parte, scilicet his omnibus, videmus Christum figuratum, eaque omnia, quæ ille nostra causa spontè, vel gessit, vel pertulit. Singulis enim sacræ Hierurgiæ partibus, siue sacris lectionibus, siue psalmodiis, siue omnibus aliis, quæ toto tempore sacrificij administrantur, nihil aliud fit, quàm vniuersa saluatoris nostri, redemptionis nostræ causa, suscepta

oeconomia, representatur: ita, ut quae in tota ea
 salutis nostrae administratione prima fuerunt,
 primis item sacrae operationis partibus desi-
 gnentur: quae vero secundo loco facta sunt, per
 ea, quae item secundo loco representantur: vl-
 tima vero illis, quae postremo loco exercentur,
 ita ut illis omnibus, qui haec diligentius exami-
 nare vellent, liceat omnes salutis suae partes, in
 tota sacra Hierurgia, tanquam oculis subiectas
 intueri. Ipsa enim sacrorum donorum conse-
 cratio, ipsum sacrificium, mortem Domini an-
 nunciat: eius item praepotentem a mortuis re-
 surrectionem. ac in caelos gloriosam ascensio-
 nem: quoniam praeciosa haec dona, in ipsum
 dominicum corpus, & sanguinem, mutantur,
 quod haec omnia suscepit, quod crucifixum
 est, resurrexit, & ad caelos ascendit. Ea autem
 quae ante sacrificium dicuntur, & fiunt, desi-
 gnant illa omnia, quae ante mortem fuerunt:
 aduentum scilicet in carnem eius, ostensio-
 nem, & perfectam manifestationem. Ea vero
 quae confecta consecratione, & oblatione per-
 aguntur, sancta & vera patris aeterni, ut ipse,
 inquit Dominus, promissa, representant: Spi-
 ritus, inquam, sancti in Apostolos descen-
 sum: gentium ad Deum Apostolica praedica-
 tione conuersionem, & communionem: ita ut
 nihil aliud sit vniuersa sacra Mystagogia, nisi
 vna quaedam praefecta imago, vnius quasi corpo-
 ris politiae, ac omnium rerum gestarum Christi
 saluatoris nostri: omnesque eius partes, ab ini-
 tio vsq; ad finem, mirabili ad inuicem contextu,

Luc. 24.

Acto. 1.

& ordine, oculis, & aspectibus humanis, subijciens. Illi siquidem Psalmi, qui quasi in vestibulo, atque ingressu mysterij canuntur: & ante hos, ea, quæ in donorum propositione fiunt, & dicuntur, prima tempora œconomix significant. Ea verò, quæ post consequuntur, sacræ scilicet scripturæ lectio, ea causa recitantur, vt per hæc, & ad studium, cultumque virtutis prouocemur, atque inungamur: & vt Deum nobis propitium reddamus: vtque ea, quæ Christi œconomiam significant, audiamus. Et partim quidem hymnis hæc ipsa Deum personant, & ad virtutem nos cohortantur, eosque qui canunt, sanctificant: partim autem, talia ab Ecclesia ita electa & disposita sunt, vt sufficiant ad significandam Christi peregrinationem & politiam. Fiunt igitur ea omnia, quæ in sacra Liturgia peraguntur, vt quidem ipsa forma, & figura ordinis, & totius sacræ Hierurgiæ declarat, atque continet, instituti vsus gratia. Significant autem etiam aliquid ex operibus vel actionibus, vel passionibus Christi, quemadmodum prima introductio Euangelij ad altare: oblatio item preciosorum donorum. Fit enim vtrumque primùm, vsus ipsius, & necessitatis causa. Nam & Euangelium, ideò primùm adfertur, vt legatur: dona deinde, vt sacrificium exactè perficiatur: vtrumque tamen, significat seruatoris ostensionem atque apparitionem: primum quidem illud, incipientis manifestari obscuram, & imperfectam: hoc verò postremum vltimam illam & perfectissimam. Vt au-

rem hæc, quæ dicta sunt, principium & mediū salutis nostræ declarant, ita finem & consummationem operis vniuersi, illa omnia, quæ in ipsa donorū oblatione perficiuntur, designant. Vti quidem primus ex omnibus D. Iacobus ille, qui frater domini dicebatur, ab ipso Christo Domino instructus nobis tradidit: vt quidem & plurimi sanctorum Patrum Canones testantur: & Ecclesiasticæ historiæ docent: & veritas ipsa, vsusque apud nos perpetuus confirmat. Post verò Magnus Basilius eodem modo, quod & ipsa forma eius Liturgiæ, quam nobis perscripsit, docet, & diuinæ preces, quas item nobis tradidit, abundè repræsentant. Sed & Chrysostomus: In hanc seruatoris œconomiam omnia docet referri: vt nobis ipsorum contemplatio ante oculos posita, animas quoque sanctificet, & ita ad capiendā sacra dona, reddat idoneas. Et quemadmodum tū, cū semel in ara crucis, ea ipsa hostia, oblata est, orbem erexit vniuersum, sic & nunc considerata, mentes nostras efficit diuinas. Quanquam quod magis est, ne tū quidem, cū in cruce pendeat, aliquid vtilitatis attulisset; nisi considerata, & credita fuisset; cuius item causa, & prædicata est, & vt crederetur, ipse Deus, innumerabilia machinatus est. Neque enim alia ratione posset, quod suum est, facere, aut aliquem seruare, si eos, quos curare & seruare debuit, quod fuerit, latuisset. Sed tū quidem, cū nostræ salutis causa suscepta fuit, Apostolica prædicatione publicata, reuerentiam erga CHRISTVM,

CENSURÆ ORIENTALIS

fidem, & dilectionem, in animis gratorum hominum efficiebat: nunc autem ab his, qui iam crediderunt, in his ipsis diuinis mysteriis studiosè conspecta, beatas has affectiones, non quidem denuò inserit, verùm iam insertas, conseruat, & renouat, & auget: & in fide quidem firmiores, in pietate autem & charitate, ardentiores, & feruentiores nos facit. Nam si ea, quæ in nobis non fuerint, vt sint, effecit, hæc eadem multò facilius, seruare, custodire, atque renouare poterit. Quibus autem virtutibus ornatum, ad ea sacra mysteria accedere sit necesse: & sine quibus ea aspicere sit impium ac nefarium, illa sunt, religio, fides, ardensque in Deum charitas. Eamque ob causam oportebat contemplationem, quæ nobis posset hæc inferere, in sacrificij constitutione significari, vt non mente solùm, sed etiam quodammodo oculis ipsis videremus: summè, inquam diuitis Christi paupertatem, eius, qui sua maiestate complet omnia, in aliena terra hospitia & peregrinationes: eius, qui est benedictus, contumelias, & opprobria, impassibilis passionem: & quantum ipse odio habitus: quantum nos dilexerit: tantusque cum esset, quantum seipsum humiliauerit: & quid passus, quidve agens, hanc tantam præstantem, & admirandam in conspectu nostro præparauerit mensam: vt ita salutis nouitatem admirantes, multitudinèque misericordiarum eius stupore perculsi, reuereamur eum, qui sic nostri misertus est, qui tantam nobis attulit salutem:

illi nos, animasque nostras credamus: illi vitam nostram commendemus: igne item ardentis dilectionis, corda nostra erga illum accendamus. Vbi enim tales fuerimus, tunc demum poterimus, & securè, & familiariter, in tantorum mysteriorum igne versari. Neque enim sufficit ad hoc, vt tunc tales simus, ea, quæ Christi sunt, aliquando didicisse, & ea scire, sed necesse est etiã tunc mentis oculos illic figere, & ea actu contemplari, omnia alia cogitatione tali tempore ex animo reiecta: si modo velimus, ad eam sanctificationem, quæ ex his donis prouenit, vt iam diximus, animum nostrum aptum, & accommodatum, reddere. Non enim ipsis solis verbis oportet veram pietatem metiri, sed magis rebus, & operibus ipsis. Sub aspectum enim, vt ita dicam, hoc ipsum sacrificium, omnia deducit, ipsamque contemplationem, animis nostris infert: vt sic euidentius nobis per oculos impressa imaginatio, penitus non det locum obliuioni eius mensæ, sicque pleni diuinis cogitationibus, participes efficiamur sacrorum mysteriorum, sanctificationem sanctificationi addentes, & à gloria in gloriam subleuati. Et hic quidem est sensus, hæc mens, quasi in compendio oculis nostris subiecta, totius Christiani sacrificij. Habent tamen deinceps singulæ partes, peculiare suas contemplationes, & rationes: vt ipsarum precum harmonia, ipsum opus sacrû: ipsa viuorû & mortuorû sanctificatio. Ante autem omnia per totã mysterij celebrationem, apparet saluatoris nostri susceptæ carnis œconomia.

Cur enim non statim in altari proponuntur sacra? Quia offerebantur quidem Deo sacrificia ab antiquis, partim ratione carentium animalium eedes, partim vasa aurea, & argentea: corpus autem Christi, etiam vtraque habere videtur. Nam & ipsum, in honorem & gloriam Dei Patris, mactatum est, dedicatum autem ab initio Deo. Et donum erat ipsi, quia primogenitus. Dona enim hæc Deo offeruntur, tanquã primitiã vitæ: & quod mutatur panis in ipsum corpus Christi, vnde & abscinditur & separatur, ab his, quæ sunt eiusdem generis: & sectio quædam tantum, & non totus offertur panis: (Passionemque & mortem Domini in eo imprimit.) Et quandiu quidem panis hic in propositione situs est, panis solum purus & simplex est, ad ministerium Dei tantum dicatus. Post verò panis ille verus, qui de cælo descendit, efficitur, verbique ipsa veritate, verè & realiter immutatur. Et hæc quidem, in eum sensum recuperatã salutis nostræ accepta, talia sunt. Si verò rationabiliter, atque ad mores & vitam relatè, hæc referre atque interpretari voluerimus, mille linguis opus esset: neque tamè rem totam pro sua dignitate explicare possemus. Iussit enim ipse Dominus, vt hæc in memoriam eius peragantur, ne ingrati & immemores simus. Illa enim est, vel in humanis prima, & summa beneficij, ab eo, qui illud accipit, benefactori, recompensatio, si illius sit memor, earumque rerum, per quas beneficio affectus est. Huius autem conseruandæ memoriæ, ho-

mines multas rationes excogitarunt, sepulchra, inquam, statuas, columnas, dies festos & celebres, publica demum certamina. Quarum rerum omnium finis est vnus, ne præstantes viri, eorumque erga nos merita, vlla vetustate, quæ rerum omnium edax est, consumerentur. Vt autem in illis statuis, quas præstantibus viris, pro rebus præclare gestis, erigimus, victorias, quarum beneficio seruati sumus, vel inscribere, vel depingere solemus, ita in his ipsis diuinitus nobis traditis, & relictis donis, mortem illam sacram, cuius beneficio seruati sumus, in cuius virtute omnes inimicos nostros deiecimus, effingimus, planèque imprimimus. Neque verò rudem aliquam, & mortuam formam, & imaginem in eis inscriptam habemus, quod in cæteris fit, sed illud ipsum viuum corpus, & sanguinem, victoris & seruatoris nostri Iesu Christi, sacris ad Deum precibus, gratiarum item actionibus, iubilationibus, confessionibus, postulationibus confectum atque consecratum. Petimus autem ab illo primum pacem, & salutem animabus nostris. Magna enim vtilitas est diuinæ pacis: vel potius, magna huius virtutis in omnes partes necessitas. Cuius enim animus multis perturbationibus, tanquam fluctibus iactatur, atque fluctuat; illum possibile non est, quietè cum Deo coniungi, ac conuenire posse. Quemadmodum enim pax, multa, vnum quodammodo reddit, ita perturbatio, vnum, multa efficit. Non pacem autem in hoc loco tantum petimus, sed etiam salutem animabus nostris:

Mat. 6.

fic enim ipse Christus præcepit, primum quæ-
rere regnum Dei, ut sic omnia adiiciantur no-
bis. Regnum autem Dei nihil aliud est, quam
certa quædam salus animarum nostrarum. Sed
ut Christi ipsius veri capitis, ita & Ecclesiæ cor-
poris eius, in his mysteriis forma quædã, & re-
præsentatio conspicitur, non tanquam in fi-
gnis tantum, sed tanquam in corde membra, &
in arboris radice ramus: & sicut dicit Dominus,

Ioan. 15.

tanquam in vite palmites insunt. Nô enim est
hic solum nominis communitio, vel analogiæ si-
militudo est, sed res eadem. Etenim corporis
Christi & sanguinis mysteria, quæ participan-
tur, in humanum corpus non mutantur, sed ip-
sum in illa mutatur, vincentibus illis, quæ sunt
præstantiora. Nam etiam ferrum, cum igne ha-
bens consuetudinem, fit ignis, non autem dat
igni, ut sit ferrum: & quemadmodum ferrum
inflammatum, non ferrum, sed ignem aperte
videmus, ferri proprietatibus ab igne omni-
bus absumptis, ita etiam Christi Ecclesiam, si
quis videre potuerit, eo ipso, quod ei vnita est,
& est eius carnis particeps, nihil profectò a-
liud eam esse videret, quam ipsum verum

I. Cor. 12.

I E S V Christi corpus. In huncque ipsum mo-
dum dicit Paulus, Vos estis corpus Christi, &
membra ex membris eius. Non eius tantum in
nos curam, & providentiam, aut instructio-
nem, & admonitionem, item nostram in eum
subiectionem, significare volens, illum quidem
caput, nos autem corpus appellavit: (qua ra-
tione item & nos quosdam cognatos, amico-

tum
vtem
quod
nem
capit
Fit a
item
don
num
tion
Qua
reco
cruc
fusti
beat
dem
quo
fere
illi i
ctio
ipfa
que
guir
uifi
mu
cha
rati
qu
ver
bla
& f
am

rum membra, exuperantia quadam orationis
 vrentes, vocamus,) sed illud ipsum significans,
 quod dicebat, fideles scilicet, per hunc sangui-
 nem viuentes in Christo vitam, & verè ab ipso
 capite dependentes, hoc corpore indutos esse.
 Fit autem in ipsa sacra Hierurgia, sanctorum
 item memoria, tum, cùm ipsa proponuntur
 dona, & tum cùm offertur sacrificium. Do-
 num enim est reuera, sacrumque donarium, ra-
 tionalisque victima, hoc tantum mysterium.
 Quam excellenti quodam modo perficimus,
 recordantes eorum, quæ pro nobis facta sunt,
 crucis, & aliorum, quæ Christus pro nobis
 sustinuit. Et alio item modo memoriam per-
 beata matris illius facientes, multa in eius lau-
 dem & gloriam dicentes, ad intercessionem
 quoque sanctorum omnium, exorantes, of-
 ferentes, rationalem ex illius donis & datis,
 illi ipsi cultum offerimus, hymnis & benedi-
 ctionibus suam maiestatem laudantes. Sicque
 ipsa oblatio perficitur inuisibile sacrificium, sit-
 que specierum mutatio, in ipsum corpus & san-
 guinem Iesv Christi, diuina operante gratia in-
 uisibiliter, mysticis precibus, hæc talia dona
 mutantibus. Vocatur autem potissimum eu-
 charistiæ nomine hoc ipsum sacrificium, atque
 rationalis cultus, hoc quidem ob eam causam,
 quòd nullum inducit factum, sed solùm vtens
 verbis sacramentalibus, hanc DEO offert o-
 blationem, mutationemque diuini corporis
 & sanguinis efficit, illud verò ab eo, quod est
 amplius, quodque primò & præcipuè spectat,

Rom. 6.

2. 1. 2. 3. 4. 5. 6.

atque operatur, gratiarum inquam, actione. Longè enim plures gratias agendi occasiones habemus, quàm supplicandi. Multò enim plura accipimus, quàm ea sunt quibus opus habemus, omnia enim penè, quod quidem ad Deū attinebat, accepimus, qui nihil reliqui fecit, quod nobis non dederit. Sed hæc quidem assequendi, nondum tempus aduenit, in quo genere est corporum immortalitas, & cœleste regnum, alia verò iam consecuti, non retinemus, eiusmodi est remissio peccatorum, aliaque bona, quæ per sacramenta nobis suppeditantur. Et fontes quidem primi sacrorum missæ mysteriorum isti fuerunt: Christus Deus noster, ipse primus & summus pontifex, & qui ab eo quasi immediate proflexerunt, ipsi inspectores, & ministri eius sancti Apostoli, qui facti sunt, tanquam ex fonte flumina lætificantiæ ciuitatè Dei, qui iuxta præceptum domini, ea, quæ in aures audierunt, in tectis, & supra domos prædicare debuerunt, & impletum est, quod diuinus Dauid prædixit; Non sunt sermones neque loquelæ, quibus non audiantur voces eorum. Collectio igitur vniuersarū caerimoniarum sacræ hierurgiæ facta est: Primùm à D. Iacobo Apostolo, fratre domini, Hierosolymitano Episcopo, vt quidem testatur 32. Canon concilij in Trullo habiti his verbis; Nam & Iacobus Christi domini nostri secundū carnē frater, cui Hierosolymitanæ Ecclesiæ Thronus primū est creditus; & D. Basilius Cæsareæ Archiepiscopus, cuius gloria omnem terrarum orbem

orbem peruasit, mystico nobis in scriptis tradito sacrificio, ita tradendum in sacro mysterio ex aqua & vino sacrum poculum ediderunt, vt quidem in sacra peragitur Liturgia. Inueniuntur tamen & significationes quædam, per monumenta Ecclesiastica sparsim, & ipsum D. Marcum Euangelistam, suæ item Ecclesiæ, sacræ & mysticæ oblationis hierurgicas, ceremonias similiter, composuisse. Siue autem eam ob causam, quod vtriusque Apostoli volumina fuerint deprauata, (quemadmodum posterioribus temporibus, ipsius Clementis constitutiones, itidem) siue ob prolixiorum rerum sacrarum expositionem, medica quadam ratione, à sancto patre nostro magno Basilio breuius, & concisus ordinata sunt, deinde ab ipso D. Chrysostomo, certo non cõstat Hoc vnum certo scimus, quod à maioribus nostris, duo Tomi nobis relictæ leguntur, hætenusque extant, ex quibus sacram celebramus Liturgiam, ipsius inquam magni Basilij, atque sancti Patris nostri Ioannis Chrysostomi. Vno Spiritu sancto vterque, conscriptus, vnusque & eiusdem traditionis, præter id, quod sancti Basilij superat, & plenior est verbis, diuus autem Chrysostomus, compendiosus, & concisus loquitur. Ex his igitur sacris libris, ad hanc vsque diem mysticum offerimus sacrificium, ita, vt magnæ quidem quadragesimæ, sacri Pascatis, Dominicis diebus, & quibusdam aliis, magni Basilij Liturgiam legamus, atque ex illa sacrum oblationis mysterium perficimus, in aliis autem die-

bus Diuum sequamur Chrysoftomum . Cū
igitur hæc, quæ apud nos est Dei Ecclesia, prin-
ceps sit aliarum Ecclesiarum, in omnique cog-
nitione, & gratia Dei familiam ducat, ac in-
cōtaminata quadam sinceritate, gloriatur splē-
dore Apostolicarum & Patriarum traditionū,
ac non ita pridem primas partes orthodoxæ
veritatis retulerit, ac in caput sit constituta, æ-
quum est vniuersam Christianorum repub.
atque Ecclesiam, sic, & non alio modo, diuina
mysteria, sacrāmque Liturgiam, sanctè celebra-

αὶ δὲ ἀνάγ-
κα τὸ ποί-
ησαι καὶ
τῶν χριστιανῶν
ἐστὶν ἡ χρι-
στουθεῖα με-
τὰ τῷ νό-
μῳ ἰαχού-
βου ἢ τοῦ
μαρκου πυ-
λῶν καὶ τῆς
ἐπιστολῆς,
καὶ κηφα-
λαίων τῶν
ἀποστόλων.

re, vt & ipsa celebrat . Quòd si necessitas ali-
quo in loco postulet, vt vetusta consuetudine
Liturgia peragatur, nimirum, vel secundum
D. Iacobi institutum, vel D. Marci fortasse, his,
quæ pietatis & compendij sunt conseruatis,
in laudem Dei præpotentis, libera ab omni re-
rum mundi huius impedimentis, cōsideratione
& discretionē adhibita, sacra nobis pera-
genda est Liturgia. Ita vt primò & principali-
ter sanctificationem, ex ea diuinorum dono-
rum communionē, consequamur: vt in ipsam
substantiam animæ nostræ, per ipsum corpus
nostrum transeat. Hoc enim significans B. Pau-
lus ait: Qui adhærent, inquit, domino, vobis est
spiritus, vt potè, quod in anima primò & præ-
cipuè, hæc vniō, & coniunctio consistat. Ibi
enim propriè homo, ibi sanctificatio, quæ vel
ex virtutibus humano etiam studio partis pro-
ficiscitur, consistit: inde etiam ipsum peccatum
ibi iridem ea curatione, quæ ex donis proman-
nat, homo curatur: corpori enim omnia ex

Cor. 6.

Matt. 15.

anima adueniunt. Et quemadmodum à malis
 cogitationibus, quæ ex corde exeunt, inquinatur,
 ita etiam inde est ei factificatio, siue eà quæ
 à virtute, siue quæ à sacramentis, sed longè ex-
 cellentius, longè melius, longè perfectius, pro-
 uenit. Duobus enim modis diuina hæc Hierur-
 gia, & sacrum hoc mysterium nos sanctificat.
 Vno quidem modo ipsa mediatione, eò quòd
 offeruntur dona, siue ipso oblationis actu, eos
 qui offerunt sanctificant, & eos pro quibus of-
 feruntur, Deumque illis propitium reddunt.
 Alio autem modo, sacra ipsa participatione &
 communione, quia nobis verus cibus & po-
 tus, vt dicit Dominus, fiunt. Ex quibus quidem *Ioan. 6.*
 modis, primus ille communis est viuus atque
 defunctis, etenim pro vtrisque offertur sacri-
 ficium. Secundus autem modus solis viuenti-
 bus proprius est, cum mortui amplius, nec co-
 medere nec bibere omnino possint. Quid igitur
 dicet aliquis? Propterea ne, nec sanctificatur
 hac sanctificatione, quæ prouenit ex participa-
 tione, & deteriori sunt in hac parte conditione
 mortui, ipsis viuètib? Minimè. Nà & his qui-
 dè CHRISTVS se cõmunicat, eo modo quo
 ipse nouit: qui item vt vobis clarius innotescat,
 vt & cætera alia multa ad hanc rem perti-
 nentia, ex ipsa interpretatione sacre Liturgiæ
 & hoc & alia multa discere poteritis.

Tertiodecimo loco docetis, &c. *Sumptum est hoc totum fere Caput ex Nicolai Cabasila, viri imprimis pij, & longè doctissimi, libro, de divino altaris sacrificio: ex quo eodem in locis quibusdam corrigi & illustrari potest.*

Sacram Hierurgiam, &c. Non uno, nec eodem nomine, hoc loco Græci, ut & tota vetustas, sacrificiū altaris ornant, atque explicant. Nunc enim communissimo, eoque usitatissimo λατρευτικῶν nomine utuntur quàm Strabo δημοτικῶν ὑμνηστικῶν, hoc est, publicum muneris ministerium, & functionem interpretatur: quomodo Isocrates dicere solebat: Magistratum functiones λατρευτικῶν, ἢ ἐργαστικῶν, hoc est, ministeria, non quasi faciendi artes esse. In re sacra, primum hoc vocabulo usus est diuinus Lucas ἐπιποδοτικῶν ἡμακαὶ τῆς λατρευτικῆς ἐοπετεῖς sunt dies ministerij eius, hoc est, sacrificij, quod in vice sua obibat Zacharias. Et in actis λατρευτικοῦ τοῦ θεοῦ τῶν ἁγίων, quod Erasmus interpretatur, cum illi sacrificauerūt Domino & ieiunauerūt: quo deinceps vocabulo, omnes alij consequentes scriptores, in hoc mysterio sunt usi. Nunc ἱερουργικῶν hoc est sacræ operationem vocant, quo nomine D. Ignatius Apostolicis temporibus proximus uti solet. Nunc μυστηριακῶν, quasi summi mysterij nomine utuntur: quo nomine Gregorius Nazianzenus delectatur. Nunc τελετικῶν, id est, summe ceremonie, quomodo Sinesius τελετικῶν ἀπορίων hoc est, arcanum mysterium, hoc sacrū appellauit. Inde Lucianus eam ob causam saluatorem nostrum cruci affixum esse dicit, quod nouam in Palestina τελετικῶν, hoc est ritum & sacrificiū constituerit. Hinc

Christum τελεταρ χρῑ primium tanti mysterij condito-
 rem, magnus Dionysius appellare: ipsum autem sacri-
 ficiū τελετη̄ τελεταρ, quasi carimoniana carimonia-
 rum absolutissimūque ritum, & sacramentum no-
 minare solet. Vocant item εὐσφοεῑ hoc est, oblationē
 quo nomine, & si ipsa dona aliquando, & munera,
 qua vel ad conficiendum hoc sacrificiū, vel ad mi-
 nistrorum victum conferri solebant, appellantur, quae
 proprie à veteribus χρετοφοεῑ dicebantur: saepius ta-
 men ipsam rem sacram designant, quomodo ipsam cō-
 cilium Nicenum utitur: Neque inquit regula,
 neque consuetudo tradidit, vt hi qui offerendi
 sacrificiū non habent potestatem, his qui of-
 ferunt corpus C H R I S T I, porrigant, vbi verbo
 εὐσφοεῑ, Patres illius concilij vtuntur. Sic ipsi A-
 postoli, Canone 3. & 7. ἀνα εὐσφοεῑ appellare so-
 lent. Sic Ignacius: Non licet sine Episcopo, neque bap-
 tare, neque εὐσφοεῑ id est offerre. Vocant item hoc idē
 mysteriū nunc quidem simpliciter θυσια, quomodo
 ipsi Apostoli Canone 3. quomodo Ignacius & de θυσια
 τερονομιᾱ οὐ δε̄ δοχλω̄ στατη̄ id est, neque sacrificiū
 immolare, neque carnā celebrare, sacrificiū simul
 & communionem complexus, quod utrumque Lati-
 ni Missa nomine appellare solent. Quomodo item: &
 D. Lucas nomine δοχῶς usus est. Nunc verò cum ad-
 ditione quomodo Na'lian' Xenus ἀναμικτω̄ θυσια, hoc
 est, in cruentum sacrificiū: Iustinus εὐσφοεῑ ἄλλω
 θυσια, id est, quod offertur sacrificiū appellat: ἰεργ̄,
 item & φειροδεις μω̄ η̄ειω̄, quomodo sapius Chryso-
 stomus, ἀγαπῶ, id est, dilectionem, quomodo Tertul-
 lianus, & alij plurimi ολωαζλω̄, εὐσφοεῑ, collectionē
 atque gratiarum actionem vt passim omnes appellant

Iustinianus ²⁰⁷ ^{et} ^{enouendū} oblationē in nouellis nominat, sed & hac hactenus.

Illi siquidem Psalmi qui quasi, &c. *Frustratim* hac ex Cabasila prouiciuntur, potius quā continuantur, prōinde libet totum locum Cabasila apponere. Quæ autem post Psalmos, sacrarum literarū lectiones, & alia id quod sequitur. Nam et si dicatur alius esse vsus lectionum & Psalmodarum, ea enim adsumpta esse, vt scilicet ad virtutem nos vnguant, & vt Deum propitium reddant, nihil tamen prohibet, quō minus & hoc, & illud possint, & eadē, & fideles ad virtutē inducant, & Christi œconomiam & dispensationem in carne significēt. Quemadmodum enim vestes, indumenti quidem vsū implent, & corpus tegunt: eō autem quōd tales vel tales sunt, nonnunquam & artificium, & vitā, & dignitatem eorum, qui induci sunt, significant, ita etiam se habet in his. Quia enim diuinę scripturæ, & verba diuinitus inspirata, & hymnos Dei comprehendunt, & ad virtutem adhortantur, eos, qui legunt & canunt, sanctificāt. Quia autem talia electa sunt, & ita sunt ordinata, & aliam habent potestatem, & sufficiūt ad significandam Christi peregrinationem, & eius institutionem. Neque enim ea solū quæ coluntur, & leguntur, sed ea etiam, quæ in celebrando peraguntur, eodem modo se habent. Fit enim vnumquōdque, præsentis vsus gratia: significat autem etiam aliquid ex operibus, vel actionibus, vel passionibus Christi.

Cur enim nō statim in altari proponuntur, &c.

Duo sunt intra *deus* *phuc* id est sanctum tabernaculum in orientali Ecclesia Altaria: unum in medio *foia* *te* *or*, quod variis nominibus appellatur Sacram mensam, Sancta sanctorum, Cathedram, Locum Dei, Requiem, propiciatorium, magni sacrificij officinam, Christi monumentum. Et eius glorie tabernaculum: tot que item vocabulis ab antiquissimis Patribus insignitur: ex quibus colligere licet, quam magnifice illi senserunt de eo sacrificio quod in hoc peragitur altari, longe secius, quam nostri prophani isti rerum diuinarum inquinatores. Est & aliud minus altare, in quo sacerdos sacra preparat, quod prothesis dicitur, quasi propositio, quod panis consecrandus in eo primum ponitur.

Quia offerebantur quidem primo Deo sacrificia. Integer locus. Et sententia Cabasila haec est: Initium autem ducamus ab eorum, quae in propositione fiunt & dicuntur, contemplatione, & ipsa eorum allatione donorumque oblatione. Cur enim non statim ad altare ducuntur & sacrificantur, sed primum tanquam dona Deo dedicantur? Quia offerebantur quidem Deo sacrificia ab antiquis, ratione carentium animalium caedes, & sanguis. Offerebantur autem etiam dona, quemadmodum vasa aurea, vel argentea. Corpus autem Christi etiam utraque habere videtur. Etenim sacrificium quidem posterius exitit: quando pro gloria patris est interfectus: de dicatus autem erat, & oblatus Deo, ab initio: & donum erat ipsi preciosum, & tanquam adsumptum, ut nostri generis primitiae, & propter legem, quod erat primogenitus. Ea de causa, ea, quae nunc offeruntur,

per quæ corpus illud significatur, non statim ad altare ducuntur, & sacrificantur, sed hoc quidem fit postea: prius autem Deo dedicantur, & dona pretiosa Deo, & fiunt, & vocantur. Ita fecit CHRISTVS. Quando enim panem & vinum, manibus acceptum, ostendit Deo & patri tanquam dona ea Deo offerens, & dedicans ostendit. Et vnde nam hoc constabit? Ex eo, quod Ecclesia hoc facit, & ea dona vocat. Non enim id faceret, nisi CHRISTVM hoc fecisse sciret. Auduit enim ipsum iubentem: Hoc facite; & non dissimiliter eum est imitata.

Iussit enim ipse Dominus, vt hæc in memoriam eius peragantur, &c. *Rem totam sic explicat Cabasila.* Sed quam de causa hæc iussit: & ad aliquid respiciens, hanc recordationem à nobis exegit? Ne ingrati & immemores essemus. Est. n. benefactoribus ab iis, qui beneficio affecti sunt quedam gratiæ relatio, eorum meminisse, & eorum per quæ beneficio affecti sunt. Huius autem cõseruandæ memoriæ, homines multas rationes excogitarunt, sepulchra, statuas, columnas, dies festos & celebres, certamina, quorum omnium vnum est, institutum, nõ finire, vt viri præclari & præstati virtute, obliuioni maderentur. Tale est etiam, quod dicit seruator: Alij quidam alia, obliuionis quarunt remedia, vt recodentur eorum qui ipsos beneficio affecerunt, vos autem in meam recordationem hoc facite & quemadmodum ciuitates fortium virorum per quos victoria affecuta sunt, vel qui eis salutem attulerunt, aut res earum recte gesserunt, columnis inscribunt,

ita etiã in his donis, nos mortẽ domini adscribi-
 mus, in qua vniuersa sita fuit, aduersus malignũ,
 victoria. Et per statuas quidem, ciuitates so-
 lum habent figuram corporis benefactorum:
 nos autem ab hac oblatione nõ habemus figu-
 ram corporis: sed ipsum corpus eius, qui se-
 gessit fortissimè. Hoc ipsum etiã antiquis con-
 stituit, vt in figura facerent id, quod nunc est
 in rerum veritate. Id enim erat Pascha, & agni
 occisio. In memoriã reuocat cedis illius ouis &
 sanguinis, qui seruauit Hebræis in Aegypto
 primogenita. Et hæc quidem est ratio recorda-
 tionis.

Sed & Christi ipsius veri capitis, &c. *Tractat*
hæc in hunc modum Cabasila. Significatur autem
 Ecclesia in mysteriis, non tanquam in signis,
 sed tanquam in corde membra, & in arboris
 radice ramus: & sicut dixit Dominus, tanquã
 in vite palmites. Non enim est hic solũ no-
 minis communio, vel analogiã similitudo:
 sed res eadem. Etenim corpus Christi & san-
 guis, mysteria, sed Ecclesiã hæc sunt cibus,
 & verus potus: & eorum particeps effecta,
 non ea mutat in corpus humanum, veluti a-
 liquem alium cibum: sed ipsa in illa mutatur,
 vincentibus vis, quæ sunt præstantiora. Nam
 etiam ferrum cum igne habens cõsuerudinem,
 fit ignis: non aut dat igni, vt sit ferrum: & quẽ-
 admodum ferrum inflamatũ, nõ ferrum, sed
 igne apertè videmus, ferri proprietatibus om-
 nino ab igne deletis: ita etiã Christi Ecclesiã, si
 quis videre potuerit, eo ipso, quod ei vnita est

& est eius carnis particeps: nihil aliud videbit, quàm ipsum corpus Domini. Propter hanc rationem: Vos estis corpus Christi, inquit Paulus, & membra ex parte. Non enim Christi in nos curam & prouidentiam, instructionemque & admonitionem, & nostram in eum subiectionem significare volens, illum quidem caput, nos autem membra appellauit, sicut & nos cognatorum vel amicorum membra vocamus, hyperbole vtentes, sed illud ipsum significans, quod dicebat, fideles scilicet iam per hunc sanguinem viuētes in Christo vitam, & verè ab illo capite dependentes, & hoc corpore indutos: Propterea non est à ratione alienum, hic Ecclesiam per mysteria significari.

Sicque ipsa oblatio perficitur inuisibile sacrificium, et cætera. *Clarius hac idem Cabasila in hunc modum tractat: De ipso autem sacrificio, operæpretium est illud quærere. Quia enim non figura sacrificij; neque sanguinis imago, sed verè est mactatio & sacrificium.*

Quæramus, quid est, quod sacrificatur: panis, an corpus Domini: videlicet, quando dona sacrificantur, prius, quàm sunt sanctificata an postea? Et si panis quidem est, quod sacrificatur, primum quidem quod nã fuerit panis sacrificium. Deinde, non est hoc nobis misterium, videre panem mactatum: sed agnum Dei, qui sua morte tollit peccata mundi. Sin autem ipsum Dominicum cor-

pus sacrificatur, hoc cerre ne fieri quidem potest. Non enim amplius occidi vel percuti potest cum iam ab interitu, & corruptione alienum & immortale effectum sit. Quod si fieri posset, vt adhuc aliquid tale pateretur, oportet esse & qui crucifigerent, & omnia alia conuenire, quæ illud sacrificium effecerunt: siquidem non figura mactationis, sed vera mactatio esse ponitur. Deinde, quomodo Christus semel est mortuus & suscitatus, non amplius moritur & semel dicitur oblatus, vt multorum peccata auferret? Si enim in vnaquaque mysterij celebratione ipse sacrificatur, quotidie moritur. Quid ad hæc ergo dicendum est? Sacrificium, neque antequam panis sanctificetur, neque postquam est sanctificatus, peragitur, sed eo ipso tempore, quo sanctificatur. Sic enim necesse est omnia, quæ de eo creduntur, conseruari, & nihil omnino excidere. Quænam autem ea sunt? Sacrificium hoc, non esse imaginem, & figuram sacrificij, sed verum sacrificium: non esse panem, id, quod sacrificatur, sed ipsum Christi corpus: & propterea vnum esse agni sacrificium, quod semel factum est. Et primum videamus, an non figura, sed re ipsa sacrificium sit mysterij celebratio. Quod, non est ouis sacrificium, quæ ab eo, quod non est omnino occisum, in occisum fit mutatio, hoc etiam hæc fit: panis enim, qui est in sacrificatus, mutatur tunc in id, quod est sacrificatum. Mutatur enim à pane non mactato, in ipsum corpus Christi, quod verè mactatum est. Vnde, quem-

admodum in oue mutatio, verè sacrificium operatur: ita iam hic propter hanc mutationem id, quod peragitur, verū est sacrificiū. Mutatur enī non in figurā, sed in rē mactationis, in ipsū corpus Christi, quod sacrificatū est. Sed, si panis quidē manēs fuisset sacrificatus, panis esset, qui mactationē suscepit: & fuisset mactatio tūc panis sacrificiū. Quoniā autē vtraq; mutata sūt, & in sacrificatū, & panis: & factus est pro in sacrificato quidē sacrificatus, pro pane autem corpus Christi, propterea mactatio illa, nō in pane, sed tāquā in subiecto cōsiderata, corpore Christi, nōn panis, sed agni Dei sacrificium, & est, & dicitur: clarū est autē, quod his positis, nihil necesse est, multas fieri oblationes corporis Domini. Quia enim fit hoc sacrificium: agno non tunc occiso, sed pane mutato in agnū occisum, clarū est, quod fit quidem mutatio, sed non tunc fit occisio: & sic id, quod mutatur quidē, multa, & mutatio sēpè: id autē, in quod mutatur, nihil prohibet vnum & idem esse, sicut vnū corpus, ita etiam occisionem corporis vnam. Et hæc quidem de his.

Princeps sit aliarum Ecclesiarum, & cæt. *Qui fuerunt ab antiquo principes Apostolorum, & quasi columna, qui itē principes Ecclesie, ex Paulo, Actis 14. Apostolorum, clarū est. Clarum item ex Concilij Nicæni, quod isti se in omnibus sequi dicunt, Canone 6. & 7. & 39. in cuius Synodi patrum Catalogo, & subscriptionibus, ne nomen quidē Byzantini Episcopi reperitur. Clara itē sunt Cōstantinopolitanorū Patriarcharū ad Damascū, Leonem I. Gregorium item I. &*

ceteros Pontifices istius primatus causa, ne quid-
 quam facta postulata. Clara illorum verè Aposto-
 lica responsa. Verùm noua nobilitas semper in recen-
 sendis titulis, & stemmatibus, multum est odio-
 sa, quantoque minus illis abundat, tanto illa ma-
 gis iactat, & ostentat. Illudque maximè in Gracis
 nunc apparet ambitionis tale vicium esse, quòd ul-
 timum sapientem deserat: nam & illos olim iam
 omnia planè deseruerunt: fastus tamen quidam, &
 ambitio, in illis adhuc apparet. Non habere autem
 illos ullam legitimam causam, cur sibi hunc vendi-
 cent primatum vel Canon, quem pro ea ambitione in
 Constantinopolitano Concilio ipsi tulerunt, abundè
 indicat, qui talis est: Constantinopolitanæ ci-
 uitatis Episcopum, habere oportet primatus
 honorem post Romanum Episcopum, pro-
 ptereà, quòd sit noua Roma. si ergo ideo prima-
 tum obtinere debet, quia noua Roma est, cur igi-
 tur veteri se anteferunt? Verùm nos hac de re non
 plura dicemus, sed potius Patriarcham Patriar-
 cha opponemus, totumque tractatum Gennadij
 Scholarij Patriarchæ Constantinopolitani de isto
 principatu, quo maiorem fidem res ha-
 beat, ut & istorum & aliorum
 oculi confodiantur, huic
 loco apponemus.

GENNADII SCHOLA

rij Patriarchæ Constantinopoli- tani defensio de Prima- tu Papæ.

Secctio I.

ECCENunc quintum & ultimū
decreti caput accedit, ut suam res-
ponsonem accipiat, quemadmodū
& præcedentia. Ergo quia labo-
rem explicandi, quæ mihi de qua-
tuor primis capitibus viderentur,
non desugi, nequaquam decet hoc aut silentio inuol-
uere, aut debita responsione fraudare. Equum est i-
gitur omni adhibito studio, & de hoc capite quæ di-
ci possunt asserre, ne & ipsum debita sibi careat por-
tione, imò & alijs adiungatur sacrorum patrum, &
doctorum, diuinis, & theologis testimonijs commu-
nitum, ut cumulati, quod polliciti sumus, præstemus.
Quidnam verò hoc est, Ecclesie caput, Papæ primatus
quemadmodum sacre synodi decretum aperte clamat.
Præterea decernimus Apostolicā sedem & Ro-
manum Pontificem in vniuersum orbem pri-
matum obtinere, eundemque esse beati Petri
principis Apostolorum successorem, & ipsius
Christi in terris vicarium patrem, & magistrū
omniū Christianorū. Hoc profecto, nescio quomodo
quis inficiari possit, cum apertissimè Christus, &
omnes doctores, manifestius quàm si vel tonitruum
personaret, hoc ipsum vociferentur, Christus ergo an-
te suæ passionis tempus, ad Philippi Casaream per-
gens, interrogauit discipulos suos dicens: Quem me

Mat. 16.

dicunt homines esse filium hominis? animad-
 uerte exquisitum theologici sermonis sensum: nam
 quando de communibus hominum sententijs percontat-
 rur, Apostoli occupant responsionem dicentes per sin-
 gulos: Quidam Iohannem Baptistam, alij dicunt
 Heliam, alij Hieremiam, alij vnum ex Prophe-
 tis Quanda vero de illorum sententia explicanda in-
 terrogas, & quam existimationem de eo haberent,
 cum diceret: Vos autem quem me esse dicitis? tunc
 nemo Apostolorum locutus est, quia ipsi aliorum prae-
 sides erant, Petrus autem ihs, & toti orbi terrarum prae-
 sidebat: & ij quidem tanquam praesides aliorum sen-
 tentiam explicabant. At cum Petrus Apostolorum prae-
 ses esset, pro illis affert responsionem, illi enim primatum
 velut eiusdem scholae socij detulerunt: vnde & auda-
 cter Christo respondet: Magister interrogas quem te
 dicimus esse? tu es Christus filius Dei viui. Consi-
 dera magnificam petri confessionem: ideo & saluator
 ad eum: Beatus es Simon Bariona: quia caro &
 sanguis non reuelauit tibi, non humana sapien-
 tia hoc te docuit, neq; ab hominibus didicisti,
 sed Pater meus, qui in caelis est, hanc tibi admi-
 rabilem theologiae reuelauit, pater igitur meus te
 docuit. Ego autem tibi dico, quod tu es Petrus,
 & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, &
 portae inferi non praeualebunt aduersus eam. Neq; hic
 substitit, imo progrediens, dicit: & dabo tibi clauis
 regni caelorum: & quaecumq; ligaueris super terram,
 erunt ligata & in caelis, & quaecumque solueris
 super terram, erunt soluta & in caelis. Quis ergo se
 Christianum professus haec abnegabit? nisi forte Chris-
 tianismum exuere velit.

- Sectio 2.
 Ioan. 20 *Sed quid huic obiciunt : qui id oppugnant ? ad omnes hoc dixit Christus , ubi dicit : Accipite Spiritum sanctum , quorum remiseritis peccata , remittentur eis , & quorum retinueritis , retenta sunt . Et alibi . Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones , & super omnem virtutem inimici Et rursus : Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium*
- Luc. 10: *omni creaturæ . Et alibi : Quæcunque ligaueritis super terram , erunt ligata & in cœlo : & quæcunque solueritis super terram , erunt soluta & in cœlis .*
- Mat. 16. *Hac & nos constitemur , dicimusque , quod in commune hos constituit magistros orbis terrarum , & omnibus gratiam tribuit peccata dimittendi , quoniam vsque ad orbis terminos ipsos destinauit . Necessè enim erat eos habere potestatem baptisandi , docendi prædicandi , & omnibus gentibus dicendi , quæ opus esset . Caterum erat utile , vel potius necessarium , hoc caput habere , ut inter eos esset ordo , & caput : ne sine capite aberrarent , vnde confusio magis oriretur , quàm vno : ex quo dissolutio & ordinis perturbatio esset consecuta : quia ubi non est ordo , ibi dissolutio : nam ordinis perturbatio dissolutionis principium . Gregorius cognomento theologus , id confirmat : nam mundanos principatus videmus perturbari , discindi , atque aboleri , quando inter se iuncti non sunt : quoniã si duo de primatu regna decertent , utrumque extinguitur : hoc & saluator dixit : Omne inquit , regnum in seipsum diuisum , desolabitur , igitur in commune ad omnes hoc Christus dixit : (nemo negabit hoc :) sed seorsum Petro : Tu es Petrus , & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*
- Luc. 11. *& reliqua ,*

& reliqua, ne oriretur inter eos diuisio, vt dixi-
 mus, ac perturbatio. Si ergo ea vera sunt, quod mun-
 dana potestates, quando disiuncta sunt, intereunt, &
 dilabuntur, quomodo Christus debuit Ecclesiam suam
 omittere sine capite? vt confusio sequeretur, & ex
 confusione destrueretur. Sed vt supra omnem ordi-
 nem positus: & vt existens is, qui ordinem constituit
 voluit & ordine suam societatem, videlicet Ecclesia-
 sticam, contineri: & vt ipse in terris erat caput, Do-
 minus, & magister discipulorum, & pater, & pa-
 stor: sic cum decreuisset ad paternum thronum as-
 cendere, Petrum praefectum ipsis constituit patrem &
 magistrum: & vt vno verbo dicam, suum vicarium
 ac successorem. Ostendit autem, & alibi ante suam
 passionem, se principatum, primatum, & Petro tradidisse,
 vbi dicit: Petre, saepius expetiuit sathanas vos,

Luc. 22.

vt cribraret sicut triticum, ego autem rogavi
 pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquan-
 do conuersus, confirma fratres tuos. *Audu hoc,*
 ego rogavi pro te, & illud: Tu aliquando conuersus,
 confirma fratres tuos: quid tibi videtur, scilicet con-
 firmare fratres: nisi eum esse illorum principem, & eos
 confirmare, Et alibi idem ostendit dicens: Simon

Mat. 16.

vade ad mare, & mitte hamum, & cum pis-
 cem, qui primus ascenderit, tolle, & apperiet os
 eius, inuenies staterem, illum sumens da pro me
 & te: ex eo cognouerunt discipuli, Petrum ipsis principem
 praefecisse. Hac Christus ipse antequam pateretur, enun-
 ciavit, vt dictum est. Post resurrectionem autem (vt Ioanni
 tonitruum filio videtur, qui scripsit Euangelium) Petrus in-
 tuens in incundissimum Domini vultum, inquit: Domine
 quid placet tibi, vt ego faciam? Iesus interrogauit

Ioan. 21.

hunc ter, Petre amas me, & in unaquaque interrogatione, pastorem illis designauit, dicens: pascue oues meas: pascue agnos meos, *Qui terna interrogatione contristatus, ait uertim siens, Domine, tu scis omnia, tu scis quia amo te. Cuius dominus triplici interrogatione, uoluit triplici abnegationi mederi. Postea terra constituit ipsū pastore, ut magistrum: idque multis ostendemus rationibus & testibus, præcipue uero Ioannes Damasci oculus, in uita Barlaā, et Ioasaph, Indorū, testatur ita dicens: Aufugit hostis diabolus, ob Petri pœnitentiā, pudore suffusus: at ille rursus princeps electus erat, ueluti terræ magister, Id & sapiēs Leo imperator in exapostularijs dicit: Partī quidē post diuinā resurrectionē, ter, Petre amas me, in terrogās Dominus, suarū ouīū cōstituit pastore partī uerò Simoni oueis tradidit ad pascēdū, ut charitatē mutuā tepēderet, requirēs ab eo curā pascēdi: & idē dixit: Petre si amas me, pascue agnos meos. Petrus uerò intelligēs, quod magnū est primatus, & multæ uirtutis egēs, uidēsq; Ioanē, quē ualde Christus diligebat, q̄ sequebatur ait. Hic autē quid? quasi uerò dicens, me domine & magister designas caput discipulorū, hūc autē à te dilectū quid iubes esse? qui & petiit ab eo sedere à dextris suis, & anteq̄ peteret, curauit à matre id fieri, ut uel à dextris, uel sinistris collocaret ipsum, in gloria saluatoris. Ex quibus aperte colligitur hic cathedra primatus. Quod si de celesti cathedra doctores hoc intellexerunt tamen et hoc pacto possumus interpretari. Sed ne cui occasio praberetur exponēdi quod de omnibus dixit discipulis, quacūque solueritis & quacūque ligaueritis: respōdet Dominus, uelut eū increpās: Petre si cum uolo manere, donec rursus ueniā, quid ad te? tu sequere me.*

Mar. 3.

Ioan. 21.

Matt. 20.

Nā sequere, nihil aliud ostēdit, nisi sequere me hoc baculo pastorali: ac veluti quādo ego vobiscū erā, custodiebā vos, cū pater esset vester, caput, et magister, sic et tu sis pro me & sequere me, in hoc p̄ncipi patu, docēs, et cōfirmās fratres tuos: te enī in terra esse volo prome. Ideoq; manet vsq; ad hāc diē, & manebit Petrus Christiū sequēdo per successores suos, vt orationis progressu declarabitur. Ex his saluator suā mentē ostēdit, vt dictū est, antequā pateretur, et post resurrectionē. Ceterū sācti patres, & acta œcumenicorū conciliorū, manifestissime idem cōprobāt. Quid igitur iure aduersus hac potestis afferre: nisi fortē id quod à multis audio predicari, quod hi vitā Petri non viuūt: nā ille pauper, hi verō sunt diuites: & aliud vitæ genus nunc Papa ducit quā Petrus: quomodo est ergo successor eius? Duo animaduerto hīc reprehēdi, quæ omitti nō possunt. Primū quod ille pauper erat, hic diues. Secūdū, aliud genus vitæ vivebat ille, aliud hic. Ad primū quidē illis sic respōdēdū est: scilicet, quod opes, & ea, quæ possidet nō ipse sibi cōparauit, neq; per vī ab aliquo extorsit, sed ante multas ætates & annos, nō tātū ante schisma, et diuisionē Ecclesiarū, sed paulo post Christi a sūptionē in cælū, et ante sanctā magnā & primā synodū magnus Cōstātinus Imperator inuictus, Siluestro, sanctissimo, sūmoq; p̄ncipali, largitus est: quēadmodū in eodictō cōtinetur & in sacris Canonū libris inuenitur. At et nos id ad verbū apponemus, ne aliud videamus afferre, quā propria eius verba sonāt. Equū esse iudicauimus, vnā cū omnibus satrapis nostris, et vniuerso senatu, optimatibus, & cuncto populo imperio Romanæ gloriæ subiacenti, vt sicut S. Petrus, vicarius ex persona filij Dei, est constitutus in terris, ita & Episcopi successores principis Apostolorum ampliores

Sectio. 3.

Decretū
inuicti Im
peratoris
& Magni
Constanti
ni, ad sā
ctissimū
Siluestriū,
Romanū
Papam.

principatus potestatem, quam regnum gloria nostra
 habet, obtineant. Hoc & a nobis, & a nostro conces-
 sum est imperio. Et volumus ipsum principem Apo-
 stolorum, & successores ipsius, ex eius persona, primos
 apud Deum esse patres & defensores. Et sicut nostra
 Imperialis potestas in terris colitur & honoratur,
 ita eius sanctam Romanam Ecclesiam, veneranter
 honorari decernimus: & amplius, quam nostrum
 imperium, terrenumque thronum, sedem sacratissimā
 beati Petri, gloriose exaltari. Sancimus etiam ut
 principatum teneat, tam super quatuor sedes, Ale-
 xandrinā, Antiochenam, Hierosolymitanam, Consta-
 ntinopolitanam, quam etiam super omnes in univer-
 so orbe terrarū Ecclesias Dei. Et pontifex qui per tem-
 pora ipsius sancte Romana Ecclesia existit, celsior,
 & princeps cunctis sacerdotibus totius mundi existat:
 & eius iudicio, quæ ad cultum Dei, vel fidem Chri-
 stianorum, vel stabilitatem procuranda fuerint, di-
 sponantur. Aequum est enim, ut ibi diuina lex obtine-
 at apicem & primatum, ubi sanctus legislator Chri-
 stus Iesus saluator noster, misso beato Petro iussit cathe-
 drā tenere: & ubi crucis patibulū passus est, & beata
 mortis calicem bibit, vestigijs inhaerendo, sui nostrique
 magistri: & ibi gentes capita inclinare, propter confes-
 sione nominis Christi, ubi eorum magister Beatus Pau-
 lus protensa ceruice, propter Christū, coronā martyrij
 suscepit: & ut usque ad mundi consummationē ibi
 quarant magistrum, ubi sanctorū suorum reliquie
 conquiescunt: & ibi proni & in terram procidentes
 celestis regis Dei. & saluatoris nostri Iesu Christi
 ministerijs in seruiamus, ubi seruimus illi superbo
 regi. Tradimus igitur ipsis sanctis Apostolis beatis

Petro & Paulo & post hos beato Siluestro, & omnibus successoribus eius, qui vsque ad consummationem mundi ascensuri sunt ad sedem beati Petri, ab hoc die palatium imperij nostri Lateranense, quod omnibus mundi palatijs praefertur, & supereminet: deinde diadema sive coronam capitis nostri, simulque & torum, nec non & superhumeralis, quod imperiale, affolet circumdare collum, verum etiam chlamydem purpuream, atque tunicam coccineam, & omnia, Imperialia indumenta, seu etiam dignitatem imperialem praesidentium equitum: conferentes ei etiam imperialia scepra, simulque cuncta signa & bāda, & reliqua ornamenta imperialis culminis, & gloriam potestatis nostrae. Viris etiam diuersi ordinis, reuerendiss. Clericis sanctae Romanae Ecclesiae seruientibus, illud culmen singularis potentiae, & praecellentiae, habere sancimus: cuius amplissimus noster senatus videtur gloria adornari, id est, patricios, & consules effici: nec non & ceteris dignitatibus imperialibus eos promulgamus decorari. Et sicut imperialis est decorata militia: ita clerici sanctae Romanae Ecclesiae, adornari decernimus. Et quæ admodum imperialis potentia, diuersis officij cubiculariorum, nec non & hostiariorum, atque omnium excubitorio: ita & sanctae Romanae Ecclesiae decorari volumus. Et ut amplissimè pontificale dec. praefulgeat decernimus: ut clerici eiusdem Romanae Ecclesiae lintheaminibus, id est, candidissimo colore decoratos equos equitent: & sicut noster senatus calceamentis utitur, sive sandalijs, albo ex lintheamine: ita & caelestia sicut terrena, ad laudem Dei decorentur. Prae omnibus autem licentiam tribuimus, & concedimus beato Siluestro, Episcopo Papae Romanae urbis, & successoribus a-

CENSURÆ ORIENTALIS

ius, beatis Episcopis ad honorē & gloriā Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi, & magna Apostolica Ecclesia: ut si quis senator proprio cōsilio clericare uoluerit, et in religiosorum numero clericorum cōnumerari in magna et Apostolica Ecclesia: nullus ex oībus presumat impedire. Præterea decernimus, ut ipse religiosissimus pater Silvester magnus Episcopus, & eius successores oēs Episcopi, ferāt diadema sive coronā, quā ex capite nostro ipsi tradidimus ex auro purissimo, et preciosis margaritis, ut ipsi adornatum capitis utatur ad laudē Dei & honorē sanctorum apostolorum. Ipse uero beatus Papa Silvester, sub corona, sive papalithia, quā habebat, ad gloriā Dei et sancti Petri, noluit ferre coronā ex auro & margaritis, et ideo quia ipse noluit ex auro coronā, nos splendidiss. lorum, quod significat sanctā resurrectionē, capiti sancto eius, nostris manib⁹ imposuimus: & tenentes frenum equi ipsius, pro reuerētia beati Petri, firatoris officium illi exhibuim⁹: statuetes eodē loco, oēs eius successores singulariter uti in processionib⁹, ad imitationē imperij nostri. Vnde ut pōtifficis apex nō uilescat, sed magis quā terreni imperij dignitas, gloria et potētia decoretur, ecce tū palatiū nostrum, ut prædiximus, quā Romanā urbē, et oēs Italia sive occidentaliū regionum prouincias, loca, ciuitates, castra, beatisimo pōtiffici et patri nostro, et uniuersali Papa Siluestro, tradidimus, atque reliquimus ipsi, et successoribus eius potestatem, et robur firmum imperialis iussione. Et per hac diuinum iussum, et pragmaticum constitutum, sanctis patribus Romana Ecclesia, in perpetuum decernimus permanenda. Vnde congruum perspeximus, nostrum imperium et regni potestatem, ad orientales transferri regiones, et in Byzantiæ prouinciæ optimo loco, nomini nostro ci-

uitatem edificari, & nostrum illic imperium constitui: quoniam ubi principatus sacerdotum, & Christiana religionis caput, ab imperatore caelesti constitutum est, iustum non est, ut illic imperator terrenus habeat potestatem. Huius vero imperialis decreta paginam, propriis manibus roborantes, super venerandas reliquias sancti Apostoli, & principis Petra posuimus, & ibi iurauimus haec omnia inconcussa seruare, & successores nostros Imperatores, in archiuis nostris haec custodire, tradidimus patri nostro, sancto, & vniuersali Episcopo, & Papa & per eum omnibus successoribus eius Episcopis, domino & saluatore nostro Iesu Christo annuentes, iubemus omnia, quae supra scripta sunt, firmiter in secula obseruari.

Vides, quo pacto inuictus imperator, magnus dico Constantinus u fuit, qui elargitus est, quae nunc ab Ecclesia possidentur: quodque neque per vim accepit, neque alicui extorsit, & quod cuncta ad honorem & gloriae caelestis regis terrenus consecrauit, quodque omni reuerentia & pietate, adhibita liberalissimè Ecclesiae donauit. Ea accepit siluester duas potissimum ob causas: unam quidem propter fidei seruiorem, & imperatoris propositum, ne eius animi pietatem scandalizaret, si munus reiecisset: alteram, ut Ecclesiae reuerentiam apud omnes excitaret, quae egestate premebatur, & persecutionem patiebatur, & contenebatur, ab impiis tyrannis & imperatoribus, qui Constantinum precesserant. Ad haec, ut terrena potestate frueretur, quoniam complures habebat aduersarios, & tunc, & in praesentia habet spirituales & mundanos. Qui mentem habet, intelligat: nam in egestate constituta, denuò fuisset exagitata, ut sub Constantino

Sectio 4.

euenit, & seuior consecuta esset persecutio, quam tunc sub quibusdam, qui palam quidem Christianismum profitebantur, clam verò Gracam religionem amplectebantur: negantes penitus Christi in carne presentiam, sapiusque tentantes eam imminuere, & ad nihilum redigere. Tertiã quoque responsionem merito adiungemus: quod primi admirabiles summi pontifices, multo antè prouiderunt, & omnium primus B. Siluester, scilicet, quod in extremis diebus, apud homines fides immi-nueda foret, nec eundem seruorẽ & reuerentiã habitura quam iam inde à principio obtinebat inops & egens Christi Ecclesia: quodque habentes, praualituri foret, nõ habentes autẽ pro nihilo futuros, propterea decreuerunt ut aliquid haberet ad sumptus faciendos Ecclesia, ne ab ullo contingeretur. Quicunque enim Romanã Ecclesia conspexerint, ut ipse conspexi, qualẽque reuerentiã, terra reges & principes eo se conferentes, ipsi exhibet, ij profecto mecum testabuntur, me uera dicere: nam si inops esset, in nullo prorsus honore haberetur apud eos qui inani gloria tantum promouentur, & per vim colunt. Quid ergo ideo non est Ecclesia? & hac de causa non debemus obediẽtiã, & honorẽ ei prestare, quod opulenta est, & potestatem magnam habet? absit tanta absurditas: nam & Christum et in simulabimus, qui mendicus natus est, & mendicitatem exercuit & inopiam predicauit: postea docuit se esse terræ regem sempiternum. Et rursus, data est mihi omnis potestas & in cælo & in terra. Et iterum, quando ueniet filius hominis in potestate sua: num dicet hæc uera non esse: minime profecto minime. Itaque Ecclesia contigit, ut sponso eius Christo, scilicet inopem esse genitam ex infructuosa Iudeorum synagoga, patra-

latim verò effectam diuitem ex aqua videlicet & spiritu, nunc autem opulentam, magnamque potentiam consecutam. Ad secundum, quòd summi pontifices in presentia, Petri vitam non viuunt, respondendum: quamquam asperum alicui dictu videbitur, si praesidem, fratres, Romana sedis incusatis: cur non & incusatis orientis pontifices, qui veteru Pontificum & Apostolorum vitam non viuunt? hoc est, Alexandrinum, qui non viuunt, sicuti Marcus: Antiochenum, sicut Ignatius, cognomine Deifer: Hierosolymitanum sicut Iacobus, qui fuit Domini frater: Constantinopolitanum, sicut Andreas proo-cletus, sed Romanum tantum reprehendere vultis? Quanam id de causa: quia Latinus & barbam radit atque quarta feria & parasceue oleum ac pisces comedit. Haec igitur sunt, quae carpere scitis: auaritiam, ebrietatem, insciam, nescitis carpere. Si peccatores ut vos arbitramini, sunt Romani pontifices, quid ad vos non nostrum est disquirere & damnare nostros principes, propheta aperte clamante: Principi populi tui non maledices, sed nec insurgere aduersus pastorem ouibus licet: audimus enim dicentem Dominum: Super cathedram Moysis, sederunt scribae & Pharisaei: omnia quaecunque dixerint vobis facere, facite: secundum verò opera eorum nolite facere: quoniam poterant & illi Domino respondere, non teneremur pontificibus obedire, quamuis in Moysis cathedra sedeant, quia sunt peccatores: at id non dixerunt: sciebant enim, quòd in cathedra Moysis sedere, ostendit eos potestatem Moysis habere, quamquam essent peccatores, & Moysis vitam non viuerent, quòd propheta & sancti non erant, sicuti Moyses. Ita &

hi beati Petri sedem regunt, potestatemque illius habent: ac veluti principatum gerentes, & domini, iubent, nos vero subiciuntur. Sin autem vitam Petri non vivunt, in villicationis die, rationem verbo reddent: at nos pro illis non reddemus: quod enim eis nos debemus, agimus: & obedientiam pro virili exhibemus. B. Gregorium audite dicentem: Oves, pastores nolite pascere, neque ultra fines vestros insurgere: latis est vobis si bene pascamini.

Sed ut penitus os vobis obstruam, ostendere vobis ex testimonio sanctorum doctorum Ecclesia incipiamus: quod Romana Ecclesia alias antecellat, & monarchiam obrineat, tanquam inter ceteras, postior, atque excelsior: inquit Anacletus: Sacrosancta Romana & Apostolica Ecclesia, non Apostolis, sed ab ipso Domino & salvatore nostro, primatum obtinuit, sicut beato Petro Apostolo dixit: Tu es Petrus, & super hanc petram, ædificabo Ecclesiam meam, quam beatissimi Apostoli, Petrus & Paulus, suo martyrio consecrarunt. Divinus Marcellus ita scribit: Rogamus vos, ut non aliud doceatis & sentiatis: quàm quod à beato Petro, & reliquis Apostolis, & patribus accepistis: ipse enim est caput totius Ecclesiæ, cui ait Dominus: tu es Petrus, super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam: eius enim sedes, primitus apud vos fuit: que postea iubente domino Romam translata est, cui adminiculatæ gratia diuina hodierna præsidemus die. Itē Leo Papa ait: Cū beatissimus Petrus Apostolus à Domino acceperit principatum, & Romana Ecclesia in eius remaneat institutis, nefas est cre-

dere, quòd sanctus Episcopus, discipul⁹ illius, Marcù, qui Alexadrinã primus gubernauit Ecclesiam, aliis regulis & traditionibus sua decreta firmauerit: cù sine dubio de eodẽ fonte gratiã, vn⁹ spiritus discipuli fuerit & magistri: nec aliud ordinatus tradere potuit, quàm quòd ab ordinatore suscepit. *Præterea, hoc decreto Constantini confirmatur, quod in Canonicis constitutionibus legitur, in quo præter alia multa & hoc habetur:* Decernentes sancimus, vt sacrosancta Romana Ecclesia principatum teneat, tam super quatuor sedes Alexandrinam, Antiochenam, Hierosolymitanam, Constantinopolitanam, quàm etiam super omnes in vniuerso orbe terrarum Ecclesia Dei: *ex quo colligere possumus, eum Romanam Ecclesiam veluti principem omnibus præponere, cui non solum Antiochia Ecclesia, verum etiam Constantinopolitana, & reliquæ, commendantur. Gregorius Dialogus ita dicit: Constantinopolitana Ecclesia sedi Apostolicæ subiecta est. Item ex Synodo Constantinopolitana: Constantinopolitanæ, inquit, ciuitatis Episcopum habere oportet primatus honorem, post Romanum Episcopum. Ad hæc Anacletus dicit: Romana sedes primatu, Dei gratia exornatur, quæ à Domino, non ab alio eum cepit: & sicut cardine ostium regitur, sic huius Apostolicæ sanctæ sedis auctoritate oēs Ecclesiæ Domino disponere reguntur. Item Callistus, dicit: Nò decet à capite mēbra discedere: sed iuxta scripturæ testimonium omnia mēbra caput sequantur, nulli verò dubiū est, q̄ Apostolica sedes, mater sit oīm Ecclesiæ.*

rum, à cuius regulis, nullatenus nos conuenit
 deuiare. *Item Gregorius aperte dicit: Nulli fas est,*
 vel uelle, vel posse transgredi Apostolicæ sedis
 præcepta, nec nostræ dispositionis mynisteriū.
 Sit ergo ruinae suæ dolore prostratus, quisquis
 Apostolicis uoluerit contrariè decretis, nec lo-
 cū deinceps inter sacerdotes habeat, sed exors
 fiat à sancto mysterio: *Itē Cyprianus sanctissimus*
dicit: Quicumq; Petri cathedrā, in qua Ecclesia
fundatur, dereliquerit, in ea ulterius esse nō au-
deat. Itē Nicolaus summus Pontifex ita scribit, Ro-
manā Ecclesiā solus Christus fūdauit, & supra
petrā fidei mox nascētis erexit, qui B. Petro, æ-
ternæ uitæ clauigero, terreni simul & cœlestis
imperij iura commisit. Nō ergo qualibet ter-
rena sapientia, sed illud uerbum, quo constitu-
tum est cœlū & terra, per quod deniq; omnia
condita sunt elemēta, Romanam fundauit Ec-
clesiā. Illius certè priuilegio fungitur, cuius au-
thoritatem fulcitur. Vnde non dubium est, quia
quisquis cuilibet Ecclesiæ ius suū detrahit, in-
iustitiā facit, qui autem Romanæ Ecclesiæ pri-
uilegiū ab ipso summo omniū Ecclesiarū ca-
pite traditū auferre conatur, hic proculdubio
in hæresim labitur: & cū ille uocetur iniustus,
hic est dicēdus hæreticus, fidem quippe uiolat
qui aduersus eam agit, quæ est mater fidei. Item
Pelagius addit: Turpissimū esse chisma, quodq;
homines eodem modo, ab alienigenis potesta-
tibus conterentur, & canonicæ scripturæ au-
thoritas, & antiquorum canonum ueritas do-
cet. Qui igitur ab Ecclesiastica sede scinditur,

in schismate ipsum esse nemo ambigit: quòd-
que aduersus Romanā & œcūmenicā Ecclesiā
conatur mēsam erigere: & vt schismaticum est
Romanā Ecclesiam pro capite non habere, sic
& hæreticum iura eius auferre: apertū est enim
quòd quicumq; ab ynitāte fidei vel societate,
Petri Apostoli quolibet modo semetiplos se-
parauerint, tales nec vinculis peccatorū absol-
ui, nec ianuam possunt regni cœlestis ingredi.

*Et hæc quidē occidentales patres doctores sine tergiver-
satione sic vti vides, & apertē pronuntiat. Secundum
hos orientales doctores, in testes adducemus, eosq; in-
ter se consentire, manifestissimē comprobabimus.*

Et primus Damasci præclarum lumen accedat: hic Sectio 6.
*enim in oratione, in Domini transfigurationem, à se
conscripta, cuius principium est. Eia festum diem
celebremus, ô Deo cara societas, post alia multa,
sic de proposita questione differit. Vt homo quidē
interrogationem proponit: vt verò Deus, latē-
ter ostendit, qui proximē secururus est: quem
sua præcognitione prædestinavit dignum Ec-
clesiæ præsidem, hunc tanquam Deus inspirat,
& per eum loquitur. Qualis autem est inter-
rogatio: quem me diciris esse? at Petrus arden-
ti incensus zelo, & sancto actus spiritu, respon-
dit: Tu es Christus filius Dei viui, ô beatum
os, ô labia felicissima, & paulò post, hæc est fi-
des recta, & inconcussa, super quam, vt super
Petram, Ecclesia est firmata, ex qua dignè co-
gnomen accepisti: hanc portæ inferi, hæretico-
rum ora, dæmonum machinamenta incurso-
nibus vexabunt, at non præualebunt: armis*

oppugnabunt, at non vastabunt: tela infantium sunt, & erunt eorum vulnera: languescunt illorum linguæ, & in ipsos conuertentur: sibi ipsi perniciem struit, qui se opponit veritati: hanc ipse suo redemit sanguine, tibi verò vt fidissimo seruo, in manus tradit: hanc inconcussam & mergi nesciam, tuis precibus serua, quia nunquam subuerteretur, nunquam vastabitur, secunda fiducia Christus dixit, à quo cælum firmatum est, terra fundata, & manet incòcussa, nam verbo cœli firmati sunt. Et paulò post, Christum deprecare, qui te regni clauigerum prædicauit: qui peccata ligare, & soluere est elargitus. Et post alia quædã rursus dicit: Sed cur Petrum, Ioannem, & Iacobum assumpsit: Petrum, vt verè ostenderet testimonium à patre testificatum: verbâque à se dicta comprobaret, quemadmodum pater cœlestis ei reuelauit: & vt eum, qui princeps futurus erat, & totius Ecclesiæ clauū suscepturus.

Animaduertis quod Petri & prædici, & totius Ecclesiæ principatum obtinenti clauum tradidit: profecto surdo a spidi, & aureis obstruenti sunt similes, qui neque audire voluit, nec videre. Nimirum inquit, at Petro tantum hoc datum est, sed non eius successoribus. Hoc, vt à fatuis prolatum verbum, omnisque sensus expertibus silentio præterire oportebat, quoniã nulla planè indiget responsione. Sed in gratiam eorum, qui volunt eos strenuè propellere, id ipsum vt omnis inscitia refertum refellamus: alioquin, si id concesserimus, Catholicam fidem subuertemus, & Christum falsum prædicasse dicemus, &

alia infinita absurda, inde sequentur: si Christi fi-
 des vsque ad Petrum & ceteros Apostolos perdura-
 uit, postea verò non: si Petro tantum & Apostolis tra-
 dita est, at non eius successoribus. O stultitiam nimis
 apertam, ò mentem perversam: quomodo Synodi sunt
 constituta in Ecclesia subsidium? quomodo canones
 synodales instituti sunt, si potestatem non habue-
 runt? quomodo magnus Constantinus obedi-
 entiam syluestro exhibuit in omnibus, tanquam Pe-
 tro? ut antea ex eius decreto scriptum est: quomodo
 Romanorum Imperator Alexandro Papa, inclinata
 ceruice, collum eius pedi submitit, cum diceret: super
 aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis
 leonem & draconem. At ille respondit: non tibi, sed
 Petro obedientiam exhibeo: & pontifex: & mihi &
 Petro: Quomodo igitur non erubescitis, hæc pronuncia-
 do? quomodo heretici à summo pontifice fuissent ex-
 pulsæ, à sacrisque conciliis: si vsque ad Apostolos Ec-
 clesia valuisset, postea verò non? quomodo hæc non di-
 xerunt, qui per temporum vices, hostes & inimici Ec-
 clesie Dei extiterunt: heretici nimirum. Illi enim ab
 œcumenica Ecclesia pulsæ, & exagitati, hoc dicere nõ
 audebunt: vos vero hæc afferentes, illorum defensione
 suscipere videmini. Oportet igitur, Arium Macedo-
 nium, Nestorium, Dioscorum, Senerum, ceterosque im-
 pijs illius cœtus hereticos, resurgere, gratiasque vobis
 reddere, & obnoxios esse: quia, quod illis ne in mente
 vnquam venit, vos eorum suscepta defensione affer-
 tis. Sed quod multa & infinita absurditates hinc
 orientur, & cœcis & manifestum, ideoque satis
 de his.

Sectio. 7.

Afferemus etiam alia testimonia, & sententias sanctorum Doctorum Ecclesia aperte comprobantium propositam à nobis quaestionem, quod Pontifex Romanus, totius Ecclesia caput est, & magister: & ipsi tantum datum est iudicare, & de fide inquirere, & ordinare totum orbem terrarum, atque hereticos sedibus pellere, & orthodoxos restituere. Ac primum vobis sententiam latam contra sacrum Chrysostrum in hoc testem adducemus, qua iniuste damnatus est ab his, qui Constantinopolitanas res gerebant, & exilio multatus. Cuius rei Innocentius Papa certior factus, Imperatorem cum uxore, ceterisque sacerdotibus & pastoribus, excommunicationi subiecit, ea conditione, nisi Chrysostrum in suam sedem reuocaret. Nam de Chrysostramo lata sententia, & in gratiam Eudoxia damnato, in Cucussum Armenia oppidum acerbo exilio ablegarunt: quam remis, ad Innocentium, sanctissimum Romanum pontificem detulit: non enim habebant alio quo confugerent orientales pontifices, nisi ad Romanum pontificem, cum iniurus afficerentur: dictum Domini ad Petrum in memoriam reuocantes. Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Quamobrem D. Innocentius, sacri Ioannis acceptis literis Constantinopolim scribit, ut Ioannem in suam sedem restituant. Quibus dicto non parentibus, ac Ioanne vita functo, iterum ad Arcadium, & Eudoxiam Imperatores, literas scribit, huius exempli.

Epist. Innocentij
Papæ.

Vox sanguinis Ioannis fratris mei, ad Deum clamat, aduersum te ô Imperator, ut olim iusti Abel, contra fratricidam Cain: sed omni ratione vindicabitur. Neque id commisisti tantum, verum etiam paci

pacis tempore persecutionem magnam in Ecclesiam
 Dei & sanctos eius instituit: magnum terra Docto-
 re, e sua sede indemnatum pellendo, Christi etiam una cum
 eo infectatus: neque vero vice eius doleo, quia is heredi-
 tate accepit cum sanctis Apostolis in Dei saluatoris no-
 stri Iesu Christi regno: quanquam non ferenda est ea
 iactura, sed animo angor, primum reputans salutem ani-
 marum uestrarum: postea ob eos, qui illo destituerunt, &
 esuriunt sue sapientissimæ doctrina præcepta, ac mo-
 uis imbuti: neque solum Constantinopolitana ciuitas de-
 trimentum sensit eius melliflua lingua, sed & omnis oc-
 cidentalis plaga est uiduata, eo amisso diuino viro, vni-
 muliercula suafu, quæ hæc voluit excitare tragædiâ:
 Veruntamen huius mundi ultionem ea non effugiet, et
 æternam postea paucis diebus interiectis, sentiet deced-
 do: quamuis enim Beatus Ioannes hanc vitam relinque-
 rit, fidem tuendo & fluctuantes confirmando, in sem-
 piterna tamen secula, inexhaustam gloriam, atque im-
 mortalem, est consecutus. Ad hæc, noua Dalida Eudo-
 xia sensim erroris nouacula te abradens, aduersus semet
 maledictionem comparauit, ex ore multorum vinciendo o-
 nus peccatorum graue, atque intolerandum: hoc præterea
 adiuncto proximè perpetratis facinoribus. Ideo ego pec-
 cator, & minimus, ut cui sedes est credita magni Pe-
 tri Apostoli, interdico tibi, & illi, participatione inte-
 meratorum mysteriorum Christi Dei nostri. Præterea,
 qualemcunque Episcopum, vel clericum in ordinibus
 constitutum, sanctæ Dei Ecclesiæ, qui ausus fuerit au-
 xilium præbere, & communicare vobiscum, ex quo
 tempore legeritis presens vinculum, deponi iubeo.
 Quod si vos, ut potestatem habentes, alicui vim infer-
 ratis, & transgressi fueritis canones vobis traditos à

saluatore per sanctos Apostolos: scitote, quod non ad paruum vobis imputabitur peccatum, in tremenda die iudicij, quando non poterit ulla dignitas mundana prodesse, & quæ latent, in omnium conspectum aspicienda effundentur. Arsacium vero, quem vos in sedem Episcopalem pro magno Ioanne induxistis, post mortem etiam deponimus, cum omnibus eiusdem sectæ Episcopis, atque socijs: indignus enim est, tanquam adulter Episcopatus: nam omnis plantatio, quæ non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur; nec nomen illius in sacris voluminibus inscribatur. Theophili depositioni addimus excommunicationem, anathematizationem, & plenam à Christianismo separationem.

Anima aduertis ex hoc loco auctoritatem illius diuinæ sedis, quod non solum viuentem deposuit Arsacium, verum etiam defunctum. Arsacium dicit, quem in sedem Ioannis induxistis, & defunctum deponimus: quod idem est, ac si dixisset, nolumus eum pontificum in libro inscribi, in futuro iudicio: nam in eo facile iubemus Ioannem aureum Constantinopolitanum pontificem esse. nunc & in futurum: Arsacium nullo pacto. At Theophili Alexandrini depositione (eò quod in Synodo Thessalonica coacta, in Eudoxie gratiam curauit, vt damnaretur, & in exilium pelleretur Chrysostomus) non fuit contentus diuinus hic summus pontifex: quanquam Synodalis erat ea depositio, coramque legatis, Adiecit excommunicationem (ô malum) & plenam à christianismo separationem: ô rem admirabilem: eum, qui semel baptisatus est in nomine sanctæ Trinitatis, & in Christianorum albo inscriptus: hic de libro delet,

LIS
quod non
tremen-
tas mun-
spectum
quem vos
duxistis,
eiusdem
est, tan-
atio, quā
nec nō
Theo-
n, ana-
no sepa-
llius di-
it Ar-
n dicit,
m etum
olimus
o iudi-
im Cō-
a futu-
lexan-
ca coa-
ur, &
nten-
syno-
dicit
ristia-
eum,
itatis,
delet,

Exiit Christianismo: hoc liquido ostendit potesta-
tem, quam habet ea diuina sedes. Si ergo ut vos
credidistis, Petro tantum tradita est, non eius
successoribus: quomam petro Theophilus, Arsacius,
Arcadius, Eudoxia, & ceteri, a Romano Pontifice
depositi, & damnati, non responderunt: tuus reprehe-
siones non estimamus: quod Petro tantum, non tibi
datum est id? at id quidem non potuerunt, nec dicere
ausi sunt: imo veram erratorum ab eo petierunt. Sed
hoc plane sufficit, ut arbitror, ad comprobandam Petri
& reliquorum Apostolorum successores, eandem pote-
statem obtinere, neque minorem horum successores.

Nunc ad alias probationes & indubitata testimo-
nia accedemus, quod si, & non alius, caput est plenitu-
dinis Ecclesie ex Epistola Imperatoris Iustiniani, ad
Epiphanium Constantinopolis Patriarchā, in sancta
synodo Trulli, ab ipsa coacta: cuius principium,
Imperator Iustinianus Augustus. Cuius recta, et incal-
pata religio, quā profitetur, et predicat sancta Dei ca-
tholica et Apostolica Ecclesia, nullo modo in nouatione
admittat: nos doctrinā sanctorum Apostolorum, &
eorū, qui post illos, in sanctis Dei Ecclesiis versati sunt,
sequentes, æquum esse existimauimus, notam, & testa-
tam omnibus spem, quæ nobis est relinquere, & cetera
eiusdem Epistola, in qua aperte perspicitur fides, & cō-
fessio ipsius, erga catholicam Ecclesiam.

Postea in sequenti alia Epistola, cuius principium
idem Imperator Epiphanio sanctissimo, & beatissi-
mo Archiepiscopo huius regia urbis, & œcumenico
Patriarchæ, hæc scribit.

Cum tuam sanctitatem scire velimus omnia quæ
ad Ecclesiasticum statum pertinent, necessarium esse

duximus, hac Epistola eidem significare, & per eam eidem aperire, quæ innovata sunt, quæ & eandem scire confidimus. Nam cum hic quosdam alienos à sancta Catholica, & Apostolica Ecclesia, inuenerimus sectantes errorem impiorum Nestorij, & Eutychetij, & eorum blasphemijs utriusque diuinum promulgauimus edictum, quod & tua sanctitas nouit, quo hereticorum insaniam confutauimus: cum nihil penitus immutauerimus, vel mutemus, vel transgrediamur Ecclesiastici status, qui hucusque Deo sancte perdurat, ut tue notum est beatitudini: sed per omnia seruamus statum unionis sanctissimarum Ecclesiarum quæ cum sanctissimo Papa, & Patriarcha veteris Romæ transacta est, ad quem his consentanea conscripsimus: nunquam enim feremus, quin omnia, ad statum Ecclesiasticum pertinentia, ad illius beatitudinem, uti ad caput sanctissimorum Dei sacerdotum, deferantur. Et quia quoties in his partibus heretici exorti sunt, sententia & iudicio illius venerendæ sedis, sunt repressi, licet & nobis dicere sic, & concludere: quod omnes, qui uolunt & habet ipsum pro capite, sancti sunt: & veri Dei sacerdotes, et serui fideles: qui uero nolunt, neque habet eum pro capite, non sunt Dei sacerdotes. Ita enim sacra illa synodus decreuit, cum dicit, ut capiti omnium sanctissimorum sacerdotum Dei.

Quod uero iudicium omne Ecclesia Dei in eo factum sit, audi: quod quoties in his partibus orientalibus scilicet, heretici exorti sunt, iudicio & sententia eius sunt repressi, quare qui eum non sequuntur, schismatici sunt & in hæresim delabuntur. Ideo cuncta quæ agunt ad ulterius sunt, & inutilia. Huius rei testis est sancta synodus Carthagenensis, ex Epistola, quam sancta sy-

nodus Carthaginēsis, & magnus Cyprianus, ad Iouan-
 num dedit, cuius est principium: Cum in unum con-
 uenissent dilecti fratres, inquit, cum sit unum baptis-
 ma, unus Spiritus sanctus, una Ecclesia, unione fun-
 data super Petrum Apostolum, iam inde à principio,
 ut Christus Dominus noster dixit, propterea omnia,
 quae ab ipsis scilicet schismaticis, & haeticis aguntur,
 falsa, stulta, inania, & adulterina sunt. Audis quod
 adulterina et inania vocat, quae praeter iussione[m] eius
 sunt gesta? sic cum ab omni parte fides exagigaretur,
 inde praesidium parabatur. Anastasius sancti Maxi-
 mi discipulus inquit: Cum fides concordissimè
 ab omnibus exagigaretur, nisi speciali gratia o-
 pem tulerit qui semper succurit, semine religio-
 nis apud veterem Romam nobis relicto, ad cõ-
 firmandã promissionẽ mentiri nesciam, quae fa-
 cta est principi Apostolorũ: *Quenam est promissio*
quae facta est principi, si nosti: illud est: ego orau[i] pro
te, ut non deficiat fides tua: & illud: confirma
fratres tuos: & illud: portæ inferi non praeuale-
bunt aduersus eam. Ex disputatione sancti Maximi
cum Theodosio quodam Caesarea Episcopo. Theodo-
sius: Excipe vocem, neque scruteris illius, sen-
sum. Maximus: nouas profecto & ab Eccle-
sia alienas de vocibus inducitis leges: si secun-
dum vos non opus est scripturarũ & patrũ vo-
ces scrutari: totam scripturam abiicimus, veterẽ
& nouam. Audiui enim Dauid dicentem: beati
qui scrutatur testimonia eius: in toto corde ex-
quirent eum, & iterum: mirabilia testimonia
tua: idèò scrutata est ea anima mea, & Dominus
in Euangeliis: Scrutamini, inquit, scripturas.

Psal. 118.

psal. 129. Certior ergo fiat dominus meus, quia non feram excipere vocem sine sensu, qui in ea latet, ne sciam manifeste Iudæus. *Theodosius*: Si quid dixerint patres, dico, & id scriptura, facio: duas naturas, duas voluntates, duas operationes: ingredere nobiscum, adiungete, & unio fiet. *Maximus*: domine non audeo hac de re à vobis capere attentionem, cum sim simplex monachus, sed quoniam pupugit vos Deus, ut exciperetis sanctorum patrum voces, ut Canon docet, Romanam de hac re scribite, vel Imperator, vel Patriarcha, vel Synodus, quæ ibi est: & post alia, neque vitabit Imperator, vel Patriarcha: imitari Dei humilitatem, inter seseque concorditer constituere, synodali petitione, ad Romanum Pontificem transmissa: & omnino, si reperiat ratio Ecclesiastica, quæ id concedat ob rectam fidei confessionem, convenite super hoc inter vos.

sectio 9. *Vides tu, qui non vis Petri successores eandem cum Petro potestatem habere, quomodo non alius ex Patriarchis potest de fide disquirere, & ordinare tantum, nisi Romanus Papa? quo pacto hæc audeatis dicere, & impudenter blasphemare? nam hæc de vobis solum, audire exhorresco, nedum asserere scilicet, quod Christi fides usque ad Petrum permansit, post Petrum, & usque ad hanc diem, non permansit: vos vero qua ratione id dicatis, quod totum est blasphemia, mirum est: quoniam si hoc concesserimus, tota fides dilabitur, & perit. O tuam patientiam Christe Rex: quomodo tuam fidem & Ecclesiam tuam permisisti Petro tantum, aut non eius successoribus? quo hucusque administrata est? quo sumus baptisati? quo synodi constituta? quo heretici eiectione quo*

Ecclesia illustrata est, capite sublato? quomodo Ecclesia hucusque perdurasset? (dicam fortasse audacius) nisi omnino caput habuisset, & potestatem, & unum pastorem, & regem, secundum Evangelicam vocem unum ouile eius, & unus pastor: multis capitibus res non egeret: ubi pastores vni non subiiciuntur, destruunt magis, quàm construunt: & subuertunt propè potius quàm dirigunt. Quomodo saluator ait, ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad seculi consummationem: non enim vsque ad seculi consummationem, in hac vita petrus mansurus erat: quare per hoc verbum manere, hic in presenti seculo, declaratur Christum manere, una cum successoribus Petri, ceterisque Apostolis. Legite & scitote, & attentè audite, quod qui hoc dicunt catholicam fidem & œcumenicas synodos euerunt, omnia quæ sancti tradiderunt & docuerunt, inania, et stulta efficiunt. Legite acta synodalia, & percipite ex ijs Ecclesia caput, ac Petri monarchiam, quoniam et in eius successoribus manet. An nescitis, Ephesinam synodum, latronis more, à Dioscoro Patriarcha Alexandrino, convocatam, et à Iuuenali Hierosolymitano, et ab alijs eiusdem sectæ Episcopis, contra veram fidem Flauiani Constantinopolitani Patriarchæ, sanctissimum Leonem Papam, illum diuinum solum eam dissecisse, et anathemati supposituisse? Epistolam quæ missa ad Chalcedonensem sanctam Synodum perferendam, qua accepta illam sanctam Synodum orthodoxæ fidei columnam eam vocasse: & secundum eam de proposta questione iudicasse: Episcoposque acclamasse: æterna Leonis memoria: vt Leo credit, ita nos credimus: vt Leo docet, ita nos prædicamus. Ac dum synodus celebraretur, Eutychianistas monachos à Martino Imperatores:

I. Ioan. 4.

Matt. 25.

Psal. 118.

petiisse, ut Synodus disiiceretur, & Symbolum Nicæ-
 num sufficeret: nihilque præterea quæreretur, ab eisq;
 sanctam Synodum postulasse, ut Epistola sanctissimi
 Leonis subscriberent, ac non obtemperantes, ut here-
 ticos condemnasse? Vides & audis, quod œcumenica
 sancta Synodus sexcentorum triginta patrum, nil legit
 aliud, quàm quod sanctissimus Leo Papa docuit solus?
 quodque hæretici disicere Synodū conati, Synodus postu-
 lauit, ut vel Leonis Epistola subscriberet, vel anathe-
 mate ferirentur: cui non paretes anathematisati sunt.
 Quomodo igitur vsque ad Petrum mansit, postea non?
 nam Leo quingentos propè annos à Petro vixit. Quo-
 modo Athanasius ad Iulium, Chrysostronus ad In-
 nocentium, Ignatius tertius ad Nicolaum, Theodoretus
 ad Leonem, Maximus ad Martinum, & ceteri o-
 rientis sacerdotes eiekti, ac suis sedibus pulsi, vel ipsi
 venientes confugerunt, vel literas dantes, significave-
 runt, unde literis acceptis suas sedes receperunt: nisi
 ij summum pontificem ac Petri successorem agnouis-
 sent, ut qui poterat eis esse præsidio? quomodo reges
 & principes inspectis Papa literis tacuissent, ac illis
 permisissent suas recipere sedes, quibus expulsi sunt: si
 Petri tantum potestas fuisset, at non eius successorum?
 Satis igitur, ut arbitror ostensum est: quod non solum
 ad Petrum tantum, verum etiã ad eius successores eadẽ
 potestas extēditur, vsque ad huius seculi cōsumationẽ.

Sectio. 10

Ostendetur præterea, quod sine illius assensu, non
 potest œcumenica Synodus, vel omnino vocari Synodus
 vel auctoritatem habere: quod in multis quidem alijs
 licet intueri, ut in præcedentibus exposuimus, & in se-
 quetibus exponemus. Præcipuè vero in vita sancti Ste-
 phani iunioris, de quo Metaphrastes diligenter scribit

vigesimatertia die Nouembris, ubi D. Stephanus ab
 hereticis accusatus, quòd eorū se non subiiceret synodo
 quā antea condiderant contra venerandas & sanctas
 imagines, cū eum subscribere decreto cogerēt ab ipsis
 promulgato: legite, mihi, inquit, vestrum decretū
 cæperunt que dicere, decretum sanctæ & œcume-
 nicæ sextæ synodi. Ne progrediatis vlteriùs sa-
 cer Stephanus magna voce clamauit. Quomo-
 do sanctam vocare audetis vestram synodum,
 que facta prophanauit? ipsa enim in suis actis
 constituit, non vocare Apostolos & martyres
 sanctos. Sed quò pergis? ad ædem Apostolorū,
 ad templum D. Gregorij martyris. Vnde venis?
 ab æde quadraginta martyrum. Propterea dicit
 diuinus vir, quomodo vestrā synagogam sanctā
 vocare audetis: cū ea facta violarit: neq; vult sã
 ctos vocare sanctos? O magnā incitiā! Aposto-
 los Dei & saluatoris nostri IESV Christi non
 vultis vocare sanctos, & vestrum satellitium
 aduersus Ecclesiam coactum vocatis sanctum!
 quo pacto œcumenica appellabitur vnquam,
 in qua Romanus præses nō præfuit? sine cuius
 assensu non possumus res Ecclesiasticas ordi-
 nare? Intelligis œcumenicam synodum non posse vo-
 cari, nisi Romanus Pontifex eam constituat: ac sine eo
 impossibile esse res Ecclesiasticas ordinari? quomodo
 ergo vos hac non percipitis? quoniam peritos videre,
 atque audire non vultis. Et ideo, quia semel cor vestrū
 falsa credulitate inbutum est: non potestis audire ve-
 ritatem, vel cernere. Maximus preterea ab hereticis
 exagitatus veterem Romam se contulit, ubi Mar-
 tinum sanctissimum Papam nactus est: quem die de-

eimatertia Martij, & nostra Ecclesia pro sancto colit:
 quanam de causa, quia illum Eccles. caput esse agnos-
 cebat, eo confugit ex eo loco Epistola conscribit ad Ma-
 rinum Cypri presbyterum, cuius principium, Diuina
 lege scdm Deū, locupletatus pater venerande:
 subdit paulo post, ex synodalibus actis Martini
 factissimi Pape nostri, de quo nunquam scripsisset, ut
 de sanctissimo Papa, nisi dominum totius Ecclesie cog-
 nouisset: eaque de causa rogauit, & synodum suorum
 Episcoporum cogeret, & impij dogmatis auctores ana-
 thematisaret, qui vnā rātam voluntatem in Chri-
 sto esse conuiciabantur: hoc in synaxario apud san-
 ctum Maximum scriptum est: legat quilibet die deci-
 matertia Augusti. Si ergo ut vos arbitramini, is non
 est, qui possit ordinare, inquirere, confirmare, dirigere,
 administrare Ecclesiam Dei, ut gubernator dirigit na-
 uim: quomodo hec gesta sunt, & alia multa his simi-
 lia: qua propter sermonis prolixitatem omitimus: nā
 si de ijs voluerimus dicere, in illis exponendis tempus
 nobis deerit. Quomodo cum ipsos excommunicationi
 subiecisset, qui ab eo anathematizati sunt, non cōtra-
 dixerunt, quamquam essent Episcopi, Patriarchæ Ar-
 chipiscopi: sed tanquam patri obtemperantes parue-
 runt, nunc verò, & qui neque ante pedes posita cer-
 nunt, contradicunt: quos ego Ecclesie aduersarios, ho-
 stes, & inimicos esse iudico: & conspiratores aduersus
 Apostolicos & synodales canones, qui recte docuerūt
 nos Ecclesie subici oportere. Nā statim à principio 133.
 Iustiniani Nouella: Sancimus inquit, secundum
 sanctorum decreta, sanctissimum veteris Ro-
 mæ Papam, primum esse omnium sacerdotum,
 Constantinopolitanum verò, secundum locum

obtinere post Apostolicam sedē. Præterea *quintus* Canon Sardicensis synodi, eodem modo eadē scribitur: etiam *Anastasius sancti Maximi discipulus*, post historiam *sancti Maximi*, post quædam alia inquit: Ad hæc & *Martini Papæ sanctissimi*, & capitis Apostolici & martyris, totius Ecclesiæ occidentalis principis. Item *magnus Gregorius Theologus* in Epitaphio in *magnum Basilium* inquit, quod eius ætatis Papa duos Episcopos misit, *Luciferum & Eusebium*, ad Eccles. *Cæsarea Cappadociae pacificandā*, quomodo in oriente misisset ad Eccles. cōponēdas: nisi princeps & gubernator fuisset totius orbis terrarum? Præterea *Anatolius Constantinopolitanus Patriarcha* à *Dioscuro* heretico est electus. *Sanctissimus* verò *Leo Papa*, in Epistola ad *Marcianum Imperatorem* post alia multa ait: Electionem *Anatolij Patriarchæ*, nulla habita quæstione, omisimus: eò quòd orthodoxæ fidei se adiunxit, Ecce ex hoc deprehenditur: quod si *Anatolius Dioscorig* heresim sequutus esset, ab eo utique fuisset indicatus: nec valetis contradicere, nam is erat *Constantinopolitanus Patriarcha*: & si huius index: ergo & *cæterorum Alexandrini, Anthiocheni, Hierosolymitani*: itaque omnium index. *Agapetus Papa* præterea ipsemet *Constantinopolim* est profectus, ubi *Anthimum Trapezuntium*, qui erat *Constantinopolitanus Patriarcha*, sed hereticus, sede deiecit: in locumque eius *sanctissimum Menam* suffecit. Vnde hoc nisi quod in omneis obtinet imperium: & quia iam inde ab initio id *Apostolo Petro* à Deo tributum est, & *successoribus eius*. *Proclus* præterea de *Romani Pontificis* assensu, in *sedem Patriarchalem* euectus est, secundum *Zonaram*. Ecce ostensum est,

Romanum Pontificem de Anthimo Constantinopolitano iudicasse. Leo sanctissimus Dioscorum Alexandrinum, & Iuvenalem Hierosolymitanum condemnauit: & ut de hæreticis, iudicium tulit. Felix sanctissimus Petrum Antiochenum deposuit, & anathemati subiecit. Quamobrem, cum Romanus sit summus pontifex, in omnibus Patriarchales sedes obtinet principatum: quomodo ergo tunc, nunc verò non? memo dicere hoc audebit. Sed tunc & nunc & usque ad seculi cōsumationem habebit imperiū. Et ut plenè intelligatis, nos vera dicere, & quam habeat potestatem ea diuina sedes, ad verbum Felicis Epistolam adiungemus, qua sic habet:

Sectio II.

Tua humanitati ea significari oportet, quæ rerum ordo postulat, quod & significari par est, in utilitatē serenitatis imperij tui: ac veluti adesset rogo, ut meas preces admittas apud amicos & rectas aureis tuis, tanquam Christianissimus Imperator: nulloque pacto, pietas tua existimet nos alium magis beneuolentia quam te prosequi: eo tamē excepto, qui te cupit cū Deo pacem habere. Quoniā tu fideli corde permotus, de tēporalis sedis potestate non ambigis, atque æternæ vitæ retributionem, ex superna voluntate pendere arbitraris: à mea paruitate suscipere digneris venerabilem & diuinam beatissimi PETRI principis Apostolorū confessionem: cui cum regni clauis credita sint, Christianissimo imperio tuo præparabit in cælis cum angelis mansiorem: qui cum primus in consummatibilem & inculpata in Dominum nostrum IESVM CHRISTVM fidem declarasset, ab ipso saluatore beatificatus est. Nā cum dixisset ad Dominum tu es Christus filius Dei viui, responsurū ab eo tulit, Beatus es Simon Bariona,

Gloriosissimo & serenissimo filio zeni Auguſto, Felix Episcop⁹ in Domino salutē.

quia caro & sanguis nō reuelauit tibi, sed pater meus
 qui in cœlis est: & super hanc confessionem tuā ædifi-
 cabo Ecclesiam meam, & porta inferi non præualebit
 aduersus eam: ut ex ea tolleret unde suum cognomen
 accepit quod est Christus Iesus & Deus, omnipotentis
 filius, Petrus primogenitus diaboli filius, cum indignè
 se in Antiochenam sanctam Dei Ecclesiam in sinua-
 uerit, & pontificiam sedem Ignatii martyris conqui-
 nauerit, qui Petri dextra pontificatum accepit, & Eu-
 statij confessoris & præsidis 318. sanctorum patrum,
 qui apud Nicœam coacti sunt, ausus est, dicere, non o-
 portere Christum vocare filium Dei secundum diuinā
 saluatoris sanctionem, diuinarumque scripturarum
 traditionem & patrum expositionem: sed unū ex tri-
 unitate passionem pro nobis sustinuisse, secundum diui-
 nitatis essentiam: veluti Arius, Apollinaris & Eu-
 nomius tradiderunt. His verbis aduixit salutiferam
 humanitatem, conuelleret secundum quam Christus
 passionem sustinuit. Fertur et unū ex nostris, tan-
 quam de semine Abrahamæ progenitus, multiplicatē
 Deorum inuexisse: nam sensus uerborū tres Deos in-
 ducit, mortuum unum duoque uiuos: abolet autem
 & consubstantialē sanctusque synodos, reddit irri-
 tas: Nicenam, Constantinopolitanam, & Chalcedo-
 nensem. Quin & Mariæ uirginitatem nō recipere re-
 perietur. Si enim uerbum ex ea incarnatum non sus-
 cepit humanitatem: quid uirgine opus est: cur Gabriel
 dixit ad illam, quod ex te nasceretur sanctum, uocabitur
 filius Dei: & dabit ei Dominus sedem David patris
 eius. Præter hæc impia & contumeliosa facinora, cum
 adulterare trisagium conatus sit addendo, crucifixus
 propter nos, in infinitas absurditates rē adduxit. Ac

ex. 1101

si. 10. 112

quamvis sapius à nobis, & à tua in Christo fraternitate sit monitus, & orientalibus, & ab Acacio Archiepiscopo vestrae regiae urbis, & Christi amico, conuertere se nunquam voluit. Propterea nunc sacra Dei Ecclesia, ex materno affectu, non cessat, tanquam ad praecipuum eius filium verba faciens dicere. O Christi amice Imperator, cultus nostri vinculum, quo vincuntur fideles, dissolui ne patiaris. Christi domini, & unigeniti filij tui cognomen, ne permittas violari: sanctissimam hymnodiam, qua & urbem vestram seruauit periclitantem, tanquam ab angelis tradita, in-

Ioan. 29.

violatam conserua. Petrum Arianæ superstitionis sectatore, ab Antiochena Ecclesia deturba. Quamobrem Petrus mea fide abrogata scindit mundi consensum: quamam de causa Petrus scindit tunicam meam de super contextam: Deus Pater principi Apostolorum precepit, quomodo vocari suum filium oporteret: unigenitus in Petri confessione fundauit me: Spiritus sanctus quotidie testatur mihi, dicens: ne quid iudices sci-

ad Cor. 12

re, nisi Iesum Christum, eumque crucifixum. Inimici inobedientes, dolosi, extra vineam positi, unigenitum Dei filium mactantes & lapidantes, & ligno crucis affigentes, eius vestem non diuiserunt: & Petrus vestem meam discindet? porta inferi non preualebunt aduersus me, & Petrus conatur meum parietem demoliri? Ego religiosissime Imperator te regno pulsam reduxi, improbos, & meis dogmatibus non parentes pro tuo fovere tradidi, & potentia tibi viam reseravi: inimicos, una cum eorum impio dogmate, deici antiquum tibi imperium, à Deo impetraui, qui in caelis regnat, à quo imperium accepisti. Respice ad tuum praedecessorem Imperatorem Marcianum, eiusque fi-

dem libens amplectere: hareticam Petri tyrannidem
radicibus quã primum euelle: Valerini Eutichetisq;
discipuli ab arce deiice, & ab Ecclesiastica admini-
stratione simulque & à sacerdotali dignitate preci-
pitari decernere. Reputa tecum ò Maxime legiti-
me fili, & inuicte Imperator, quã certa ultione Chal-
cedonensis synodus sit vindicata, & quã pœna de tuo
hoste supra: libera populos ab haretica Petri doctrina:
hac tecum legatione fungitur sancta Dei catholica &
Apost. Eccles. & ab ea ob iã expositas causas deposti-
tum in posterũ in communionẽ ne recipiatis: vestrisq;
diuinis literis, vt paries inter eum & Antiochenã
Eccles. intercedat, efficiat: in locum verò illius, virum
sufficite, qui operibus sacerdotium exornet, ac erque sit
custos Chalcedonensis factæ synodi, suorumq; decretorũ.
Oportet Deus imperiũ vestrũ sepe in pace custodiat.

Vides potestatem, quam obtinet ea diuina sedes? Sectio II.
audis, quo pacto induit non solum Petri personam, ve-
rum etiam ipsius Iesu Christi: cum dicit, Petrus fidei
meæ tunicam scindit. Inspecite igitur & videte sedu-
lo totam Epistolam, & agnoscite auctoritatem Ro-
manæ Eccles. adiungamini illi & vos, nec veritati ad-
uersari: quamuis enim ex persona Eccles. loquatur,
is est tamẽ qui eccles. dirigit ac gubernat. Addim^o et
præter hæc, orientalium doctorum testimonia. Cyrill.
B. Alexandria Archiepis. in thesauris ita scribit,
Quod oportet nos tanquam membra caput se-
qui, id est, Rom. pontificẽ & Apostolicã sedẽ:
à qua debemus petere quid credere, & sentire
debemus ac tenere: quia ipsius tantum est con-
futurare, dirigere, redarguere, confirmare, ordina-
re, soluere, & ligare. Audistu qui Cyrillo cõtradicis

nostri officij esse, ut mēbra corpus, ita & nos Aposto-
 licam sedem sequi, quodque ad eam solum pertinet di-
 rigere, & gubernare catholicam Dei Ecclesiā. Si ergo
 ita scribit: ut sentit, scribit: si sic sentiebat, ita & a-
 gebat: si is obedientiam & reuerentiam tūc Romano
 pontifici exhibebat: quis contradicit: nisi indoctus for-
 tasse, vel stultus. Et ac igitur mecum reputanti: subdit
 mihi vehementer videre, seu deslere potius, ac vicē eo-
 rum dolere, qui sponte oculos comprimunt aduersus lu-
 cem, nec veritatem sustinent audire. Quis est, qui ne-
 get confessionē sublimi voce ab Ecclesia decantatā, siue
 fidei symbolū: in quo aperte confitemur, vnam sanctā
 catholicam, & Apostolicam Ecclesiā, in omnis terrae
 parteis disseminatam: hanc nemo vnquā dixerit vnā
 nisi cetera omnes tanquam mēbra coagmetata, secun-
 dum beatum Paulum, eam, veluti caput, sequuntur:
 quae omnia simul iuncta, vnum conficiunt corpus: &
 ut secundum eundē Apostolum, nō potest pes vel ma-
 nus, vel aliud corporis mēbrum capiti dicere, nō opus
 habeo te: ita nec cetera Ecclesia, Romana possunt Ec-
 clesia dicere: nō indigem⁹ te. Oēs ab illa auctoritatē ca-
 piunt, & omnes ab illa confirmantur: restabuntur id
 omnes doctorum scriptura. Illa namque, ut caput oīa
 membra recognoscens, & de omnibus aequē sollicita,
 ut quod in suprema sitū sit parte, mareret, si mēbrū ali-
 quod laqueat, curāq; illius gerit, et ad sanitatē perdu-
 cit, ut dictū est. Inquit. n. & aperte clamat. Quis in-
 firmatur, & ego nō infirmor: quis scādalizatur,
 & ego nō vror: si verò mēbrum aliquod absceindat-
 tur, marcescit, & male olet, sed caput (quod alioqui
 nec laborib⁹, nec cruciatib⁹ cedit) minime laedit. Opor-
 tet autē, qui symbolū cōfiteatur, et vnā Eccles. predicat
 nosse,

nosse, qualis nã ea sit, vna sancta, & Apostolica Eccle-
 sia: ea est, aut occidentalis, aut orientalis, quod idẽ est,
 ac si dicas, Latina, vel Græca: alia nã que præter has nõ
 reperietur: alia enĩ præter has superstitiones sunt, fal-
 sa synagoga, & heresibus referta. Enumera diligenter,
 & vide, quod, si Græcorũ arbitraris Ecclesiã esse hãc,
 quã symbolum designat, in nihilum Petri confessionẽ
 cõcludis: aduersus quã portas inferi nõ præualiturus,
 professus est Christus: nam omnis Græcorũ Ecclesiã, imò
 vero totus oriens, à Mahomete absorptus est. Nõne vi-
 demus oēs Patriarchas, atq; Episcopos, ac sacerdotes, in
 potestatem venisse Mahometũ, & ab eo petere sacerdo-
 tũ facultatem: & pedibus eius aduoluntur, et pro eo
 etiã inuiti deprecatur? In quo loco collocatis, Porta in-
 feri, id est, hæreticorum ora aduersus Christi Ecclesiam
 non præualebunt: eo loco, vbi non solum ora hæreticorũ
 dominantur illi, sed etiã impij, & alienigena, imperiũ
 tenent: eo loco, vbi nec sacrificare tutò possis, nec nola,
 vel tintinabulum, nec crucis signum apparet: eo loco,
 vbi nemo liberè potest dulce Christi nomen proferre: si
 verò protulerit, in duas partes discinditur: eo loco, vbi
 si sacerdotes sacrificãtes inuenti fuerint, Christi hostes
 ingrediuntur atque subsannant: proterunt altaria, et
 profanant, & sancta proijciunt, & plagas sacerdotib⁹
 infligunt, & protendant, & derident Christianorum
 religionem: nequaquã. Sed ibi oportet esse, vbi Christi
 signum resulget, & Ecclesiã exornantur, nola, imagi-
 nes, & altaria omnia, magno cum cultu conspiciuntur
 & adorantur, & sacerdotibus eminus reuerenter as-
 surgunt populi: ibi, vbi palam Christi fides prædica-
 tur: ibi, vbi terra reges, & principes venientes, ad sa-
 cra loca inspicienda, & Apostolorum capita adoranda.

unā cum illis, & prae fide eorum pontificem adorāt, &
 eius pedibus aduoluntur: ibi, ubi festi dies, psalmodia,
 preces sine metu celebrantur: ubi nemo reformidat si-
 bi, quatenus aduersari: ibi, ubi summus pontifex, do-
 ctiores, & predicatorum, in omnem terram dimittit, ad
 predicandum & annunciandum verbum Dei, Chri-
 sti imitatione, imo saluatoris nostri vices in terris ge-
 rens: nam sicut in Apostolis dixit: ecce mitto vos,
 Marcii 16. cunctes in mundum vniuersum, predicare Euā-
 geliū omni creaturæ: ita & hic in vniuersum or-
 bem magistros mittit magna cum cura: qui non solum
 ad Christianos proficiuntur, sed etiam ad omnes ge-
 tes, vel ex sancti Fracisci ordine, vel Dominici, vel ex
 alia regula. Ergo ubi Ecclesiam confitebimur, ubi non
 est hæresis, nec iniquitas neq; infidelitas: imò verò fir-
 ma fides, & incōcussa. At non ita apud orientales, ubi
 abundat iniquitas & infidelitas. Nec meus sermo est
 hic, sed Theodorus Studites prodeat, & dicat hoc testi-
 monium quod nemo poterit inficiari in decimaquin-
 ta Catechesi, quam legitis quidem, at non intelligitis,
 quia nō vultis: videtur enim doctor hic aduersus op-
 pugnatōres imaginum pugnare, quando dicit: Audio
 autē, quod Romæ, principis Apostolorū Petri
 clauēs proponūtur ad adorandū, atq; in hono-
 re haberi: quanquā nō clauēs sensibiles domin-
 ei tradidit, sed intellectuales, ad ligandū & sol-
 uendū: at illi argenteas populo proponūt ad a-
 dorandū: tāta igitur apud eos est fides: & ibi so-
 lida Petra fidei secundū Dei verbū fundata: hīc
 verò vt videtur, abūdat infidelitas, ac improbitas:
 Vides quod et beatus hic, ibi cōfiteretur solidā esse fidē:
 nec in Petro tantū, sed et in eius successorib. Hac quidē

cum audiatis et videatis, nec possitis contra respicere, velut aduersus resurgens & coruscans lumen veritatis, ad ea confugitis, quia nefas est dicere, scilicet peccatorem esse Romanum pontificem, & carnalibus voluptatibus inservientem: & ideo nolle vos honorem & reuerentiam debitam exhibere.

Ac tamen si his, in precedentibus responderimus, **Sectio 13.**
 exactius rursus vobis dicimus, quod aperte mendaces estis: nã non quia peccator est, refugitis ei obedire, sed quia Latinus est, & barbam tōdet. Si enim illum vitaretis propter peccatum, vosmetipsos vitaretis: quia estis peccatores. Quomodo ergo nostis eum indicare, vestros verò non iudicatis? omnes ne orientis sacerdotes sancti sunt? vos hoc non potestis demonstrare: non ergo illum tanquã peccatorem denitatis, quia nec vos sine peccato estis, sed quia Latinus, & ab opinionibus vestris enariat: Vos namque Latinos, tanquã à fide alienos, existimatis, & ab eis refugere, tanquã à facie serpentum simpliciores edocetis: idque liquidò patet. Ac si quis ex Latinis videtur sanctus, vos hunc salutare non vultis: imò verò maledicta ingeritis. Gracos quãuis flagitiosissimos & stultissimos, si solum aduersos Latinos dicant, omnium sanctissimos arbitramini: inter alios quidẽ multos, quosdã, qui vocatur Palamas, & Ephesi Marcum, hominem nec satis mentis competentem, sed tumidum, sapientia ostentatorem, nulla virtute, vel sanctitate subnixos: quia loquuntur solum & scribunt contra Latinos, extollitis & celebratis: eorumque imagines exornatis: festumque agentes diem colitis, ac veluti sanctos adoratis. Latinos verò, quamuis iam pridem Ecclesia pro sanctis colēdos duxerit, vos incessanter blasphematis: ita & de summo

- pōtifice facitis: nā illū omninō Christianū esse nō existimatis, quia Latinus: id enim sub dentibus striditis maledictis incessentes, et eorum, qui rerum potiuntur, metum reueriti, ad aliud quasi aranei umbrā, cōfugitis, eum peccatorē appellantes, ac cetera cōiugia effundētes. *Ioan. 8.* *Et* Caute ne id audiatis: Qui vestrum est sine peccato, primus lapidē tollat, id est, qui peccatum non cōmiserit, incipiat iudicare de peccato: & nō iudicate, vt nō iudicemini: ne capretis occasionē fratres, in peccatis: non est officij vestri de peccatis principum vestrorū inquirere, doctoribus omnibus apertē clamantibus, & Ioāne lingua aurea, in multis quidē orationibus & in oratione, cuius est titulus, quōd oportet colere suos magistros spirituales, nō maledicere illis principium orationis. Nulla res ad loquēdū licentiā magis allicit: paulō post inquit: Si qui patri vel matri maledicunt, parentibus secundum carnē, ex lege morte moriuntur: quali nā dign⁹ erit pœna, qui virū spirituale magis, quā multos parentes necessariū, audet maledictis incessere? nō reformidās, ne terra dehiscēs, ipsum de medio tollat, vel fulmē cœlo demissum, maledicā linguā adurat. *Num. 12.* Audistis, quid Moysi sorori cōtingerit, cū m fratrem suum accusasset, & principem, quomodo impura facta est, & in leprā incidit, maximāque infamiā subiit: fratremque de ea sollicito, Deūque deprecante, veniā non impetrauit: & paulō post, & Deū placare nō potuit, sed magnā pœnā perpessa est: vt intelligamus, quā magnum crimen sit principes redarguere, & de aliorum vita iudicare: *Et post pauca:* Si in carnalibus parētibus ita, quātō magis in spiritualib⁹

parentibus hanc seruare legē oportet : & vnū-
 quēq; in vita laborare & sollicitū esse, ne in illa
 die audiamus: Hypocrita, cur festucam vidēs in Matt. 7.
 oculo fratris tui, trabē verò in oculo tuo nō vi- Reg. 1. 20.
 des? *Statim postea*, cū principes à subditis co- Re. 1. c. 8.
 luntur, id ipsis obiicitur, vt Heli dixit Deus: ce-
 pi te ex domo patris tui. Si vero cōtumelia af-
 ficiātur, vt in Samuele, nō te abiecerunt, inquit,
 sed me. **Qui sacerdotē honorat, Deū honorat:**
 qui didicit sacerdotem cōtemnere, in via pro- Matt. 10.
 gressus, & aduersus Deū erit cōtumeliosus: qui Eccle. 7.
 vos recipit, inquit, me recipit: & honorifica, in-
 quit, sacerdotes tuos. Inde Iudei didicerūt Deū
 contēnere: quia Moysen contēpserūt, eumq; la-
 pidibus īpetiuerūt. Ac si quis sacerdotibus de-
 bitā exhibuerit reuerentiā, multò magis id erga
 Deum egerit: & quāuis improbus sit sacerdos,
 vidēs Deus, quòd eius caussa etiā indignum ho- Exod. 17.
 noras, ipse retributionē reddet tibi. *Et rursus post*
pauca: An nescitis quod sacerdos nūcius dei est?
 nō. n. ex se dicit, q̄ dicit. Si cōtēnis sacerdotē, nō
 eū contēnis, sed Deū, qui ipsum elegit: & vnde
 dignoscitur, inquit, Deū ipsum elegisse? Ergo si
 hac es in opinione, spes tua inanis est reddita: si
 n. per eū dñs nihil operatur, neq; lauaciū habes
 neq; mysteriorū es particeps: & benedictionib⁹
 non frueris, non igitur Christianus es. **Quid er-**
 go inquit, omnes eligit Deus? per omnes ipse
 operatur, quanquam indigni sunt, quia popu- Num. 22.
 lus saluatur: nam si per asinam, & Balaam scele-
 stum hominem operatus est, multò magis per
 sacerdotem : Si per Iudam operatus est, & per

falsos prophetas prophetantes, quibus dicit, nescio vos, discedite à me, qui operamini iniquitates, multò magis per sacerdotes operabitur: nã si nos principũ vitã scrutari oporteret, oporteret & nos magistrũ eligere: & quę supra sunt, infra sient, supra pedes, infra caput: si fratrem tuum tibi iudicare nõ concedit, multo magis neq; tuum doctorem. *Et post pauca.* Tu ouis es, ne sis anxie curiosus aduersus pastorem, ne de his, quę tu arguis, illum plectaris. Et quo pacto me admones ipse nõ faciēs? non ipse tibi dicit, si ei credis, mercedem nõ accipies, Christus hæc docet, ne iudicemus nos mutuo, sed sua vnusquisq; *Et paulò post,* ne maledicamus rogo magistris. Si quis patrem habuerit multis criminibus obnoxium, nõne ea obtegit? ne exultes, inquit, in dedecore patristui: multò magis de spiritualibus patribus hoc dicendum: exhibe reuerentiã, quia quotidie ministrat tibi: curat, vt propter te legatur scripturæ: sacrã domũ exornat propter te: vigilat propter te: orat pro te: Deo preces offert pro te, cultus eius erga Deũ omnis propter te: hoc reuerere, hæc tecum cogita, & omni præstita obseruantia ad eum accedito. *Et paulò post:* audi quid dicat de principibus Iudeorum deus. Super cathedrã Moysis federunt scribę & pharisei: quęcunq; dixerint vobis seruare & facite, secundũ verò opera illorum, nolite facere: quã nã deterior eorum vita reperietur: eos tamẽ nec dignitate deiecit, neq; vt à subditis despiceretur curauit, & rectè: si enim hæc sibi arrogariat subditi potestatem, omnes statim abrogabuntur, & de

tribunali deiicietur: propterea & Paulus, cum in pontificē Iudæorum contumelias effudisset, ac dixisset: Percutiat te Deus paries dealbate: & tu sedēs iudicas me? sed monitus à quibusdā vt reticeret, dicētib⁹: Dei pōtifici maledicis? ostendere volens, quāto honore, & reuerentia, principes prosequi tenemur, inquit: Nesciebā eum esse Dei pōtificem. Ideo & alibi dicit: Obedite præpositis vestris, & subiaccete illis: ipsi enī peruiolāt, quasi rationē pro animabus vestris reddaturi: idē & huius cultus fructu potiri eos, æquum est. *Et post pauca:* Cogita quid dicat Deus de Iudæis, super cathedrā Moysis sederūt scribæ & pharisæi, quæcunq; dixerint vobis facere, facite. At nūc nō possumus dicere, super cathedrā Moysis sederunt, sed super Christi: pro Christo legatione fungimur, tanquā Deo exhortante per nos. *Audisti ab hoc doctore, quo pacto colendi sunt sacerdotes. Si ergo de sacerdotibus hoc dicit, multo magis de principibus sacerdotum, & patriarchis, & doctorib⁹ Ecclesie, qui à vobis in præsentia nō solum nō coluntur, verum etiā impudētissimè lacerantur. Quas pœnas quaeso subituri estis? magnas vt arbitror: imo vero non secundum meā sententiam, sed secundum aurea lingua, & admirandum Ioannē, cum dicit, qui sacerdotes iniuria afficit, Christū iniuria afficit: qui verò Christū iniuria afficit, quid respōdebit illa tremenda die? Sic itaque cōcludit Chrysostomus. Si cognita sunt vobis, quæ ex mellifluis eius orationibus exposuimus, præsertim quo honore principes sunt colēdi, quia super cathedra Iesu & Dei sedent. Subiecti igitur estote illis:*

ut & nos subiciamur: nō ut sanctis ex virtute, sed ut
 principibus: siquidē neq; nos, ut sanctum ex virtute
 Romanum Pontificē colim⁹: sed ex primatu & sacer-
 dotio: nā si sanctus est, me sanctum nō facit, si peccator
 fuero: si verō peccator est, mihi nō obest, si iustus fuero.
 An existimatis, quia Papa est, eum heredē fore regni
 celorum? minime gētium: sed ob eius virtutes, si quas
 habet: nā Papa multi, heredes erunt sempiternæ dā-
 nationis: nō quōd Latini sunt, & summi pōtiffices Ro-
 mani: sed propter peccata eorum. Multi etiā Cōstanti-
 nopolitani Patriarcha Græci videlicet, et Alexandria,
 & Antiochia, & Hierosolymorum heredes erunt pe-
 rennis ignis: non quia Græci sint, vel Patriarcha: sed
 propter eorum scelera: & cōtra: nō est enī acceptio per-
 sonarum apud Deum, ut terrena huius vitæ princi-
 pes protinus, et futura conspiciantur heredes: verū
 omnino qui probi sunt. An nō auditis sapientiā dicē-
 tē: Tūc stabit iust⁹ in magna cōstantia, aduersus
 eos, qui se angustiauerūt: ij verō vidētes, suspi-
 rabunt & dicēt: hic est is, quē aliquādo habui-
 mus in derisum, & in similitudinē improperij
 stulti: nūc verō cōputatus est in filiū Dei, & in-
 ter sanctos fors ei⁹ est. Ergo aberrauimus a via ve-
 ritatis: quare nō debem⁹ de cuiusuis vita iudicare vel
 nimis esse curiosi: nā vniuscuiusq; opus in eo publico cō-
 uentu manifestabitur. Igitur fratres respicite, & pro
 salute vestra certate: hoc pro certo sciētes, quod qui Ro-
 mano pōtiffici non subiicitur, Christo nō subiicitur: qui
 Petro dixit. Tu es Petrus, &c. ac nunquā salutē cō-
 soquetur. Nā cū dicitis vos illi subiici nolle, quia pecca-
 tor est: id stultorū est hominū, et omnis prorsus sensus
 expertium. Cur indicas Ecclesiæ pontificē, quē nescis

qualis nā sit: nemo. n. dicit scriptura, nouit facta aliena, quo pacto vos iudicatis, quē omnino, ut peccatore nō nostis? Oēs quāso, qui cathedrā Petri adepti sunt improbi sunt, & peccatores: num data opera ceteri Ecclesia Potifices, atq; Proceres, Papā eligunt peccatores: nonne erubescitis Ecclesia electionē prosequi cōtumeliis: an nescitis, quōd et Cōstantinopoli eum creabant Patriarchā, qui praecipuē erat honore perspicuus & virtute: nā et apud hostē virtus est honorabilis: ita & hīc eum, qui supra ceteros honore & virtute antecellit, cōstituerunt suum sacerdotē, & regē. Si verō peccator est, quid ad nos is pro se rationē reddet, quē admodū et nos nostri: nemo nāque pro alio iudicabitur.

At tu ultra modum Papā deificas: nos vero scimus Sectio 14.
eum hominem esse, & peccato, et probris posse demergi, propterea in iis, quę ad fidē pertinet, nolimus ei inhærere. Sed à nobis iā antea dictum est, hoc nihil esse, quoniam necesse est nos aliquem sequi pastorem: ille namque ut homo peccat quotidie. Si enim vna tantū hora esset vita nostra, nec ita sine sordibus esse possemus. Sed de propriis peccatis, vnusquisque pro se rationem redditurus est, ut sa pē iā diximus. Satis est nobis si benē pascamur, secundum magnum thologia doctore Gregorium. At seditionis & contentionis studiosus inquit: peccatorem caput esse non probo. Ad quos respondendum, quod benē cogitata vestra percipimus, quā postea inferius retegimus, eisi vos ob ignauiam obumbrare conamini. Nunc autem iis respondebimus, quā palā dicitis, quia ex animi vitio hoc dicitis: non enim vobis cognitum est eum esse peccatorem: neque vobis eius vitæ ratio satis est comperta, sed impudenter calumniamini & conuiciamini illi, qui Petri successor

Ioan. 6.

est, & Iesu Christi figurā in terris gerit: nā qui eum peccatorem appellant, is quæ Iudæi afferebāt, similia afferunt: quoniā illi à natiuitate cæcum cernentes videre, inuidia torti, cum interrogant, dicentes: quis aperuit oculos tuos? respōdit, homo, qui vocatur Christus: is mihi dixit, laua te in Siloā: & lotus, recepi lucē. At illi ira accensi dicunt, da gloriam Deo quia hic homo peccator est: quibus ille, qui nuper cæcus fuerat, respōdit: si peccator est, nescio, vnum scio, quod cæcus cū esē, modò video: in hoc enim mirabile est, quod peccator cū esset, aperuit oculos meos, qui cæcus erā: à seculo nō est auditū, quia quis oculos aperuerit cæci nati: nisi esset hic à Deo, nō poterat facere quicquā. Possumus igitur hac ad successorē Dei traducere, qui est sanctus Papa. Si peccator est: quomodo maledixit vobis? & Græcos communicauit Nicolæus primus tēporibus Photij: & excommunicatiōis illi non defuit iota vnum, sed facti sunt captiui, vt is in excommunicatione dixit, in omnes gētes, tanquā Iudæi: scriptum est enim, peccatores non audit Deus. Si peccator est, quomodo fuit exauditus? ac hic quidem sic. Innocentius ante hunc, Eudoxiā ob Christofomi exilium, excommunicauit, & intremuit eius sepulchrum, donec reuocato eo excommunicationem remisit: & statim constitit illius tremor sepulchri. Sed quid euenit nostra memoria, nunc sub Nicolao V. Pontifice Maximo? cum legati à Cōstantino Imperatore, qui vocabatur Dragases, ad eum missi, adhuc supersint: quibus literas dedit, plenas timoris & horroris: vbi aperte, cum execratione prophetisat excidium, & internecionem extremam infelicium Græcorum: in quibus post

alia multa (cum conuitia & probra rescisset, quæ à Græcis quotidie impudentissimè iactabantur) mirè et hoc dicit: Omnes gentes decretum, quod sancitum est, receperunt, Græci vero neque receperunt, neque spes est eos vnquã esse recepturos, quæ super concordia & vnione decreta sunt: procrastinationes enim procrastinationib⁹ ab eis semper prætexuntur: excusationes & respõsiones in singulis. Neq; verò Græci arbitrentur Romanũ Pontificè ita esse mente destitutũ, omnèque occidentalè Ecclesiã, vt non intelligat, quæ in singulis dilationibus respondendo nugantur: optimè cuncta nouimus: sed toleramus in Iesum respicientes sempiternum sacerdotè, & dominum, qui sterilem illam ficum, vsque ad annum tertium iussit asseruari, agricola iam ad excindendam arborem se accingente, quia nullum fructum ferebat. O magnam calamitatem! anno MCCCCLI. hanc conscripsit Epistolam, & MCCCCLIII. capta est Constantinopolis: num potestis dicere hac vera non esse? minime gentium: cum id sit manifestum, & res ipsa apertè loquatur: tres inquit annos expectabimus, si vos fortè à schismate & separatione conuerteritis: & vos verè decreto adiunxeritis, secundum saluatoris de ficu præceptam. Si verò non, excindemini, ne terram ociosam & inutilem reddatis. Hoc miraculorum miraculum maximum: quod (vt in Epistola ipsa scribit Nicolaus Papa) Græcorum gens illa magna & formidabilis, sapiens, clara, fortis, terrarum domina, ob diuinam vltionem, ita in barbarorum seruitutem abducta sit.

Hac enarranti mihi, subit lamentari & deplorare
 excidium gentis nostrae, quanquā vos non intuemini.
 Sectio 15. In primis ergo (ut inde initium sumam) in memo-
 riam reuocate fratres, & patres: qualis nā, & quanta,
 extiterit nostra natio: fuit enim quondā sapiens, cla-
 ra, generosa, prudens, fortis, & qua omnem terram sue
 subiecerit imperio: prae terē virtutis studio, & sancti-
 tate, omnes gentes est supergressa, ieiuniis, vigiliis, ora-
 tionibus, eleemosynis, & (ut uno verbo dicam) veluti
 sponsia hausit omnem virtutem: Deo semper accepta.
 At in praesentia (proh dolor) omnia interciderunt:
 Constantinopolis capta est: cuius rei solum recordatio-
 ne, cogor prorumpere in verba cum clamore & ciula-
 tu, & ultimum effundere spiritum: qua vrbe expu-
 gnata, arae sunt prophanatae: templum conculcatum:
 magna sanguinis effusio secuta: polluta moniales: vir-
 gines corruptae: caput infantibus abscissum: impiorum
 manibus principes occiderunt: monachi sacri, sacerdo-
 tes, praepositi, viri, foeminae, connubia sunt diuisa: sa-
 cra vasa contracta: imagines ornatisima conculcata
 sunt, ac spuitis cōspurcatae. O me miserum atque infeli-
 cem, quis poterit unquā tantā cladem deplorare? &
 verbis acerbum casum exprimere? heu, ubi regius ap-
 paratus & comitatus? ubi ordo palatij & disciplina?
 ubi tot principum examen? ubi schola sapientiae? vbi
 mihi misero, ubi Patri archalis administratio? ubi or-
 natus Ecclesiae? ubi tātus, et talis sacrorū monachorū,
 ac nō sacrorū ordo, chorus & numerus? ubi monachorū
 & monialiuū ordines? Ecce, nonne cūcta sunt à Maho-
 mete absorpta: nec tantū in ipsa vrbiū Regina ea ma-
 la obuenerē, verū etiam in subiectis regionibus plura
 ac deteriora, perq; singulos dies haec apertis oculis in-

tuemur, & intelligimus. Quamobrē ergo hæc vel vos
 mihi dicite per dominū. Si dixeritis vt dicere consue-
 stis ob nostra delicta hæc euenisse, non ita se res habet,
 ego dicā: quoniā nō magis nos, quā cætera Christia-
 norū gētes, nostris criminibus Deū irritamus: sunt enī
 & alie nationes magis sceleribus & peccatis obnoxie:
 quomodo non affliguntur, vt nostra infelicissima &
 miserāda natio? vñ mihi misero: alius ex alio subin-
 de fito, cum ad hæc animū cōuerto, & cor meū contur-
 batur, & spiritus meus astuat: quia Iudeorū gēs, que
 duo crimina cōmisit, secundū prophetā, dedit pœnas:
 duo enim mala fecit, inquit, primogenit' me',
 filius Israel: me dereliquit fontē aquæ viuæ, &
 effodit sibi cisternam dissipatam. Et Ecclesia, me
 in ligno crucifixerunt, Barrabam verò postu-
 lauerunt & liberarunt. Primū igitur, cū Idolis in-
 seruiisset, in captiuitatē adductus est in Mediam &
 Babylonē. Secundō, cum crucifixissent dominū nostrū
 & Deū, profecti sunt captiui in omnes gentes. Nostra
 verò natio (proh infortunium, proh dolor) neq; Idolis
 seruiuit vnquam, neque Dei filium crucifixit: qua de
 causa tam acerbē vexatur? Sed non solum eadem, ve-
 rium etiam multo peiora, quā impij Iudæi perpetitur:
 ij namq; in seruitutem abducti, omnium gentiū facti
 sunt serui, vt omnib' inuisi, & Dei hostes, hi verò nō
 solum gentium facti sunt serui, sed & Iudæis ipsis, qui
 sunt serui omnium gentium. O meam calamitatē! Nō
 ne reliquū est plorare & lamentari, ac disquirere cau-
 sam, & credere, propter qua patimur hæc? Ego verò a-
 liam non possum inuenire (neque enim virtute nostra
 natio cæteris gētibus peior est, imò verò melior:) nam
 dictum est, verēque dictum, nationem nostram omnes

nationes virtute, & moribus antecellere) nisi schismata,
 & quod se subtraxerit ab obedientia, & subiectione
 Romane Ecclesie. Eam, & solam, discerno esse causam
 interitus nostre gentis: quia postquam ab ea diuisi
 sumus, maledictionem accepimus, & patimur, que
 nos patimur: nec ideo pœnitet nos, sed deteriores euadi-
 mus, & maledictis impetimus ipsam Ecclesiam: dicē-
 da & tacenda aduersus eam impudenter euominus.
 Quamobrem fratres mei per Christum, desperationem
 omittamus: accedamus verè Christianorum vnioni:
 agnoscamus peccata nostra, ne peiores Iudæis euadamus:
 neve falsa suasionē, malitia & presumptione
 ita aures obstruamus, vt nec audiamus, nec intelligamus.
 Audiamus Christum clamantem Apostolis:

Luc 10.

Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me
 spernit: qui verò me spernit, spernit eum, qui
 misit me: Verè ergo licet dicere: qui Papam audit,
 dominum audit, qui vero Papam non audit, dominum
 non audit: qui vero dominum non audit, audit capti-
 uos & gladiis cōsinutos. Vidi & rectè memini, cum
 interfuerim disputationibus cuiusdam monachi Bar-
 laam, quæ habitæ sunt Constantinopoli, cum quodam
 legato Apostolico, de primatu Papæ, vbi concludens le-
 gatus dicit: Ego quidē possum cunctas obiectiones
 vestras diluere (non enim Christi Ecclesia,
 & præses illius summus Pōtifex misit hominē,
 qui nesciat vestris dubitationibus respondere)
 sed vos semper in nugacibus verborū argutiis
 versamini. Quare mihi libet dicere tibi breue ac
 verum verbum, quod & aliis Græcis, mihi in-
 iunctum est dicere: hæc dicit Papa: Si volueri-
 ritis, & audieritis me, bona terræ comedetis, se-

cundum Prophetam. Si verò nolueritis, neque audieritis me, gladius vos deuorabit. Num Pō-
 tificis os locutū est hæc? num habes huic quid cō-
 tradicas? lege & expēde, an euenerit sicut ipse
 dixit. Si ergo euenit, debetis, imò verò potius
 necesse est illum audire: secundum verò opera
 illius nō facere, si mala fuerint. Ita & nobis præ-
 cepit Dominus: Super cathedrā Moysis sederunt scri-
 bę & Pharisei omnia quacunque dixerint vobis fa-
 cere, facite, secundum vero opera illorum, nolite facere.
 Quādo ergo es hic super cathedrā Petri sedet, debemus
 ipsum tanquam Petrum audire, & imitari sermones
 eius, opera vero non imitari si praua sint. Ita vos san-
 cti docent: ita leges & canones clamant, vt antea de-
 monstrauimus, & paulo post etiam demonstrabimus.
 Nūc detegere volumus, quod vos intus aduersus Pa-
 pam, ac Latinos iniuste continetis: dicitur enim, quod
 propter peccatum illum vitatis: at hoc verum non est:
 sed causas queritis fratres parum veras: maledixit
 enim vobis & vos inuenit excommunicatio, delerique
 funditus estis: sed alius est morbus, ex quo agrotat in-
 tus anima vestra, vt antea exposuimus, non audentes
 palam dicere, ne fortè cunctis hereticis peiores voce-
 mini, & sitis cogniti apud omnes, magisque vultis
 mandere sub dentibus. Sed aliud quid est, quod la-
 biis premittis? quidam tamen adeo stolidi sunt, qui
 aperte Latinos hereticos esse dicunt: & Papam pra-
 ter ceteros omnes: ideòque vnionem refugitis, ne-
 que Papæ memoriam audire, neque qui vnionem
 ex vestris sacerdotibus amplectuntur, videre susti-
 netis, neque qui cum ipsis communicant, omnino pro
 Christianis habetis: et si fortè contingit, vt in aliquod

incurratis, quod vos Papa commonesciat: panem oblationis non accipitis, sed furiis agitamini, ac dentibus aduersus ipsos sacerdotes sauisimè infrenditis, et Iudæis deteriores esse putatis. Hac igitur proferre reformidantes, ut iram quorundam declinetis, ad apertum integumentū strenuè confugitis. & aduersus ueritatē pugnatīs, de asini umbra (ut fertur) decertātes.

Sectio 16.

At nos in præcedentibus, quos antea edidimus, quatuor libris, multa de iis eisdē tractauimus, ueritatem pro uiribus apertè prædicantes, Latinosq; in dogmatibus orthodoxos esse liquido ostendimus: & falsis eos premi calumniis, egregiè demonstrauimus. Et in hoc quinto, profectò non pauca attulimus, scilicet Pontificem esse Petri successorem, & vicarium saluatoris nostri Iesu Christi comprobando: eumque solum obtinere potestatem, omnem Ecclesiam absolute dirigēdi, et gubernādi, ligandi et soluendi, redarguendi: benedicēdi, maledicēdi, corrigēdi, ac medēdi: solumq; illum habere facultatē de fide et sacerdotio exquirēdi. Nam statim magnus Theodorus Studites, in Epistola ad Paschalē Papā, hac inquit: Audi apostolicum caput, à Deo electe pastor ouium christi, clauiger regni cœlorū, petra fidei, per quā ædificata est catholica Ecclesia: nā tu es Petrus, Petri sedem exornans & gubernans. Et post quadam. Huc ades: ab occidēte exurge, & ne repellas in finem: tibi nāq; dixit Christus Deus noster: Et tu quādoque conuersus, confirma fratres tuos. Audis quomodo appellat pontificem magnus hic Pater, Petrum, & clauigerum uitæ æternæ, & pastorem, & apostolicū caput: rogatq; ut Cōstantinopoli subsidium ferat propter eorū hæreses, qui imagines oppugnabāt.

Psal. 43.

Vnde

Vnde nam hoc? non ob aliud aliquid, nisi quia is habebat potestatem ceteras Ecclesias confirmandi, tanquam qui omnibus hæresibus superior esset, longèque positus esset ab omni procella hæreticorum. Huius rei ipsemet testis est in epistola ad Paschalem, dicens: Vos igitur vere illimis fons, ac sincerus iam inde à principio veræ fidei: vos ab omni hæreticorum procella longè positi: securus totius Ecclesiæ portus: vos à Deo electa ciuitas ad salutis refugium. Intelligis quo pacto securum portum appellat totius Ecclesia Romanum pontificem? ad quem, ut nautica ab undis in medio maris agitata, in portum perfugiunt, ne foris relicta à fluctibus atque aestu mergatur: sic & omnes Ecclesiæ, ab hæreticis, tanquam à fluctibus versatæ ad Romanum pontificem, veluti ad portum salutis confugiunt: ubi tranquillitatem & quietem omnem nanciscantur: nam eo loci fidei clauis Christus apud Petrum Apostolum deposuit, ut Ecclesiam totam pasceret, atque gubernaret: nec apud illum tantum sed etiam apud eius successores, ipsi dicens: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.

Quæ quidem non soli Petro contigerunt, sed & eius successoribus. Nam Silvester magnus Papa Romanus, post baptismum Constantini, Arrii hæresim aboleuit: & in eadem vrbe, Liberius, ac Iulius, Athanasium confirmarunt, & Alexandriam remiserunt: cum ab Arriani persecutione pateretur. Damasus Papa, Euzomij hæresim Constantinopolitani Patriarchæ funditus sustulit. Diuus Celestinus, impij Nestorij & Constantinopolitani Patriarchæ hæresim per Cyrilli Theogorum deleuit. Leo sanctissimus, sacrilegam Eutychis, & Dioscori, hæresim damnauit. Martinus &

CENSURÆ ORIENTALIS

Agathon, Monothelitarum sceleratam haresim, verbo
 & operibus sustulerunt. Gregorius magnus Dialogus,
 impietate eorum, qui imagines oppugnabant, anathe-
 mati subiecit: deinde post inobedientiam, & schisma,
 Nicolaus primus, ipsemet Constantinopolim profectus
 est Photii tempore, ut tolleret schisma: quæ cum non rece-
 pissent, excommunicationi ab eo suppositi sunt. Post hæc
 summi Pontifices, per temporum vices, non destiterunt scri-
 bere & hortari Græcos ad Ecclesiæ conversionem, et obe-
 dientiam: quoniamque coacta est Synodus apud Lugdunum,
 quæ Græci octauam vocant: cuius auctor extitit, Grego-
 rius Papa decimus, & unio est subsequuta. Sed iterum
 defecerunt, & iterum Legatos Ecclesiæ receperunt. Cogi-
 tur Synodus Constantinopolitana, cum Papa Legatis,
 Ioannis Becci temporibus Constantinopolitani Patriarchæ,
 & unionem amplexi sunt, ad breue tempus, obedientiam
 ostendentes, & pacem: sed postea rursus ad suam & primam
 vomitum reuertunt. Sed nec rursus defatigati sunt
 Ecclesiæ catholice præfides: eos ad obedientiam & pacem
 excitare: at illi cum semel absurdissimè, non paruerunt.
 Protracta est igitur res usque ad nos, aspeximusque no-
 stris oculis: quod multi ante nos Patriarchæ & reges
 videre exoptarunt, nec viderunt. Nos verò vidimus
 beatissimum Eugenium III. Romanæ Ecclesiæ Ponti-
 ficem summum, quanto studio in hoc sanctum opus in-
 cubuerit, irremissis missis, & sumptibus, ut hoc ma-
 gnum vulnus sanaretur: celebrataque est Synodus in-
 gens atque admirabilis Ferrariæ & Florentiæ insignibus
 Italiae urbibus: magna doctorum & sapientum viro-
 rum frequentia, & Theologiæ scientia, ac virtute illu-
 strum. Tandem decretum sancitum est, omni sapientia
 & veritate conspicuum: quod ubique est promulgatum

& ab omnibus gentibus receptū. Græci verò, & ex iis
 qui peioris sunt conditionis, vulgares quidā homines,
 & indocti huic contradicunt: at si quis rationis par-
 ticeps decreto contradicit: id non à doctrina profisciscit-
 tur, sed ab animi prauitate, falsa & stulta præsum-
 ptione, & gloria inani, quam ex vulgi imperitia au-
 cupantur: quod quidē decretum & nos, in manus su-
 mentes, perlegimus omni studio: idque toto ex animo
 verum esse credentes, adorauimus atque amplexati su-
 mus: unde subministrata est nobis materia respondendi
 quinque articulis, qui in eo continentur: quorum ex-
 tremus hic est, de Papæ primatu: quem nemo mentis
 compos poterit pernegare.

At non rectè sentit, inquiunt: quia præter com- Sectio 17.
 munes patrum & doctorum sententias ea perscripsit.
 si ergo illa diuina sedes non rectè sancit, mentitur
 Christus cum dicit: Cælum & terra transibunt,
 verba autem mea nunquam transibunt. Is enim
 Ecclesiæ pollicitus est, se cum ea fore, & portas inferi
 non praualituras aduersus eam. Ideo ne Christum
 mendacem efficiamus, quod si vel cogitetur solum, est
 blasphemia, inerrantem Dei Ecclesiam esse dicimus:
 quam rem testificabitur rursus ipse Theodorus Stu-
 dites, ad Michaëlem Imperatorem scribens, ex persona
 omnium præpositorum hoc pacto: Cum nos in vnum
 conuenissemus, venerabilis imperij vestri ius-
 su, minimi Episcopi & præpositi: post pauca
 dicit: nos diluimus omnes dubitationes ve-
 stras. Si verò aliquid dubitare, vel non credere
 videtur vestra diuina magnificentia: eius rei
 explicatio à Pontifice piè est postulanda: ma-
 gna & à deo firmata manus vestra, vt publica

cupida vtilitatis, iubeat à veteri Roma capere declarationem : vt à principio à patribus nostris est traditum : ea ô Christi imitator, Imperator, inter omnes Ecclesias Dei, summum & supremum obtinet locum, cuius Petrus tenuit primam sedem, ad quem dicit Dominus: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: *Et uerum idem in alia Epistola ad Naukratium. cuius principium est: non implebitur auris mea à uocibus auditionis, inquit: Testor nunc coram Deo & hominibus, diuisi sunt à corpore Christi, & à suprema sede, apud quam Christus deposuit clauis fidei: aduersus quam portæ inferi à seculo non præualuerunt, nec præualebunt vsque ad consummationem eius: hæreticorum uidelicet effrenata ora, secundum promissionem ueracis Domini. Audis, quo pacto ea est caput Ecclesia Christi: cuius Petrus est primus præses: & quod nunquam præualuerunt, neque præualebunt vsque ad consummationem seculi, hæreticorum effrenata ora, secundum promissionem ueracis saluatoris? Si ergo nunquam præualuerunt hæretici aduersus Christi Ecclesiam: quomodo audetis dicere eam errare? qua inerrans à doctoribus prædicatur. Id etiam ostenditur in tertia sancta synodo: in qua allatis ab Apostolica sede literis, Arcadius Episcopus cum surrexisset, ad synodum, dixit: Iubeat uestra beatitudo, Reuerendiss. Patres, allatas ad uos literas sancti & cum adoratione uocati Cœlestini Papæ Apostolicæ sedis Episcopi, legi, ex quibus percipere poterit*

vestra beatitudo, quanto studio prosequitur omnes Ecclesias: Eadē, & horum similia, Proiectus Episcopus protulit. Et paulo post Cyrillus Alexandria dicit: Literę acceptę à sanctissimo Apostolicę sedis Episcopo Romano Cœlestino, cū decen- ti honore legantur. Audis Arcadium & Proiectum, quod omnium Ecclesiarum curam gerit Romanus Pontifex: ob quidnam aliud, nisi quia caput est omnium. Quod verò Cyrillus dicit, cum decēti honore legi quę scripta sunt à Cœlestino, comprobauerunt patres aperiendo capita sua, & reuerenter audiēdo quę dicta sunt. In quarta verò sancta Synodo ut in titulo diuina scripturę apparet, talia dicta sunt: Vt beatissimus Episcopus Romanę vrbs, cuius sacerdotiū super omneis antiquitas esse voluit: potestātē & facultatē habet de fide & sacerdotibus determinādi. Ergo quia de fide & sacerdotibus determinandi facultatem habet: meritò caput & magistra omnium Christi Ecclesiarū in decreto scribitur, & à nobis colitur & adoratur: atque omnis obediētia & obseruantia ei à nobis exhibetur, & exhibetur: donec in hac vita permanebim⁹: recordari illius, qui dicit: obedite præpositis vestris, & subditi estote, ipsi enim vigilat pro animabus vestris, vt rationē redditori: & meminisse eius nunquā cessabimus in sacris missarum precib⁹, secundum sanctorum nostrorum traditiones: ne impiorum erroribus obsecundātes: à firmitate orthodoxę fidei excidamus: pro cōperto habentes, quod qui ipsi nō subiicitur, nunquā saluabitur: simili modo, & qui eius nō meminit, neq; sacerdos est, neque sacerdotis meretur habere potestate: vt xij. Canō. primę & secundę synodi apertē

CENSURÆ ORIENTALIS

estatur: habes enim ad verbū sic: Hæreticarū zizaniarū semina, in Christi Ecclesiā spargens aduersarius, & vidēs has gladio spiritus radicētis euelli, alia via aggressus est assumpta secū schismaticorū infania, Christi corpus diuidere. sed & has insidias sancta synodus anticipās, undecumq; decreuit in posterum: vt si quis presbyter, vel diaconus tanquā ob aliquod delictū suum despiciēs Episcopū, ante synodalē cognitionem, & causā disquisitionē, ab eius cōmunionē deficere ausus fuerit: & nominis eius in sacris missarum precibus secundū Ecclesiæ traditionē non meminerit: hunc depositioni subiici, & sacerdotali omni honore priuari: qui enim in presbyteri ordine est cōstitutus, & metropolitanorum præuenit iudiciū, & ante iudiciū (quātum in se est) condemnat suū patrē & Episcopū: hic neq; presbyteri dign^o est honore, nec nomine: & qui hos sequuntur, si qui fuerint ex cōstitutis in sacris ordinibus: & ipsi suis dignitatibus excidāt. Monachi verò vel laici expellātur penitus ab Ecclesia, donec relictā cum schismaticis coniunctionē ad suū Episcopū reuertantur. Nōne ex hoc loco deprehēdis, quod sacerdotes sacerdotio abdicat: neque sacerdotis nomen vult obtinere: qui mentionē nō faciunt primatus eorum, eorumq; sectatores: & si qui sacris sunt ordinibus insigniti, prophetas iubet esse: qui in sacris non sunt, cuiuscumq; sint cōditionis excommunicat. Respicite tandē fratres per Deum, respicite, nec amplius tam apertē veritati obstitatis, nec aduersus pastores animarum vestrarū decretis: durum est enim, imò verē fatui & demētis, nudis pedibus aduersus stimulum calcitrare. Nā quem-

admodum oia lapidibus, sic & capita vestra, Ecclesia
 cōfringuntur: lapis nāq; & petra scādali est Ecclesia:
 & Christus ipse, illi se simile facit. Beatus Paulus ita
 scribit: bibebāt enim de spiritali, cōsequēte eos
 petra: petra autem erat Christus: hic est lapis de
 mōte virginali abscisus: Christus verò ad Petrum:
 Tu es Petr⁹, & super hāc petrā, edificabo Eccle-
 siā, & reliqua, ut sepius dictū est. Ecce igitur ostēsum
 est, quòd petra & lapis Christi est Ecclesia: qui igitur
 in eam impingit, lux in eo nō est, sed qui seruat prae-
 cepta eius, nō impingit, vera luce qua in ipso est, illumi-
 nante, qui illuminat omnē hominē ueritē in hunc
 mundū: lux enī ueritas est & cognitio ac illuminātur
 ab ea, qui uolunt, & manēt in ea. Sed qui nolunt ob-
 tēperare, insipientia tenebra corū oculos obtegūt & im-
 pingūt, & cōteruntur, ac tandē exterminātur: & re-
 spōsum ferēt, quòd praecepit dominus: quòd oues meae,
 meā uocē audiūt: qua uerò meae nō sunt, uocē meā nō
 audiūt: et lup⁹ rapit et dispergit eas. Ita eueniet et ra-
 tionalib⁹ ouibus, qua uocē pastoris nō audiunt, impingēt
 enim, et labētur ī haereses, absurditates, et schismata.

Quòd uerò nō possit decipi, uel errare, uel infringi,
 uel perire Ecclesia: imò uerò id euenire iis, qui eā op-
 pugnat, ostēsum est antea multis egregijs argumenta-
 tionib⁹: nunc efficacius quodāmodo per sacrum Chry-
 sostomum, aurea tuba diuinum Ioannē audiamus ex
 oratione in Pentecostē, cuius principum: Caelū hodie
 nobis facta est terra. Dicit enim ibi post alia multa
 sic: Magno studio incumbit Deus in Ecclesiam,
 non parietibus fultam, sed gratia custoditam:
 propter Ecclesiam cōstitutum est Caelum, ter-
 ra firmata est, & mare effusum, & aēr repletus,

Marci 21.

Cor. 1. ca.
10.Cor. 1. ca.
10.

Daniel. 11.

Ioan. 1.

Ioan. 10.

Sectio 18.

CENSURÆ ORIENTALIS

paradifus est plantatus, lex tradita, miffi propheta, miracula facta sunt, mare diuidebatur & refarciebatur, petræ scindebātur, & rursus iungebantur, manna de cœlo descendebat, & ex tempore mensa disponebatur, propter Ecclesiam Prophete, propter Ecclesiam Apostoli. At cur tam multa? propter Ecclesiam vnigenitus Dei filius hominis factus est, vt Paulus ait: qui proprio filio non pepercit, vt Ecclesiæ parceret, filij sui sanguinem effudit propter Ecclesiam: hic sanguis irrigat illam: per eum non possunt illius plantæ tabescere, neque folia decidere: non est obnoxia temporum necessariis vicibus, neque tempori inseruit: ætate quidem foliis vernat: hyeme verò non hudatur: non. n. temporum necessitates, sed gratia spiritus eam colit: propterea non euellit, neque mirum est eam non euelli. Quot iam inde à principio aduersus Ecclesiam bellum gesserunt, cùm erat planta recens, arma aduersus eam sunt expedita: at nunc Dei gratia, & sancti spiritus robore: & Imperator est pius, & milites, & omnis terra fide est repleta: at in origine eius, in exordio, reges impij, milites irreligiosi: ob iussa Principum, aræ ardebant: vndique fumus, & nidor: aër inquinabatur: demones bacchabantur, diabolus saltabat: pater filium abdicabat, filius patrem non colebat: natura scindebatur & religio: vbi igitur, qui ausi sunt aduersus Ecclesiā in acie stare? Cùm erat planta recens, nō tamen iniuriam passa est: cùm cœlum attingit, speras illam posse debellare? Quando vndecim erant

Apostoli, à nemine superati sunt: imò verò vñ-
decim, tot milia Ecclesiarum sunt expiscati: nūc
cū terra, & mare, culta & inhabitabilis regio
& vrbs, & omnes fines religione referti sunt,
tunc speras ei dominari: at tu non potes: Chri-
stus dixit, quòd portæ inferi non præualebunt
aduersus eam: facilius est cælum deleri, & ter-
ram exterminari, quàm Ecclesiã extingui. Quis
hæc dicit: ipse Christus, Cælum & terra transi-
bunt, verba autem mea non transibunt. Et re-
ctè, nam Dei verbum ipso cælo est potentius,
quã cælum est opus verbi: dixit Deus, fiat cæ-
lum, & verbum fuit opus: excurrerat natura
nemine impediēte, quoniam ipse Dominus
est nature, & eam immutandi: ego eam sub-
struxi, qui cælum constitui: sed pro cælo san-
guinem non effudi: pro cælo cruci non fui af-
fixus: pro cælo, cæleste corpus non assumpsi.
Sed quid dico de cælo? angelorum corpus non
assumpsi: vt intelligas me ecclesiam magis æsti-
mare, quàm cælum & terram, & omnem crea-
turam, & idè cælum & terra transibunt, ver-
ba autem mea, nunquam transibunt: facilius est
cælum aboleri, & terram extingui, quàm mea
verba intercidere. Qualia sint verba eius, in me-
dium deducamus, videamus, an interciderint:
non reuoco ego in dubiũ, sed hæreticis os ob-
struo. Qualia sint verba? cælum & terra tran-
sibunt: verba autem mea, nunquam transibunt:
quale verbum? Tu es Petrus, & super hanc pe-
tram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ in-
feri non præualebunt aduersus eam. Super hæc

CENSURÆ ORIENTALIS

petram dixit, non in Petro: non enim super ho-
 minem, sed super fidem Petri Ecclesiam suam
 fundauit. Quid autem erat fides? Tu es Christus
 filius Dei uiui, petram uocauit Ecclesiam vndas
 accipientē, sed non cōcussam. Ecclesia namque
 suscipit tentationes: at non superatur. Quid er-
 go est super petrā: id est super confessionē Pe-
 tri, nō super opes. Non lapides iacis? nō ligna?
 nō spicula? nequaquā dicit: nō enim est sensibi-
 lis structura: hęc qualiacunq; sint tēpore dila-
 buntur: cōfessionem verò, neq; dæmones pos-
 sunt superare: testantur martyres, qui latus per-
 fossi, fidē nō amiserunt: ô rem admirabilē, mu-
 rus foditur, & thesaurus nō diripitur: caro ab-
 sumitur, & fides nō cōsumitur: ea est martyri-
 vis: super petrā ædificabo Ecclesiā meā, & portę
 inferi nō praualebunt aduersus eam. Attēdite
 sedulò, eos uocat portas inferi, qui mortem pa-
 riunt: quid igitur? in infernum intrabit, si in di-
 scrimen uenerit? utiq;: nam ut portę urbis sunt
 ingressus in urbē, sic portę inferni, ingressus ad
 mortē. Cur, inquit, tērationes nō prohibes? ne-
 quaquā: ut ostendā vires meas, si nemo eam op-
 pugnarit, possunt respōdere, nam si fuisset op-
 pugnata, fuisset utiq; & expugnata: propterea
 eam permittō oppugnari, ne propugnatorum
 solitudini, victorię titulus inscribatur: & por-
 tē inferi nō dixit, nō aggrediētur eam. Quid er-
 gò? oppugnabitur quidē, sed non superabitur:
 fluctuat Ecclesia, sed nō mergitur, sed nō petit
 profundū: excipit tela, sed non admittit vulne-
 ra: excipit machinas, sed turris non quassatur.

Sed quid dico Ecclesiã? vnum verbum piscator locutus est. Et turris stetit inconcussa. Quot tyranni conati sunt hoc verbum abolere, nec potuerunt? super petrã enim fundata est. Cogita quot tyranni, quot reges diademate redimiti, enses acuti, ferarum dêtes, mortes imminentes, sartagines, fornaces, & pharetram suam exhaustit diabolus, & Ecclesiã non obfuit. Qua nam de causa? quia portæ inferi nõ præualebunt aduersus eã: ipsa res testimonium perhibet: testatur euentus experiẽtia. Quot bellum gesserunt? nõ euicerunt: sed qui bellum gesserunt, silentio transiguntur, & obliuioni mandantur: Ecclesia verò floret. Vbi Claudius? vbi Augustus? vbi Tiberius? nuda sunt nomina, eorũ meminit nemo nam postquã Ecclesiã oppugnarunt, memoriã eorũ delera est: & Ecclesia super solẽ refulget.

Audisti verba doctoris aurei animo & corpore? audisti à Deo afflatum & theologum patrẽ hunc? scilicet quod Ecclesia oppugnatores abolẽtur, & obliuioni mãdãtur: Ecclesia verò floret. Et contorquent quidẽ tela pugnatores, at ipsi vulnerãtur. Cur nã hæc? quia Christus ipsam firmavit: Christus ipsam suo redemit sanguine, per quẽ cælum firmatũ est, terra fundata. Domini enim verbo, dicit Dauid, cæli firmati sunt & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Igitur verbo quo firmavit cælum, firmavit Ecclesiam suam, dicens: super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Quam petram? solidam fidei confessionem Petri piscatoris, qua firmata manet inconcussa, & immota, & inexpugnabilis, quẽ admodum & cælum fiat, & permanset vi verbi. Ideo in cælo, & in terra,

Ecclesia Dei honorabilis, & sancta est. Imò verò secundum aureorum verborum & sermonum patrem hunc, cælo & angelis & omni creatura præstantior est. Ideò & subiicit Christus dicens, cælum & terra transibit, verba autem mea nunquam transibunt, id est, facilius est cælum, & terram, & omnia concuti, quàm Ecclesiam meam: incurSIONES hæretici facient, at non præualebunt: in petram impingent capita sua, & dispergentur, quia super petram fundata Ecclesia est: propterea Ecclesia tanquam petra manebit inconcussa, secunda fiducia Christus dixit. Nam qui à principio sua prædicationis eam oppugnaverunt, deloti sunt, & memoria eorum cum sonitu perit: Ecclesia verò vernat, & resulget super sole. Vbi reges qui in eam desierunt? ubi Principes? ubi hæretici? ubi Arrius & Eunomius? ubi Nestorius & Dioscorus? ubi Severus & Eutyches? ubi qui præcesserunt, & qui postea subsecuti sunt, omnes in ordine perierunt: nonne extincti sunt? sed Ecclesia tunc, & nunc, & semper est, usque ad seculi consummationem & finem.

Sap. 4. & 11

Secio 19. Tot igitur & egregijs rebus expositis ex mellistuis sacri doctoris sermonibus: æquum est, quòd illi dum oraret, euenit cum omni reuerentia commemorare. Sic enim inuenimus scriptum in eius vita, quàm Metaphrastes enarrat, cuius initium: Et omnium qui secundum Deum in hac vita verlati sunt: post multa ait: Cum is noctu in oratione perstaret, se obtulit quædam diuina res, & sublimior, quàm ut oculis cerni posset: & quemadmodum rem in medium proponere, lingua vix audeat, ita & audire nouum videatur: itaque nouum quiddam, & horrore plenum audisse. Cæterum animaduertendum,

quòd huic narrationi, equè mista sunt timor & lætitia: duo quidam viri alba amicti veste, aspectu horrifico visi sunt ei de cœlo descendere, huicque præclaro viro, dum oraret in conspectum venisse: quorum alter volumen, alter clauēs manibus continere videbatur. Cumque Ioannes hanc nouam speciem miraretur, timore esse correptum: hos verò manibus apprehensum erexisse, & metum abstersisse, bonoque animo eum esse iussisse. Percontanti quinam essent ij viri tanta præditi gloria, qui accedere ad se dignati essent, ne timeas, eos dixisse: nos venimus à Christo missi. Alterum postea manu protensa volumen tradidisse, dicentem: sume librum, nam ego sum Ioannes, cui sapientia Dei, pectus tradidit, in quod & recumbere voluit: quæ quidè te & per nos ad scripturas pernoscendas, idoneum redder: & te, quasi manu ducer ad eius cognitionem. Alterum verò, manu extensa: sume, dixisse, has clauēs: meque Petrum esse scito, cui Deus clauēs in manus tradidit: quem nunc per me, crede, te eadem gratia, qua me participem facere: quare quæcūque ligaueris, vel solueris super terram, erunt ea ligata, vel soluta, & in cœlis: Nōne deprehendis ex his, alterum vnà cum munere scripturas facile interpretandi, & harum intelligentiam à datore sapientia adiunxisse: alterum verò vnà cum facultate soluendi & ligandi, & intelligendi, iunxisse, & pie in Iesum Christum Dei filium per eum credendi? Credite in posterum, quòd sine obedientia erga Petrum saluari nō potestis. Et iure quidem: nam is est porta salutis,

CENSURÆ ORIENTALIS

Ioan. 10. qui per eum in cognitionē fidei non ingreditur, id est, ut eum agnoscat esse Christi Vicarium, nō poterit unquam salutem cōsequi: nam ut Christus inquit: Ego sum ostium, qui nō intrat per ostium, sed aliundē ascensum parat, fur est & latro. Ita & Petrus eius successor dicit: qui non credit per me filium invisibilis Dei & Patris in carne genitum, qui passus est & resurrexit, & cetera dispensationis mysteria, hic hereticus est: & saluari nullo unquam tempore poterit. Hac igitur & talia tenentes, quorum refert a sunt omnes doctorum scripturæ, Ecclesia subiicimur: in eaque permanemus: & in obedientia eius persistere in omnia secula deprecamur, ut propitium Deum nanciscamur in tremenda die retributionis: fiat. fiat.

Sectio 20. Iam quoad eius fieri potuit, præstitimus, quod polliciti sumus, allata ad quinque articulos responsione, qui in decreto Florentina Synodi continentur. Conscriptimus vero hæc à communibus patribus, ac doctoribus desumpta materia, quos Ecclesia sanctos esse decernit, illorum vestigiis insistendo, & qui hæc literis theologice mandauerunt, & tradiderunt, ut veraces suscipiendo: quibus Ephesus Marcus nō valens in Synodo contradicere, & sui incertus, certamen detrectavit. Perfecimus autē hoc opus multo labore ac studio: propterea omnes, qui hæc perlegerint, oro, ne dolose, & cum præsumptione aut proprio affectu inducti, percurrant, sed sincera dispositione adhibita, suam conscientiam iudicem dictis præficient. Arbitror enim eum, qui hac conditione ad legendum accesserit, à morbo se vindicaturum, magnamque gratiam habiturum et, qui hæc edidit, & elaboravit, cum hanc commentationem ex multis locis collegerim, & coagmentarim.

Exantlauimus vero hunc laborem, ut dominus sic,
 qui occulta cognoscit: non gloriam aucupando tempo-
 rariam, neque opum comparandarum gratia, sed pu-
 ra, & pia mente, pro virili, veritati patrocinari exoptantes: qua quidem iis, qui aperte sanctis contradice-
 re nolunt, liquido est demonstrata. Et ea prater eam de
 causa hoc opus aggressi sumus, ut qui horum studio-
 rum sunt ignari, et tamen de hoc dogmate ambigunt,
 nequaquam amplius excusationem afferre possint, se-
 sententias, & dicta sanctorum plane ignorare. Ideo
 aequum mihi visum est, volumen hoc rerum contexere:
 & respicere aliquando volentibus, veluti sum-
 ptuosum quoddam conuiuium apponere. Ecclesia vero, Cant. 4.
 sponsa immaculata, nullas sordes, vel rugas admit-
 tens, sole lucidior, denuo apparebit, ut fuit, & est, &
 erit. Quamquam disrumpantur, qui contra sentiunt:
 nam semper existit extra errorem: neq; diuersas opi-
 niones predicauit, sed easdem illas, quas à diuino ore
 saluatoris accepit. Rogo vos iterum o charissimi, ut
 hac cum charitate legatis, & spiritu fidei: ac, si vera
 & iusta visa fuerint, is assentiimini: si vero cōtra, cō-
 futetis, & scriptis editis, rationes afferatis: ut & nos
 iis perpensis, sententiam nostram cum charitate dica-
 mus, retractātes nostra, vel delentes. Spero igitur Deo
 fesus, qui pacis est pater, vos his rationibus suosos, ve-
 ritati cessuros: animi candorem & obedientiam Deo
 prestando, mutuoque accipiendo paraclēti gratiam et
 prudentiā. Nā eo cōcedente, nulla mutatio vel immi-
 natio p̄y & patrij spiritus cōsequetur, neque orthodo-
 xa veritas imminuetur, absit malo enim millies mori,
 quā suadere vos, ut tācillum quidem à vera fide de-
 clinetis. Respicite rogo fratres, respicite: quandiu

vos in hac falsa suafione perdurabitis? quandiu. si non utroque, altero tamen pede claudicabitis? Excitemini segnes, qui humi reptis, exurgatis: ne dum vos malū somnum stertites, facile inimicus disseminet discordia Zeitaniam. Tollatur paries, qui dirimit septem, siamus unum corpus sub eodem capite. Est autem caput ipse Christus, quem ut magistrum, ac vitæ datorem, patrem, & pura conscientia sequendo, cognoscemus Deum & patrem eius, a quo ab aeterno sine tempore, sine deflexu, & sine passione est genitus, sanctissimumque, & viuificantem eius Spiritum, a patre, tanquam à productore, ab aeterno, & à principio productum, & procedentem & per eum emanantem, & scaturientem essentialiter & subsistenter, & procedentem, & editum, vnam increatam potētiam, & sine fine regnum, immortalē vitam, & beatitudinem, quam, vnam omnes consequamur, ne de via declinantes, in montes, solitudines, & foueas delabamur. & in loca, quæ non afficit lux vultus domini nostri, & Saluatoris nostri Iesu Christi, cui gloria & victoria in secula seculorum. Amen. Hucusque Gennadius.

Ex interpretatione Sacre Liturgiæ, &c. Multi sunt & apud Græcos, & apud Latinos, qui sacram Liturgiā interpretati sunt, eiusque mysteria exposuerunt. Ex Græcis quidem Dionysius Areopagita de Ecclesiastica Hierarchia cap. Maximus Monachus de Ecclesiastica mystagogia: Germanus Archiepiscopus Constantinopolitanus, in libro mystica contemplationis. Simeon Thesalonicen. in libro de septem Sacramētis. Ex omnibus autem doctissime & prolixissime Nicolaus Cabasila, in libro de diuinis officiis: Hydorus, Innocentius, Odon Cameracensis, Stephanus Aduersus Episcopus.

Episcopus, Valafredus, Strabo de exordiis, & incrementis rerum Ecclesiasticarum, Bernon Angienfis Abbas, Magister Florus in sua Exegeti, & alij infiniti, qui soli rectè conuincere possunt nostri seculi errores, qui missam, rem nouam, & recenter compositam esse, impudicè affirmare non erubescunt.

DE SACRIS ORDINATIONIBVS, QVAS GRÆCI ΧΕΡΟΤΑΥΙΑΣ VOCANT.

CAPVT. XIII.

Vatuordecimus articul^o docet Euangelium non ab alijs publicè legèdum & prædicàdum esse, sacraque mysteria dispèscanda, quàm ab his, qui ritè ad hoc ministerij genus, ordinati sunt: quod quidem ita debere esse, & nos ipsi agnoscimus. Sancta etenim Catholica Ecclesia, eos solum, qui legitimè sunt vocati, sacro item caractere canonicè insigniti, atque iuxta Ecclesiasticam traditionem ordinati, ab omnique Hæreseos suspitione alieni, & populum docere, & sacram Liturgiam administrare vult. atque permittit. Plurimumque illos errare docet qui existiment, nihil interesse, vtrum hæc sacra & diuina mysteria ab his exerçantur, qui ex laicis ad eam rem ordinatis, deligantur tatum, an ab his, qui ex sacerdotibus ritè & canonicè

consecratis & ordinatis, huic muneri præficiantur. Ordinationes autem apud nos non alio modo fiunt, quàm eo, quem sacri nobis perscripserunt Canones. Et de Episcoporum quidem ordinatione primus Apostolorum Canon hæc docet: episcopus ordinetur à duobus vel tribus Episcopis. Presbiter verò ad vno Episcopo. Diaconus item, & alij eodè modo. Quod item ex Actis Apostolicis discimus. Erant, inquit, in Ecclesia quæ est Anthiochiæ, Prophete & Apostoli, Barnabas, Simeon, Lucius, Manahera, & Saulus: ministratibus aut illis Domino, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabæ & Saulum, in opus ministerij, ad quod elegi eos. Ieiunantes autem ipsi, & orâtes, impositis illis manibus, dimiserunt eos: Vbi quinque leguntur presentes viri: tresque, duos reliquos Saulum & Barnabæ segregatos, in ministerij munus ordinasse. Nō licere autem secularibus principibus de Episcopis aut sententiam ferre, aut illis veteri deprauato more, qui à sanctis conciliis abrogatus est, manus imponere. 31 Canon apostolicus docet: Si quis Epûs secularibus potestatibus vsus Ecclesiam per ipsas obtineat, deponatur, & à cōmunionem separetur, & omnes qui illi communicarint. Et quanquam 28. Apostolico Canone præcipitur: neminè duplici pœna ob idem crimen puniri debere: tamen vel propter delicti magnitudinem, vel propter peccati, publicam deformitatem, duplex hoc loco irrogatur pœna: omnisque hæc electio, tanquam impia, & sacrilega abrogatur: pu-

niunturque omnes illi, qui in hac parte, vel
 alios coegerunt, vimque aliquam intulerunt,
 vel autores facti, quacunque ratione fuerint,
 prophanique merito & sunt, & esse decernun-
 tur. Oportet enim eum, qui ad Episcopatus ho-
 norem prouehi debet, vt quidem sancti Pa-
 tres in sancta Nicæna statuerunt Synodo, Ca-
 none quarto, ab aliis Episcopis deligi. Episco-
 pum, inquit, conuenit maximè quidem ab om-
 nibus, qui sunt in prouincia Episcopis, ordi-
 nari. Si autem hoc difficile fuerit aut propter
 instantem necessitatem, aut propter itineris
 longitudinem, tribus tamen omnino in id ip-
 sum conuenientibus, & absentibus quoque pa-
 ri modo decernentibus, & præscripta consenti-
 tibus, tunc ordinatio celebretur. Summa autem
 & vltima potestas, atque confirmatio earum
 rerum omnium, quæ in tota sunt prouincia,
 Metropolitanò tribuatur: quæ omnia ex eo-
 dem quarto Canone, eiusdem primæ vniuer-
 salis synodi Nicænae decerpuntur. Sed &
 Laodicensis synodi 12. Canon, hoc idem
 his verbis explicat. Episcopus non oportet
 re, præter iudicium Metropolitanorum &
 finitimorum Episcoporum constitui & ad Ec-
 clesiae principatum eligi, nisi eos, quos mul-
 tò ante nota, probabilisque vita commen-
 dauit: denique examinatos & in ratione fidei,
 hoc est, num rectam & sanam doctrinam se-
 quantur, an secus, & in ipsius sanæ doctrinæ
 politia. Quibus item similia docet 13. eiusdem
 Synodi Canon. Illud adiiciens, neque vulgo

aut popularibus hominibus electionem illo-
 rum, qui ad sacerdotalem dignitatem sunt
 euehendi, committendam esse. In quorum
 canonum expositione, illud scriptum legi-
 mus: Non tantum, inquit, vulgus arce-
 tur ab Episcoporum electione, sed etiam
 de ipsis sacerdotibus sententiam ferre, non per-
 mittitur, praesentique canone illud innuitur,
 quod non Episcopi tantum antiquitus, sed &
 reliqui sacerdotes à populo eligebantur: quod
 postea omnino ne fieret, prohibitum fuit
 tanquam res inutilis ac planè pestifera. Sed &
 19. Canon Antiochenae synodi, multa similia
 habet: tum de Metropolitano, tum de eo, ut om-
 nes Episcopi eius provinciae ab eo conuocentur,
 praesentesque adsint. Episcopus, inquit, ne
 ordinetur absque praesentia Metropolitanì pro-
 uinciae. Par enim est, Metropolitanò suos col-
 legas atque conseruos adesse. Ideò debent per
 Epistolam Metropolitanì conuocari. Et si qui-
 dem praesentes adfuerint omnes, longè melius
 esse: si autem difficile fuerit conuenire omnes,
 tamen vel maiorem eorum partem, omnino ex
 omni provincia praesentem adesse oportet, vel
 saltem per literas in eandem sententiam conue-
 nire: & sic vel conuentu plurium factò, vel
 saltem plurium suffragiis collectis, Episcopu
 constitui debere. Si quid autem secus praeter
 praescriptum modum factum fuerit, nullius va-
 loris ordinationem esse. Vbi verò omnia, ita v-
 ti dictum est, adhibita fuerint, contradicere
 tamen quispiam per priuatam contentionem

velit, plurimum tamen consensus valere debet. Docet quidem eiusdem Zonaræ interpretatio: antiquitus ipsarum urbium populos, Episcopos deligere solitos. Cum autem contentiones inde exoriretur maximæ: ipsis deinceps prouinciæ Episcopis, ea tota deligendi & constituendi potestas Episcopi, concessa & concedita fuit. Non solum autem Episcopi, eo modo, quo diximus, alios Episcopos & Sacerdotes sacrorum canonum instituto eligebant atque consecrabant, & non Laici, sed & ipsa Chirotonia nihil aliud sacris Canonibus designatur, quam eius, qui tunc consecrandi munus exercet, in alio consecrando diuinatum precum sacra administratio, ac Spiritus Sancti omnia perficientis initiatoria inuocatio, propter extensionem manus pontificis, tum cum illi quem initiat atque consecrat, benedicit. Quæquam ipsæ quoque sententiæ atque suffragia, quibus Episcopi vel Presbyteri eligebantur, nomine Chirotoniæ antiquitus appellari solebant. Nam cum penes ciuitatum populos Pontificum deligendorum potestas fuisset, colligebatur tum in vnum multitudo, & hunc quidem alij postulabant, atque eligebant, alij alium. Vt igitur plurimum vinceret sententiæ, manus in altum illi qui suffragia ferebant, subleuasse dicuntur, vt inde numerus cuiusque sententiæ dinumerari, ac facile perspicere possit. Atque ita ille qui plurimum referebat sententiæ, cæteris anteferebatur, indeque à manus extensione nomen Chirotoniæ originem sumpsit. Quo item no-

Simile plañe eiusdem vocis notatione atque etymologiam applicat Vlpianus De moesthenis interpres, inferendis suffragijs quibus Athenienses suos eligebant Magistratus, quam vocem, vt & re ipsi sumitacionem, vt cætera multa ad Ecclesiasticas functiones translata fuisse existimandum est.

mine in eodem, sensu magni illi veritatis duces sancti, inquam, qui synodis præerant Patres, nonnunquam vti esse inveniuntur, ipsas sententias & suffragia, nomine Chirotoniæ appellantes. Quomodo sancta Laodicensis synodus, Canone 5. loquitur. Non oportere Chirotonias in præsentia multorum fieri. Chirotoniæ nomine ipsam per suffragia electionem intelligentes: nam consecrationem Pontificis, publicè multis præsentibus potius fieri oportebat. Electioni autem ubi sententiæ ferebantur, propterea, quod nonnunquam quærelæ, quædam & accusationes contra candidatos proponebantur, nulli præter eos, ad quos sententiæ dicendæ ius pertinebat, interesse, ac ea quæ dicebantur, audire licuit. Et consecrationem quidem atque ordinationem, à duobus vel tribus Episcopis fieri debere, primæ synodi quartus Canon iubet: ipsam autem per suffragia electionem à pluribus etiam. Tres, inquit, omnino in eundem locum congregatos ordinare oportet, absentibus quoque suffragium ferentibus, scriptisq; assentientibus, electionem fieri. Post diligens autem & exactum examen, multaque tam rectæ fidei, quàm morum grauitatis, & vitæ integritatis testimonia, demùm dignos ordinari debere: indignos autem ab eo honore ac dignitate arceri, cum ex multis sacris canonibus, Apostolicisque institutionibus clarum est, tum ex insigni illo magni quòdam Theologi Gregorij Nazianzeni, quem pro se instituerat Apo-

logetico, longè euentius constat: ex his inquam, vbi eos qui tanto honore sunt indigni, improbi ac planè prophani, veluti transitu quodam norat, eos autè, qui & quales digni esse debeant, mirè celebrat, suisque coloribus pingit, hæcque inter cætera cum magna adfert libertate. Quoruscumque est, qui si ad amissimam, regulamque seipsum exigat, quam Paulus de Episcopis & Presbyteris fixit, nempe vt sobrii & prudentes sint, non temulenti, non percussores, sed docendi periti, irreprehensibiles, atque huiuscemodi, vt nullæ eos improborum calumniæ attingere queant, non sese à normæ rectitudine permultum abesse comperiet. Et rursus: Primum, inquit, ipsum purgari oportet, tum alios purgare: primum ipsum institui, tum alios instituere: primum lucem ipsum effici, Deoque appropinquare, tum demùm alios ad Deum adducere: primo sanctificari, tum demùm alios sanctificare.

Deinde illos appellans, qui citò & negligenter, nec secundum id quod sancti canones præcipiunt, ordinantur, hæc in medium adfert: Quis est ille, qui veritatis Antistitem & propugnatorem vnus dieculæ spacio, velut simulacrum ex argilla fingit? illum, inquam, qui cum angelorum classe atque ordine futurus est: qui cum archangelis Deum celebrabit: qui ad supernum altare sacrificia transmittit, simulque cum Christo sacrificio fungitur. Et iterum. Qui nihil, in-

quit, dignum sacerdotio secum adferunt, discipuli simul magistrique pietatis designantur, alios antè purgant, quàm ipsi purgati fuerunt: heri extra sacra, hodie sacrorum arbitri & Aneistites, veteres vitio, pietate rudes & recentes. Quorum dignitas & vocatio, gratia potius & fauoris humani, quàm Spiritus sancti inspirationis opus esse videtur. Eos proculdubio, qui improbi, & indigni in eos honores euehuntur, notans & proscindens, simul autem quales oporteat esse illos in veritate, qui serui idonei & ministri Iesu christi futuri sunt, docens atque subiiciens: Amplius autem & eos magnopere fugiendos & auersandos esse, qui aliqua se hæresi contaminarunt 44. Canon Apostolicus diligenter admonet. Episcopum vel Presbyterum, qui hæreticorum baptismum, vel sacrificium admiserit, deponi iubemus.

2. Cor. 6.

Quæ enim est conuentio Christi cum Belial? vel quæ pars
fidei cum eo qui
infidelis est?

NEQUE PRECES, NE-
 QUE OBLATIONES, NEQUE
 dies festos, neque alia dona-
 ria, corrupta vita, & mori-
 bus ministrorum,
 vitari.

CAPVT XV.

DE quinto decimo autem Capi-
 te, quod Ecclesie ministros
 innoxios, & irreprehensibiles
 esse debere docet: vitamque
 honestam & inculpabilem se-
 qui: preces item atque ea quæ
 offeruntur, diis que festos & reliqua, quæ quasi
 ad cauponandam gratiam comparata sunt: pec-
 uniam item ex alienis peccatis corradendam,
 remque faciendam, aut aliquid aliud, nihil om-
 nino ad salutem conferre tradit: illud dicimus,
 sicque de tota hac re statuimus. Quemadmo-
 dum illi, qui ita Deo ministrant, proficiunt ni-
 hil: nisi irreprehensibiles, atque sine crimine,
 quantum homini licet, sint: puri item & inno-
 xij? per omnemque tempus, tanquam sub iugo
 disciplinæ quodam viuant, in omni modera-
 tione & sanctitate vitæ degentes, suumque
 munus exercentes: ita preces ipsas, sacrificia,
 oblationes, festos item dies, quæ iuxta bene-
 placitum Dei eiusque amore fiunt: ad laudem

præterea illius, memoriãque eorum, qui illi
 à seculo placuerunt, referuntur: ad exercitatio-
 nem & imitationem virtutis, ac præclare ab il-
 lis gestorum, rectè & conuenienter fieri, ma-
 gnãque vtilitatem animabus nostris adferre,
 Iacob 6. affirmamus, Multum enim, inquit scriptura, va-
 let deprecatio iusti: multãque proficit in illis,
 qui fideles Deique gratia digni sunt. Vt quidè
 D. Chrysostomus exponens Epistolam ad He-
 bræos, inquit: Iusti, inquit, homines, vna sepius
 postulatione, omnia apud Deum luçantur: &
 ad Philippenses item. Procuremus, inquit, ali-
 quid auxiliij illis, qui ex hac vita decesserunt:
 modici quidem, opem tamen illis feramus.
 Quomodo autem & qua ratione: Ipsi inquam
 pro illis exorantes, aliisq; vt hoc idem agant,
 persuadentes, pauperibus item assidue pro illis
 aliquid impartientes, habet enim ea res non
 exiguam quandam consolationem. Audi siqui-
 dem quid Deus dicat: Protegam ciuitatem istã
 propter me & propter Dauid seruum meum.
 Si memoria duntaxat iusti tantum valuit, quã-
 do & opera pro tali fiunt, quid non poterunt?
 Non frustra ab Apostolis sancitum est, vt in
 celebratione venerandorum mysteriorum, me-
 moria fiat eorum, qui hinc decesserunt. Nouer-
 rant enim illis hinc multum emolumenti fieri,
 multum vtilitatis: stãte siquidem vniuerso po-
 pulo, manusq; ue ad cœlos extendente, cœtu
 ite sacerdotali, mundoq; posito sacrificio, quo-
 modo Deum non placabimus pro istis orãtes?
 Nam ita vult Deus, vt nos inuicem iuueamus.

Sanctis autem meritos honores à nobis deberi, eosque omnino recipiendos & venerandos esse, tum templis eorum, vt offeratur, iustum esse, ille qui Deus existens, nostra causa homo factus est, nobis præcepit: Qui, inquit, vos accipit, me accipit. Vnde Chrysostomus preclarè: Quemadmodum, inquit, illis, qui in acie stant, atque depugnant, ab his qui pace fruuntur, in bellumque ipsi non proficiuntur, stipendia debentur pro his enim militant illi: idem, inquit, nos de sanctis Dei cogitare, iustum est. Quomodo enim non absurdum erit, his quidem, qui terreno regi militant, stipendia & cōmeatus liberalissimè persolui: illis autem qui cœlestis regis milites sunt, quisque longè molestiores, potentioresque hostes in se sustinent, pro nobisque Deum exorât, & ad quos in omni tempore nostro necessario, cum precibus nostris quotidie, res necessarias petituri, confugimus, cuius, inquam, fuerit ingratitude, nihil item ex facultatibus nostris, neque in eos ipsos, neque in eorum templa, eosque homines qui tantorum virorum se seruitiis dederunt, conferre? nullamque partem liberalitatis & munificentiae, nostrae, illis declarare? neque eos eleemosynis nostris alere? Orare item quotidie, Deumque deprecari, populo Christiano, vile & necessarium esse: ab eoque officio, nullum excipi, Saluator ipse, dum communem omnibus formulam orandi præscribit, docet: Quando, inquit, oraueritis, dicite: Pater noster, &c. Et: Hoc, inquit, genus dæmoniorum, non eiicitur, nisi oratione, & ieiunio: & aliis

7. ad romanos

Matt. 6.

Matt. 17.

1. Tim. 2. multis similibus. Et Paulus ad Timotheum: Obsecro igitur primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate, & castitate. Hoc enim bonum & acceptum est coram saluatore nostro, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sacerdotes demùm, ut honorentur, dignum & iustum esse, docet amplius D. Chrysostomus, tanquam communis, inquit, pater est totius vniuersi sacerdos. Ab omnibus igitur æquum est illum honorari, eiusque curâ haberi. Sacrificia enim Deo pro toto offert vniuerso. Preces eodem modo ad Deum fundit, pro regibus, atque illis omnibus, qui in sublimitate positi sunt, ut horum salus & incolumitas nostræ tranquillitatis & securitatis sit causa. Ad nostram siquidem utilitatem Deus ipsos etiam magistratus ordinauit. Absurdum igitur & iniustum est, illos quidem pro nobis bella gerere, nos autem pro illis Deum, neque per nos ipsos, neque per sacerdotes item nostros exorare. Et rursus dicit idem D. Chrysostomus: An, inquit, ignoratis scriptum esse, sanctum Iob pro filiis conuiuantibus, quotidie sacrificia obtulisse? atque hac ratione peccata eorum expiassè: ne quid forrè peruersi cogitarent in cordibus suis? Et alio loco. Scitote, inquit, tanquam Christi discipuli, quòd orantes pro publica pace & trā-

quillitate vniuersi mundi, pro omni item felici-
 fuccessu, id facimus: regnumq; eius quærimus,
 ipsamque ianuam pulsamus, vt propter viscera
 misericordiæ suæ, nobis illam Deus aperiat,
 ad eamque ex qua olim ex cidimus, felicitatem,
 nos reducat. Et rursus: Est quidem res utilis
 atque salutaris, sanctorum precibus nos com-
 mendare, sed ita, si item nos ipsi in opere simus,
 si item & ipsi oremus: nam alia ratione, si igna-
 ui, si ociosi ipsi simus, nullam inde referemus
 vtilitatem. Neque enim obscurum est, quid
 Hieremiæ pro ignaui & flagitioso populo
 orare volenti, responsum est. Ter hic in causa *Iere. 7. xi.*
 populi ad dominum supplex accesserat: ter ite^{14.}
 audiuit: Ne oras, non enim exaudiam te. Si, in-
 quit, steterit pro illis Noë, Iacob, & Daniel,
 non liberabo illos, siquidem multum iam eor-
 um præualuit malicia. Quid igitur dicet ali-
 quis, necesse est alios pro me exorare, si ipse
 Deo gratus & charus sum? nequaquam hoc di-
 cas ô homo. Multis enim precibus, multis de-
 precationibus opus habemus. Audi enim ipsū *Leuit. 4.*
 Dominum dicentem: Deprecabitur, inquit,
 pro vobis sacerdos, & remittentur vobis pec-
 cata vestra: Et alia his similia quàm plurima.
 Quæ, si quis diligentius perquirat, plenam &
 confertam talibus reperiet totam sacram scri-
 pturam. Similiter autē & illa omnia, quæ Deo *psal. 37.*
 votis redduntur, sunt illi acceptissima. Vouete, *1. Reg. 1.*
 inquit Dauid, & reddite, quomodo Anna Sa-
 muelem Deo vouit, & reddidit, & alia sexcen-
 ta his similia. Sic item & festos dies celebram⁹,

Psal. 138. honorantes sanctos, tanquam Dei amicos, iux-
 ta magnum Dauidem. Mihi, inquit, nimis ho-
 norati sunt amici tui Deus, nimis confortatus
 est principatus eorum. Nisi enim sacras preces,
 Liturgias, dies festos, & his similia non caupo,
 nantes, sed Deum piè timètes peragimus, quæ
 quidem omnia fidei sunt consequentia, præ-
 claraque opera, gens quædam absque Deo esse
 putabimur, quæ Deum non timeat, & quæ à fi-
 de viua, quæ in omnibus principem locum te-
 net, ac quasi familiam ducit, sit alienissima. Su-
 blatis enim rebus illis, quæ rem aliquam neces-
 sariò natura sua consequuntur, fructusque eius
 quodammodo sunt, quantum in nobis est, il-
 lud ipsum, quod principale est, auferri oportet.
 Necesse item est illum, qui verbo præest,
 & doctrinæ, iuxta magnum Basilium, cum om-
 ni circumspectione & examine, Dei voluntate
 tanquam certissimo scopo sibi propòsita, om-
 nia agere & dicere, vt vel illis ipsis qui eum se-
 quuntur, illique crediderunt, vitam suam pro-
 bet, suæque ab his integritatis referat testimo-
 nium: iuxta illud Pauli: Vos inquit, testes estis,
 & Deus, quàm sanctè, & iustè, & sine querela,
 vobis qui credistis, affuimus, vt & ipsi rectè
 scitis. Porrò, si contigerit indignos ministros
 nos habere, Dei tamen vis & gratia est, quæ
 omnia operatur, vt quidem vniuersus testatur
 Theologorum chorus.

1. Theff. 2

ANNOTATIONES.

Quemadmodum illi, qui Deo ita ministrant, &c. Idem sensus est Nicolai Cabasila, ex quo hac desumpta esse videntur, Cuius verba ex Cap. 34. hoc loco apponere libuit. Sacerdos autem postquam omnibus, ea, quæ par est orauerit, etiam pro se orat, vt à donis sanctificetur. Quam sanctificatione? vt accipiat remissionem peccatorum. Hoc enim est donorum Principale officium. Et vnde nam potest hoc sciri? Ex iis quæ dominus dixit, Apostolis panem ostendens, Hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum. Et in calice similiter, Memento, inquit, Domine etiam meæ indignitatis, & condona mihi omne delictum voluntarium & inuoluntarium. Et ne propter mea peccata prohiberis gratiam sancti Spiritus à donis propositis. Remissionem peccatorum dat sanctus Spiritus iis, qui sunt donorum participes. Hæc, inquit, gratia, in me ne prohibeatur ex donis propter mea peccata. Dupliciter enim dicitur gratia operari in pretiosis donis. Vno quidem modo, per quem ipsa sanctificantur. Alio, per quem gratia nos per ipsa sanctificat. Primo ergo modo, in donis gratiam operari, nullam potest humanum malum vetare. Sed quemadmodum eorum sanctificatio non est humanæ virtutis opus: ita nec fieri potest, vt eam hominum vitium prohibeat. Secundus autem nostro etiã studio & diligentia indiget. Nos enim gratia per dona sanctificat, si nos ad sanctificationem aptos & accommodatos ceperit.

Sin autem in nos imparatos inciderit, nec vllā
vilitatem attulerit, & plurimum etiam detri-
mentum damnūque dederit: hanc gratiam,
siue est solū remissio peccatorum, siue cum
illa etiam aliud donum datur iis, qui cum pura
conscientia sacram hanc Cœnam sumunt, orat
sacerdos, ne à donis prohibeatur, vt quæ possit
prohiberi per humanum vitium. Hanc facit o-
rationem etiam paulò post cum vniuersa com-
muniter multitudine.

OMNI MAGISTRATVI

A DEO CONSTITVTO

Patendum esse.

CAPVT XVI.

SEXTODECIMO loco doce-
tis, non licere populo Christiano
aliis præesse, atque imperare: pœnas
item secundum leges fontibus irro-
gare: atque omninò aliis Reipublicæ negotiis
se se immiscere. Nos autem illud dicimus: obe-
dire, subiectòsque esse oportere nos, omni po-
testati, atque magistratui: non modò bonis &
rectis tantum, sed discolis etiam, & ea omnia,
quæ ab illis legibus sancita sunt, sanctè & in-
contaminata seruanda. Aliter autem Deo, ma-
gis quàm hominibus obtemperandum esse.
Qui (dicit alio loco scriptura) resistit omni
potestati,

potestati iudiciū accipiet. Et rursus: Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Quomodo item eorum contumelia, qui illis non parent, quos ipse dominus misit, non in his solū consistit, sed in illum ipsum amplius fertur, qui eos misit: maiusque iudicium isti, quam illi, qui in Sodoma & Gomorra perierunt, reportabunt. Dicit enim Dominus: Qui accipit vos, me accipit. Et qui vnum ex his, quem ego mitto, recipit, me recipit. Qui vos audit, me audit: & quicumque vos non receperit, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris. Amen, amen dico vobis, tollerabilius erit terrę Sodomorum & Gomorræorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. Et Apostolus: Qui, inquit, vos spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui dedit spiritum sanctum suum in nobis. Oportet igitur nos non civilibus tantum magistratibus obedire, sed Apostolis etiam ipsis, atque doctoribus, sacraque scripturæ Spiritu sancto plenis interpretibus parere: neque illis per minas & terrores aliquos obfistere, aut aliquo pacto aduersari. In ea autem parte, qua eos, qui sua omnia vendiderunt, damnatis, mundumque, & ea quæ in mundo sunt, salutis suæ causa reliquerunt: in eo item, quod Euangelium non de temporalibus, sed de æternis tantum rebus omnia præcipere dicitis, & quod solam perpetuam cordis iustitiam illud prædicet: ac ita omnino totum intelligendum & interpretandum esse putatis.

Rom. 13.

Matt. 10.

Ioan. 13.

Luc. 10.

Matt. 10.

1. Thef. 4.

Matt. 19.

Hoc quidem nulla ex parte recipimus: sed Dei Ecclesiæ doctorum interpretationem sequuti dicimus, illud Evangelicum dictum clarè seipsum explicare: Vade, inquit, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis: & tum veni, & sequere me. Quod nos neque allegoricè, neque per vllam figuram, sed simpliciter, & ad sensum, vitamque & mores relatè dictum putamus. Hic enim ipse, qui eam quæstionem proposuerat, existimabat eum modum & rationem vitæ æternæ consequendæ sibi Dominum demonstraturum atque subiecturum, per quem sempiternum in vîu & possessione bonorum suorum victurus esset. Vbi autem longè aliud CHRISTVS Dominus, quàm ille vellet, respondisset, ipsamque bonorum omnium abrenunciationem, vitæ æternæ comparandæ auctorem & administratorem esse dixit: tum demùm veluti & sua interrogatione, & Domini responsione damnata, aufugit: & vide quid interrogans dicat: Hæc omnia seruaui à iuuentute mea. Dominus verò id quod caput continet caussæ, subiicit: ipsam inquam paupertatem: Vade, inquit, & vende omnia: nam si quid tibi reliquum feceris, illius seruus faciliè euades. Et da, inquit, pauperibus, & sequere me, hoc autem est, in reliquis item omnibus, sis meus discipulus semper, & ubique me sequaris: non vt hodie tuus sis discipulus, meisque præceptis adhaereas, cras autem me relinquant, ad tuamque redeas, sed constans, & idem, repudiatis omnibus in cursu vitæ, & imi-

tationis meæ perfiste. Hoc ipsum enim esse ve-
rè & ex animo regnum cœleste quærere, eius-
que desiderio duci, docet magnum illud orbis
Chrystiani sydus Chrysostronus. Præpeditur
enim, inquit, quasi maiori quodam affectu ille,
qui vult perfectus esse, auaritia atque diuitia-
rum studio: si verò, ea, quæ habet vitæ æternæ
caussa vendiderit, ac in pauperes erogarit, non
aberrabit, sed vita æterna, iuxta Domini pro-
missa, perpetuis porietur temporibus.

DE CONSUMATIONE MVNDI.

CAPVT XVII.

DECIMUMSEPTIMUM

Caput confessionis vestræ do-
cet: in fine & cōsumatione se-
culi, ipsum Christum Dominū
venturum viuòsque simul &
mortuos iudicaturum, & piis
quidem & honestis viris, vitam sempiternam,
gaudiumq; perpetuū, prauis autem & impiis
hominibus, supplicium æternum redditurum:
eamque ipsam puram veritatem esse, vo-
bis libenter assentimus. Quicumque autem, vel
iporum præmiorum, vel pœnarum finem ali-
quem futurum esse dicunt, vel Iudaicas opi-
niones, aut potius fabulas denuò inducunt,

dicentes: Ante vltimam mortuorum resurrectionem sanctos & pios homines in hoc mūdo regnatos, hi planè delirant, indéque merito ipsos auersamur, ac veluti fabularum & nouitatum autores condemnamus.

DE GRATIA, ET LIBERO ARBITRIO.

CAPVT XVIII.

DECIMOCTAVVM
 Caput à vobis propositum, liberi arbitrij rationem explicat, de quo ita sctimus. De his quidem, quæ in nobis sunt, rectè à vobis dicitur: de illa verò parte vbi docetis, sine auxilio Dei saluari posse neminem, ita statuimus. Non ignorare, & nos Dei gratia & auxilio primò & præcipuè in omni re nos opus habere, secundum quod à Christo dictum est: Sine me nihil potestis facere. Sed simul item sanctorum doctorum, ac diuinæ scripturæ interpretum dicta & interpretationem qui nunquam à vero sacre scripturæ sensu & scopo aberrarunt, vtpotè illi, qui à Spiritu sancto edocti, lucem perspicuitatis sacre addiderunt scripturæ, nosque in omnibus piè & sanctè erudierunt, in omni re sequimur. Docet

Ioan. 15.

igitur Diuus Chryfostomus, gratiam, etiam si
 gratia fit: volentes tamen solos saluare. Quo-
 modo idem exponens Epistolam ad Hebræos, Homil. 12
in Cap. 7.
 in quodam morali, dicit. Oportet, inquit, in
 omnibus nos custodire, atque magnam caute-
 lam adhibere, ne aliquando obdormiamus.
 Ecce enim dicit Psaltes. Non dormitat, neque
 dormiet: qui custodit Israel. Et ibidem. Ne des psal. 120.
 in commotionem pedem tuum, Non dixit, ne
 commouearis, sed, ne des in commotionem pe-
 dem tuum. Igitur in nobis & non in alio situm
 est, dare pedem nostrum in commotionem:
 vel omninò firmum, ne commoueat, tenere.
 Si enim voluerimus firmiter stare, & si constâ-
 ter gressum fixerimus, non commouebimur.
 Quid igitur? nihil ne ad Deum referemus? imò
 omnia ad eum referenda sunt. Non tamen ita,
 vt non simul liberi arbitrij sua integritas con-
 seruetur. Si ergo in Deo omnia, inquit, cur igi-
 tur multarum rerum item causam & princi-
 pium nos esse dicit? Non aliam certè ob rem,
 quàm ne liberum nostrum in aliqua parte læ-
 datur arbitrium. Ex nobis igitur res nostræ de-
 pendet, & ex illo. Nam & nos primùm ea, quæ
 recta & honesta sunt, velle oportet, tum & ille
 ea, quæ sua sunt, benignè & munificè confert.
 Sequitur autem ille, non antecedit nostras vo-
 luntates, ne in aliquo labefacteretur nostrum ar-
 bitrium. Verùm vbi nos id, quod rectum & ho-
 nestum est elegerimus, tum & ipse pluriimùm Rom. 9.
 nos iuuat, præsensque fert auxilium. Quid igi-
 tur ad illud Pauli dicemus. Neque volentis, ne-

CENSURAE ORIENTALIS

que currentis esse, sed miserentis Dei. Primum inquit, Chrysostomus, non ex suo sensu, sed ex eo, quod ante proposuerat, loquitur: & cōcludit Paulus, quasi ex certis premissis. Cū enim dixisset scriptum esse: Miserebor, cui misertus sum & misericordiam præstabo, cui miserebor, tanquam id, quod ex ea scriptura videbatur sequi, subiicit. Non volentis igitur, neque currentis, sed miserentis est DEI. Quod si sic explicetur, quid amplius desideremus, nō video. Deinde illud ad eandem rem cum eodem Chrysostomo dicere possumus. Cuius id, quod maius est, existit, eius totum esse dicitur. Cū igitur nostrum sit velle & eligere, Dei autē complere & ad perfectionem deducere: quia illius est, quod maius est: meritō vsu communi dicenditorum suum esse dixit, sic enim & nos facere solemus. Verbi gratia. Aedificium aliquod præclare exstructum videntes, dicimus hoc totum opus huius vel illius artificis esse: & si non totum eius est, sed & operarum. & eius qui materiam præbet Domini, & aliorum plurimorum: quia tamen plura ab illo conferuntur, meritō totum illius esse dicatur. Sic etiam & hoc similiter. Sed & in multitudine eodem modo, vbi plurimi sunt, omnes esse dicuntur, vbi autem pauci, nullus. Sic igitur & D. Paulus dixit. Neque volentis neque currentis esse, sed miserentis Dei. Duo autem hoc loco non parui momenti perficit, & corrigit. Vnum quidem, ne vnquam ex bonis operibus nimis efferamur, siue, inquit, curris, siue contendis, non putes

illud quod rectè factum est, tuū esse. Nisi enim supernum auxilium adfuerit, frustrà laborabis. Quod tamen eò, quò tendis, peruenias, clarum est: quòd currendo & volendo, id assequaris. Non sic igitur dixit, nos frustrà currere, sed ita demùm, si totum nostrum esse putamus: si nō maiorem partem rerum nostrarum ad Deum referimus. Neque enim Deus ipse totum suum esse voluit: ne videatur nos frustrà, & sine legitimo certamine coronare: neque item nostrū ne in superbiam incidamus. Si enim minimam partem habentes, tamen alta sapimus: quid si totius operis nostri domini essemus, quid non faceremus? Ad quam animi insolentiam & arrogantiam extirpandam, & hæc, & multa alia similia Deus fecit, & dixit. Verùm iterum dicet quis. Quid hæc? quorsum inquit, hoc? Ergo si quid fortè cum honestate coniunctum fecerimus, superbiemus? ac ad ipsam cælum animis efferemur? Iterum igitur Chrysostomus ad Philippenses inquit: Dum aliquid rectum facimus, tum lætemur, Deus enim, inquit, est, qui operatur in nobis. Tanto igitur studiosius attendamus nobis: neque nimis efferamur, si quidem hæc talia Deus operatur in nobis. Si igitur ipse operatur, oportet, vt & nos voluntatem exhibeamus, simul applaudētem, complectētem, & minimè effusam. Si verò volūtatem in nobis ipse operatur, quomodo nos ad id, quod bonū & honestum est, adhortaris? Etenim si vt velimus, ipse facit, frustrà nobis dicit, obedite, non enim obedimus, frustrà

In Greco
quidem
est ~~type~~
puto ta-
men legē
dum ~~vtā~~,

Serm. 8.
in cap. 2.

dicit, in timore ac tremore opereris salutem, si
 totum Dei est. Non ad hoc igitur, dixit, Deum
 esse operantem in nobis, & vt velimus, & vt o-
 peremur, sed vt sollicitudinem nostram rele-
 uet, & metū refrānet. Audi, inquit, si volueris,
 tunc operabitur, vt magis velis, & promptitu-
 dinem ipse nobis dabit, & operandi efficaciam.
 Quando enim voluerimus, voluntatem ipsam
 nostram postea magis adauget. Vtpotē volo
 quidpiam boni operari, bonum istud, ipse o-
 peratur, & per seipsum etiam voluntatem.
 Quemadmodum enim cū ipsa bona opera,
 dona Dei dicit, nō deiicit nos à nostro libero
 arbitrio, sed illud in nobis integrum conser-
 uat: ita quando dicit, operatur in nobis, & vel-
 le & perficere, non aufert à nobis arbitrij li-
 bertatem, sed ostendit quod ipsum virtutis
 exercitium, magnum nobis calcar, magnam
 promptitudinem ad rectē faciendi voluntatē
 adfert. Vt enim ex opere nascitur opus, ita ex
 ocio trahitur ocium. Dedisti eleemosynam: in-
 citaris magis ad dandum, non dedisti, pigres-
 ces magis, temperanter transegisti vnum diem,
 habes profectum, in alterum, ignauē te gessisti,
 auxisti segnitiem. Impius enim, inquit, cū in
 profundum malorum venerit, contemnit: sic
 & iustus, vbi in arcem iustitiæ conscenderit,
 tum magis ac magis porro contendit, & aspi-
 rat. Vt enim ille desperatione quadam, igna-
 uitor efficitur, ita iste considerata bono-
 rum multitudine, diligentior redditur, veri-
 tus ne totum perdat. Pro bona, inquit, velun

tate, hoc est, propter dilectionem, propter placiti ipsius comitatem, vt quæ ipsi placet, fiant, & iuxta voluntatem ipsius omnia exequantur. Vides Deum omni ex parte operari. Vult. n. nos iuxta voluntatem suam viuere. Si autem vult, ad hoc certè nobis ipse cooperatur, hoc que ipse omninò perficit: vult. n. vt rectè viuamus. Vides, quomodo non aufert arbitrij libertatè: omnia inquit, facite sine murmurationibus, & disceptationibus. Diabolus. n. vbi nequit nos ab eo quod rectum & honestum est, abducere: alia via conatur mercedem nostram exinanire: aut, n. vanam gloriam, aut arrogantiam nobis persuadet: aut si nihil horum, murmuratio est: vel si neque hanc, tum disceptationem, atque censuram morum atque dogmatum, num rectè scilicet an secus se habeant. Quibus omnibus grauis est diuinitus proposita pœna, graue exitium. Nam & mores veteres nos sequi oportet, & sacre scripture interpretib⁹ parere, & subijci necessarium est. In quo enim spiritu locutus est Paulus, in eodem Petrus & reliqui: in eodem item sancti Antistites & sancti Hierarchæ nostri, Basilius magnus, Gregorius Theologus, Ioannes Chrysostomus, ac vniuersus ille sanctorum Patrum chorus, prælucentes tanquam clarissima quædam lumina mundi, verbû que vitæ elucidantes, & ea, quæ sacra & diuina sunt nobis annunciantes, hæcque nobis omnia summa fide & integritate enarrâtes. Rursum igitur idem D. Chrysostomus, ad Timotheum hunc in modum dicit: Si igitur quis emundauerit se

Hom. 6.
in 2. Tim.
cap. 2.

ipsum, erit vas in honorem & sanctificationē. Vides, inquit, ut non naturæ, carnalisque necessitatis sit, aureum aut fictile vas effici, sed nostræ tantummodò voluntatis, idque dum hîc sumus in hac vita. Ibi enim neque fictile vas, aureum fieri potest, neque hoc item in illud commutari, at verò dum hîc sumus, magna huius immutationis, & commigrationis facultas volenti datur. Vas erat fictile Paulus, & euasit in aureum. Iudas vas fuit aureum, sed in fictile conuersus fuit. Et alio loco, exponens illud Pauli ad Ephesios: Gratia Dei saluati sumus, ait: ne beneficiorum magnitudo te extollat, vide quomodo te reprimat. Gratia, inquit, Dei saluati estis per fidem. Deinde, ne rursus libera voluntatis facultas legetur, posuit & ea quæ nostra sunt, quæ tamen ipsa ex nobis non esse docuit, non, inquit, ex nobis, addit statim. Nam neque fides, inquit, ex nobis, nisi. n. ipse nos vocasset, quomodo credere possemus. Dei igitur donum est, neque ipsa tamen fides ad salutem sufficit, sed ne vacuos ociososque nos saluet, requirit eam, quæ per dilectionem operetur. Sed & hoc ipsum Dei donum est, ne quis gloriatur. Et rursus cum dicit: Neminem ex operibus iustificari, hoc idè facit, ut hoc pacto gratia & benignitas Dei illustrius appareat. Ac si diceret: opera habentes non est auersatus, sed ab operibus destitutos gratia saluauit. Verùm ne quis iterum dum audit, non ex operibus, sed ex fide nos iustificari, ignauus & ociosus reddatur, vide

Serm. 4. in
cap. 2.

quod subiungat, Ipsius enim factura sumus, creati in Christo IESV ad opera bona quæ præparauit Deus vt ambulemus in eis. Constanti enim & perseveranti virtute in hoc certamine opus est, sine qua, nihil ex his rebus quæ dictæ sunt, nos quicquam inuare potest. Seruare enim nos ea omnia oportet, quæ nobis Christus Dominus præcipit, ac ne minimum quidem ex illis transgredi, vt hac ratione, nostra fides excellenti virtute sese commendet, ac quasi in lucem conspiciendam proferat.

DEVM NON ESSE

AVTOREM MALO-

rum.

CAPVT XIX.

Ecimo nono igitur loco docetis, causam peccati penes nos, malamque voluntatem nostram, atque electionem esse, Deum autem nullo modo vllius mali causam existere. Quod quidem à vobis præclare, verissimeque dicitur. Exponens enim D. Chrysostomus Epistolam ad Timotheum, dicit: Scias, inquit, Deum omnia gubernatione sua moderari, omnibus rebus providere: & alia quidem ipsum per se efficere, alia verò fieri permittere, nihilq

In morali
homiliæ
8. in. 2. Ti
cap 3.

mali velle fieri. Bona autē omnia ex voluntate
 nostra, & illius adiutorio, proueniunt, nihil-
 que ipsum latere, omnia autem mala, à nostra
 proficisci voluntate. Premuntur iusti, vt coro-
 nentur: peccatores verò, vt pœnas persoluant.
 Neque tamen aut oēs improbi hic plectuntur,
 ne resurrectioni plerique non credant: neque
 omnes item iusti calamitatibus diuexantur, ne
 quis improbitatem vtilem, & laudabilem esse
 puer. *Quæ* omnia, si rectè nobiscū expend-
 damus, nihil profectò erit, quod nos in hac
 vita valdè perturbare possit. Si item sacras scri-
 pturas assiduè audiamus, inueniemus profectò
 ea omnia, quæ nos ad salutem mirifice instrue-
 re possunt. Et paulò post progressus, inquit,
 in nobis situm est, ex ipsis rebus aduersis, lucrari,
 iacturamque perficere. Non hoc facit tristiù
 euentuum natura, sed nostra voluntas. Multa
 pertulit Iob, gratè sustinuit omnia, iustifica-
 rus est, multò minora alius, sed blasphemauit,
 sed indignè tulit, maledixit, in Deumque com-
 motus est, ideò iudicatus & damnatus est. For-
 ti igitur & magno animo opus est, & nihil gra-
 ue nobis, durumque esse videbitur, sicut &
 contra, si ille infirmus fuerit, nihil erit, quod
 non grauissimum esse videatur. Tum n. demum
 diabolus aliquid proficit, vbi mentem nostrā
 Deo adhaerentem non inuenit, vbi immodera-
 tum, & intemperantem animum cernit. Cùm
 n. homo mandatorum Dei non recordatur, ne-
 que iustificationes eius seruat, tum demum il-
 lum captiuumprehendit, cum eoque, tanquā

In mora:
 homeliæ
 9. in 2. Ti-
 mot. ca. 4.

Iob. I.

(Carom n
 rilm mod
 AT. 2. 1. 2
 1900

insidiosissimus Pirata, in aduersos exitij scopu-
 los profugit. Nam & Adam, si apud se recenti Genes. 2.
 memoria tenuisset præceptum illud, Ex omni
 ligno comede. si item seruasset iustificationem
 illam, quæ dicit: quæcunque die comederis,
 morte morieris, nunquam in ea mala, in quæ
 postea detrusus est, coniectus fuisset. Nemo
 igitur Deum accuset: nemo in eum causam ma-
 lorum suorum referat. Non enim in illis, qui vocantur,
 causa incredulitatis consistit, sed in his, qui vo-
 cantibus non parent, atque resiliunt. At-
 qui diceret quis: melius fuit longè inuitum e-
 tiam pertrahi, Apage verò cum ista tua ora-
 tione. Nemo enim ad honores, nemo ad co-
 ronas, nemo ad conuiuia, & panegyres: ac
 solennitates, quenquam nolentem vi cogit: ne-
 mo inuitum, & quasi cathenis vinctum trahit:
 hoc enim non honorantis est, sed contumelia
 afficientis potius. In gehennam mittit ille in-
 uitos, in regnum porro cæleste volentes, atque
 currentes inuitat. Cur igitur non omnes, id,
 quod melius est, sequuntur? propter eam, quæ
 cuique inest, infirmitatem. Cur igitur eam nõ
 extirpat? An non vniuersam hanc naturam,
 tanquam librum quendam, immensam huma-
 nitatem, simul & potentiam eius enarrantem
 expedit? an non tot seruos suos Prophetas misit?
 an non toties nos vocauit? an non infinitis &
 inuisitatis signis & portentis sua confirmauit?
 an non gehennam, æternumque exitium com-
 minatus est? an non regnum cæleste toties pro-
 misit? an non quotidie solem suum oriri facit?

Matt. 5.

super bonos & malos (imbres item suos mittit super iustos & iniustos? Vellem dices potius necessitate bonus esse, & ab ipsis præmiis, que hanc libertatem consequuntur, excidere, quam integravoluntate improbus existēs, tam acerbę damnationis sententię, subiici, atque puniri. Atqui pugnat, cum rerum natura, necessitatē fieri virtutem. Verūm si ignoras ea, que sunt facienda, age, prode ignorantiam tuam, & tunc tibi dicentur ea, quę dici oportet: aut si benē nosti, quę recta sunt, & ea quę nocitura esse videantur, cur non abstines? cur in verita ruis? Non possum, inquis? At qui ceteri, eiusdem fortis & conditionis homines, longē maiora possunt: teque suo exemplo conuincunt: abundeque os istud tuum impudens obstruunt. Tu fortasse, cum vxorem habeas, temperare tibi ab aliena non potes, alius autem etiam sine vxore incorruptam seruat continentiam. Quā igitur tuę incontinentię adferes defensionem? Non sum, inquires, eiusdem naturę, non eiusdem cōplexionis. Ea scilicet causa, quod nolis, nam te non posse, dicere non debes, cū tibi facilē demonstrabitur, omnes ad virtutem idoneos nasci. Nam quod simpliciter quis non potest, illud etiam omni necessitate incumbente, nunquam poterit. Quod cum non facit, præter voluntatem suam non facere iudicatur: quale hoc est, volare, aut in cælum subleuari, graui hoc pondere corporis depressum possibile non est. Quid igitur, si Rex facere præcipiat hæc? Quid si non facienti mortem

proponat, dicens se eos, qui non volaturi sint obtrūcaturum, vel igni traditurum, vel aliquid simile passuros? faciet ne iussum quispiam? parebitne? nequaquā. Non enim potest: non patitur natura. Quid, si idem rex iubeat, vt temperatè & continenter viuant? nonne statim plurimi huic imperio parebunt? negabis fortasse, propter eos, qui tale mandatum transgredientur. Quid si eosdem vinctos in carcerem coniciat, ibique concludat? poteruntne æstum illū cupiditatis suæ perferre, nihilque inconueniens perpeti? optimè profectò. Non igitur dicas, hunc quidem natura esse bonum, illum malum. Non enim, si ita à natura quis constitutus esset, vllò vnquam tempore, vt clarè videmus, immutari posset. Voluntatis igitur nostræ, non naturæ, totum vitium est.

DE SACRIS TRADI- TIONIBVS, ET PRAE- sertim Mona- chatu.

CAPVT. XX.

Igesimum caput docet, vos quidem bona opera non repudiare, omnēque pietatem, & religionem sequi, dies tamē festos, sacrificia statuta, item ieiunia, fraternitates, mona-

chorum denique vniuersam politiam, & alia his
 similia, inutilia esse censere. Quod quidem nec
 rectè, nec sanctis patribus consentaneè sit, atque
 dicitur. Si enim omnia opera bona, ut dicitis,
 complectimini, cum hæc ipsa eius generis sint,
 vel in primis hæc colere, eorumque studiosi esse
 debebatis. Nam primo de Ascetica vita que
 eadem monastica est, illud Magnus Basilius do-
 cet: Ascetica, inquit, vita vnum solum scopum
 & finem habet, salutem animæ: omniaque ea,
 que ad eam salutem aliquo modo conferre possunt,
 viteque suæ institutū, atque regulam, tanquam
 Dei mandata, cum omni timore & cautione ser-
 uare, cum ne ipsorum quidem præceptorum Dei
 alius scopus sit, quam eos seruare, qui illis obedi-
 unt. Oportet igitur, quemadmodum illos,
 qui loturi in balneum ingrediuntur, omni ve-
 ste nudari, sic eos, qui vitam monasticam in-
 grediuntur, ab omnibus vitæ huius impedimē-
 tis denudatos, intra philosophicæ vitæ metas
 se cōtinere. In qua quidem rerum omniū repu-
 diatione, illud summum est, ut prauas cupidi-
 tates primum deponamus: deinde illud, quod
 vi & natura sua primum illud sequitur, ut om-
 nia reliqua vitæ impedimēta à nobis reiciam⁹.
 Et cum hoc genus vitæ delegerimus, quod in a-
 mabili quadam societate consistit, illud impri-
 mis curare, ut sit omniū cor vnum, & anima v-
 na, voluntas item & studia, iuxta D. Pauli præ-
 ceptum, eadem: Vnum existere corpus, ex
 pluribus membris cōpactū: omnem itē perfe-
 ctionem fraternæ vnitatis & concordie com-
 plecti:

plecti: nihil proprium habentes, sed omnia in commune possidentes. Neque verò solum hoc tale genus hominum accusandum non est, sed etiam summis laudibus & commendatione efferendum: maximè illi, quos diuinus amor ad veram illam pulchritudinem cœlestem contem-
plandam erexit, ac planè vulnerauit, ipsumque sponsum Christum dominum sectari, illique adherere docuit. In quibus alij altam, pulchri & honesti, in Ecclesia Dei speciem, sunt coplexi & occurrunt. Et alij quidem virginitatis personant hymnos: alij eorum, qui ieiuniis, & humicationibus domarunt corpora sua, celebrant Encomia: alij eorum animi magnitudinè, qui sua omnia propter Christum vendiderunt, admirantes, illorum laudes longè lateque persequuntur. Non tã illud, quomodo vnoquoque eorum, quæ dicta sunt, rectè quis defungi possit, verbo docètes, quàm vel solam laudè prædictorum, ad omnem virtutis profectum & incrementa, plurimum valere existimantes. Detrahente autem, aut conuiciis lacessere, hoc tale genus hominũ, quomodo piũ & christianum sit? Vt enim ad aliquod opus vocari atque conducti, siquidem ille qui eos vocauit, hoc propositum & hunc finem habet, vt metant, ad hoc ipsum se totos præparant: si item vt ædificet, ad ædificandum se totos componunt ac cohortantur: sic illi, qui in nomine Iesu Christi collecti sunt, in primis finem & scopum illius, qui eos collegit, cognoscere, ac ita demum ad eum finem se componere, ac præcingere omni conatu debent,

R

ne suo frustrentur sine, sed ut potius, cum amore, qui ex mutuo complacēdi studio emanat, consequantur, & ne improbitatis & negligentie iudiciū subeant. Debentque illius Apostolici meminisse dicti, qui inquit: *Obscuro vos, ego vinctus in Domino, ut dignè ambuleris vocatiōe vestra, in qua vocati estis. Clarius autem ipse Dominus omnia nobis in diuinis suis promissionibus explicat: Si quis diligit me, sermone meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eū veniemus, & habitationē apud ipsum faciemus. Ut igitur ex eo habitat in singulis nobis, si præcepta eius seruamus, ita multo magis, ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine eius, in medio illorū se adfuturum pollicetur: si itidem omnem vitam, & mores suos, ad mādāta eius composuerint. Nam, si indignè vocatione sua ambulauerint, neque ad voluntatem Dei seruandam cōspirant, & si in nomine domini in idem congregati esse videantur, illud tamen audient: Quid me vocatis, domine, domine, & non facitis, quæ ego præcipio vobis. Qui igitur diuinæ gloriæ particeps effici vult, & tāquā in claro speculo, formā Christi in mēte & animo suo contemplari, debet insatiabili amore, & eo, qui expleri nō potest studio, ex toto corde, & ex omnibus viribus suis, nocte, atque die, auxiliū eius, ad id ipsum rectè & cōstāter comprehendendum querere. Quo perfectè nemo frui poterit, nisi prius ita, uti dictū est, ab omni se mundana voluptate, ab omnibusque aduersæ potestatis cupiditatibus abiūxerit, que*

Ephes. 4.

Ioan. 14.

Matt. 14.

Luc. 6.

Basiliius i
Oratione
de libero
arbitrio.

cum luce diuina pugnât, omnique operi bono
 inimica & aduersaria sunt. Proinde, si cognoscere
 velis, cuius causa à Deo, benignissimo, opifice
 conditi, ac in deliciarum paradiso collocati,
 ad extremum in numerum iumentorû, insipie-
 tium coniecti, simileſque illis facti, ab inconta-
 minataque illa gloria exclusi sumus, hâc ipsam
 cognosce. Quòdybi primùm per inobediētiam
 serui carnis, per prauos affectus, facti sumus, ibi
 nos statim ipsos à beata exclusimus vita, regio-
 ne viuentium: ac in captiuitate, & dura seruitu-
 te constituti adhucque iuxta Babilonis flumi-
 na sedemus, quòd hactenus in Aegypto detinea-
 mur, nondumque terram promissionis hæredita-
 tare adiuimus, melle, & lacte manantem: non-
 dum aspersum, est cor nostrum cœlestis agni
 sanguine, adhuc enim laqueus inferni, atque
 hamus maliciæ in illo infixus hæret: nondum re-
 cepimus lætitiã salutaris Christi, adhuc enim
 stimulus mortis pungit nos: nõdum induimus
 nouum hominem, qui secundum Deum creatus
 est in sanctitate & iustitia, siquidem nedum de-
 posuimus veterem hominem, qui corrumpitur
 secundum cupiditatem fraudis: nondum circum-
 ferimus imaginem hominis cœlestis, cõformes
 gloriæ illius facti, amplius enim imaginem ter-
 reni gerimus: nondum veri adoratores adora-
 mus Deum in spiritu & veritate, adhuc enim
 regnat peccatum in mortali corpore nostro:
 nondum vidimus gloriam incorruptibilis Dei,
 adhuc enim in hac tenebrarû valle detinemur:
 nondum induimus arma lucis: quia nedum de

Plal. 136.

Eph. 4.

Ibid.

1. Cor. 15. 2
Rom. 8.

Ioan. 4.

Rom. 6.

Roma. 1. 11

Rom. 13.

- Rom. 12. posuimus arma & opera tenebrarum nondum reformati sumus nouitate mentis, adhuc enim conformamur seculo huic in mentis nostrae uanitate: nondum cicatrices eius in corpore nostro gestamus, facti in mysterio crucis, adhuc enim in carnalibus passionibus atque cupiditatibus uiuimus: nondum heredes Dei, coheredes autem Christi facti sumus, adhuc enim spiritum seruitutis, non autem filiationis Dei gestamus: neque enim hactenus templum Dei, tabernaculum Spiritus sancti effecti sumus: amplius enim Idolorum templa, uasaque spirituum nequitiae, propter eam, quae nobis inest ad malum procliuatatem, sumus. Profecto enim nondum sinceritatem illam, & puritatem morum, mentisque splendorem nobis acquisiuiimus: nondum spirituali, & absque omni dolo, lacte, metisque nostrae incremento, & perfectione digni sumus: nondum nobis illuxit dies, nec lucifer exortus est, in cordibus nostris: nondum nos occupauit sol iustitiae, neque splendor radiorum eius: nondum similitudinem Dei nostri recepimus, neque consortes eius diuinae naturae facti sumus: nondum germana magni Regis purpura, neque genuina imago Dei facti sumus: nondum eius diuino amore vulnerati: nondum spirituali charitate sponsi nostri Iesu Christi percussi: nondum inuisibilis, & mysticae communionis participes facti sumus. Et ut in summa omnia complectar: nondum genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis effecti sumus, siquidem amplius serpentes, am-
- Gal. 6.
1. Pet. 2.
- Rom. 8.
- Ibid.
2. Cor. 6.
2. Pet. 1.
1. Cor. 12.
1. Pet. 2.

plius genimina viperarum sumus. Quomodo enim non serpentes illi, qui in terra perpetuo reptant, & ea tantum quæ terrena sunt sapiunt, neque cōversationem suam in cælo habent: quomodo itē non genimina viperarum, qui non obedientia Dei, sed potius scēdi serpētis rebellionem adheremus? Quibus igitur verbis cōpellabor quibus lachrymis, quo gemitu flectam illum? qui solus potest eum, qui in me crudelē dominum fixit, pellere errorem? Aut quomodo eas, quæ in me regnant, prauas cupiditates excludam, ut particeps efficiar gloriæ Christi, ut sanctus & mundus filius Dei sim, ut in eam requiem, in quam me præcessit caput meum Christus ingrediatur? Torrentes lachrymarum profundam lauabo per singulas noctes lectū meum, donec in tribulationē & cordis mei anxietate exaudiar, misericordiamque consequar, donec cum Maria optimam me partem elegisse sentiam, idonec cælesti pane, qui mundo dat vitam, dignus efficiar. Verum dicet quis ita-ne plutimi Christianorum, si non omnia Dei mandata compleuerint, frustra se in aliis exercebunt? Quo loco, bonum erit B. Petri meminisse, qui post tot res præclare gestas, cum toties se beatum à Domino audiuisset, ex leui voluntatis diuinæ detestatione, illud audit: Nisi lauerō te, nō habebis partē mecum, ut interim taceā, neque ex ignauia, neque ex contemptu, sed potius ex summa erga Dominum reuerentia atque pietate id eum fecisse. Atqui amplius dicet quis, scriptum esse: Quisquis inuocauerit nomē domini saluus erit

Matt. 23
v. 35

philip. 3.

psal. 6.

Luc. 10.

Ioan. 6.

Ex Ascensu
Basilij.
Ioan. 3.

Ioel. 2.
Rom. 10

& ita vel ipsam nominis diuini inuocationem,
 Rom. 10. ad saluandos eos qui inuocant, sufficere. Verùm
 Matt. 7. audiat ille vicissim Apostolum dicentem.
 Quomodo inuocabunt, in quem non credide-
 runt: si verò credis, audi ipsum Dominum: Nō
 omnis, qui dicit mihi Domine Domine, intra-
 bit in regnum cœlorum, sed qui facit volunta-
 tē patris mei. Quod si vel hoc ipsum, facere vo-
 luntatem patris, nihil iuuat, inutileque habet o-
 peris studiū, nisi debitè & suo modo fiat. Hoc
 autē est, nisi diuini amoris & æternæ felicitatis
 cōsequendæ causa suscipiatur. Sic enim ipse do-
 minus decreuit: Faciunt, inquit, vt videantur ab
 hominibus. Amen dico vobis, quia receperunt
 2. Cor. 13. mercedem suam. Vnde & Apostolus institutus
 dicit: Si, inquit, bona mea profundam in escas
 pauperum: si corpus meum tradidero, ita vt in
 igne ardeam, charitatem autem non habeant,
 nihil sum. Quid de nobis dicemus, qui vitam
 mollē, & omnivoluptate diffluentē, illi, quæ ex
 lege & volutate Dei est, longè anteponimus?
 Qua tandem ratione, aut æternæ vitæ felicitate
 tem, aut sanctorum contubernium & societate
 aut cum angelis gaudia in cōspectu iusti iudi-
 cis Christi nobis pollicebimur? Stultę profecto
 & insanæ mentis est, hæc cogitatio. Quomo-
 do enim in pari honore in regno cœlesti cum
 beato Iob confedebit ille, qui ne minimam qui-
 dem partem eius fidei habuerit, ac ne exiguam
 quidem afflictionem, moderatè, & cum gratia-
 rum actione portauerit? Quomodo cum Dauide,
 qui in condonandis iniuriis, sufferendis que

inimicis nullam vnquam animi magnitudinē
 prætulerit? **Quo** cum Daniele, qui non assidua
 continentia, & deprecatione sedula Deum quę
 serit? **Quo** item cum aliis sanctis, qui ne ve-
 stigium quidem vllum eorum virtutis, in vita
 moribusque suis, demonstrauit? **Quis** Agone-
 thetes adeo est iniquus, iudicii que expers, qui
 paribus præmiis, & coronis dignetur victorē, &
 illū, qui ne in aciem quidem descendere volue-
 rit? **Quis** Dux & Imperator in æquā prædæ par-
 tem vocabit eos, qui ne in pugna quidem cō-
 specti sunt, cum illis, qui egregia potiti sunt vi-
 ctoria? Bonus quidem & clemens dominus, sed
 idem iustus simul. Ne igitur vna tantū parte
 Deum illum esse agnoscamus: sola scilicet
 misericordia illius, neque eius immēsam huma-
 nitatem, & benignitatem, occasionem ignauitię
 & inertię faciamus. Ideo enī de cœlo tonat, i-
 dedō fulmina iacit, vt nemo eius bonitatem cō-
 temnat: idem ille, qui solem suum exoriri facit,
 idē cœcitate improbos ferit: ille, qui pluuiis ter-
 ram rigat, idē igne, sulphure, spiritu, procellaq;
 agit, vertitque omnia. Vt enim illa sunt man-
 suetudinis, & benignitatis eius, ita hæc seueri-
 tatis signa: vt aut propter illa diligamus, aut
 propter ista metuamus eū: ne illud & nos audia-
 mus. Nunquid diuitias bonitatis & patientię,
 & longanimitatis eius contemnis? ignorans,
 quoniam benignitas eius ad pœnitentiam te ad-
 ducit, secundum autem duritiam tuam, & im-
 pœnitens cor, thesaurifas tibi iram in die irę.
 Cū igitur absque exercitio illorū operū quę

ę dicitur
 a. x. ca. 1.
 Vel idem
 mentis
 cœcitate
 iuste vin-
 dicat.

Rom. 2.

Deus præcepit, neque spes sit vlla salutis: nihil profectò eorum, quæ præcepta sunt, cõtemnere rutum sit. Magnæ enim est præsumptionis, de ipso legislatore, eiusq; legib; nos iudicium, sententiamque ferre velle. Agè igitur, Evangelica dogmata, omni ex parte cù vera fide, cõplectamur, omnes, communem deniq; curam & cõsiliu eò conferamus, ne nos vlla pars diuinæ voluntatis effugiat. Si enim christianum, Deique hominem, perfectum esse oportet, debet certè is omnes partes mandatorum Dei complere, in mensurâ ætatis plenitudinis Christi: Nã vt mihi prædicandi necessitas incumbit, & væ mihi erit, nisi Euangelisauero, ita & vobis idem studiũ, idẽque periculum inest, si aut circa necessariorum inuestigationẽ socordes fueritis, aut si remissi & soluti, in custodia earum rerum, quæ nobis traditæ sunt, ipsoꝝque operũ studio, exiterimus. Ideò eni dicit dominus. Sermo quẽ locutus sũ, ille iudicabit eum in nouissimo die. Et seruus nesciens, & digna plagis faciens, vapulabit paucis, seruus aut scies, & non faciens, nese totum ad voluntatem domini componens, vapulabit multis. Sit igitur doctrine dispensatio ex parte quidem mea, sine reprehensione, ex parte aut vestra, fructuosa, scietes vniuersa sacre scripturæ partes, atque mandata aliquando ad tribunal Iesu Christi, ante oculos nostros poni debere. Arguam te, inquit scriptura, & cõstituiam in conspectu tuo peccata tua. Hoc pacto namque cum omni vigilantia & sobrietate his quæ dicuntur, diligentius inuigilabimus,

Ephes. 4.

1. Cor. 9.

Ioan. 12.

Luc. 12.

Psal. 49.

& diuina dogmata, ad opus sedulo producere
 festinabimus, ignorantes, qua die, & qua hora
 Dominus noster sit venturus. Ea enim que no- Matt. 24.
 bis cum Deo intercedit conjunctio, non in ea, Basiliius
 qua secundum carnem est, cognatione confi- definitio-
 sit: sed solo prompto studio exercenda volu- ne. 22.
 tatis eius perficitur. Qui ex Deo est, inquit scri- Ad Rom.
 ptura, verba Dei audit. Et iterum: Qui spiritu Ca. Ioã. 8.
 Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Quem locum 8. Ho. 14.
 exponens Diuus Chrysostronus, inquit: Ut ne
 lauacri dono confisi, vitam subsequenter ne-
 gligerent, ait: Quamuis baptisina acceperis, nisi
 spiritu postea ducaris, dignitatem datam per-
 didisti, & adoptionis prerogatiua prodidisti.
 Propterea non dixit, quicumque spiritum ac-
 ceperunt, sed, quicumque spiritu ducuntur, hoc
 est, quicumque omnem vitam ita viuunt, hi sunt
 filij Dei. Et Ioannes, Vos amici mei estis, si fe- Ioan. 15.
 ceritis que precipio vobis. Impossibile autem
 esse quemquam regno caelesti potiri, qui non
 maiorem ea, que legis est Euangelij, iustitiam
 pre se tulerit, ipse Dominus clare docet. Nisi, Matt. 5.
 inquit, abundauerit iustitia vestra plusquam
 Scribarum & Pharisaeorum, non intrabitis in philip. 3.
 regnum caelorum. Et Paulus: Omnia inquit,
 damnum esse puravi, pre excellentia cogni-
 tionis Iesu Christi Domini nostri, cuius causa
 omnia in damno collocaui, ac veluti stercora
 arbitratus sum, vt Christum lucrificam, & in-
 ueniar in illo, non habens in me iustitiam mea,
 que ex lege est, sed eam que ex fide Iesu Chri- Rom. 14.
 sti, que ex Deo est, iustitia in fide. Omne enim

quod ex fide non est, peccatum est. Oportet igitur nos spiritu Dei regi, oportet recta fidei adherere: vt digni futura salute efficiamur. Sed & illud item non ignōrandum est, ac vtique confitendum, omnium eorum quæ in nobis bona sunt, ipsiusq; tolerantia earum passionū, quæ pro Christo suscipiuntur, Deum ipsam fontem & autorem esse. Dicit enim Ioannes: Non potest homo accipere quicquam, nisi illi datum fuerit de cælo. Quid habes homo, quod nō accepisti? Gratia enim Dei saluari sumus per fidem non ex nobis: Dei enim donum est, non ex operibus nostris, ne quis gloriatur: & hoc inquit à Deo. Nobis enim datū est pro Christo, non modo credere in illum, sed etiam pro illo pati, idem certamen habentibus. Neq; item multū de se præsumendum est: ob ea præclare gesta, quæ facit quis: neque omninō alij contemnendi: cum ad eos, qui in se confidebāt & alios, tanquam ipsi iusti aspernabantur, illa dicta sit parabola: Duo homines ascendebāt in templum, vt orarent, &c. Sibi enim & non Deo sua tribuere bona omnia, nihil aliud est, quàm Deum negare, cum ipsoq; ex aduerso pugnare. Propter illos igitur, qui sibi ipsis cōfidunt, & non omnia in Deum omnium bonorum auctorem referunt, sed & alios fortasse, præ se contemnunt: ea parabola docet: quantumuis admirāda quadam iustitia, & quæ proximum Deo hominem efficiat, præpolleat quis si tamen cum superbia, & aliorum despicientia, ea ipsa iustitia sit coniuncta: eam in meram

vanitatem hominē derudere: ipsiq; Apostatae
 angelo, qui quondam Deo par esse voluit, simi-
 lem reddere. Nemo profecto sibi confidat; ne-
 mo, ait Basilius, putet se suis cogitationibus &
 consiliis in Euangelij perfectione Deo placere
 posse, sed omnia nostra in Deum referamus, il-
 liq; soli confidamus. Fiduciam, inquit Paulus;
 habemus ad Deum per Christum. Neque enim
 sufficientes sumus ex nobis ipsis, vel cogitare
 aliquid bonum, tanquam ex nobis: sed omnis
 sufficientia nostra ex Deo est, qui sufficientes
 nos fecit esse ministros noui testamenti sui. Et
 alibi: Habemus, inquit, thesaurū hunc in vasis
 fictilibus, vt sit abundantia virtutis ex Deo, &
 non ex nobis. Amplius autem ipse docuit: Si
 diligitis me, mandata mea seruate. **Quandiu. n.**
 vniuersa mandata domini non seruamus: quā-
 diu vitam nostram ita non comparamus, vt il-
 lud testimonium eius referre possimus, vos nō
 estis ex hoc mundo, tandiu eum non diligi-
 mus, Spiritumq; eius sanctum, frustra nos ac-
 cepturos ab eo expectamus. Non solū autem
 præcepta eius opere complere iustū est, sed &
 in aliis quoq; virtutibus atq; traditionibus nos
 exercere oportet, festos dies non contemnen-
 tes, memores Canonis 53. Si quis Episcop^o, vel
 Presbyter, vel Diaconus, in festis diebus carnē
 & vinum nonumat, abhorrens, & nō propter
 exercitationē, deponatur: vt qui habeat iustā
 conscientiā propriam, & sit multis offensionis
 causa. De ieiunio itē. Canone 69. sic præcipitur.
 Si quis sacram Quadragesimam non ieiunet,

2. Cor. 3.

2. Cor. 4.

Ioan. 14

Ioan. 15.

aut feriam quartam aut Parasceue, excomuni-
 cerur. Et reliqua. Sed & ipse Dominus per Moy-
 sen ieiunium sanxit, vt quidem multis in locis
 scriptum legimus: & peculiariter, dum in hunc
 modum legem fert: Anima quæ per ieiunium
 afflicta & humiliata non fuerit, peribit. Sa-
 ragamus igitur per ieiunium & orationem
 mercatum salutis exercere. Ieiunantes au-
 tem, non ieiunemus ad lites & contentio-
 nes: non percutiamus hominem humilem,
 & aduenam: dissoluamus omnia vincula im-
 pietatis, ac violentorum contractuum, cōscin-
 damus Chirographa: esurientibus panem, &
 escam frangamus: egenis & vagis domos no-
 stras, iuxta Prophetæ præceptum, aperiamus.
 Ieiunantes corpore, ieiunemus & mente, in
 omnibus nos ab omni malo abstinentes, tum
 erumpet quasi manè lux nostra, ita vt scriptū
 est, tum, inuocabimus, & dominus exaudiet:
 tum clamabit, & dicet: Bono animo sis: Ecce
 adsum.

Esaï 36.

DE CVLTV ET VENE- RATIONE SANCTORVM.

CAPVT XXI.

VIGESIMVM PRIMVM
 put, & idem vltimum consideratio-
 nis vestræ, de veneratione & cultu
 sanctorum institutum est. Memorias
 scilicet sanctorum vtiliter celebrari, easque ad

id solum, vt fides nostra solidetur & confir-
 metur, conferre, dum cogitamus eos gratiam
 & auxilium, fide, diuinitus consecutos esse.
 Nos autem dicimus inuocationem quidem
 verè & propriè soli Deo. conuenire, illique
 primo & propriissimè deberi, eam autem quæ
 sanctorum est, inuocationem, non propriè di-
 ei, sed ex accidenti, vt ita dicam, quodammodo
 & ex gratia, & priuilegio quodâ. Neque enim
 aut Petrus, aut Paulus ipse exaudit eorum quæ-
 quam, qui illum inuocant, sed gratia & donû,
 quod habent, iuxta illud promissum: Ego, in-
 quit, vobiscum sum, vsque ad consummatio-
 nem seculi. Et de ea quidem inuocatione, quæ
 ipsi Deo debetur, Paulus ad Romanos scribit: Matt. 28.
 Quomodo, inquit, inuocabunt, in quem non Rom. 10.
 crediderunt? Deum, inquam, sine omni dubio
 intelligens. Quod autem & nos soli Deo pro-
 priè inuocationem tribuimus, patet ex ipsa sa-
 cra arcanorum celebratione, vbi sic Deum cõ-
 pellamus. Dignare nos domine, liberè & cum
 bonâ venia audere te cœlestem Deum Patrem
 inuocare, dicentes Pater noster qui es in celis.
 Et rursum Domine Deus virtutum sis nobis-
 cum: alium enim præter te, in anxietatibus &
 tribulationibus nostris adiutorem, non habe-
 mus. Et iterum: Alium, inquit præter te Deum
 non agnoscimus, Mediatores autem facimus
 omnes sanctos. In primis autem & excellenter
 ante alios omnes, ipsam Dei genitricem virgi-
 nem Mariam matrem Dei. Secundum hanc
 autem, atque secundum angelorum atque alio-

rum sanctorum choros, templis, donariis, sup-
plicationibus, factis imaginibus, eorum, non
proprio Dei cultu, sed relatè & consideratione
quadam ad ipsa exemplaria, honorem facimus,
illisque aduoluimur. Scimus enim eum hono-
rem, qui *πατρὴς* dicitur, soli Deo deferri: neque
alium extra illum Deum agnoscimus: neque
adoramus deos alienos, neque in sanctis, co-
rumque imaginibus venerandis nimij sumus:
sed intra modum metuentes scilicet, ne eum
honorem qui Dei proprius est: illis deferam⁹,
quod absit. Res enim est, impia, & à Christi
Ecclesia, eiusque alumnis alienissima, verè, &
nō ad aliud relatè, factas imagines adorare, qua-
rum omnis honor, ad primā eorum exempla-
ria, inquit D. Basilius, referri debet. Cæterum,
& alios sanctos omnes mediatores nobis, &
aduocatos constituimus, nec in præsentī tan-
tūm hac vita, sed etiam in futura. Nam & hæc
mediatio quædam est, cūm angeli alijque san-
cti: atque ad eò non minus ipsa mundi domina
pro nobis exorat. Neque tamen simplici-
ter pro omnibus, neque pro aliquo, qui
in lethali peccato mortuus est, illi deprecantur.
Nequaquam enim hoc dicendum est, lan-
enim vna sententia hos tales à sua exclusit mi-
sericordia Deus, ac tale quid contra illos pro-
nunciauit. Si steterit Noe, aut Iob, aut Daniel,
filios eorum & filias non liberabunt, sed pro
illis solis exorant, pro quibus preces suas gra-
tas & acceptas Deo esse, arbitrantur: pro his
scilicet, qui in medio pœnitentiæ cursu ex hac

εχτιχθός &
λατρεῦσι-
χθός πρὸς
κυνήματας

vita sunt rapti: nondum tamen peccatorum suorum sordes, planè emundare potuerunt, idque profectò stante adhuc iudicio, nec dumque lata sententia. Nā vbi semel solutum fuerit theatrum: vbi quisq; ad sibi designatum locū pœnæ abductus fuerit, ibi iam mediatio nulla est, neque omnino vnquam fiet. Hæc enim mediatio nūc, dum in hac vita sumus, in Ecclesia suscipitur, atque prædicatur: dum nunc quidem sanctos, nunc ipsam dominam, & matrem Dei, nunc angelos, mentesque beatas, compellamus ac illorum sacris precibus nos commendamus. Et dominam quidem nostram hoc modo: Sanctissima, inquit, domina nostra, Dei mater, intercede pro nobis peccatoribus. Sanctos vero angelos. Omnes cœlestes virtutes, sanctorumq; angelorum & archangelorum chori, orate pro nobis. Sed & Prophetam illum, atque præcursorem, Baptistamque, domini gloriosos item Apostolos, Prophetas, martyres: sanctosque pastores, ac doctores: sanctarum item mulierum cœtus, omnesque sanctos oramus, vt intercedant pro nobis peccatoribus, quò gratia Dei ipsius insuperabili, item diuina, ac incomprehensibili virtute sanctæ Crucis, propicius nobis peccatoribus fiat. Nobis, inquam eum solum verum Deum colentibus, illique soli consentibus, in veraque pœnitentia perseverantibus. Rogamus item, vt oculos animæ nostræ illuminet, ne aliquando opere peccatorum depressi, obdormiamus in morte.

inimicusque noster præualeat aduersus nos. Precibus igitur & interpellationibus eorum omnium, quos supra memorauimus, petimus clementissimum Deum: vt ipse susceptor & liberator noster esse velit: nosque à laqueis inimicorum nostrorum benigna sua misericordia liberare dignetur.

ANNOTATIONES.

Neque enim aut Petrus, aut Paulus ipse exaudit quemquam, &c. *Non hoc dicitur, quod sancti omnino non audiant: quodque preces nostras non cognoscant, & cogitat enim hoc cum his sanctorum compellationibus, quas paulo post ipsi subiungunt.*
 Sanctissima Domina nostra Dei mater, intercede pro nobis peccatoribus. Et, Sanctorum Angelorum & Archangelorum chori, orate, pro nobis &c. *Quales item multa per similes veterum Græcorum Patrum voces ubique exaudiuntur.*
 Sancti Dei vos lachrymis & fletu doloris pleno rogo. *Origenis.* O Basili cœlitus aspice carnis stimulum, aut tuis listas intercessionibus, &c. *Naxianzeni.* O communes generis humani custodes, optimi curarum socij precum ac votorum inuicem suffragatores: legati apud Deum potentissimi, astra mundi, flores Ecclesiarum. *Basili.* Quis enim aut non audientem, aut non sentientem hoc modo compellat? Sed illud potius dicunt quod neque ipsi sancti viribus suis, sed diuino dono preces nostras cognoscunt, neque nobis de suo tribuant quidquam, sed Deus ipse sanctorum precibus, promissionibusque

fus nos.
 s eorum
 petimus
 tor. & li-
 ucis ini-
 ifericor-
 cupa
 ou
 uquo
 zofa
 se exau-
 od sancti
 non co-
 um com-
 t. 333
 ter, in-
 ctorum
 orate,
 les vete-
 libantur.
 ris ple-
 e carnis
 s, &c.
 ani cu-
 voto-
 Deum
 arum.
 non sen-
 dicunt
 o dono
 ibuant
 promif-
 bisque

fionibusque, quas illis fecit, flexus ac persuasus, donat,
 largiturque omnia. Percipiunt aut, & exaudiunt no-
 stras preces sancti, vel in ipso Dei verbo, quod eam
 ob causam, candor lucis eterne, & speculum sine
 macula Dei maiestatis, & imago bonitatis il-
 lius: vel in ipso diuino lumine: iuxta illud: Nō erit
 tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec Esai. 60.
 splendor lunæ illuminabit te; sed erit tibi do-
 minus in lucem sempiternam, & Deus tuus in
 gloriam tuam: non occidet ultra sol tūtis &
 luna tua nō minuetur, quia Dominus erit tibi
 in lucem sempiternam &c. Et Apoca. 21. Et ci-
 uitas nō eget sole, neque luna vī luceat in ea,
 nam claritas Dei illuminauit eā & lucerna eius
 est Angelus. Vel etiā ministerio Angelorum, iuxta
 illud Tobie. Quando orabas cum lachrymīs, &
 sepeliebas mortuos, ego obtuli orationem tuā
 Domino. Et illud Apocal. 8. Et alius angelus ve-
 nit, & stetit ante altare, habens thuribulum au-
 reum & data sunt ei incensa multa, vt daret de
 orationibus sanctorum omnium super altare
 aureum, quod est ante tronum Dei. Et ascendit
 fumus incensorum de orationibus sanctorum
 de manu angeli coram Deo. Verum hæc alterius
 & prolixioris sunt considerationis.

ἡ ἀλεξῆς ἡ λατρευῆς ἀγορεύῆς. Non pro-
 prio Dei cultu, sed relatē ad exemplar, &c. Non
 caruit menda hic locus: itaque sensum & sententiam
 secuti sumus.

ἡ ἐκ πολλῶν μαθῆται ἀγορεύῆς. Neque in ve-
 nerandis imaginibus nimij sumus, sed intra
 modum &cæt. Græcē sic scriptum erat, quod certē

nullum sensum habere videtur id tamen eos velle dixisse, quod posuimus, & res, & verba ipsa innuunt. Tum Canon septimae & octavae synodi docet, ubi sic de imaginibus decernitur. Sacram imaginem Domini nostri Iesu Christi, & omnium saluatoris, æquo honore, cum libro sanctorum Euangeliorum adorari, decernimus. Sicut enim per syllabarum eloquia, quæ in libro feruntur, salutem consequuntur omnes, ita per colorum imaginariam operationem, & sapientes & idiotæ cuncti ex eo, quod in promptu est, perfruuntur utilitate. Quæ enim in syllabis sermo, hæc & scriptura, quæ in coloribus, prædicat, & commendat. Dignum est enim, ut secundum congruentiam rationis, & antiquissimam traditionem propter honorem, qui ad principalia ipsa refertur, etiam deriuatiuæ imagines honorentur & adorentur, ut sanctorum Euangeliorum sacer liber, atque typus præciosæ crucis.

**EPILOGVS DE QVIBVS-
 DAM, VT ISTI VOCANT,
 ABUSIBVS.**

 Mplius autem ad eos, quos dicitis abusus respondentes, dicimus: Primum vtriusque sp̄i participes esse oportere oēs dicitis, & rectè quidem: nam & nos hoc idè tremendis his mysteriis participes facimus, illi inquam, qui

his digni sumus, præter id, quòd nõ in azymo, sed in fermentato pane panis speciem accipimus. Secũdum est, quod dicitis, melius esse nubere, quàm vri, iuxta illud Pauli: Vnius vxoris 1. Cor. 7. virũ, & reliqua quæ Paulus in hoc genere præcipit. Proinde & nos illis sacerdotibus, qui in virginitate persistere non possunt, priusquam tamen consecrentur, & sacerdotes fiant, vxores accipiendi potestatem damus. Deus. n. matrimoniũ sanxit. Illud item non ignoramus, turpitudinis germina multa suscipi inter eos, qui sacerdotes vxores accipere prohibet. Ille autem qui semel virginitatem professus est, virgo permaneat, nec iam illi vllã amplius licentiã post votum susceptũ nubendi damus. Nemo. n. mittens manũ ad aratrum, & respiciens retrò: idoneus est consequendo cœlesti regno. Si verò huic humanitũs quid contigerit, hunc Ecclesiastica disciplina coercem⁹, ac ad moderationem vitæ, per pœnitentiã atque confessionem, carnis item mortificationem ac oẽm vitæ continentiam reuocamus, ac veluti lustratione quadã expiamus: nihil dubitantes misericordiam benignissimi Dei, humanæ eius infirmitati non defuturam. Tertio loco explicatis, sacra Liturgiã cũ maiore pietate & deuotione apud vos, quã apud aduersarios vestros celebrari, vt quam ad quæstũ, & ad lucrum à quibusdã referri dicatis, indeque multiplicationem priuaratũ missarum exorã esse: vnã itẽ solã Liturgiã vos celebrare, non ritu Roman. Ecclesię plures, scribitis. Si qui igitur sunt, qui ad quæstũ & lucrũ tantum

1. Cor. 7.

1. Tim. 3.

1. Cor. 7.

Luc. 9.

1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

referant mysterium, illi turpiter & improbè faciunt, quòd certum & confessum esse, & nos, & veritas ipsa testatur. Quod autem additis, mortem Christi non tantum verus primi parentis nostri debitum sustulisse, sed & omne aliud peccatum deleuisse, in eam partem illud dicimus, Debitores nos esse vniuersæ legis diuinæ implēdæ, ad imitationem quæ vitæ & cōuersationis eius, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit, pro posse cuiusque nos obligari: memores illius Apostolici. Charitas, inquit, vrget Christi, nos iudicantes hoc: si enim vnus pro omnibus mortuus est, num ergo omnes mortui sunt? At vnus quidē pro omnibus mortuus est Christus: vt & qui viuunt, iam non sibi viuant sed ei, qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. Si. n. vna parte corporis sui tantum circumciscus iuxta legem Moylis, debitor est vniuersæ legis: quāto magis circumciscus quis, Christi circumcissionem, depositione vniuersi corporis, peccatorū carnis, quemadmodum scriptum est, debitor efficitur, adimplere illud Apostoli dictum: Ego mundo crucifixus sum: & mundus mihi. Viuo autem iam non ego, sed viuūt in me Christus. Mortuos enim nos oportet esse peccato, neque amplius illi seruire: & ita demū sequi Christum, quod quidem est Deo plene & perfecte viuere. Si enim liberè peccabim⁹, nec pœnitentiā agemus vnquam: hac quidem ratione, ne mors quidem Christi, quam ad eò superbè iactamus, nobis proderit quicquam. De confessione autem & remissione peccatorum, quod

2. Cor. 5.

Galat. 5.

Colof. 2.

Galat. 6.

Galat. 2.

quarto loco ponitis: ex sententia magni Basilij
respondemus. Oportere vnumquemque Chri-
stianorum, siquidem dignum pœnitentia pro-
fectum demonstrare velit, vitæque ad legem
Iesu Christi institutæ habitum & consuetudi-
nem, sibi comparare, nullum animi motum, oc-
cultum apud se continere, nullumque verbum
non expensum proferre, sed occultissima etiam
quæq; cordis sui confiteri: non quibusuis pas-
sum, sed illis tantum, qui remedium, & sciunt &
possunt adhibere. Et in alio loco inquit idem
Basilius. Oportet illis, inquit, quibus commisa
& concredita est sacrorum Dei mysteriorum
dispensatio, peccata sua confiteri. Sic enim an-
tiquitus omnes illi, qui pœnitentiam egerunt
ad genua Sactorum fecisse inueniuntur. De po-
testate autem remittendi & retinendi peccata,
illud existimandum esse putamus, nec omnibus
vt dictum est, passim, nec simpliciter traditam
esse: sed pœnitentis obedientia interueniente
tantum, paratæque animo ad ea omnia facien-
da, quæ is, cui ea cura animæ nostræ manda-
ta est, iusserit atque præscripserit: tum vt is, qui
absoluendus est, verè, & ex animo pœniteat.
Vera enim pœnitentia est, ad eadem non relabi
mala. Nam si quis ad eadem peccata redeat, hic
similis est cani, ad suum vomitum redeunt. Opor-
tet autem vita & proposito, ab omni temera-
rio ausu nos remouere, contrariæque remedia
vulneribus nostris adhibere. Quintum est de
oblationibus, festis diebus, statis ieiuniis, de tra-
ditionibus: item & quod gratis per Christum

2. Pet. 2.

peccata, & non propter aliqua merita & iustitias nostras nobis remittantur, confiteri debemus: impossibile item esse oēs traditiones quæquam seruare posse, vnde grauatur & perterrentur piæ & trepidæ cōsciētia. Ad quæ omnia verbis D. Basilij sic respondemus. Cauendū, inquit, nobis est ne occasione vnus p̄cepti, alia trāsgrediamur. Quare inquit, & ipse Paulus, de ciborū ratione docēs, nō simpliciter carnis rationem non habendā esse monet, sed in desiderijs. Tanquā illud quidē, quod ad libidinem & voluptatē in carne nostra est preceps & proclique, per exercitationem, atque mortificationē sit extirpādū: illud autē, quod est vtile, quodq; ad virtutis & pietatis exercitium cōfert, est quæ necessariū: diligenti cura & studio exercēdum, atque cōseruandū. Esca. n. inquit Paulus, nos Deo nō cōmendat, & regnum Dei nō est cibus & potus, sed iustitia, pax, gaudium in spiritu sancto. Quare & ipsa cibi abstinentia, cum ratione est suscipienda: quā si inquit, ipse per se expendas: neque si manducauerimus, abundabimus, neque si non manducauerimus, deficiemus. Neque enim illi, qui non comedunt, meliores sunt, non comedentibus, si ipsum solum comedere spectes, neque iterum illi, qui comedūt: deteriores his qui non comedūt, sed hoc solum tantū cōsideres, si cetera oīa eadē sunt. Omne igitur corporis exercitiū ad animi virtutē referri, & comparari debet. Fit. n. plerūque, vt ea quæ p se ipsa pulchra, & honesta nō sunt: q; tamē talibus inseruiāt, ipsa ēt. pul

Rom. 13.

1. Cor. 8.

Rom. 14.

chri & honesti formā & speciē acquirunt. Hac igitur ratione ea omnia , quæ nobis à sanctis Patribus tradita sunt , tanquam ea, quæ hunc solum finem respiciant , seruare & amplecti debemus. Qui enim talia spernit , Deum ipsum spernit. Neque omnino quicquam earum rerum, quæ nobis à sanctissimis viris sunt relicta, aut ridendum aut traducendū est. Et si qui præter pium vsū ac finem his abutantur , nō oportet tamen propterea tales traditiones irridere, ac traducere: sed eos quidem qui illis abutantur, leniter instruendo, admonere, ipsarum autem rerum verum & rectum vsū demonstrare. Quod quidem magnus ille Basilius sæpius facere consuevit, maxime verò in eo loco ubi quærit. Num acceptabile sit Deo, opus ali- quod bonum, etiamsi nō per omnia, iuxta præceptum Dei ritè & debitè sit factum. Nihil. n. est, quod nos magis imitatores Christi faciat: quàm ubi proximorum nostrorum curam suscipimus. Pudor autem est homini Christiano, sanctis & piis institutis, conscientiam suam grauari, aut perterrerī dicere . Omne enim quod ex Deo est, vincit mundum . Quare, inquit, idem Basilius , Quis adeò est sensus expers, quis tam incredulus , ut putet se non posse illis rebus ferendis patem esse, quæ iam antè multi alij pertulerunt : aut quomodo tanquam viribus suis grauiora , magisque laboriosa recusabit quis, quæ nulla difficultate multi , qui eum antecesserunt,

1. Ioan. 5.
Decet particula μν.

superarunt. Quare & monasticam vitam, quae
recto fine, Deiq; causa suscipitur, nemo unquam
bonus contempsit: nemo risit: quae etsi quidem mul-
ti fidenter aggredi fortasse audent: ut tamen di-
gne & competenter ad calcem usque; perueniant,
paucis fortasse curae est, etsi omnino non in ipso
recto proposito laus operis consistit: sed in ipso
fine fructus est totius laboris. Et ipsum quidem
vitae genus laudant, miranturque omnes, iunio-
res autem & rudiores instruxerunt, & hortati
sunt illi, qui potuerunt, ut alicubi, à quodam
subiicitur & praecipitur. Disce, inquit, tu qui
solitarius, fidelisque homo es, ipsiusque pietatis
operarius, disce inquam Evangelicae conver-
sationis modum, & reliqua. Et rursus idem ipse
in eodem loco docens, cum qua probatione &
examine eos, qui se huic vitae generi addicere
volunt, suscipi oporteat, inquit. Necessesse est il-
los cohortari, ut à prima statim aetate tradant
& offerant se Deo, illi, qui se huic generi vitae
addicere volunt. Qui, n. ita fecerit, & charitate
erga Deum germanus. & in eius retributionis,
quae à domino proposita est, perceptione, fir-
mus apparebit. Quae verò, contra traditiones, à
vobis ex D. Paulo adferuntur, vel ex his quae iam
dicta sunt, facile solui & explicari possunt. Ap-
postolus scilicet, non de his observationibus, &
traditionibus, in illis locis agere, quae pie & se-
cundum Deum sunt: sed de illis, quae tunc ab Hae-
reticis, atque aliis pravis hominibus, falso & impie
confingebantur. Itaque D. Chrysostr. in Cap. 4. ad
Timotheum, haec de Manichaeis, Eucratistis,

Ho. 12. in
1. Ti. ca. 4.

ac Marcionistis dicta esse interpretatur. Vt autē illi qui rectæ & sanæ adhærent fidei, sub tuta & segura ancora nauigant, sic illi qui ab ea semel exciderunt, nusquam tutò & constanter consistere possunt. Sed cū multum furdeque per omnes errores diuagati fuerint, ad extremum in ipsa extremæ perditionis vada atque scopulos deferuntur. In secunda autem ad Coloss. gentilium atque Iudæorum, his verbis superstitiones reici, de illisque qui nondum Christo adheferunt, hæc dicta esse, idē docet Chrysof. Quinto item ad Galat. 1. ad Titum eodem modo.

Quod idē. D. inquit Basil. illis verbis: Si, inquit studium eius iustitiæ, quæ ex lege est, eos qui in baptismo se Deo consecrarunt, tanquam non sibi amplius victuri, sed illi, qui pro eis mortuus est, & resurrexit, spiritualis adulterij obnoxios facit, vt per ea, quæ superius dicta sunt, abundè demonstratum est, quod, inquit, de humanis dicitur quis traditionibus? studium, inquam iustitiæ quæ ex lege est per humanas intelligens traditiones. De ea porrò iustitia, quæ ex fide est, iuxta aureum os Chrysofomi respondemus. Iam primum igitur constat, ex fide cognitionem Christianam prouenire, nec sine illa quenquam Christum cognoscere posse. Nam & resurrectionem, & natiuitatem, nulla humana ratio nobis probare potest. Sola autem id docet fides: hacque primum parte, causa esse iustitiæ dicitur. Quod cū ita sit vides quod non simpliciter oporteat fidem habere, sed quæ sit per opera. Ille. n. potissimum Christum resurrexisse cre-

Hom. 3.

dit, qui sui vitæque suæ, nullâ habet rationem, periculis se ipsum obiiiciens, illiq; passionib^o cõmunicâs. Ob idq; dixit Apostolus. Et inuêrus sũ in me ipso non habens meam iustitiam: illam quæ ex lege est, sed eã quæ ex fide est Christi, eã inquam, quæ ex Deo est iustitiã, in fide: fide. n. illum cognoscimus: fide resurrectioni illius assentimur: fide ad cõmunionem passionum ipsius erigimur. Et iterũ idem Chrysof. Fidelis, inquit, Deus qui promisit nos saluare, idẽ omnino saluabit, sed non alio modo, quã eo, quo promisit: si voluerimus, si audiemus ipsũ: non simpliciter, neq; veluti ligna & lapides, ociosos & desidēs. Rectẽ aut̃ illud confidimus, p̃ dominũ posuit, quasi dicat. benignitati eius nos credere oportet, omniaque nostra ad eum referre, in eumque reiicere: ita tamen, vt & ipsi in omni virtutis & honestatis genere ad extremum vsque spiritum nos exerceamus. Non igitur simpliciter Christum teneamus, sed ei conglutinemur. Nã vel si minimum recesserimus, proculdubio peribim^o. Scriptum. n. est: peribũt oēs qui elõgãt se à te. Conglutinemur igitur ei: & cõglutinemur per opera, Qui. n. seruat opera mea, ipse manet in me, inquit, & profectò plurimis exemplis nos multũ coniungit. Et animaduerte quæso: ipse caput, nos membra, ipse fundamentum, nos ædificium, ipse vitis, nos palmites. Hæc omnia cõglutinationem demonstrant, & nihil vacuum in medio relinquunt, ne minimum quidem. Quippe qui parũ abest, cum processerit, aberit longius. Nam vel

Hom. 5.
in. 2.
Tess. cap.

In morali
homil. 8.
in 1.
Cor. cap. 3
Psal. 72.

minima palmes, si à radice abscindatur, statim
 arescit, ac inutilis efficitur. Ita que id quod in ea
 re nimium esse videtur, paruum omninò non
 est, sed in eo, quasi totum consistit. Et proinde,
 vbi quid parùm deliquerimus, nolimus, vel e-
 xiguum despicerere, siquidem id neglectum, quã
 primùm in immèsum crescit. Et de fide quidem
 hæctenus. De Monachatu autè, illud cum D.
 Basilio sentimus, benignissimum Deum, qui sa-
 lutis nostræ curam habet perpetuã, in duo qua-
 si vitæ genera oëm hunc præsentem vitæ statũ
 diuisisse, cõiugum, in quã, atque virginum: ita,
 vt qui nõ possit virginitatis perferre certamina,
 vxorẽ accipiat. Illud recte sciens, q non mi-
 nor, ab ipso cõtinẽtiæ & sanctitatis exposcetur
 ratio: quomodo, scilicet eos, qui piè & sanctè
 in matrimonio vixerunt, liberòsque ad laudem
 & honorẽ Dei educarunt, imitatus fuerit. V-
 nicuique. n. ex his fructibus, quos ex ea charita-
 te, quam erga Deum & proximum gessit, pro-
 ducere debuit, reddenda erit ratio. Et item ex
 omni prætermissione & contemptu mandato-
 rum Dei: neque verò sola, ratio reddenda, sed
 etiam grauis & inexcusabilis pœna subeunda,
 ipso domino apud Mathæum comminante:
 Qui amat patrem suum, aut matrem, plus quã
 me, non est me dignus. Ne igitur tibi omnia li-
 cere putes, etsi maritus sis, tanquam omnem
 iam potestatem mundo adhærendi, conse-
 cutus, cùm maiore etiam tibi cautione opus
 sit, ad id, vt certam acquiras salutẽ. Tu verò cõ-

In princi-
 pio Ascet-
 ticorum.

Matt. 10.

CENSURÆ ORIENTALIS

lestis cōversationis amator: tu euangelici insti-
tuti negociator, tu qui sanctorum IESV Christi
Apostolorum commilito esse cupis, obfirma a-
nimus tuum ad subeunda omnia illa, quæ iu-
bentur, aduersa, atque strenuè & fidenter te ad-
iunge monachorum cœtui, atque eorum qui
præclare viuunt, sis imitator: eorumque res
gestas inscribe cordi tuo. Velis vnus ex pau-
cis esse, rarum. n. quod bonum, & propterea re-
gnum ipsum cœleste paucis patet. Si rapere il-
lud vis, violentus existas oportet. Submitte igitur
collam iugo Christi, circunda clivellis illius
humeros tuos, preme atque extenua tu ipse cer-
nicem tuam, perpetuo virtutum exercitio, in ie-
iuniis, in vigiliis, in obedientia, in quieto silen-
tione, in psalmodiis, in orationibus, in lachrymis
multis, in opere ipso, in omni rerum aduersa-
rū, quæ exoriuntur, tolerantia, siue illa à dæmo-
nib' cōtra te excitentur, siue ab ipsis hominibus
profiscātur, Cui' exercitij socia, & administra
virginitas esse solet in illis, qui tam præstanti
bono rectè & prudenter uti sciunt. Non. n. sola
abstinentia, ab opere carnis virginitatis perficit
donum, sed omnem item vitam nostram, vni-
uersos item actus, & mores nostros, pudorem
& virginitatem quandam suam conservare o-
portet, in omni instituto, ac conatu suo, id
quod sanctum & integrum est, præ se ferentes.
Si igitur cupimus, secundum similitudinem
Dei characterem animæ nostræ, per quandam
animi quietem & tranquillitatem exornare,
vt inde vitæ item nostræ immortalitas prolate-

...
...
...

Hæc itē
ex codē
loco Bas
lij.

επιτηδεύει.

tur, attendamus nobis, ne indigne, pacto, & data fide viuentes, Anania & Saphiræ iudicium incurramus. Quibus licuit quidem statim à principio, possessiones suas sibi habere, nec illas domino dicare: at posteaquam inanis gloriæ studio, sua bona voto & dedicatione Dei fecerunt, illique non tam vt Deo placere, quàm vt apud homines liberalitate & munificentia conspicui & admirandi essent, consecrarunt: vbi de precio illarum clam ad se partem aliquam auerterunt, talem cõtra se Dei indignationem cõmouerunt, cuius Petrus executor, & administrator fuit, vt nulla etiam pœnitentia curari, aut expiari potuerint. Proinde ante quidem castæ & religiosæ vitæ votum, atque promissionem, liberum est cuique volenti, iuxta concessam & legitimam viuendi rationem, coniugio sese tradere. Si quis verò spontè & liberè, voto ac professione sua, Deo se tradidit, huic verò amplius non licet retrò pedem referre, sed potius totum se illi, veluti quoddam semel Deo oblatum ac dedicatum donarium, purum & integrum conseruare, ne, si semel voto Deo sacratum corpus, communis vitæ functionibus contaminarit, in fœdissimum sacrilegij crimen incurrat. Hæc autè cum dico, nõ vnum tantum genus elatæ cupiditatis intelligo, vt quidè permulti putat, in sola corporis custodia, totum virginitatis & castitatis consistere decus, sed ab omni item licentiosa cupiditate, cum, qui se Deo consecrauit, continere, ac custodire se debere existimo, ne aliqua

Actor. 5.

Philipp.

Luc. 1.

mundi huius labe, mentis suæ puritatem contaminet, aut impedimentum aliquod, ad veram divinam peragendam vitam, sibi accersat. Hæc igitur illum, qui mundo præsentique vitæ renunciauit, ne vas semel Deo dicatum, aliquo prauæ cupiditatis affectu contaminet, intueri oportet: illudque apud se maximè expèdere, iã se supra humanam naturam esse, altiusque penas suas extulisse, ac immortale quoddam, & corporis expers vitæ genus, complexum esse, angelicamque vitam sequutum: liberum. n. ab omni coniugali lege esse, nullamque aliam pulchritudinem præter Deum ipsum, mentis, oculorumque intuitu, perpetuo spectare, hoc proprium est angelicæ naturæ opus. Rumpendæ igitur sunt omnium cupiditatum, & affectionum vitæ huius cõpedes illi, qui verè & per omnia Deum sequi, & imitari velit. Quod nisi per omnimodum mundi contemptum, morumque veterum obliuionem, obtineri nullo modo potest. Nisi. n. nos planè ab omni mortali cogitatione, communisque vitæ consuetudine separauerimus, ac veluti ad alium quendam mundum omni animi cõtentione ac propensione, mortalitate hac supata, transtulerimus, iuxta Pauli dictum: Omnis conuersatio vestra sit in cœlis, nunquam finem illum quem quærimus, Deo perfecte placendi consequemur, domino præcisè dicente: eum qui non renunciauerit omnibus quæ habet, non posse eius esse discipulum. Quod ubi fecerit, omni deinceps custodia cor suum eum obseruare conuenit: ne sanctæ illæ, quas

Philipp. 3.

Luc. 14.

de Deo concepit cogitationes, illi effluant, neue memoriam mirabilium eius, rerum vanissimarum cogitatione contamineat: sed assidua potius, & ab omni rerum mundanarum contragione, munda & libera, rerum diuinaru meditatione, animo impressam, atque, firmissimo sigillo obfirmatam, sanctam de Deo cogitationem secum vbique circumferat. Hac enim ratione charitas Dei nobis quaritur, simulque nos ad omne mandatorum Dei exercitiu excitat: quo item exercitio ipsa conseruatur, vt constanter & perseueranter, colatur. Quod quidem ipse dominus demonstrat, nunc quidem dicēs: Si diligitis me, mandata mea seruate, nunc autem, si mandata mea seruabitis, manebitis in dilectione mea: quales ille homines alio loco perfectos vocare solet. Itaque non oportet mirari, recte & honeste uiuentium monachoru vitam, perfectam appellari. Per professionem quide lauacri, inquit Chrysostomus, priora nostra omnia nobis condonauit, ac post eam veniam, ipsumque lauacrum, secundu presidiu & remedium, quod ex pœnitentia est peccatoribus reliquit. Si fuerint, inquit Propheta, peccata uestra uti coccinum, instar niuis ea dealbabor, ac in contrarium habitum transferam. Proinde non tam quidem cadere obest, quam ubi cecideris, non te statim erigere, periculofum est. Proinde laudare potius, quam exrenuare, monastica vitæ institutu conuenit. Qui, n. eos, qui se in perfecta uirtute exercent, colit atque obseruat, hic Deum ipsum tanto magis honorabit, at qui

101. 11. 11. 11.

Ioan. 14.
Ioan 15.
Matt. 29. 1

Eccl. 1.
Hec
ex Bar
Alicen

Matt. 10.

1. nol
2. nol
3. nol

Hac itē
ex Basilij
Asceticis.

Ibidem.

hos semel contemnere didicerit, hic facile, pessimo profectu, in ipsum deum cōtumeliosus euadet. Qui vos accipit, inquit dominus, me accipit, qui vos spernit, me spernit. Hos igitur & nos imitemur: & sic oī ex parte deum, ipsius vitæ honestē studio glorificabimus. Neq; verò illud rectē quis dicere potest, nō posse quēq; his seculis ad eum gradum virtutis peruenire. Nā cum charitas Dei non doceatur, ipsaque lex nō aliud sit, quàm earum, quarum nobis semina natura indidit, facultatum, agricola quædā & nutrix, vel. n. ī ea parte, vbi Deus proximos nostros, tāquā ipsos nos amare iussit. Inspiciamus obsecro diligenter, num itē eius rei omni ex parte perficiēde, vim & semina nobis insita à Deo habeamus. Quod quidē ita esse, facillimèprehendemus. Quis. n. non videt hominē natura mansuetum, & sociale animal esse, non solitariū, nō ferum. neque ad eō quicq; eius nature est proprium: quàm cum alijs communem vitam agere, alijs vti, simileq; ac cognatum diligere. Quarum igitur rerum nobis Deus prior semina dedit, earum merito & iure suo à nobis fructum & prouentum expetit dicens: Mandatum, inquit, nonum do vobis, vt diligatis inuicem. Ad quod mandatum eo magis nostros excitare volens, signum & iudicium suorum discipulorum, non miracula, non virtutum portenta ab illis exquirat, quāquam & horum, in spiritu sancto, illis magnam vim concessurus erat: sed audi quid dicat. In hoc cognoscent vos, quia mei estis discipuli, si dilectionē mutuat

mutuam inter vos colueritis. Quæ quidē duo, Dei & proximi dilectionis præcepta, ita secum vbique nectit ac glutinat, vt ea officia, quæ in proximum conferuntur, in seipsum transferat. Esuriui, inquit, & dedistis mihi comedere. Et deinde infert: Quæcunque, inquit, fecistis vni ex minimis istis fratribus meis, mihi fecistis. Proinde per primum quidem præceptum, licet secundum etiam perficere: per secundum autē est quidam reditus, & conuersio ad primum. Qui enim diligit dominum, idem consequenter diligit & proximum suum. Qui, inquit, diligit me, mandata mea seruabit. Præceptum autem meum hoc est, vt diligatis inuicem, sicut ego dilexi vos. Eum item qui diligit proximū, Dei dilectionem complere restatur, vt qui ea officia quæ proximo impenduntur, in eam partem accipere soleat, ac si in se collata sint. Quæ propter fidelis ille in domo Domini seruus Moyses, tantam erga fratres præ se tulit charitatem, vt deleri potius elegerit ex libro vite, in quem inscriptus fuerat, quàm vt populus ille prauaricator, suorum delictorum veniam consequi non deberet. Neque verò solū ipsa mandata Dei, ea veneratione nobis sunt colenda, sed vt in summam rem contrahamus totam, sanctissimorum item Patrum vniuersæ traditiones & instituta contemnenda non sunt. Præcipiendum quidem differentia, inquit Basilii, nihil debet lædere obedientiam earum rerum, quæ præcipiuntur. Cū ne Moyses quidem aspernatus sit, consilium Iethro soceris sui, rectè

Matt. 25.

1. Ioan. 4.

Ioan. 14.

Ioan. 13.

Exod. 32.

In Asceticis.

Exod. 18.

monentis. Et ipsorum quidem præceptorum differentia magna est. Nam alia quidem sunt, quæ domini præceptis aduersantur, corrumpuntque ea, aut saltem admixtione earum rerû, quæ prohibitæ sunt, cõtaminant: alia verò & si clarè cum illis non coniunguntur, plurimum tamen ad ea rectè perficienda conferunt, ac quasi opem quandam præsentem adferunt. Oportet. n. Pauli dicentis meminisse. Prophetias nolite contemnere, omnia verò probantes, quod bonû est retinere, ab omni opere prauo abstinete vos. Et rursum: Omnia consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum, in obsequiû Christi: & in promptu habentes, vlcisci omnem inobedienciã, cum impleta fuerit vestra obedientia. Et si quid fortasse ex his, quæ iubentur tale est, quod cum lege Dei consentiat, vel quod ad eam explendam nos iuuet, huic ipsi tanquam Dei mandato, omni studio & diligentiã nos parere oportet. Satisfacientes illi mandato Pauli, sufferentes vos mutuò cum charitate Dei. Si quid verò præcipitur, quod legi diuinæ aduersetur, eamque aut euerrat, aut inquinat, tum demùm illud dicere, opportunum erit: Magis oportet nos obedire Deo, quàm hominibus, memores Domini dicentis: Alienum enim non sequuntur, sed fugiunt ab eo, neque enim norunt vocem alienorum. Et Apostoli, qui nostræ cautionis & securitatis causa, non dubitat, vel angelos ipsos perstringere, cum dicit: Etiã

Deesse videtur particula. *u.*

1. Thess. 5

2. Cor. 10

Ephes. 4.

Act. 5.

Ioan. 10.

Gal. 1.

si nos ipsi, inquit ille, aut angelus de cœlo euangelisauerit vobis aliud, præter id, quod vobis euangelisauimus, Anathema sit. Vnde instrui-
mur: quod & si maximè cognatus quis sit, & si maximè clarus, ab eo autem quod Dominus præcipit, nos prohibeat, vel ad id: quod ab ipso vetitum est, sollicitet, & impellat, fugiendum, & tanquam pestem his, qui diligunt Dominum auersandum esse. Quod quidem de his quæ à nobis dicta sunt, nullo modo verè intelligi potest. Ea enim quæ synodicè constituta sunt, omnes Christi fideles, tanquam diuinitus inspiratæ scripturæ consentanea recipiunt, atque amplectuntur semper: ob idque & à suffocato vsque ad hodiernum diem abstinemus nos, illudque auersamur, sanctorum Patrum, atque aded ipsorum Apostolorum præceptis inhaerentes: scriptum enim est. Ab idolotitis abstinendum esse, sanguine & suffocato. Et in sexta synodo Canon. 67. decernitur. Si quis sanguinem animantis comederit, excommunicetur. D. quo-
que Basilius hac de re legem ferens, inquit: Inuenio diuinas scripturas, tum veteris, tum noui testamenti repetens, neque in multitudine, neque in magnitudine eorum, quæ delinquantur, sed in sola cuiuscunque mandati transgressione, conspicuè censori, & iudicari contra Deum incredulitatem, & commune esse contra quancunque inobedientiam Dei iudicium. Et paulò superiùs. Ex istis itaque & consimilibus manifestum esse iudico, quod generaliter quidem cupiditatum malicia,

In proæ-
mio Aſce-
ticorum.

ex ignorantia Dei, & praua de illo opinione oritur: peculatiter verò dissidia hæc multorum inter se, non aliundè proficisci, quàm quòd indignos nos gubernatione & moderatione domini, ipsi constituamus. Ad considerationem n. talis vitæ, si fortè aliquando, inquit Basilius, me referre volui, ne modum quidem & magnitudinem talis stupiditatis, aut stultitiæ, aut discordiæ (propter enim excedentiam maliciæ vno certo nomine illam appellare non possum) inuenire potui. Si. n. in brutis animantibus inde concordia oritur & proficiscitur, quod ad suos duces seruant obedientiam, quid dicemus nos in tanta inter nos discordia, in tanto mandatorum Dei contemptu & rebellionem deprehensi? An non reputabimus hæc omnia, nunc quidem ad nostram doctrinam & conuersionem, à Deo proposita esse: in magno verò illo & terribili iudicij die, in confusionem ac condemnationem eorum, qui disciplinam respue- runt, ab illo producenda esse, ipso dicente. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, Israel autem me non cognouit, & populus meus non intellexit. Et multa alia his similia. Illud item ab Apostolo dictum. Si, inquit, patitur vnum membrum, compatiuntur reliqua membra. Et illud. Ne sint schismata in corpore, sed vt membra mutua sui gerant curam, ab vna scilicet omnia inhabitante anima, mota & impulsa. Quorsum, inquam, hæc talis hominis fabrica? quorsum fabricæ explicatio? Ego quidem existimo eò spectare omnia, vt

Isai. 1.

1. Cor. 12.

eadem seruetur similitudo : idem rectus ordo, imò multo maior in ipsa Dei Ecclesia, ad quam dictum est. Vos estis corpus Christi, & membrum de membro, vno, solo, verò, principatum obtinente, ac mutuò omnia membra conglutinante capite, ipso inquam Christo Iesu. Apud quos verò mutua non colitur concordia, neque vinculum pacis seruetur, neque spiritus mansuetudo custoditur, sed discordia, contentio, & æmulatio implent omnia. Nimis profectò audax res est, tales vocare membra Christi, aut dicere ab ipso regi: stultæ verò mentis, non liberè fateri in illis imperium sensus carnis dominari, secundum sententiam Apostoli præcisè dicentis: Cui exhibuistis vos seruos ad obediendum, serui estis eius, cui obedistis. Cuius sensus proprietates, alibi clarè exponēs, inquit. Cum n. sit in vobis zelus & contentio, nonne carnales estis: Docens autem liquidè, quàm, acerbus sit horum exitus, & quàm nihil tales homines commune habeant, cum vera pietate, dicit: Sapientia, inquit, carnis, inimica est Deo. Legi enim Dei, non est subiecta, nec enim potest. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Ob idque dicit Dominus: Neminem posse duobus simul seruire Dominis. Neque tales illud, quod in Actis Apostolorum dicitur, implere possunt. Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, & erant illis omnia cõmunia: nemine scilicet propriæ voluntati parente, sed omnibus in commune in vno sancto Spiritu, vnam vnus Domini Iesu Christi vo-

Rom. 6.

Hæc ex
Asceticis
Basilij.

Rom. 8.

Matt. 6.

Ioan. 6.

luntatem quærentibus, qui dixit. Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me patris. Incedamus

Eph. 2.

igitur iuxta hunc Canonem sanctè, & applicati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Iesu Christo: in quo omne ædificium compactum, cre-

1. Theff. 5.

scit in templum sanctū in domino. Deus autè pacis sanctificet perfectè, id totum quod sum^o, spiritum inquam, animam, & corpus nostrum, inculpabileque in diem aduentus Domini nostri conferuet. Fidelis autem est Deus, qui vocauit nos, & vos simul, & qui omnes vult saluari.

1. Timo. 2

Quod & faciet, si mandatis eius, quod quidem vniuersæ salutis caput est, paruerimus: & sine quorum custodia, impossibile est quenquam gratia Iesu Christi in Spiritu sancto, vt quidem iam superius demonstratum est, ac distinctiùs illustratum, certam consequi salutem. Ne igitur dimidia tantum parte illum Deum esse agnoscamus, neque eius benignam misericordiam, nostræ ignauitæ, & pigritiæ ansam capiamus: sed his omnibus quæ dicta sunt sobriè intèti, ad opus ipsum, omnia eius diuina dogmata deducere, studiosè curemus: nihil aliud respicientes, quàm illū qui dicit: Ignem veni mittere, & quid volo, nisi vt ardeat? Cuius ignis in se opus Dauid experiri volens, inquit: Proba me dñe, & tenta me, vt renes meos, & cor meum. Hic si quidè ignis, interni oculi trabe absumpta, mundum oculum constituit, vt naturali videndi facultate recuperata, assiduè mirabilia de

Ex Basilij
oratione
de libero
arbitrio.
Luc. 12.

Psal. 25.

Hæc eadem ex
Basilij.

lege Dei contempletur, cum illo qui dicit. Re-
 uela oculos meos, & considerabo mirabilia de
 lege tua. Hic talis ignis demones fugat, maliciã psalm. 118
 adurit, futuræ resurrectionis est vis & facultas,
 immortalitatis efficientia, sanctorum animę ir-
 radiatio, ac rationabilium facultatum ordo &
 series. Hunc eundem ignem, vt & ipse ad nos
 perringat, Deũ exoremus omnes, vt in luce bo-
 norũ operũ ex omni parte ambulantes, ne mi-
 nimũ quidẽ offendamus vnquã, sed tanquã lu-
 minaria quãdã orbis vniuersi conspicui, verbis
 vitæ, vbiq; inhæreamus. Vt ita beneficiorũ Dei
 participes facti, cũ Domino nostro Iesu Chri-
 sto, in vita hac, quasi consepulti, præcepta eius
 omnesque virtutes, ac totum hoc quod diuinã
 & salutare est, dignè, sanctè, vt quidem necessa-
 rium est, adimplentes, requiescamus. Sic enim
 vniuerso hoc incolatus nostri tẽpore peracto,
 ad veram illam cœlestis gloriæ patriam trans-
 feremur: qua gratia & beneuolẽtia Iesu Christi
 Domini nostri digni efficiamur. Amen. Et hæc
 quidẽ fratres charissimi hætenº: quæ, vt & ipsi
 videtis, omnia cum scripturis, diuinitus nobis
 traditis, præclarè conueniunt, iuxta sapientissi-
 morum, sanctissimorumque simul ac spirantiũ
 Patrum Deum interpretationẽ & dilucidatio-
 nem. Neque. n. nobis licet priuata confisis in-
 terpretatione aliquid diuinitus inspiratæ scri-
 pturæ, aut ipsos intelligere, aut aliis tradere, nisi
 quãtũ cũ scopo sanctarũ synodorũ, Ecclesiæq;
 sanctæ Theologorũ, illud ipsum conuenit, ne
 semel ex recto Euangelicæ doctrinæ tramite,

veræque sapientiæ & intelligentiæ semita abrepti, precipites feramur, neuè sensus deinceps noster, more Protei, in hanc, & illam formam fidei transferatur, hucque atque illuc diuagetur. Atqui fortè dicet quis vestrum, quæ igitur earum rerû, quæ suo loco dimotæ sunt, correctionis spes: quæ ratio: quæ inquam & qualis: Hæc, inquam, Deo ipso iuuante, si nihil præter ea quæ nobis à sanctis Apostolis sanctisque synodis diuinitus ordinata sunt, ordiemur, nihil aliud sequemur. Qui enim intra hos limites se rectè & constanter continere volet, hic quasi eundem chorum ducet nobiscum, hic eiusdem fidei & communionis nobiscum erit. Nam ille, qui sæpe dictos Canones respuit, & contra Apostolos similiter contumaciter progreditur, & aduersus sanctos impudenter se offert, hic nullam nobiscum communionem habere poterit. Aut quæ pars huic inter nos esse potest: quomodo item domesticus, & contubernalis noster efficitur: cùm omnes piè viuere volentes, sic alloquantur nostri contubernij doctores, illudque doceant. Hic quidem. Quisquis dixerit aliud præter illa, quæ statuta sunt: sit quantumuis fide dignus, virginitatem & omnem vitæ continentiam colat, signa & miracula faciat, futura prædicet, lupus tamen hic ouium pellibus reclusus, ouibusque exitium molis existimandus est. Alter verò. Qui ex his, quæ Deo plenè Patribus visa & decreta sunt, aliquid conuellere velit, huic non amplius œconomia adscribenda est, transgressi & præuaricatio dog-

Ignatius
in epist.
ad Hic.

matis. Alius autem oportet, inquit, illos tremē-
 dum iudiciū Christi ante oculos habere, sciētes
 quantū discrimen sit ex his rebus, quæ nobis à
 Spiritu sancto traditæ sunt, aliquid auferre, vel
 illis aliquid addere. Non igitur oportet quen-
 quam nouarum sententiarum ambitiosè au-
 ctorem esse velle, sed illa, quæ nobis à sanctis
 viris prædicata, & relicta sunt, agnoscere. Cū
 igitur tot & tanti sacre doctrine interpretes,
 nos aliud sequi, præter ea, quæ accepimus, pro-
 hibear, vna & sola rerum recuperandarum ra-
 tio superest, idem semper cum sanctis consiliis
 sentire, Canonibusque Apostolicis per omnia
 inhærere, & sic in omnibus Christum Domi-
 num & magistrum sequi.

Et vos igitur Germani viri doctissimi me-
 diocritatis nostræ filij in Christo charissimi,
 cum sapienter, magaoque consilio, ac tota
 mente velitis, cum ea quæ apud nos est Iesu
 Christi sanctissima Ecclesia, vos coniungere,
 nos tanquam parentes filiorum amentes libe-
 ter obuiis vt aiunt, vlnis hanc vestram charita-
 tem ac humanitatem in sinum mediocritatis
 nostræ recipim⁹, si modo Apostolicas, & syno-
 dicas nobiscum simul sequi traditiones volue-
 ritis, hisque vos ipsos subiicere. Tunc enim de-
 mùm verè & sincerè vna domus nobiscum ef-
 ficiemini. Et vt confidimus, vbi ei quæ apud
 nos est sanctæ & Catholicæ Iesu Christi Eccle-
 siæ vos subiicietis, magnam laudem & cōmen-
 dationem apud omnes bonos, & rectè sentien-
 tes, inde consequi poteritis: sicque ex duabus

CENSURAE ORIENTALIS

Ecclesiis, quasi vna Dei beneuolentia facta, reliquum tempus in beneplacito Dei transigimus, vnaque simul viuemus, donec tandem ad cœlestem illam transferamur patriam. Qua vtinam potiamur omnes in Christo Iesu, cui sit laus & gloria. Amen.

Scriptum Dei benignitate Constantino-
poli Anno ab incarnato Iesu Christo
Domino nostro 1576. Mensis Maij, die
15. in ædibus ac residentijs beatissimi
Patriarchæ. Subscriptam manu Pa-
triarchæ.

ANNOTATIONES.

Primum vtriusque speciei particeps esse oportere, &c. Nemo fuit unquã, qui modo vel sacras literas serio legerit, vel antiquitatis Ecclesiasticæ aliquã notitiam habuerit, vel qui saltem sobrio & quieto animo res sacras tractauerit: qui vtriusque speciei vsum magnoperè necessarium esse iudicãrit. Qui. n. sacram scripturam legit, ille facillè animaduertit, sacra quidem mysteria nobis à Christo Domino relicta esse, sed & eorundem dispensatores, Apostolos, virosque Apostolicos institutos. Sic nos, inquit Apostolus, existimet homo, tanquam Dei ministros, & dispensatores ministeriorum eius. Testamentum, vltimamque voluntatem, quam nulli mortalium transgredi licet, nobis perscriptum esse, sed eiusdem testamenti procuratores atque executores Apostolos, eorumque successores constitutos. Atqui & depositi. & legati dispensandi tota potestas, penes dispensatores, testamentique curatores posita esse solet, si præsertim testator voluntatem suam à fertis verbis non expresserit.

si distinctè quid cuique debeat, nō docuerit: quod in
 hoc vtriusque speciei legato factum esse videmus. Da-
 tur diuinum legatum duodecim presentibus curato-
 ribus solis, vt ipsi presentes vtantur: adhibeatur alius
 nemo, ampliusque additur nihil. Quia causa? nisi vt
 tota dispensationis potestas, penes curatores atque dis-
 pensatores tanti legati sit: ita, vt nisi additis locus il-
 le Ioannis octauo fuisset: Nisi manducaueritis car-
 nem filij hominis, & biberitis sanguinem: qui
 tamen multas expositiones recipit: ne vnā quidem
 speciem multitudo, à testamenti curatoribus ex legato
 iure repetere posset. Aliquid autem prater volunta-
 tem, vel dispensatorum, vel curatorum ex demortui
 hereditate sibi vsurpare nihil aliud est, quàm furem
 & violentum inuasorem esse, ipsiusque vltima vo-
 luntatis testatoris euersorem. Nulla igitur necessitas
 est vtriusque speciei, si voluntatem testatoris spectes.
 Sic qui veteris Ecclesia mores, aliqua ex parte cogno-
 uit: ille aequè frequentem vsum vnius speciei, quam
 vtriusque facillè animaduertere potuit. Primum in
 domesticis & priuatis communionibus, quarum sæ-
 pius Tertullianus, Hieronymus, Cyprianus item me-
 minerunt. Vbi. n. minus dignos se esse censebant, vt ad
 martyrum templa venirent: domi asseruatam Eucha-
 ristiam, communicabant. Non sciat maritus, inquit
 Tertullianus uxori suæ: quid secretò ante omnem
 cibū gustes: & si sciret panē, nō credit illū esse,
 qui dicitur. Et Cyprianus docet. Cū mulier quedā
 arcā suā, in qua dñi sanctū fuit, manibus indi-
 gnis tēraffet aperire, igne inde surgēte deterritā
 esse, ne auderet attingere. Hieronymus autē quod
 igit, in ecclesia nō licet, nec domi liceat: nihil deo

clausum est, & tenebræ quoque lucent apud Deum. Deinde in persecutionibus, ubi utriusque speciei commodus usus nequaquam esse potuit. In solitudinibus item, cuius utriusque rei meminit in ea Epistola, quam ad Caesarium patricium scripsit Basilius. Illud autem, inquit, in persecutionis temporibus, necessitate cogi quempiam, non praesente sacerdote, aut ministro, id est, Diacono, communionem, propria manu sumere, &c. Et paulo post: Omnes in heremis solitariam vitam agentes, ubi non est sacerdos, communionem domi seruantes, à seipsis communicant. Et: In Alexandria, inquit, & Aegypto, vnusquisque eorum qui sunt de populo, vt plurimum, habent communionem in domo sua. Demum in navigationibus ipsis, quomodo Paulus in Actis communicasse videtur: & Satyrus frater D. Ambrosij, de quo illud idem scribit Ambrosius, cui quod secum gestabat in naui, Christiani de Eucharistia contulerunt, quod alligauit in orario, & orarium inuoluit in colo, atque ita se deiecerat in mare, non requirens de nauis compage resolutam tabulam, cui supernatans iunaretur, quoniam fidei solius arma quaesierit. Quod ite in agrotis, qui utriusque speciei capaces esse non possunt, fieri solitum, ex pulcherrima illa de Serapione historia, apud Eusebium lib. 6. cap. 36. videre licet. In peregrinorum item communionem, quae laica etiam dicebatur, & qua non nunquam Clerici partiebantur, quae ex asseruata Eucharistia conferebatur peregrinis, sub vnaque specie dabatur. Cuius rei auctor est Irenaeus in Epistola ad Victorem referente Eusebio, lib. 5. cap. 24. Cyprianus in Epi. ad Antonianum Toletanum

concil
nionem
mit
dem e
secum
quens
ne, qu
per fi
praco
do cla
Const
lam s
bem p
ta er
Eccle
quod
dum
parti
pop
stia
& no
vini
&c.
ab E
trod
quar
thor
mni
nequ
speci
diu
reper

concil. Canon. 4. Quod idem cernitur in illa commu-
 nione, quæ obuiam Episcopis aliisque magnis viris
 mæti à Diocæsani solebat, ad probandum, num eius-
 dem essent cõmunionis, & num ea, quæ ad pacẽ sunt,
 secum ferant. Cuius rei apud veteres scriptores fre-
 quens fit mentio. Quomodo item & in illa communi-
 one, quæ die Parasceue, atque die Sabbati magni sem-
 per fiebat, & nunc fit etiam ex præsanctificatis atque
 præconsecratis, ac in multis aliis similibus eodem mo-
 do clarè videre licet. Tum quidem certè, cum ea de re à
 Constantien. Synodo Canon latus est ad vnamque so-
 lam speciem cõmunionis laica reuocata totum quasi or-
 bem præter eas, quæ Vickleff atque Hus hæresim secta-
 ta erant prouincias, vna sola specie spontè, & nullo
 Ecclesiastico quasi Canone iussos vsum fuisse patet:
 quod vel ex ipso decreto eius concilij, quod in hunc mo-
 dum decernit, apparet: Cùm in nonnullis mundi
 partibus quidam temerariè asserere præsumât,
 populum Christianum sacramentum Eucharis-
 tiæ sub vtraque panis & vini specie suscipere,
 & non solum sub specie panis, sed & sub specie
 vini, populum laicum passim communicent,
 &c. Et infra. Vnde cum huiusmodi consuetudo
 ab Ecclesia, & sanctis Patribus, rationabiliter in-
 troducta, & obseruata sit, habenda est pro lege:
 quam non licet reprobare, aut sine Ecclesiæ au-
 thoritate pro libito mutare, &c. Quæ quidem om-
 nia, cum Græci rectè perspecta habeant, neque nunc,
 neque alias vnquam, in hac parte nimij viriusque
 speciei exactores, extiterunt: & cum in eo totum stu-
 dium suum collocassent, quò aliquid vel perexiguam
 reperirent, in quo Latinos accusarent, vnus speciei

CENSURÆ ORIENTALIS

tamen usum nunquam illis serio obiecerunt: non prætermisuri, si quid in ea re momenti inesse putarent. In Concilio quidem Florentino, ubi omnia etiam minima utrinque diligentissimè expendebantur, ea præcipuè, quæ ad hoc spectabant sacramentum: de utriusque tamen communionis usu aut, decreto Cõstentienfi, ne verbum quidè unum prolatum fuit. Idque ob eam causam, quod & ipsi Græci, eos, qui à re diuina absunt, & qui domi infirmi communicant, una sola reficiunt specie, non aliud iudicantes quàm illud nihil omnino interesse, num aliquis sub vna, aut sub utraque specie communicet, cum utriusque plenus et integer Christus accipiat. Sed & isti ambitione, atque studio nocendi, homines temulenti, qui hoc tanquam vexillum quoddam perturbandæ Reip. Christianæ erexerunt, alio modo hac de re loquuntur, ubi crapulam edormierunt, & alio, ubi prava cupiditate victi, omnia agunt, feruntq;. Edormita crapula Lutherus in libro declarationis Eucharistiæ, inquit. non dixi, neque consului, neque est intentio mea: vt vnus, vel aliqui Episcopi propria authoritate, alicui incipiant utramque speciè porrigere, nisi ita cõstitueretur & mādaretur in cõcilio generali. Et alio loco: quāuis pulchrum esset, utraq; specie Eucharistiæ vti, & Christus hac in re nihil tanquā necessariū præcepit, præstaret tamè vnitatē, quā utique Christus præcepit sectari, quàm de speciebus Sacramenti contendere. At ubi furor illi incepsit, ubi spiritus vertiginis & tumultus occupauit: in libro de captiuitate Babylonica, ipse fædè à sui cupiditatibus captus, longè aliter sentit, & loquitur. Si quo casu, inquit, Cõciliū statuerit, minime

omniū nos vellemus, vtraq; specie potiri: imo
 tū primū in despectū illius Concilij vellemus,
 aut vna, aut neutra, & nequaquā vtraq; potiri:
 & eos planè Anathema habere, quicūq; talis cō
 ciliij auctoritate potiretur vtraq;. Similiter ab
 eadē perturbatione relictus Melanchthon in suis Hypo
 ticiposibus: sicut edere suilam, aut abstinere à suila, sic
 alterutra specie vti mediū & indifferentes esse docuit. In
 familiaribus itē colloquijs, vtriusq; speciei vsum indif
 ferentē esse, quasi semper cēsuit. Quo autē animo & quo
 istituto, ab his ea agitari capta sit questio, praclare ex
 plicat primi huius Tragediæ authores Boemi. Propter
 eā enim Iacobello Misinensi scribuntur gratulabūdi ad
 hēssisse, quia reperissent scripturā & articulū, quo tur
 piter errasse Ecclesiā Romanā demonstrare possent, &
 per quē Romana sedis ignorātia vel nequisia argui pos
 sit. Luther⁹ etiā proficetur amplexū se opinione hāc de
 vtraque specie, ut à sede Romana & concilijs liberius
 disidere possit. Ita isti fascino quesierunt, quo cōmo
 dē oculus Christi futū facere possint. Si quando autē
 dubitabatur, num aliquid boni insit in hac vtriusque
 specie, extra obedientiam nimia et pertinaci repetitio
 ne: nunc planè hāc omnis dubitatio sublata esse vide
 tur, cū, si hoc eorū hominū studiū, cū sensu et volūta
 te Christi cōiunctū fuisset, nunquā huiuscemodi hōes
 ex hoc ipso quasi principio, in tot postea errores tā fā
 dos, disidia tot, omniumq; rerū humanarū & diuina
 rū perturbationē, blasphemias, merā deniq; impietate
 prolapsi fuissent: neq; hāc ipsa res tot pestū et calami
 tarū seminarū fuisset. Nō quod inspecieb⁹ aliquid ma
 li insit, sed quod melior sit obediētia quā victima: &
 ascaltare magis, quam offerre adipem arietum: quo
 niam quasi peccatum ariolādi est, repugnare, & quasi

scelus idololatriæ nolle acquiescere, ait Dominus omnipotens. Inobedientia autem omnis erroris mater & magistra est: Sed & hac hæctenus.

Qui Sacerdotes vxores accipere prohibeāt, &c. Neque hoc priscum est neque cum veteri more Ecclesia coniunctum. Quanquam enim in primis crescentis Ecclesia terminis non ex continentibus tantum, sed etiam ex illis qui vnius vxoris essent viri & presbyteri, & Episcopi eligerentur, tamen ubi iam in eum ordinem asserebantur, non amplius vxoribus conuiuebant suis. Lubet hac de re duorum amplissima auctoritatis virorum adferre testimonia, Græci alterius, Latini alterius. Ex Græcis Epiphanius est, Episcopus Cypric: ex Latinis D. Hieronymus. Epiphanius igitur contra Montanistas, nuptias tanquam natura impuras damnantes, sic scribit.

To. 1. li. 2.
heres. 48.

Gaudet, inquit, ille Apostolus his, qui approbatum Dei cultum præstare possunt, & virginitatem, ac castitatem, & continentiam exercere diligunt. Verùm vnas nuptias honorat, etiã maximè sacerdotij dona, per eos, qui ab vniis nuptiis se continuerunt, & in virginitate vitam degunt, se ornasse præexpressit, velut etiã Apostoli ipsius Ecclesiasticam sacerdotij regulã ordinatè, ac sanctè constituerunt. Si verò quis per debilitatem opus habuerit, post primæ vxoris obitum, secundas nuptias contrahere: hunc ipsum veritatis regula non interdicat, hoc est, eum qui non sit sacerdos. Et longè clariùs contra Catharos. Reuera. n. non suscipit sancta Dei prædicatio, post Christi aduentum eos, qui à nuptiis, mortua ipsorum vxore, secundis nuptiis coniuncti

Heres. 58.

iuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem. Et hæc certò sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat: sed & adhuc viuentem, & liberos gignentem, vnus vxoris virum, non suscipit, sed eum, qui se ab vna cõtinuit, aut in viduitate vixit, Diaconum & Presbyterum, & Episcopum, & hypodiamonũ, maximè vbi sinceri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi, omninò in quibusdam locis adhuc liberos gignere, & Presbyteros, & Diaconos, & hypodiamonos, at hoc non est iuxta canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit, & propter multitudinem, quum non inueniretur ministerium. Nam quod decentius est, id semper Ecclesia per Spiritum sanctum benè disposita vidès statuit apparare, vt cultus diuini indistracti Deo perficerentur, & spiritualia necessitates cum omni beneuola conscientia peragerentur. Dico autem quòd decorum est, propter repentina ministeria ac necessitates, vt presbyter, & Diaconus, & Episcopus Deo deditus sit. Si. n. præcipit populo sanctus Apostolus dicens, vt ad tẽpus vacent orationi, quantò magis sacerdoti id præcipit, vt indistractus sit, inquam, ad vacandum secundum Deũ sacerdotio, quod in spiritualibus necessitatibus ac vsibus perficitur. *Idem iisdem planè verbis hoc idem docet D. Hiero. lib. i. contra Iovinianum hoc modo.* Sed & ipsa Episcopalis electio mecum facit. Non. n. dicit, eligatur Episcopus, qui vnã ducat vxorem, & filios faciat, sed qui vnã habuerit vxorem, & filios in omni subditos disci-

plina: certè confiteris, non posse esse Episcopū,
 qui in Episcopatu filios faciat: alioquin si de-
 prehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed
 quasi adulter damnabitur. Aut permitte sacer-
 dotibus exercere opera nuptiarum, vt idem sint
 virgines, quod mariti: aut si sacerdotib. non li-
 cet vxores tangere, in eo sancti sunt, quia imi-
 tantur pudicitiam virginalem. Sed & hoc infe-
 rendum. Si laicus & quicumque fidelis orare
 non potest, nisi careat officio coniugali, sacer-
 doti cui semper pro populo offerenda sunt sa-
 crificia, semper orandum est. Si semper oran-
 dum est, ergo semper carendum matrimonio.
 Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias
 offerebant, non solum in domibus suis non er-
 rant, sed purgabantur ad tempus, ab vxoribus
 separati, & vinum & ficeram non bibebant,
 quæ solent libidinem prouocare. Et in *Apolo-*
gia ad Pammach. Igitur, vt dicere cœperamus,
 Christus virgo, virgo Maria, vtriusque sexus
 virginitatē dedicauere: Apostoli vel virgines,
 vel post nuptias continentes, Episcopi, Pres-
 byteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vi-
 dui, aut certè post sacerdotium in æternum pu-
 dici. Quid vobismetipsis illudimus & irasci-
 mur, si subātibus nobis ad coitum præmia pu-
 dicitæ denegentur? Volumus oppiparè com-
 dere, vxorum adhiberi complexibus, & in nu-
 mero virginum & viduarum regnare cū Chri-
 sto? idem ergo habebit fames, præmium, & in-
 gluuiēs: sordes & munditiæ: saccum & sericū?
 Lazarus recepit mala in vita sua, & diues ille

Epist. 50.

purpuratus, crassus, & nitidus, fructus est carnis bonis dum adiuueret, sed diuersa post mortem tenent loca, miseræ deliciis, & deliciæ miseris commutantur: in nostro arbitrio est, vel Lazarum sequi, vel diuitem. *Et aduersus Vigilantium.* Quid facient orientis Ecclesiæ? quid Aegypti & sedis Apostolicæ, quæ aut Clericos virgines accipiunt, aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt? Hoc docuit Dormitantius, libidini freta permittens & naturalem carnis ardorem, qui in adolescentia plerumque feruescit, suis hortatibus duplicans, imò extinguens coitu fœminarum, vt nihil sit, quo distemus à porcis, quo differamus à brutis animantibus: quo ab æquis, de quibus scriptum est: Equi insaniētes in fœminas facti sunt mihi: vnusquisque in vxorē proximi sui hinniebat, hoc est quod loquitur per Dauid Spūs sanctus. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus nō est intellectus. Et rursum de Dormitatio & sociis eius: In chamo & fræno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te. *Hæc Hieronimus.*

Sanctorum Patrum, atque adeò Apostolorū. *Constitutio Apostolica hæc est.* Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria, vt abstineteis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, à quibus custodientes vos, benè agitis. *Quod idem cano. 62. ita precipiunt.* Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel omninò ex sacerdotali Catalogo, comederit carnes in sanguine animæ ipsorum,

vel quid à feris captum, vel morticiniū, deponatur: hoc. n. lex prohibuit: si autem sit laicus, segregetur. *Canon item, quem isti tanquam sextæ Synodi, allegant, in hunc modum præcepit. Sacra scriptura nobis præcepit, ut abstineamus à sanguine & suffocato, & fornicatione: Meritò igitur damnamus eos, qui cuiuscunque animalis sanguinem arte aliqua condunt, & sic comedunt. Qui hoc fecerit Clericus, deponatur, laicus excommunicetur. Nos verò ad Apostolicam quidem constitutionem respondentes, dicimus, præceptum illud pro tempore tantum factum fuisse, hoc est, quamdiu idola manebant, & quamdiu item Iudaica infirmitatis habenda fuit ratio, & quatenus erant immolaticia, & ad idolorum, quibus consecrata erant, culturam pertinentia, quod satis etiam ipsius decreti verba declarant: non enim dixit, ut abstineant à contaminatione idolothyti, sed à contaminationib. idolothyti, & sanguinis, & suffocati. Hæc enim omnia erant contaminationes: quia omnis sanguis habebatur diis consecratus: & omne item suffocatum propter sanguinem retentum: in illo autem quod sequitur, & à fornicatione, repetendum est verbum, abstineant, non referèdo fornicationem ad contaminationes, quasi dixerat. Fornicatio enim, & si crimen graue est, non tamen ad contaminationem cultus idolorum pertinet. Immolaticium autem sanguinem, & suffocatum in hoc decreto prohibita esse, testes, & authores sunt Tertul. in apologetico, Cyrillus, Hierony. in catechesi 4. Iustinus martyr in q. 45. Grego. Naz. in Ser. in sanctum Pascha. Orig. lib. 8. cont. Celsum, & Magnetes antiquiss. auctor lib. 3. apologiæ pro Evangelio contra*

Theostenem Evangelia calumniantem. Vbi autem
 & idola sunt sublata, nec amplius illis offertur quid-
 quam, & iam infirmitatis Iudaicae tanquam despe-
 rata nullus habendus sit respectus: quin imò potius il-
 lud agendum, ne vlla ex parte Iudaisare, eorumque
 superstitionem sequi videamur: sublata legis causa,
 legem sublatam esse putamus: cum praesertim, quem-
 admodum tum, cum ea lex ferebatur, illud maximè
 cauebatur, ne Christiani gentisare videantur: ita nunc
 vicissim plurimum curandum est, ne Iudeorum ri-
 tus sequi videamur. Itaque iam ipse Paulus postero-
 ribus temporibus, huius legis, ubi eius causa auferri,
 coepta est, rationem non habuit, cum omnibus indiffe-
 renter utendum esse, nihil interrogantes propter con-
 scientiam praecipit: alia praesertim causa longè maiore
 eum mouente, quam iam exoriebantur homines at-
 tendentes spiritibus erroris et doctrinis demoniorum,
 in hypocrisi loquentes mendacium, & cautheriatam
 habentes conscientiam: prohibentes nubere, & absti-
 nere à cibis, quos Deus creauit, ad percipiendum, cum
 gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt
 veritatem. Quorum error, ne aliquo modo confirmaretur,
 omnibus passim indifferenter cum benedictione
 & gratiarum actione, uti praecipitur: Hocque magis
 est Iudaisare, si modo persentiant Graeci contra prae-
 ceptum Pauli, qui omnibus indifferenter vescendum
 esse putat, à suffocato abstinere, quam in a Tymo pane
 Christi exemplo, caenam Domini conficere. Sed isti fe-
 stucam ex oculis alienis ciiciunt, cum trabem in suis
 non videant. Ad Canonem autem sextae Synodi il-
 lud dicimus, Canonem illum sextae Synodi non esse,
 sed particularis cuiusdam, quae post quatuor, vel

CENSURÆ ORIENTALIS

quinque annos, à sexta Synodo fuit ab Imperatore Iu-
 stiniano in despectum quasi Sergij Pontificis, qui tum
 eius conatibus obfistebat, congregata. Cui neque legati
 sedis Apostolicæ præfuerunt Constantinopoli, neque
 deinceps ipse summus Pontifex subscripsit. Et reuera
 illi Canones multa habent, quæ neque planè Catholi-
 ca sunt, & iam futurum schisma olent. Itaque per io-
 cum ab ipsis Græcis *πρωτη* quinta sexta dicebatur,
 quod neque quinta, neque sexta esset, sed monstrum
 potius utriusque sibi nomen vendicans. Hæc autem
 ita esse, ut diximus, non melius cognosci potest, quàm
 ex illorum ipsorum Canonum verbis: sic enim habet.
 Quoniam autem sanctæ & vniuersales synodi
 quinta & sexta, de mysterio fidei plenissimè
 disputantes, Canones non fecerunt, propterea
 nos conuenientes ad hanc Imperialem urbem,
 sacros Canones conscripsimus: oportebat e-
 nim, ut synodus vniuersales canones Ecclesia-
 sticos promulgaret. Verum de his Canonibus suis
 cuiquam conseruetur iudicium. Hæc verò ut & alia
 hæctenus.

Laus Christo Domino.

INDEX MATERIARVM, QVÆ

per totum hunc librum exagitantur inter
Latinos & Græcos: prout apparebit in
singulis Capitibus, per ordinem,
inferius descriptis.

MATERIARVM CAPITA.

1. Symbolum Nicænum approbatur: proprius Græcorum, de processione Spiritus Sancti, error asseritur. Cap. 1. fol. 6.
2. Articuli fidei summatim explicantur, & ad vitæ & morum institutionem accommodantur. Caput. 2. fol. 19.
3. De peccato originis, baptismo, sacro chrismate, & eorum, qui baptisantur, communionem. Caput. 3. fol. 24.
4. De pœnitentia, & peccatorum remissione. Caput. 4. fol. 29. vers.
5. De fide & operibus. Caput. 5. fol. 31.
6. Neque nimis de gratia Dei præsumendum, neque desperandum esse. Caput. 6. fol. 36. verso.
7. De numero & natura sacramentorum. Caput. 7. fol. 42.
8. De Ministris Ecclesiæ, & eorum honore. Caput. 8. fol. 46.
9. De Baptismo paruulorum. Cap. 9. fol. 42. lege. 50.
10. De cœna Domini, & veritate corporis & sanguinis Christi. Caput. 10. fol. 42. verso. lege. 50.

11. De officio confitentis, & eius, qui audiendæ confessioni præest. Caput. 11. fol. 57.
12. De mulctis, atque satisfactionibus, quas D. Basilius *vel Germanica*, alij Græci *vel inæconomias*, appellare solent. Caput. 12. fol. 59. vers.
13. De sacra Liturgia, hoc est, de incruento, quod in missa fit, sacrificio: cuius opus, finis, vniuersaque œconomia, plenissimè explicantur. Caput. 13. fol. 65. vers.
14. De sacris ordinationibus quas Græci *hierarchias* vocant. Caput. 14. fol. 113.
15. Neque preces, neque oblationes, neque dies festos, neque alia donaria, corrupta vita, & moribus ministrorum, vitiari. Caput. 15. fol. 117. *corruptè legitur. 171.*
16. Omni magistratui a Deo Constituto parendum. Caput. 16. fol. 120. vers.
17. De consummatione mundi. caput. 17. fol. 122.
18. De gratia & libero arbitrio. Caput. 18. fol. 122. verso.
19. Deum non esse Autorem malorum. Caput. 19. fol. 126.
20. De sacris traditionibus, & præsertim Monachatu. Caput. 20. fol. 128.
21. De cultu & veneratione Sanctorum. Caput. 21. fol. 134.

REVERENDISSIMO AC

NOBILISS. ANTISTITI IACOB

cobo Bielski Episcopo La-

cedemoniensi, Suffraganeo

Plocen. &c. fautori &

educatori suo.

Oncionem nostram pro cultu
 & adoratione Iesu Christi in
 Sacramento Eucharistiae apud
 Serenissimum Regem meum a-
 liquando habitam: nunc autem
 in hac solenni corporis & sanguinis Iesu Chri-
 sti panegyri diligentius recognitam, ac ad eius-
 dem Iesu Christi laudem & gloriam, christiani
 autem populi adificationem & consolationem
 editam, ad R. P. V. fautorem & educatorem
 meum mitto, ut sit aliquod saltem testimonium
 & significatio meae perpetuae erga R. P. V. ob-
 servantiae atque pietatis: illius autem erga me
 immortalium beneficiorum memoria extet sem-
 piterna. Neque enim dissimulare volo, quin
 semper libenter ubique fatear, quidquid in his
 studiis profeci, quidquid ornamentorum conse-
 quutus sum, id me illius hortatu, cura ac studio
 singularique liberalitate consequutum esse. In
 qua Iesu Christi alumnorum agricultura ac se-
 gete, si alij quoque longè locupletiores eodem

modo elaborare vellent, multò maiores & v-
beriores profecto Ecclesie Dei fructus pare-
rent, longè cultior & fertilior vinea domini
exercituum appareret, longè plures operarios
haberet. Verum nos nihil præter nostra curare
solemus, utque vel mundo post mortem no-
stram terra, iuxta vetus dictum dehiscat, obi-
tumque nostrum obitus omnium rerum conse-
quatur, nihili ducimus. Quam mentem si maio-
res nostri itidem habuissent, longè deterius vel
nobiscum ageretur, quam nunc agitur. Tu qui-
dem nobilissime Antistes, mactè ea laude esto,
cui non erat satis ipsum his præstantissimis vir-
tutibus & doctrinis, quibus affatim abundas,
esse præditum, nisi alios ipsis excoli curares, ac
veluti hæredes illarum relinqueres. Quo nomi-
ne te Deus omnis honestatis ac sapientiæ pa-
rens, felicem & beatum in multos annos con-
seruet, omniumque bonorum ubertate auget,
ac ex septuagenario centenarium faciat. Ego
quidem eius educationis meæ nomine tibi ma-
ximas apud omnes bonos gratias ago & habeo,
neque unquam agere desinam, utque maiores
longè fructus studiorum meorum indies decer-
pas, si Dominus valetudinem hanc meam fra-
ctam erexerit, etiam atque etiam vehementer
curabo. Vale venerande mihi que charissime
senex.

PRO CVLTV ET ADO-
RATIONE IESV CHISTI
IN EVCHARISTIAE
SACRAMENTO.

STANISLAI SOCOLOVII
apud Serenissimum STEPHA-
NVM Regem habita
Concio.

GLORIOSISSIMÆ memo-
rię institutionis & adorationis
corporis & sanguinis Domini
nostri Iesu Christi anniuersa-
riam festiuitatem magno gau-
dio & letitia celebramus, quem
toto corde & animo, veraque latria, id autem
est vnico & proprio Dei cultu, in tam sublimi
sacramento colimus atque veneramur. Atque
hoc illud est quod nobis in loco extremę im-
pietatis à filiis obiicitur Belial, propter quod
nos ex christianis idololatrias, ex populo Dei
populum infidelem, ex filiis Dei, filios æter-
næ gehennæ factos esse clamitant, monstro-
sisque cognominibus ipsi maiora monstra
conscindunt. Dum nos iam Artolatrias, id
est, panis adoratores, iam Sarcolatrias, id
est, carnis cultores, iam Anthropolatrias, ho-
minum sezt adoratores appellare solent.

Concilia
heretico-
rū in Ca-
tholicos.

PRO ADORATIONE

In quo cum summ^o quasi cardo causę verferetur, in ipsiusque Iesu Christi castissimi & sanctissimi coniugij dedecus & contumeliam, eiusque sancta & immaculata sponsa conuicium ea res feratur, mihi dissimulandum tantum nefas non putavi, ipsum enim sponsum accusant, quasi ille thalami sui non fuerit satis diligens custos, quasi sponsam suam in foedissimum, spiritualis fornicationis idololatrię, inquam, scelus, contra veterum vatum promissa, & firma sua decreta incidere permiserit: quasi denique ipse pater omnipotens sepulchrum filij sui, quod gloriosum futurum per Isaiam prędixit, tali abominatione contaminari passus fuerit, super quod vsque adhuc, hoc tale sacramentum ab omnibus gentibus, quę sub cęlo sunt, & qui Christi nomen gerunt, consecratur, offertur, & adoratur: aut tanquam omnino nobis alius Messias cum Iudęis expectandus sit, qui iuxta prędictionem Prophetarum, non idola tantum delere debebat, sed nomina etiam idolorum, non vt adorentur modo, sed vt ne recordentur, quidem homines illorum amplius. Si enim hęc Christus Dominus morte & resurrectione sua non sustulit, alius certę nobis Messias expectandus erit, qui hęc auferat, quique ab hac foeditate vineam suam expurget. Quę omnia cum & ipsius æterni parentis summę prouidentię pręiudicant, & Iesu Christi curam & sollicitudinem, quam de sua sponsa habet, diminuunt, & totam fidem christianam foedę

Hæretici
Christum
accusant
negligen-
tię: & a-
liū ab illo
Messiam
expectā-
dum relin-
quunt.

Isaię 11.

Zacha. 13.

Contra
idola
in
Iudęa

contaminent, & Ecclesie Dei eam notam inu-
rant, qua stante, ipsa sponsa Christi amplius esse
non possit: obstruendum igitur Dei praesidio,
os loquentium iniqua iudicauimus, ac de ea ad-
oratione quaesu Iesu Christo in tali sacramento
constituto debetur, pauca ex multis adferre o-
portere existimauius. Proponemus igitur in
primis scandala & accusationes aduersarioru:
deinde totam rem per verissimas, ac quasi im-
mediate ex sacra scriptura, totaque analogia
doctrinae sanctae propositiones excerptas, visu-
que ipso veteris Ecclesiae perpetuoque consen-
su concludemus: demum accusationibus ad-
uersariorum, quantum breue feret tempus,
respondebimus. Vestrum erit conatum no-
strum vestra deuotione adiuuare, Christo Do-
mino prius sublimi reuerentia, in eodem sacra-
mento adorato.

O salutaris hostia, &c.

QUI Ecclesiam Dei ob cultum & adoratio-
nem huius Sacramenti accusarunt, primi erant
gentiles: vt vel inde, rei antiquitas cognosca-
tur, qui Christianos in simulabant Bacchum
& Cererem sub speciebus panis & vini ado-
rare. Conuiuium hoc fuit à nostro instituto a-
lienissimum. Auerrois item iactatur dictum:
Quoniam Christiani Deum suum quem ado-
rant manducant: Sit anima mea, dicebat ille,
cum Philosophis. Habent autem hoc pro-
prium haeretici, vt quibus vulneribus & con-
tumeliis quondam gentiles Ecclesiam Dei la-
cerabant, eadem ipsi refricent. Quod in San-

August. li.
20. in fau.
Cap. 15. &
16.

Haeretici
gentiliu
& veteru
apostata-
rum con-
tumelias
infastrat.
Contra
Iulianu.

PRO ADORATIONE

torum inuocatione cum Iuliano (referente Cyrillo) fecerunt, in reliquiis sanctorum venerandis, cum Eunapio qui dicebat nos salitos deos colere, nunc faciunt, vt facile seipfos prodant & in illorum se locum successisse, & eodem quo illi spiritu agitari. Hos sequuti sunt Manichæi: qui cum nihil carnis & sanguinis, sibi persuadebant, in se è sacro pani & vino, dicebant à Catholicis puras creaturas adorari, & se ab ipsis iniquè accusari, quòd adorarent solem ipsum, qui esset creatura. Quin etiam, vt ex Leone Papa perspicitur, verborum Christi proprietatem de Eucharistia calumniabantur, & de ea disputare non verebantur, sed frustra. Suum tamen errorem nostro instituto, confirmabant, Deum sczi per omnia esse futurum, & in omnibus partibus creaturæ adorandum. Sunt enim hæretici venenosiss araneis simillimi, qui ex omni etiam saluberrima herba, venena exitiosa ad confirmandos suos errores sugunt.

Eunap. in
viris So-
phist.

Cyri. in
expositio
ne Synodi
Niccenæ.

Consequutus est postea Nestorius, qui cum naturarum concomitantiam diuinæ inquam atque humanæ in Christo negasset, sicut Anthropophagiam in Eucharistia asserbat, ita de Anthropolatria, id est hominis adoratione, cælum & terram (vt inquit Cyrillus) sugillabat. Multum deinceps fuit ea de re silentium, maximus autem apud omnes ecclesias consensus: ita vt cum de manducatione aliqua dubitatio extitisset, de adoratione, nulla vnquam extitit: vt ex illis verbis Pe-

tri venerabilis clarum est. Si ad honorandum, Li. 1. ca. 1.
 si ad adorandum, tantummodò daretur, quæ-
 stio non esset: sed quia etiam ad manducan-
 dum datur, non potest nos, vt illos quon-
 dam non mouere. Quod enim honorari, quòd
 adorari debeat, fidelibus omnibus certum est:
 quòd autem comedi, quia comestionis ratio
 non videtur, admirabile, & super omnia stu-
 pendum est.

Exortus est tandem ante quingentos annos
 Berengarius, Andegauen. Archidiaconus, sub
 Leone nono Papa, homo vanæ mundi glo-
 riæ auidus, animo elatus, conuiciator inui-
 ctus, vt Guitmundus eius æqualis testatur,
 qui cum præsentiam Iesu Christi in hoc sacra-
 mento negasset, ita vt rei natura fert, eius ado-
 ratores idololatriæ reos esse accusauit: quem
 tamen veritatis tandem vis inuicta & vniuersa-
 lis de hoc sacramento consensus euicit: ita vt
 morientis verba hæc fuisse extrema ferantur:
 Nos sanè credimus, post benedictionem Ec-
 clesiasticam, mysteria illa verum esse corpus
 & sanguinem Saluatoris, adducti eius verbis,
 & veteris Ecclesiæ autoritate: Et. Hodie in
 die apparitionis suæ apparebit mihi Dominus
 meus I E S V S, propter pœnitentiam, vti spe-
 ro, ad gloriam: vel propter alios, vti timeo,
 ad pœnam.

Berengarij
descriptio

De gestis
Anglorū.

Berengarij
nouissima
verba.

Mortuo Berengario, extinctum est peni-
 tus incendium. Quod si quæ exoriebantur
 scintillæ, statim vi veritatis supprimebantur,

Instaura-
tores hæ-
refeos Be-
rengarij.

donec accensæ sunt illæ, quibus nunc orbis terrarum accensus flagrat, faces, Carolstadius, inquam, Zuinglius, Oecolampadius, Petrus martyr, Calvinus, & istorum primi parentes, Lutherus, Philippus, Hussus, Vicleus, qui ut ceteros omnes præteriti temporis errores ex orco consепultos excitarunt, ita & in hac ipsa parte cum Rufo Dracone, contra castissimam sponsam Christi ora sua aperuerunt. Qui vel quod Christum dominum ex hoc sacramento penitus sustulerunt, vel quod cum pane & vino simul esse docuerunt, vel quod extra usum sacramentum esse negauerunt, vel quod hoc nusquam iussum, nusquam imperatum sit, vel quod eo nõ sine ut colatur institutũ, vel quod ipsa sola sumptione illud satis coli putarunt, vel quod alia sacramenta item non adorerentur, vel quod in illis locis nonnunquam est ubi indecenter colatur, nullo pacto adorandum esse docuerunt. Hæc igitur sunt scandala, hæc Draconis blasphemia, hæc aduersariorum accusationes. Quæ tamen vel ipsa illud docent, cum adorationis sacræ Eucharistiæ usum iam à primis ecclesiæ temporibus extitisse, ut quæ iam ab ipsis Gentilibus Iudæisque sint impugnata, tum quos duces & authores isti sequantur, cum quibusque communem causam habeant, Gentiles inquam Iudæos atque fœdissimos hæreticos abundè indicant. Nunc quibus fundamentis ac veluti columnis subnixa Ecclesia Dei

vera

vera Christi sponsa, & istorum ora obstruat, & suam fidem & integritatem, ac innocentiam erga sponsam suam tueatur & vindicet, paucis videamus. Hoc autem est, axiomata quædam, id est, propositiones per se & natura sua notas ac fide dignissimas proponamus. Ex quibus illud constet, eos quidem qui sacramentum hoc colunt, ab omni idololatria alienissimos esse, ut illos qui illud profanè tractant, maiestatis diuinæ impiissimos violatores existere.

Primum igitur illud fundamentum sit, prima propositio fide dignissima. Deum, ubicunque sit, & in quacunque specie adorandum esse, præsertim vbi certa, & euentia, eaque diuina sint eius præsentia testimonia.

Apparuit Dominus in forma hominis deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, primis parentibus nostris Adæ & Eux, statimque illi metu ac reuerentia perculsi, absconderunt se. Apparuit Dominus Abrahamæ patri omnium credentium, in specie trium angelorum, in conualle Mambre, quos cum tres vidisset, vnum adorauit. Apparuit Dominus Iacob in forma ipsi soli cognita, in nixu scalæ, super quam ascendebant angeli & descendebant: surgit & adorat, verè Deus est in loco isto & ego nesciebam, non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cæli. Apparuit Dominus Moyfi in flamma ignis de medio rubi, quo cum liberius accedere voluisset, audit, non appropinques huic, sol-

Eucharistia adoratores longè absunt ab idololatria: hostes verò illius, diuinæ maiestatis sunt impij violatores.

deus vbi-cunque, & in quacunque specie appareat, adorandus est.

Gen. 3.

Gene. 18.

Exod. 3.

ue calcamentum de pedibus tuis, locus enim
 in quo stas, terra sancta est. Et abscondit Moy-
 ses faciem suam, non enim audebat aspicere
 Exodij 19. contra Deum. Appariturus Dominus cuncto
 populo in monte Sinai, in caligine nubis, sic
 præcepit: Descende & contestare populum,
 ne forte velit transcendere terminos ad viden-
 dum Dominum, & pereat ex eis plurima mul-
 titudo. Sacerdotes quoque qui accedunt
 ad Dominum, sanctificentur, ne percutiat
 eos. Vade ad populum, & sanctifica eos, ho-
 die & cras lauent vestimenta sua, ne appro-
 pinquent vxoribus suis. Omnis qui vicinius
 tetigerit montem, morte moriatur, siue ho-
 mo, siue iumentum fuerit, non viuet. Manus
 tanquam nefarium hominem non tangeret cum,
 sed lapidibus & iaculis obruetis illum. Sic
 postea in Sanctis sanctorum, sic in caligine
 templi, sic in arca adorari solebat, idque ab
 illo populo qui ad omnem idololatriam na-
 tura effusus fuit: Neque verò tantum ea lex
 humanam attingit naturam, sed omnem item
 creaturam, maria, inquam, montes & flu-
 mina & quidquid conspicitur. Antecede-
 bat Dominus populum suum in nube, & co-
 lumna ignis & statim illud fit quod Psaltes
 magnificè celebrat: Mare vidit & fugit: Ior-
 danis conuersus est retrorsum, Montes exul-
 tauerunt vt arietes: & colles sicut agni ouium.
 Quid est tibi mare, quòd fugisti: & tu Ior-
 danis, quia conuersus es retrorsum? Montes
 exultastis sicut arietes: & colles sicut agni o-

uium? A facie Domini mota est terra : à facie Dei Iacob. Qui conuertit petram in stagna aquarum : & rupem in fontes aquarum.

Sed & cœlum ipsum eadem obligatur lege, Deus, inquit scriptura : Cùm egredieris in conspectu populi tui , cùm pertransires in deserto : Terra mota est , etenim cœli distillauerunt à facie Dei Sinai , à facie Dei Israel. Stet igitur firma lex , Deum in omni specie, & loco odorandum esse, vbi certa eius præsentia testimonia & indicia extiterint. Vt in adoratione Eucharistiæ, tot seculis & testimoniis sanctorum patrum confirmata.

Secundum causæ fundamentum illud est: IESVM Christum verum Deum & hominem esse . Fuit hæc fides principis Patriarcharum Abrahamæ , qui mittens seniore[m] seruum domus suæ, quærendæ vxoris causa filio suo Isaac , sic inquit : Pone manum tuam subter femur meum , vt adiurem te per Deum cœli & terræ , vt non accipias vxorem filio meo de filiabus Chananeorum.

Quem in lumbis & femore gerebat, hunc Deum cœli & terræ vocat , magno misterio. Fuit hæc eadem fides magni Iob. Credo , inquit, quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum : Et in carne mea videbo Deum saluatorem meum.

Quem visurus sum ego ipse & non alius & oculi mei conspecturi sunt. Hæc ipsa fides fuit omnium Prophetarum: Quare quasi colonus futurus es in terra, inquit, Hieremias, & quasi viator

psalm. 67.

Iesus Christus est verè Deus homo. Gen. 24.

Iob. 19.

Ierem. 14

PRO ADGRATIONE

declinans ad manendum? quare futurus es velut vir vagus & fortis, qui non potest saluare: Tu autem in nobis es domine: & nomen tuum inuocatum est super nos: ne derelinquas nos.

Baruch.3

Hic est Deus noster, inquit Baruch, & non æstimabitur alius aduersus eum: hic adinuenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo: post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.

Ioan.1.

Hæc eadem fides est Apostolorum. Et verbum (inquit Ioannes) caro factum est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Optabā enim ego, inquit Paulus ipse

Rom.4.

anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorū, & gloria & testamentum, & legislatio, & obsequium & promissa, quorum patres, & ex quibus est Christus secundū carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen. Hanc eandem fidē vna sancta Chatholica & Apostolica confitetur Ecclesia. Est ergo fides recta, inquit Symbolum, vt credamus & confiteamur, quia Dominus noster Iesus Christus Dei filius, Deus &

Anast.5.

homo est. Deus est ex substantia patris ante secula genitus? & homo est ex substātia matris in seculo natus. Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali & humana carne subsistens: æqualis patri secundum diuinitatem: minor patre secundum humanitatem. Qui licet Deus

lit & homo , non duo tamen , sed vnus est
 Christus . Vnus autem non conuersione di-
 uinitatis in carnem, sed assumptione humani-
 tatis in Deum . Vnus omnino non confusio-
 ne substantiæ , sed vnitate personæ . Nam si-
 cut anima rationalis & caro vnus est homo:
 ita Deus & homo vnus est Christus. Vt qui al-
 terum istorum non confiteatur, illum aut Ne-
 storianū, aut Ebionitam, vel Arrianum esse o-
 porteat. Quam fidem magnificè explicat vetu-
 stissimus Irenæus . *Si enim homo non vicisset ini-
 micum hominis , non instè victus esset inimicus.*
*Rursus autem nisi Deus donasset salutem , non fir-
 miter haberemus eam , & nisi homo coniunctus*
*fuisse Deo nostro , non potuisset particeps fieri in-
 corruptibilitatis . Oportuerat enim mediatoram Dei
 & hominum , per suam ad utrosque domesti-
 citatem , & ad amicitiam & concordiam utros-
 que reducere , & facere , ut & Deus assumeret
 hominem , & homo se dederet Deo . Qua enim
 ratione , filiorum adoptionis eius participes esse
 possemus , nisi per filium, eam qua est ad ipsum, re-
 cepissemus ab eo communionem , nisi Verbum e-
 ius communicasset nobis , caro factum ? Et paulo
 post. Propter hoc enim Verbum Dei homo , &
 qui filius Dei est , filius hominis factus est , com-
 mixtus Verbo Dei , ut adoptionem percipiens fiat
 filius Dei . Non enim poteramus aliter incorrupte-
 lam & immortalitatem accipere , nisi aduniti fuis-
 semus incorruptele & immortalitati . Quemad-
 modum autem adunari possemus incorruptele &*

Irenæus
 lib. 3.

cap. 20. &
 21.

PRO ADORATIONE

immortalitati, nisi prius incorruptela & immortalitas facta fuisset, id quod & nos, ut absorberetur quod erat corruptibile ab incorruptela, & quod erat mortale ab immortalitate, ut filiorum adoptionem perciperemus? Vtraque scriptura divina de eo testificantur, & quoniam homo indecorus & passibilis, & super pullum asina ascendens, aceto & felle potatur, & spernebatur in populo, & usque ad mortem descendit, & quoniam dominus sanctus & mirabilis consiliarius, & decorus specie, & DEVS fortis super nubes veniens vniuersorum index: quem constituit pater vniuersorum heredem: omnia de eo scriptura prophetabant.

Sicut enim homo erat ut tentaretur, sic & verbum ut glorificaretur, requiescente quidem verbo, ut posset tentari & inhonorari & crucifigi & mori, absorpto autem homine in eo quod vincit, & sustinet, & resurgit, & assumitur. Hic igitur filius Dei dominus noster existens verbum patris, & filius hominis, quoniam ex Maria, qua ex hominibus habebat genus, qua & ipsa erat, homo, habuit secundum hominem generationem, factus est filius hominis. Hactenus Irenæus. Notant autem hoc loco sancti Patres, omnem honorem & adorationem, non ad aliquam naturam aut partem personæ, sed ad totam referri personam. Neque enim in homine aut solam animam rationalem, aut solam carnem colimus, sed totam personam ex anima ratione particeps & humana carne

constitutam. Sic in CHRISTO Domino, non aut solam diuinitatem, aut solam humanitatem colimus, sed diuinitatem simul & humanitatem vna adoratione veneramur, quia vtraque natura vnam constituit personam. De tali adoratione dixit Psaltes: Et adorabunt in conspectu eius vniuersa familia gentium. Et in alio Psalmo: Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi: quia liberauit pauperem à potente, & pauperem cui non erat adiutor. Et Diuus Paulus. Cùm introduceret, inquit, primogenitum in orbem terrarum, dixit. Et adorent eum omnes angeli Dei, quasi diceret, non tum tantum cùm esset in sinu patris, non tum tantum cùm esset in forma DEI, adoratum fuisse ab Angelis, sed tum etiam cùm introduceret, inquit, eum in orbem terrarum, hoc est per incarnationem dixit. Qui enim Christum adorant, & diuinitatem, & humanitatem eius adorant.

Et adorabunt eum omnes angeli eius. Talem Ioannes in vtero adorauit, indignumque se esse dixit, cuius corrigiam calceamenti solueret. Pastores in præsepio, reges in cunis, discipuli in nauicula, Apostoli in cælum ascendentem adorarunt. vt apertè euangelistarum testimonia comprobant.

Eum Petrus allocutus est: Domine discede à me, homo enim peccator sum. Lucæ. 5.

PRO ADORATIONE

Ioan .20. Talem Thomas Deum & Dominum suum esse professus est. Rectè igitur statuit antiquum concilium : si quis non vna adoratione honorificat Emanuelem, hoc est, Deum & hominem secundum quod factum est verbum caro, anathema sit.

Tertium illud est præsentis negocij fundamentum : Diuinitatem Iesu Christi ab ea, quam semel accepit humanitate, nunquam separari posse. Nam cum à Deo nemo nisi per ipsum peccatum separari possit, cum in eius humanitatem nullum vnquam cadat peccatum, nullus error, nulla macula : Venit inquit, princeps huius mundi, & in me non inuenit quidquam : impossibile est item vllam vnquam in eo separationem fieri. Docet hoc liber Sapientiæ : Cum Dei verbum, Dei sapientiam nusquam, ne in morte quidem hominem illum, in figura Iustij Ioseph deseruisse testatur. Hæc venditum iustum non dereliquit, sed à peccatoribus liberavit eum : descenditque cum illo in foueam, & in vinculis non dereliquit illum, donec afferret illi sceptrum regni, & potentiam aduersus eos qui eum deprimebant : & mendaces ostendit, qui maculauerunt illum, & dedit illi claritatem æternam. Nam illa ipsa diuinitas & cum anima eius ad inferos descendit, potestatesque tenebrarum deuicit, amplissimamque prædam inde tulit.

Et eadem diuinitas corpori in sepulchro adfuit, quæ illud & ab omni corruptione

conseruauit, & postea illud ipsum corpus uiuificauit, ac veluti arcum resolutum iterum intēdit, dum suam corpori restituit animam. Docet hoc longè expressius longè clarius D. Ioannes. In hoc cognoscitur Spiritus Dei, omnis spiritus qui confitetur IESVM Christum in carne uenisse, ex Deo est: & omnis Spiritus qui soluit Iesum, ex Deo nō est: & hic est antichristus, de quo audistis quoniam uenit, & nunc iam in mundo est. Quis autem soluat Christum, nisi qui eius diuinitatem ab humanitate separet? Rectè igitur Aethiopes in ea adoratione, quæ ad eleuationem Sacramenti fit, dicunt: Verè hoc est corpus & sanguis Emanuel Dei nostri. Amen, Credo, Credo, Credo, & nunc, & usque in secula: Et mox addunt ter item, credo, credo, credo, quod diuinitas non sit separata ab humanitate, ne hora quidem, ne per ictum oculi.

Quartum & vltimum est causæ firmamentum sub speciebus panis et vini verum & totum Christum contineri: docet hoc ille qui peccatum non fecit, & dolus non est inuentus in ore eius: qui est via, veritas, & vita; cui omnis impossibilitas cedit, qui stultam fecit mundi huius sapientiam, cuius verbum & manus est omnipotens: qui nos supra captum nostrum adamauit. Et de quo Paulus illud effatur, Dei enim filius Iesus Christus qui in vobis per nos prædicatus est, per me & Syluanum & Timotheum, non fuit, in illo est, & non, sed est in illo fuit. Neque simpliciter & vt cūque docet, sed sub quatuor testibus, vt omne constet

1. Ioan. 4.

Christus
totus cōri
netur sub
speciebus
panis &
vini.

1. Cor. 3.

2. Cor. 1.

PRO ADORATIONE

verum. Tribus, inquit, Euangelistis, & quarto
 Doctore gentium Paulo, Rem totam sic testes
 Matt. 26. exponunt: Cœnantibus autem eis accepit Ie-
 sus panem & benedixit & fregit, deditque di-
 scipulis suis, & ait: Accipite, & mâdurate, Hoc
 est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et
 accipiens calicem gratias egit, & dedit illis di-
 cens: Bibite ex hoc omnes. Hic est sanguis me-
 noui testamenti, qui pro multis effundetur in
 remissionem peccatorum &c. Exaudis voces re-
 clarè exprimentes: Hoc est corpus meum. Hic
 est sanguis meus: Exaudis interpretationem vo-
 cum, ne quid insit ambigui, quod pro vobis
 tradetur, quod pro nobis offeretur: Traditus
 est pro nobis Deus & homo, traditur & nobis
 Deus & homo. Quod si vberiore interpretationem
 audire vis, audi eundem Christum apud
 Ioannem latiùs suum testamentum interpre-
 rantem: Caro mea verè est cibus, & sanguis
 meus verè est potus. Qui manducat meam car-
 nem, & bibit meum sanguinem, in me manet
 & ego in illo. Sicut misit me viuens pater, &
 ego viuo propter patrem, & qui manducat
 me, & ipse viuet propter me. Hic est panis qui
 de cœlo descendit: non sicut manducauerunt
 patres vestri manna, & mortui sunt. Qui
 manducat hunc panem viuet in æternum.
 Audis, in me manet, & ego in eo: ipse igitur est
 in sacramento. Audis, qui manducat me, viuet
 propter me, ille igitur ipse viuificat. Audis, qui
 de cœlo descendit. Deum autem verum descē-
 disse negare non potes, nisi Arrianus aut Ebio-

Io. 6.

Caro mea
 verè est
 cibus
 & sanguis
 meus verè
 est potus

Io. 6.

nita esse velis: Hucq; illud pertinet, secius, quã
 isti inrerpretantur, hæc verba spiritus & vita
 sunt. Caro non prodest quidquam, non quòd
 hîc non sit vera caro, sed quod cum spiritu &
 vita, hoc est, vero Deo coniuncta, vt quemad-
 modum ille viuit propter patrem, ita & nos vi-
 uimus propter illum, vt rectè interpretatur Cy-
 rillus. Ex quibus locis præclare concludit ma-
 gnus ille Hilarius, de veritate, inquam, carnis
 & sanguinis Christi non relictus est ambigen-
 di locus, vt illud compleatur. Et videbit omnis
 caro salutare Dei, quamuis in enigmate, quam-
 uis in speculo, quamuis in sacramento. Hacten-
 us fundamenta. Ad cetera testimonia perga-
 mus.

Adiciamus his fundamentis ex quibus vi-
 & natura sua sequitur, hunc ipsum Deum &
 hominem, qui sub eo ipso continetur sacramen-
 to, adorandum esse, Pauli doctrinam atque ve-
 terum patrum instituta. Pauli igitur doctrina
 quæ est? Duæ sunt partes vniuersi cultus diuini
 quem Græci latriam appellant: Interior, in quã
 cultus & exterior: Interioris cultus illæ sunt
 partes, fides, charitas erga Deum, & proximum
 discretio, atque diiudicatio creatoris à rebus
 quæ creatæ sunt, sui probatio, puritas mentis,
 reconciliatio. Exterior cultus illis partibus cõ-
 stat: Ieiunio, sobrietate, corporis puritate, loci
 & temporis obseruantia, omni denique hone-
 sta & submissa totius situs nostri compositio-
 ne, vtramque hanc partem cultus diuini ad
 hoc sacramentum adferendũ esse docet Paulus

Lib. 8. de
 Trinit.

Pau. doct.
 de ador.
 Christi in
 Eucharist.

PRO ADORATIONE

illudque omni parte adorandum, idque cum graui, æterni iudicij comminatione, Quod ita esse vt melius animaduertamus, ipsius Pauli doctrinam audiamus: Non potestis calicem Domini bibere, & calicem demoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ demoniorum. Primum quidem conuenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo: nam oportet & hæreses esse: vt qui probati sunt, manifesti fiant in vobis. Conuenientibus ergo vobis in vnum, iam non est dominicam cœnam manducare. Vnusquisque enim suam cœnam presumit ad manducandum: & alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Nunquid domos nũ habetis ad manducandum & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunderis eos qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? In hoc non laudo. Et paulò post. Itaque quicumque manducauerit panem & biberit calicem Domini indignè: reus erit corporis & sanguinis Domini. Prober autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quòd si nosmet ipsos diiudicemus, non vtique diiudicamur. Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Itaque fratres mei, cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate. Si quis esurit, do-

1. Cor. 10

1. Cor. 11

mi manducet: vt non in iudicium conueniatis. Cætera autem cum venero disponam. Et Pauli quidem doctrina hæc est: quæ verum cultum ipsi soli Deo debitum huic sacramento hoc quidem modo tribuit, vt audistis, modò non surda aure audiueritis.

Nunc ad sanctorum Patrum doctrinam nos referamus. Quo enim spiritu locutus est Paulus aut Petrus, eodem spiritu locutus est Augustinus, Chrysostomus, & cæteri sancti patres: Cùmque omnium sententias referre vnius orationis modus non ferat, quatuor solis testibus locupletissimis contenti erimus, duobus inquam occidentalis Ecclesiæ, & duobus orientalis Patribus.

Primus igitur sit testis Ambrosius: *Non mediocri igitur quæstio & ideo diligentius consideremus, quid sit scabellum. Legimus enim alibi: Cælum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura est Dei. Videamus tamen ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligatur, per terram autem caro Christi quam hodie quoque in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu (vt supra diximus) adorarunt. Neque enim diuisus Christus, sed vnus. Neque cum adoraretur tanquam Dei filius natus ex Maria negabatur.*

Secundus testis Augustinus est: qui eundem locum tractans, eademque verba expendens, inquit: *Et adorare scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Quid habemus adorare? Scabellum*

Patrum
doctrina
de adora-
tione Eu-
charistiæ.

Li. 3. de spi-
ritu sancto
cap. 12.

In r. l. a. 58.

PRO ADORATIONE

pedum eius. Suppedaneum dicitur scabellum. Quod dicunt Greci ὑποπόδιον, dixerunt Latini scabellum: & alij dixerunt suppedaneum. Sed videte fratres quid nos iubeat adorare. Alio loco Scriptura dicit Cælum mihi sedes est, terra autē scabellum pedum meorum. Ergo terram nos iubet adorare, quia dixit alio loco, quod sit scabellum pedum Dei? Et quomodo adorabimus terrā, cum dicat aperte scriptura. Dominum Deum tuum adorabis: & hic dicit. Adorate scabellum pedum eius? Exponens autem mihi quid sit scabellum pedum eius, dicit: Terra autem scabellum pedum meorum. Anceps factus sum, timeo adorare terram, ne damnet me qui fecit cælum & terrā. Rursus timeo non adorare scabellum pedum Domini mei, quia Psalmus mihi dicit: Adorate scabellum pedum eius. Quare quid sit scabellum pedum eius, & dicit mihi scriptura: Terra scabellum pedum meorum. Fluctuans conuerto me ad Christum, quia ipsum quero hinc, & inuenio quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum eius. Suscepit enim de terra terrā, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnē nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit, inuētum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Nunquid autem caro uiuificat? Ipse dominus dixit: cum de ipsa commendatione eiusdem terra loqueretur: spiritus est qui uiuificat, caro autem nihil prodest. Ideo & ad terram quamlibet cum te inclinas atque prosternis, non quasi terram intuearis, sed illum

sanctum cuius pedum scabellum est quod adoras: propter ipsum enim adoras: ideo & hic subiecit, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.

Ho. 24. in priorē ad Cor.

Ex orientalibus tertius testis Chrysostronus: Hoc corpus in præsepi reueriti sunt Magi, & vivi impij & barbari, longo itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerunt. Imitemur igitur saltem barbaros nos, qui cælorum ciues sumus. Illi enim cum id præsepe & tugurium tantum, neque eorum quidquam quæ tu nunc intueris, viderunt, summa accesserunt reuerentia & horrore. Tu verò non in præsepe id, sed in altari: non mulierē quæ in vlnis reneat, sed sacerdotem præsentē, & spiritum perabundē super proposito diffusum sacrificio vides. Nec simplex, ut illi corpus intueris, sed & eius potētiam & oēm cognoscis administrationē, & nihil eorum quæ per ipsum facta sunt ignoras, & diligenter initiatus es in omnibus. Excitemur igitur horrescamusque, & maiore quàm barbari illi præ nobis feramus pietatē, ut nō simpliciter neq; frigide accedētes vehementiori igni caput obijciamus. Hac autem non dico, ut non accedamus, sed nē temerē accedamus. Et in alio loco idem Chrysostronus: Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cælestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illi honore qui immolatur, angelorum choris plenus est. Id quod credere abundē licet, vel ex tanto illo sacrificio, quod tam peragitur. Ego verò & commemorantem olim quendam audiri, cum diceret senem quendā virum admirabilem, ac cui reuelationum mysteria multa diuinitus fuissent detecta, sibi narrasse, se tali olim visione dignū habitū à Deo esse, ac per illud quidē tēp-

Homi. 61. ad populū Antio. & Homil. 3. Ephes. 1. de Lib. 6. de Sacerdo.

Quod bellum: fratres dicit Ca in meo- xit alio do ado- minum te sca- uid sit bellum dorare i. Rur- i mei, pedum dicit Flu- quaro pretur eius. & carne adam ndu- dum n so- lora- s di- que- pro- ras lum

PRO ADORATIONE

de repente angelorum multitudinem conspexisse (quatenus humanus aspectus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circumdantium: denique sic capite inclinatum, ut si quis milites presente rege stantes videat: id quod facile mihi ipse persuadco. Item & alius quidam mihi narravit, non ille quidem ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id & vidisset ipse, & audisset, quod qui de vita hac emigraturi sunt, si mysteriorum huiusmodi cum pura & munda conscientia fuerint participes spiritum efflati, ab angelis illorum corpora satellitum more stipantibus propter assumptum illud sacrum hinc recta in caelum abducuntur.

Chrysofotum Damascenus sequitur. Proinde cum omni timore & conscientia pura & indubitata fide accedamus, veneremur ipsum omni puritate corporis & animi. Accedamus ad eum desiderio ardenti manus in crucis modo fingentes, crucifixi corpus suscipiamus. Amplissimum & illud est Nicænae Synodi testimonium quae dicit: Non esse attendendam eam humilitatem specierum, sed fide attende agnum tollentem peccata mundi, in mensa positum & preciosum & honorandum eius sanguinem, eumque honora, mirare & mente continge.

Consensus
omnium
eccles. de
adorat.
Eucharist.

Cui quidem universae vetustatis consensui adiungendus est omnium Ecclesiarum quaecumque in orbe sunt consensus ac conspiratio, orientalium (inquam) occidentalium, Africanorum ac nostrarum septentrionalium: in quarum omnium liturgiis, statim post consecrationem magno cultu & reuerentia hoc ipsum sacramentum populo adorandum proponitur.

A quo perpetuo cōsensu recedere, & vnius & alterius hominis malè feriatu conuiciis & maledictis adhærere, an non extremæ est demeritæ? Continere me hoc loco non possum.

Stephane Rex, quin apud te Imperatorem maximum, hōsque tuos milites inusitato quidem exemplo, sed hoc loco maximè accommodato cuiusdā militis Gregōrij Sanocei breuem dehortationem recitō; qua post deuictos Turcos Vladislao Regi militibusque suis religioso furore percitus dissuadet, ne prolato sacramento Eucharistiæ iurent, neue illud prophanis Turcarum oculis subiiciant. Hoc enim Turcæ ad firmandam pacem, quam hac ratione sanctissimam putabant fore à Rege Vladislao exposcebant, vt vel inde sine omni fūco & fallacia cognosci possit, quo loco hoc sacramentum fieret, quàm sancte tam à Christianis quàm à Saracenis coleretur & adoraretur: Deus, inquit, Deus tam execrabile scelus auertat, vt qui paulo ante contra impios pugnātes, omnia tristitia, difficultatūque perpeffi sumus, dum vincere-
mus: nunc rursus pro religione armati, & propemodum victoriam manu tenentes, sacrosacrum diuini mysterij arcanum sub prophano-
rum oculis sponte proferamus. Quid prima, quid hac secunda expeditione à nobis petitum, quid adedò ingērem belli molem ex tam diuersis inter se regionibus Italia, Burgundia, Thracia euocare? quid denuo arma induere? quid hucusque progredi oportuit, si sacra nostra prodenda erant minori nostro facinore per

Poloni mi-
litis ad re-
gem suum
præclara
oratio.

Lib. 3. Phi-
Calima.

PRO ADORATIONE

ignaviã domi inermes sedendo, pati potuimus, illa prophari, quàm nunc sumus armati prodituri. Pudeat nos gratulationum quibus nuper victores accepti: pudeat laudum, quibus, vt christianæ rei seruatores prope in cælum modo elati sumus: pudeat denique obnoxios adeò nefariis cogitationibus nos dignos haberi, aut in quibus totius Europæ reges, & principes spes suas collocauerint, aut pro quibus innumerabiles populi & nationes, omnibus in tem-
 plis ad Deum supplices manus tendant, pro victoria nostra vota nuncupando. Quanto sanctius prisca Romani, qui capta à Gallis vrbe, ne sacra sua conspici possent, terræ infodere? Nos victores, nostra vltro impiis prodere cogitamus, commitemusque, vt religiosius ab illis inanes quædam diuinorum persuasiones seruata dicantur, quàm à nobis sacrosanctum immortalitatis nostræ pignus, ac mysterium: & publicè nos eo facinorè cõtaminabimus, quod si vnus quispiam sacrilegã audacia perpetraret, seuerissimè vindicaremus. Omitto quantum piaculi apud Deum contrahemus, qui nõ modo ab ipsius causa defecerimus, sed ipsum etiã restem, ac pignus defectionis nostræ impiis exhibuerimus: quid de nobis hostes sentire poterunt, videntes nos tanti pacem æstimasse, vt nõ minus sacrilegè iurauerimus, quàm ipsi impudenter postulauerint: Sed, vt hæc, pacis vtilitas leuiores videri faciat omnia, quæ aut in nostra, aut aliorum secta, religiosa altius elata sunt, quàm quæ humanis sensibus attingi queat, ce-

rimoniarū velamento, sanctoq; arcano mortaliū animis infundūtur. Quę si nuda in mediū protrahantur, quia nullo humanę rationis argumento subsistunt, & temerē asseuerari, & impudenter peri, vt credantur, apparet. Audiēre dudum hostes, Deum à nobis præsentem coli, asseuariq; in Sacrariorū penetralibus: & quia ignorant, quo id pacto contingat, quum de eo cogitāt, nihil simile his, quę terrena, & momentanea cognoscunt, sed quicquid extra mortalitatis sortem positum putant, mentibus eorum occurrit, & id, quod quale sit nesciūt, tantę nostrę de eo asseuerationi par figurant, nos hanc ipsorū persuasionē, patefactis arcanis nostris, corumpemus, elataq; ad diuina & cęlestia de sacris nostris mētes, ad caduca, & terrena reuocabimus, specie panis in conspectum exhibita, qua verū corpus Christi contineri, vt nos quidem scienter credamus, efficit diuina institutio, gratiaque in qua nati sumus. quibus illi orbatū quū res per se fidem nō faciat, restat vt nos irrideāt, veluti minimē possibilis credamus. Nolite per Deū cōmittere, vt aboleatur sacer ille horror, quo ipsorū animi perstringūtur in bello, quū secū reputāt, inituros se plū cōtra nos, quib; adeō propitius sit Deus, vt propemodū vidēdus nobis corā pariter inter nos versetur, Quantū de nostra deq; relig. nost. maiest. hoc facto minuetur, tātū crescet apud illos audacię credituros subinde, vt ipsis quidē videbatur, ex specie, quā intuebuntur, nos non modo in veri Dei tuitione nō esse, sed nec in alteri; cuiuspiā.

PRO ADORATIONE

Multis modis stabilitati conuentorum caueri potest (quamuis cum fidei pignus, regium verbum satis esse deberet) alia que inter priuatos cautiones, alia inter principes exhibentur. Ad extremum, relicturum se prophanata castra affererat, si eo modo rex iurare pergeret. Itaque quum videretur tam verè, quàm è religionis è que ipforum, quos illoquebatur vsu, & maiestate dixisse: constitutum est, in cõfirmanda pace vt quisque p roferret in medium sacram historiam suam, quod Euangelium nostri, Alcoranum illi vocant: quibus vbi suæ quisque dextram admouit, religiosè iuratum est, conuenta seruata iri & sancta, atque inuiolata permansura. Conferre hunc militem cum nostris huius seculi, si diis placet, gloriosis militib⁹, qui hoc tale sacramētum pedibus calcare ac bestis obijcere non verentur, proh scelus, digna posteritas genere Aeacidarū: Verū hæc hæctenus:

Oēs gratiarū diuinarū actiones ad Eucharist. referuntur.

Neque solum antiquitus hoc adorabatur Sacramentum: Sed omnes item gratiarū actiones immortali Deo pro eius omnibus beneficiis ad huius sacramenti oblationem, tanquam primi & summi beneficii habebant. Itaque antequam in omnibus Ecclesiis consecratur atque offertur, primum populus ad gratiarum actionem prouocatur, Gratias inquit, agamus Domino Deo nostro. &c. Fiebantque antiquitus gratiarum actiones pro omnibus beneficiis que Deus contulerat hominibus ab iusto Abel vsque ad hanc diem, vt quidem ex Liturgia D. Clementis, Iac. & aliorum patet. Memoria. n.

fecit in hoc sacramento Deus omnium mirabilium suorum, quæ à seculo operatus est, hoc, inquit, facietis in mei recordationem, hoc est, meorum erga vos beneficiorum memoriam sempiternam. Indéque hoc sacramentum Eucharistiæ nomine, hoc est gratiarum actionis insignitum est, cuius ratione exponit Magnus ille Cabasila, *Et hoc sciens beatus Paulus inquit pro omnibus gratias agere, scribens: Semper gaudete, in omnibus gratias agite. Hac de causa perfectissimam & exactissimam nostram cum Deo colloquutionem, mysterij, communionis celebrationem, in quo mentione facimus, non huius vel illius gratia: sed omnium, ut semel dicam, Dei bonorum, & quæ actu nobis sunt & futura sunt: Eucharistiam, hoc est, gratiarum actionem, nominare erat consentaneum, non ex iis, quæ in miseria versantes, & eam implorantes rogamus, sed ex ijs quæ Deus in nos confert, beneficij: nec ex nostra paupertate, sed ex diuitiis illius benignitatis. Quia enim in ea Deo supplicamus, & gratias agimus sed gratiarum quidem actio, Dei opus est, ut dictum est: supplicatio verò humana imbecillitatis: & gratiarum quidem actio propter plura, supplicatio verò pro pauciorib⁹. Illa enim propter omnia, ut semel dicã, bona: hæc verò in nonnullis: propterea oportebat ex melioribus & pluribus ei nomine imposito, appellare Eucharistiam. Ita enim etiam homo dicitur animal ratione præditum, licet sit alicuius particeps quod caret ratione, ut qui à meliori & maiori parte vocetur. Et maxime quia primus qui id ostendit, Dominus noster Iesus Christus, non supplicans, sed solum patri agens gratias, hoc mysterium porrexit & tradidit, &*

In expositione
litterarum.
c. 52.

PRO ADORATIONE

ea de causa, quod illud esse accepit, hoc vocat, Eucharistiam nominans. Et hæc quidem hæctenus.

Inuocatio
nes Euch.
Ho. 3. de
incompre
hensibili
Dei natu
ra contra
Anom.

Neque gratiarum tantum actiones præsen
te hoc sacramento fiebant, sed & omnis gratiæ
omnium rerum necessariarum impetrationes
etiam ab angelis instituebantur. Narrat hæc
Chrysofomus. Tempore illo mi frater charissime,
non solum homines clamorem illum horribilem red
dunt, sed etiam Angeli Domino genua flectunt, &
Archangeli rogant, habent sibi tempus id idoneum,
habent sacram illam oblationem in fauore. Itaque ut
homines ramos olearum gerentes mouere reges con
sueuerunt: eoque arboris genere misericordiam com
memorant & humanitatem: sic Angeli tunc pro ra
mis oleaginis corpus Domini ipsum protendentes, ro
gant pro genere humano, quasi dicant: Pro his domi
ne rogamus, quos tu adeo dilexisti, ut pro eorum sa
lute mortem obires, animam in cruce efflares: pro his
supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sangui
nem: pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolasti.
Agitatos, quoque ob eam rem diaconus tempore illo
adducit, & iubet caput inclinare, cum eos una cum
fratribus orare non liceat, adducit eos, ut tumiseratus
& quia tam acerbè vexatur, & quia vocè reddere ne
queat, tua facultate ad eorū utaris defen. & auxiliū.

Ho. 4. cō
tra eodē.
Anom.

Idem Chrysofomus: Gratiam reddam, si vos
docuero, quam obrem illa præ cæteris oratio solet fieri,
& cur homines demone agitatos, & furore accitos
reterrimo adduci tempore illo & capita inclinare iu
bet diaconus. Quæ de causa igitur agitur ita dicam.
Vincula perquam praua & grauius agitatio demo
num est: vincula enim ferro validiora. Et itaque te

pore instate, quo index prodire, & pro tribunali sedere solitus est: custodes carceris homines quos in vinculis tenent, omnes carcere educunt & pro cancello septisque fori collocant squalentes, sordentes, coma expletos nimia. Et ut cum brevi Christum velut pro tribunali sedere, in ipsisque sacramentis apparere futurum esset, homines demone agitati illi tanquam vinculis quibusdam retenti adducerentur, non ut rerum quas commississent, examen subirent modo eorum qui in vinculis sunt, nec ut luerent pœnas, & supplicio afficerentur, sed ut populo vniuersaque ciuitate presente, communes pro his fierent supplicationes, ut omnes iungi concordia Dominum communem orarent pro his, & quod miseretur, magno clamore contenderent.

Testatur Nazianzenus hoc idem: *Aegro* erat corpore (soror videlicet) pessimèque affecto, ac morbus insolens erat & prodigiosus &c. Desperatis aliorum omnium auxiliis ad mortaliū omnium Medicum confugit, noctisque intempesta caligine obseruata cum leuius aliquanto morbus irueret, ad Altare cum fide procumbit, eumque qui super illud colitur, cum magno clamore obtestans, omnibusque nominibus appellans, atque omnium rerum, quas vnquam mirifice gesserat, commonefaciens (nam vtriusque testamenti historias callebat) tandem pia & praeclara quadam impudentia effertur. Eam quæ Christi sumbria sanguinis profluuium compererat, imitatur. Quidque fecerit, audite. Caput cum pari clamore vberimisque lachrymis (muliercula illius instar, quæ olim Christi pedes irrigarat) altari admouens nec se ante ab eo discessuram minitans, quàm sanitatem consecuta sit, ac deinde hoc suo pharmaco totum corpus perungens, ac

Apennis
miserimè
obductos
sic patres
statuerat.

Greg. Nazian.
oratione in
laudem sororis suæ
Gorgoniæ

PRO ADORATIONE

sic ubi quidpiam signorum preciosi corporis, aut sanguinis manus condiderat, ad lachrymis admiscens (rem admirandam) protinus liberatam se morbo sensit, atque & corpore & animo & mente leuis abscedis, hanc spei mercedem consecuta, ut quod sperauerat, obtineret, animæque firmitate corporis firmitatem compararet. Bernardus comitem sola præsentatione sacramenti vicit atque strauit, & cætera innumerabilia talia in dies his qui rectam fidem habent, eueniunt. In huius enim Christi nomine qui in hoc est altari, omnia à patre impetrari ipse filius docet. Quidquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Quæ cum ita sint iam supradicta scandala, conuicia, accusationes vel sua sponte ruunt.

Ioan. I. 4.

Obiectio-
nes hæret.
cōtra cul-
tū Eucha.

Negat Calvinus adorandum esse hoc sacramentum. Primum quod hinc absit præsentia Christi. Deinde, si adsit, tamen hanc cum diuinitate coniunctam esse nobis non constare. Negat Calvinus: Ait Christus Dominus: tu vide seruo né potius credas, an hero: In quo videre est miras Diaboli artes, miram inconstantiam, qui quamquam calidus sit artifex, nec tamen sibi cohæret. Dum Calvinus vult negare præsentiam corporis Christi, dicit, quia caro non prodest quidquam: verba quæ dixi, spiritus & vita sunt. Dum deinde vult negare adorationem, carnem commendat, Deum & spiritum negat, sic falsum nūquam sibi cohæret. Figura inquit est non res ipsa, dicit Calvinus, negat Christus: non sicut patres vestri manducauerunt manna in deserto & mortui sunt: qui manducat hunc

panē viuet in aeternum. Patres, inquit, vestri manducauerunt figuras & mortui sunt, hæc, inquit, est veritas, & ideo qui manducat me, viuet propter me. Periculum esse dicebat Lutherus atq; Melancton, ne simul panis vel saltem eius accidentia adorentur. Nihil nunc dico de istorū impanatione, neq; enim res præsentis est negocij, & veritas dicit: hic est panis qui de cælo descendit, non de terra. Illud quæro cur non item timeant quando Christum super omnes cælos constitutum (si quidem hoc aliquando faciunt) subleuatis oculis adorant, ne simul cælos cælorumq; orbes adorent: Aut quomodo Moyse non timebat ne rubum simul ardentem adoraret? aut Ioannes ne vterum matris aut emorroyfa, ne vestimenta quæ tangebatur; Nam & hæc accidentia panis & vini nihil aliud sunt, quam inuolucra quædam & vestimenta latentis Iesu Christi: Effugia igitur hæc sunt non argumenta. Extra, inquit, vsum sacramentum non est, quis hoc dicit? Lutherus fortasse, aut Philippus? quis alius? nemo. qua scriptura suffulti? nulla. quo ex antiquis autore? nemine. quod ergo verbo affirmatur, verbo reijcitur. Atqui contrarium dicit, vna sancta Catholica & Apostolica Ecclesia, quæ est columna & firmamentum veritatis. Vt enim apud Israeliticum illum populum, tam in deserto, quam in ipso Salomonis templo, habitabat gloria Domini super Cherubin, quæ præcedebat & deducebat populum illum, vade cùm ele

Num. 10. uabatur arca, cantabat populus: Surge Domine & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te à facie tua: Cùm autem deponeretur, canebat reuertere ad multitudinem exercitus Israel: ita nunc in hac peregrinatione nostra, gloria Iesu Christi, atque adeo ipse Iesus Christus, in hac arca templi nobiscum perenniter commorari putandus est, uerbum enim eius manet in æternum, vsus momentaneus est.

Alia (dicunt) Sacramenta non adorantur: quia dominum sacramentorum non continent, sed solam eius gratiam præ se ferunt. Præclare siquidem magnus ille in diuinis Dionysius hoc sacramentum triplici ex parte alia sacramenta superare docuit, uel quod in illo ipse Christus contineatur cõmune bonũ totius Ecclesie, in aliis autẽ uirtus quedã participata ab ipso Christo Domino, uel quod alia omnia cõparata sunt, ad illud tãquam suum finem, uel quod omnia in illo consumantur: Indeq; finis & cõsumatio omniũ sacramentorũ ab eodem dicitur. Sed isti rerum modos & differentias non norunt. Manducatione est colendum, non ueneratione, aiunt: Hoc oportebat facere, illud non prætermittere dicebat in simili causa Christus Dominus: imo ipse Deum hominesque testor, non melius nec efficacius coli quàm usu & frequẽti cõmunionẽ: In quo equidem summẽ reprehendenda est nostra, uel ignauia uel ingratitude. Adeo Dominum nostrum non obseruamus, adeo illi non seruiamus, ut ne ad mensam quidem eius spontẽ uenire uelimus, nisi pœnis & excom-

municationibus adacti: ô supinam, negligentiam ô animam beneficij tanti immemorem: Non, inquit, eo fine est in sacramento, vt colatur sed manducetur; neque eo fine aut instituto fuit in vtero in præsepio, in naui vt honoraretur, tamen cultus est: At nonnunquam in fœdis & fœtulentis, tam locis quàm animantibus reperitur, vestro vicio & impietate, Deo vero nihil fœdum, nihil fœtulentum est, præter ventrè peccatoris. & tuû istud os impudens.

Sursum inquit corda tenenda, quis dubitat? idem enim Christus qui sursum est, hic colitur: Nusquam inquit scriptum, nusquam imperatum est, vt colatur. Imperatum vero: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Sed neque Apostolis imperatum fuit, vt ascendentem in cœlos adoratione prosequerentur, neque pastoribus vt in præsepio, non Magis, vt in cunis illum venerarentur. Sed isti more ignauorum seruatorum, ex præscripto Deo seruire volunt.

Obstructum est igitur os loquentium iniqua, blasphemia contra domum Dei sublata, pudor & fides vnica sponsa I E S V C H R I S T I vindicatus, ac ille cultus qui idololatria esse putabatur, vera C H R I S T I latria, atque adeo Theosenia esse est demonstrata, istorum autem malicia, improbitas, calumnia, ac mera erga C H R I S T V M, & eius sponsam impietas conuicta & retusa, qui non tantum ipsi hoc sacramentum non adorant, sed etiam alios qui hoc agunt grauissimis

PRO ADORATIONE

conuiciis incessunt, parum est hoc, sed vltra scdissimis maledictis tantum misterium profcindunt.

Hareti-
corū sum
ma in
Christum
impietas.

Neque hic consistunt, sed ex altaribus, quę antiquitas Sancta sanctorum, Cathedam Christi, Tronum Dei, Requiem, Propitiationem, Magni sacrificii officinas, Christi monumenta, eius glorię tabernacula appellare solebant: effrangi & incoercibili audacia deiiciunt, pedibus nefandis conculcant, canibus etiam porrigunt: ô tempora, ô mores! aspiciasne hæc aquis oculis, Iesu Christe, & si aspicias, cur non vindicas? an benignitate & longanimitate tua eos ad penitentiam prouocas? an iam amplius illos, qui extremus furor tuus est, quę summa pœna, hic illos punire vis? Tuę enim illę sunt voces. In quo amplius percutiam vos, item amplius non percutiam vos? & non visitabo, inquit, super filias vestras, cū fuerint fornicatę: & super nurus vestras, cū adulterauerint: Nam quorum aliquando misereri vis, de his illud dicitis, visitabo in virga filios eorum, verumtamen misericordiam meam non auferam ab eis. An dignos miraculo putas, ne fortę conuertantur & viuant? An præstolaris vt compleatur mensura malicię eorum? An illud expectas dum hic Rex Stephanus, aliique Christiani principes tuam aliquando, ex istis vindicent iniuriam.

Cur Dia-
bolus rã
rabid è in
sectatur
adoratio-
nem Eu-
charistię.

Verum quę tandem causa est, cur tantum, tantoque opere eam adorationem impugnat diabolus, an vt Christi cultu sublato, ipse in aliquo

visibili idolo colatur? homo enim aliqua re visibili in qua occupetur opus habet. Deinde quod facillè videt, quod quandiu publicè Christus in hoc sacramento colitur, tandiu veritas corporis & sanguinis Christi contra omnes hæreticos vindicatur, neque alio modo hæc res efficacius asseri, & demonstrari ac quasi oculis subiici potest. Vnde isti vbi primum eam adorationem sustulerunt, statim eodem tempore veritatè ipsam corporis & sanguinis amiserunt. Deinde quòd animaduertat, quòd hoc sacramentum adoramus, tandiu contra omnes hæreticos Christum Dominum verum Deum & hominem confitemur, tandiu hæc ipsam confessionem extingui non posse: vt cum dixerint nobis filij nostri, quæ est ista religio, cur hic panis circumfertur, cur adoratur? Respondeamus illis. Corpus & sanguis Iesu Christi verus hic est, hic autem Iesus Christus verus Deus & homo fuit, ita vt nunquàm pereat eius rei memoria de ore hominum. Vnde isti exclusa sacramenti adoratione, Dei & hominis confessionè excluderunt. Videt denique diabolus in hoc beneficio, omnia Christi adorari beneficia, quorum memorià ille extinguere penitusque abolere nititur. Magna igitur hæc sunt arcana, magna mysteria, sed homo animalis nõ intelligit ea quæ sunt spiritus. Non ipsum autem solum diuinæ Eucharistiæ sacramentum in eo honore quo dictum est habebatur, sed vasa etiam ipsa sacra, atque altaria, pro sanctissimis colebantur, atque instar reliquiarum honorabantur. Patet hoc ex Consti-

Altariù
& sacro-
rum vaso
ac

Homil. 36
in priorē
Epistolā
ad Cor.
Homil.
20 in po-
steriorem
ad Ephē-
sios.
Hom. 24.
Hom. 53
& 65. ad
Populum
antioche-
num.
Et Opra-
tius lib. 6
contra
Parmeni-
anum.

tutionibus Apostolicis, patet ex infinitis locis
D. Chrysostomi, patet ex Oprato: Cuius illa
pulcherrima verba sunt, *Quid inquit, tam se-
cilegum (reprehendens Donatistas) quam Dei alta-
ria, in quibus & vos aliquando obrulistis, frangere,
radere, remouere, in quibus & vora populi, &
Christi membra deportata sunt.*

Quæ autem mensura & quis modus laudis
& adorationis huius mysterij esse debeat, præ-
clare docet Magnus huius sacramenti amator
& effertor D. Thomas cuius ego ingenium,
iudicium, eruditionem, vitæ sanctitatem, om-
nium nouatorum qui sunt, fuerunt, nascen-
turque ex illis, ingeniis, iudicio, eruditione,
vitæ denique integritate libenter antepono.

*Quantum potes, inquit, tantum aude, quia ma-
ior omni laude, nec laudare sufficis.*
*Sit laus plena, sit sonora, sit iucunda, sit decora, mē-
tis iubilatio, &c.*

Modum verò & rationem eius cultus & a-
dorationis habent suum Ecclesiæ orientales, ha-
bent & occidentales, occidentales illum ample-
xæ sunt, qui & sacræ scripturæ vicinior, & Chri-
sto in eius vita fuit charissimus, & pro quo ipse
aliquando mirum in modū contra inuidos scri-
bas & Pharisæos pugnauit, eum scilicet: quem
in die Palmarum pueri hebræorum illi magni-
ficè præstiterunt. Præcedebat ibi turba & seque-
batur a dueniētē Dominū. præcedit & sequitur,
hic vestimenta sua sternebat in via, sternit &
nunc, ramos de arboribus in occursum eius pro-
iiciebat, proiicit & nunc: flores fundebat, fun-

dit & nunc. Adde Dauidicam Cytharam, Tympanum & chorū, vt omnis spiritus laudet Dominum. Adde & Mariæ Magdalena vnguenta & suffitus preciosos, Lampades item ardentes cum prudentibus virginibus, quæ obuiam prodierunt sponso & sponsæ. Non sunt hæc, inquit, præcepta à Domino: ne pueris quidem illis tum præcepta fuerunt, quin quanto magis ne id facerent, arcebantur, tantò magis effuse & alacriter id faciebant: Verùm de cultu & adoratione huius sacramenti ita vt proposueramus, hæctenus.

Quo in loco duo genera hominum priusquàm causam totà cõcludo, sunt mihi seriò cõmonenda. Primum istud modernorum religionis Christianæ deformatorem, aut potius euerforum, vt secū diligenter etiã atque etiã cogitèt, quid agant, vbi locorū sint, quò tendant. Illudque in primis Pauli attentius secum perpendant. Irritam quis faciens legem moysi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur, quãto magis illū putatis mereri supplicia, qui filiū Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Quomodo enim illi Christum clarè non conculcant, quomodo sanguinem testamenti non pollutum ducunt, dum tantum sacramentū tot blasphemis proscindūt, dum toties ex altaribus deiiciūt, dū aras sacras euertunt, atque confringunt. Deinde expendant & illud diligenter Salomonis. Qui affligit patrem & fugit matrem, ignomi-

Admonetur heretici:

Heb. 10.

Proverb. 19.

Idem. 29. niosus est & infelix. Oculum qui subfanat patrem, & qui despicit partum matris suae, effodit eum corui de torrentibus, & comedent eum filij aquila. Qui maledicit patri suo & matri extinguetur eius lucerna, in medijs tenebris. Isti vero non solum matrem suam, sponsam autem Christi affligunt, non solum fugiunt, illique subsannant, atque eam despiciunt, sed etiam quod improborum est filiorum, pudorem eius in dubium vocant spiritualem, fornicariam atque ad alteram denominant. Quod si illa adultera qui tandem illi filij, nam ex illa se natos esse negare non possunt? Noli inquit gloriari in ignominia patris tui, neque enim tibi tam gloria quam probum est, & si sensum amiserit, veniam habet. Iudaei ignominiosi sunt, ideo corui spirituales depascunt illos, ideo extinctum est lumen veritatis lucernae illorum.

Postremo illud secum reputent, graue & inhumanum esse malum calumniae in honesta foemina, pudoris & honestatis praesertim, tamque ipsi quam eius sposo, triste & peraccerbum: & quod Deus acer absconditorum inspector, vehementer vindicare solet. Apparuit hoc in Susanna honestissima foemina, cuius illae sunt plenae acerbitatis voces: Deus aeternae, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant, tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me: & ecce morior, cum nihil horum fecerim, quae isti maliciosi composuerunt aduersum me. Exaudiuit autem Dominus vocem eius: & saluatus est sanguis innoxius

Hæreticorum impudētia.

Eccle. 3.

Daniel. 13.

innoxius in die illa. Quod si Deus Susannæ calumniam tantopere in perditis illis senibus vindicauit, quanto magis contumeliam sponsæ filij sui, matris quondam istorum Ecclesiæ suæ propterea vindicabit, cuius quidem plagæ ac vindictæ iam magna in illis extant indicia? Ut enim impudici & scelerati illi senes nusquam sibi coherere, nusquam secum conuenire in exitium innocentis illius fœminæ potuerunt, ita isti nunquam aut inter se, aut ipsi secum concordēs esse possunt.

Secundum genus hominum est nostri parū Catholici
monen-
tur. morati catholici, qui in eo turpius delinquūt: quod cum certo sciant sibi que persuadeant, in hoc sacramento verum Deum & hominem cōtineri, veniunt tamen in conspectum eius, mēte & animo polluti, corpore fœdi, oculo impudēti, ore ebrio, lingua loquaci, vētre ructante, gestu insolēti īcessu tumido, & p̄fractō, veste scurrili & impudica, sonipedes, cū cohortibus, fustibus gladiis, & armis, vt quondam Iudæi ad capiēdum eundem Christum venisse leguntur. Canibus, accipitribus, scurris deniq; & histrionibus comitati: ac demū quasi insalutato hospite, terga vel latera contra Deum suum obuertunt, ac varijs clamoribus & insolentijs complent omnia. Quod si hæc in laicis ferenda non sunt, quantò in templi & eius sacramentorum ministris, in sacerdotibus, inquam, minus ferenda erunt? Quam autem id præclare faciant audiant Chrylostomum: *Ceterum, vt hūc succensui, qui orationem huiusmodi negligērent, foris que tempore*

Hemil: 4.
contra A-
nomæos.

PRO ADORATIONE

versarentur: sic impræsentiarum his qui intus circumstant, succensendum utique reor, non quia intus manent, sed quod cum eo quo debent, maneant loco, nihilo melius afficiuntur, quam qui foris euagantur. Disputant enim inter sese, & aut iocantur, aut negocia tractant tempore illo perhorrendo. Et paulo post: Haud illa Diaconi exhortatio recti constantis que frustra & sine causa instituta sancitaque est: sed ut nostras repentes humi cogitationes erigeremus, &c. Cogita apud quem proxime stas, quibus cum inuoces Deum, scilicet cum Cherubin, cum Seraphin, cum omnibus cæli virtutibus: animaduerte quos habeas socios: satis hoc tibi sit ad sobrietatem, cum recordaris te corpore consistentem, & carne coagmentatum, admitti cum virtutibus incorporeis commendare omnium Dominum.

Hæc Chrysostomus: non fuit ea irreuerentia antiquitus, nam neque infideles, neque cathecumeni, neque aliquo lethali peccato contaminati huc admittebantur, ideoque quando proferri debebat, illi qui tales erant, foras excludebatur, illudque à diacono magna voce pronuntiabatur: Sancta Sanctis. De eius autem sacri arcani mysteriis, nemo nisi sacer, mystes atque sacerdos, aut dicere aut docere quicquam poterat: dumq; tam honorificè tractabatur, tum & dona admiranda, curationum, inquam, linguarum, prophetiæ, aliaque plurima homines illi inde prolixè referebant, & consolationibus novis perfundeabantur? Nunc iidem eximus de templo, qui ingredimur, & utinam idem & non deteriores.

Cogitate igitur vos nunc in conspectu eius

consistere, ante cuius tribunal aliquando stabitis, omnium dictorum & factorum vestrorum & eius ipsius cultus & reuerentiæ rationem reddaturi, & à quo vel æternam salutem vel damnationem expectatis. Aspergite cinere capita vestra, & adorare scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.

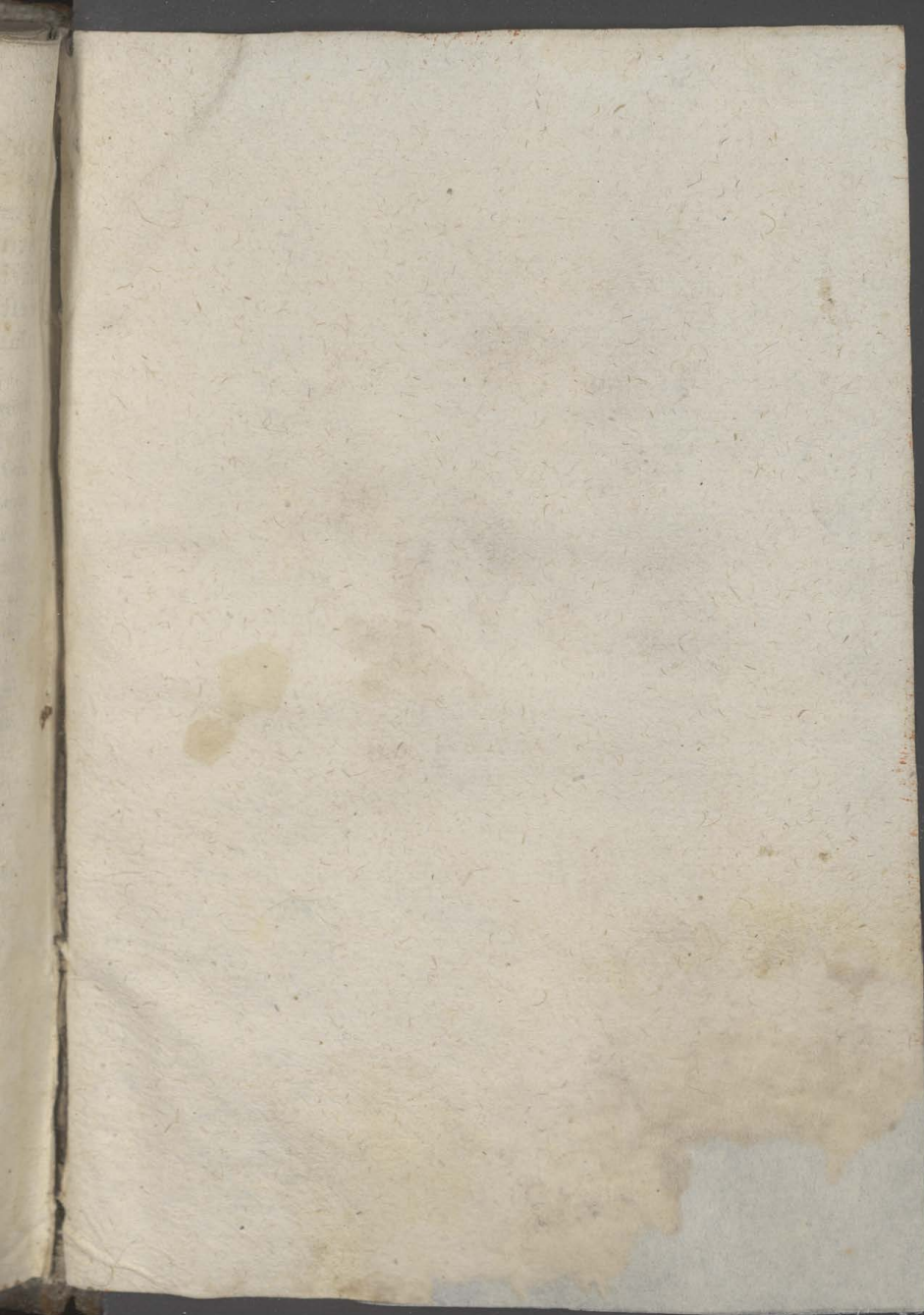
Tu quoque Magnanime Rex, accipe lucernam, testem castæ & intemeratæ fidei tuæ, ac cum ista innata tibi modestia & mansuetudine, quæ te magis, quàm aut hæ ipsa gemma, aut hæc purpura exornat, Christo tuo qui te unxit, participemque Regni & imperij sui fecit: prodi obviam, sequere seruus Dominum, subditus Regem, creatura creatorem tuum. Ridebit te credo filius Belial: risit & Michol Dauidem ante arcam saltantem: ac magnifice Dauid eum risum contempsit.

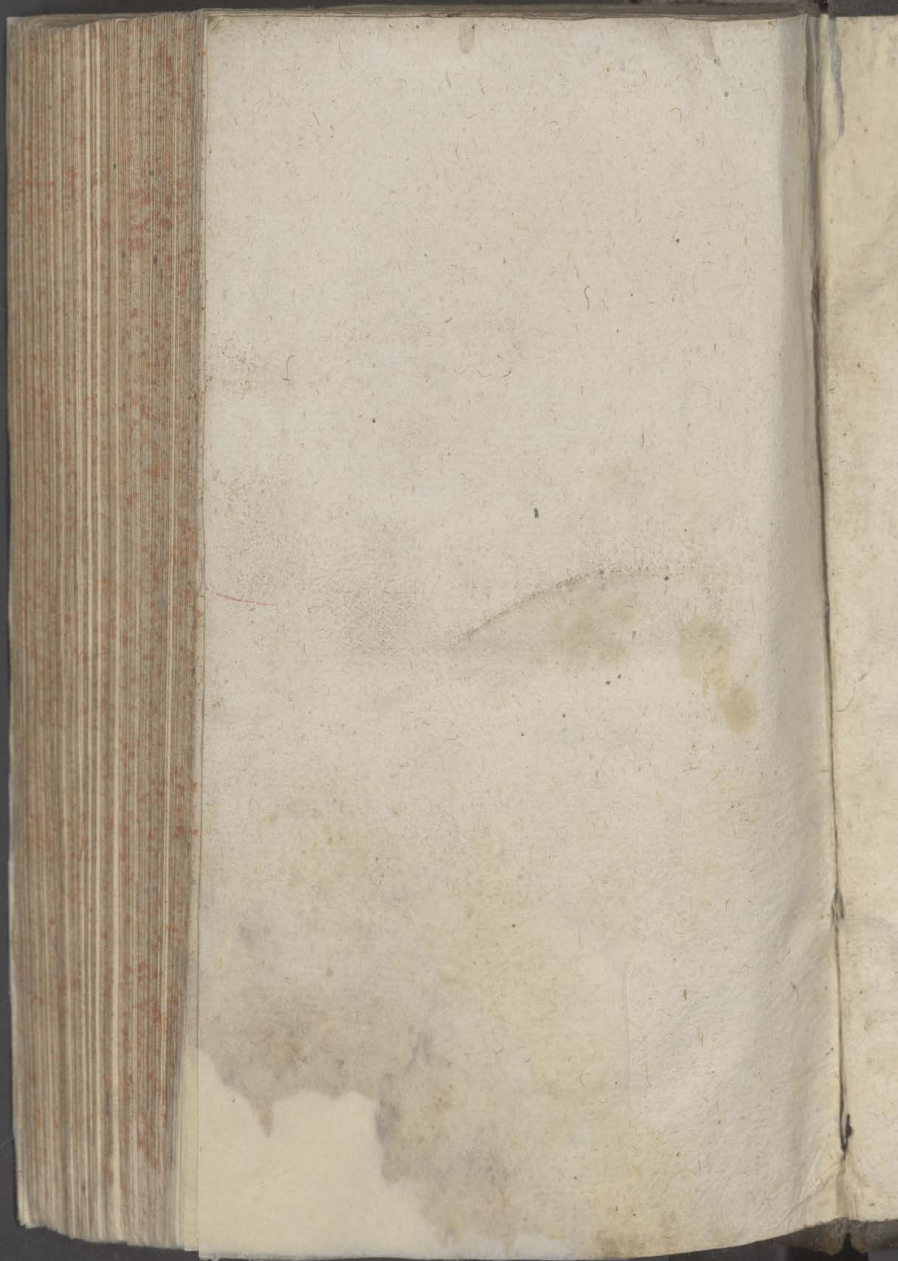
Vixit Dominus, quia ludam ante Dominum, qui elegit me potius quàm Patrem tuum, & quàm omnem domum eius, & præcepit mihi, ut essem dux super omnem populum Domini in Israel, & ludam & vilior fiam, plusquam factus sum, & ero humilis in oculis meis, & cum ancillis de quibus locuta es.

Eundem sensum tu accipe, quanto enim vilior & humilior in oculis tuis fueris, tantò maior & admirabilior apud Deum & mortales omnes apparebis. Tu verò bone pastor, panis vere, Iesu nostri miserere: tu nos pasce, nos tuere, tu nos bona fac videre in terra viventium. Amen.

FINIS.

Biblioteka Jagiellońska

stdr0029884

